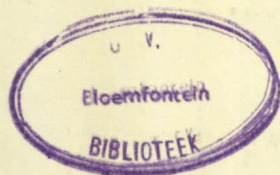


1988 033 217 01



UOVS - BIBLIOTEEK



19880332170122000019

BLANKE BESETTING EN BEVOLKINGSGROEI VAN
DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA VANAF
1652 TOT 1960

deur

WILLEM JACOBUS HENDRIK VREY

Voorgelê ter vervulling van
die vereistes vir die graad
Doktor
in die Fakulteit van Lettere en Wysbegeerte
aan die
UNIVERSITEIT VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT, BLOEMFONTEIN

Januarie 1968
BLOEMFONTEIN.

DESE EMPLAAR MOET ONDER
GEEN OMSTANDIGHED E UIT DIE
BIBLIOTEEK VERWYDER WORD NIE

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN
18-4-1968
KL. 301.32468 Ve.
No. 95451
BIBLIOTEEK

V O O R W O O R D

Dit is n eer om as een van Prof. J. de W. Keyter se laaste studente hierdie proefskrif te kon voltooi. Aan hierdie groot wetenskaplike wil ek my dank oordra vir die leiding wat ek in die afgelope aantal jare van hom ontvang het.

'n Besondere woord van dank ook aan Prof. H.A. Kotzé en mnr. J.H. Oosthuizen vir hulle hulp en leiding.

Mev. Bernardü word bedank vir die wyse waarop sy die tikwerk van hierdie proefskrif voltooi het.

Alle lede van die Instituut vir Sosiale en Ekonomiese Navorsing, aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat, was ten alle tye bereidwillig om my met raad en daad by te staan. Ek dink hier veral met waardering aan mnre. Du Toit, Uys en Steyn.

Teenoor my moeder is ek baie dank verskuldig vir die voorbidding wat sy vir my deur die jare gedoen het.

Alhoewel onbewus het my kinders ook 'n groot bydrae gelewer en opofferinge gemaak tydens die voltooiing van hierdie werk.

Vir Marietha wil ek opreg bedank vir die opofferinge wat sy moes maak en die bystand wat sy aan my verleen het.

Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

18-4-1968

T 304.60968 VRE

BIBLIOTEEK

I N H O U D S O P G A W E

HOOFSTUK 1

Bls.

<u>Algemene Oriëntering</u>		
		1
1.1	Inleiding	1
1.2	Doel van die ondersoek	2
1.3	Metode van ondersoek	3
1.3.1	Blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika vanaf 1652 tot 1960	3
1.3.2	Groei-verskille in substreke	4
1.3.3	Bronne geraadpleeg	5
1.4	Probleme van die ondersoek	5
1.4.1	Algemeen	5
1.4.2	Historiese ontwikkeling van die Suid- Afrikaanse bevolkingsensus	6
1.4.3	Besondere probleme wat met die gepubli- seerde sensusgegevens ondervind is	7
	A Die verdeling tussen die platteland- se en stedelike gebiede	
	B Die groepering volgens ras	
	C Verandering van distrikgrense	
	D Geboortes en sterftes	
	E Statistiek oor interkontinentale migrasie	
	F Beroeps- en bedryfsverdeling van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking	

HOOFSTUK 2

<u>Blanke immigrasie en emigrasie in Suid-Afrika</u>		
		18
2.1	Inleiding	18
2.2	Historiese agtergrond van interkontinentale migrasie	19
2.3	Die ontstaan van Suid-Afrika as 'n Oorsese kolonie	22
2.4	'n Ontleding van die Suid-Afrikaanse blanke migrasie in kronologiese tydvakke	23
2.4.1	Die periode 1652-1806	23
2.4.2	Die periode 1806-1880	43

a	Die Britse Immigrante	
b	Die Duitse Immigrante	
c	Die Nederlandse Immigrante	
d	Samevatting van die periode 1806-1880	
2.4.3	Die periode 1880 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)	61
a	1880-1910	
b	Die periode 1910 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)	
c	Samevatting van die periode 1880 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)	
2.4.4	Na die Tweede Wêreldoorlog (1947) tot 1960	75
2.4.5	Samevatting	80

HOOFSTUK 3

	<u>Natuurlike aanwas van die Blanke Bevolking in Suid- Afrika vanaf 1652 tot 1960</u>	84
3.1	Algemeen	84
3.2	Natuurlike aanwas van die blanke bevolking voor die 20ste eeu in Suid-Afrika	85
3.3	Natuurlike aanwas van die blanke bevolking na 1900 in Suid-Afrika	91
3.3.1	Blanke geboortes	91
a	Die gewone geboortesyfer	
b	Die totale vrugbaarheidsyfer	
c	Ouderdomspesifieke geboortesyfer	
d	Die bruto vermeerderingsyfer	
3.3.2	Die Blanke sterftesyfer	104
3.3.3	Huwelike as faktor in natuurlike aanwas	117
a	Mediaanouderdom by huweliksluiting	
b	Huwelikskoers	
3.3.4	Ouderdomsverdeling as faktor by natuur- like aanwas	121
3.3.5	Samevatting van blanke bevolkingsgroei deur natuurlike aanwas in Suid-Afrika	124

HOOFSTUK 4

<u>Blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika as 'n funksie</u>		
<u>van sterftes, geboortes en migrasie</u>		129
4.1	Algemeen	129
4.2	Die periode 1652-1691	137
4.3	Die periode 1691-1754	137
4.4	Die periode 1754-1800	138
4.5	Die periode 1800-1852/55	138
4.6	Die periode 1852/55-1904	139
4.7	Die periode 1904-1960	140
4.8	Samevatting van bevolkingsgroei vanaf 1652-1960	145
4.9	Toekomsverwagtinge	146

HOOFSTUK 5

<u>Groeiverskille van die blanke bevolkingsgetalle in</u>		
<u>die substreke van Suid-Afrika</u>		150
5.1	Inleiding	150
5.2	Verskille in bevolkingsgroei tussen substreke as verskynsel	150
5.3	Binnelandse migrasie as faktor	151
5.3.1	Algemeen	151
5.3.2	Die mens se behoeftes as faktor by die geografiese verskuiwing van bevolking	151
5.3.3	Die fisiese verskille van streke as faktor by migrasie	153
5.3.4	Die mens en seleksie van plek	154
5.4	Differensiële natuurlike aanwas as faktor	157
5.4.1	Die verskille wat deur migrasie geskep word	157
5.4.2	Die verskille wat deur verstedeliking geskep word	158
5.5	Samevatting	160

HOOFSTUK 6

<u>Blanke binnelandse migrasie in Suid-Afrika</u>		161
6.1	Algemeen	161
6.2	Besetting deur die landbouer	161
6.3	Die veeboer as pionier aan die end van die 17de eeu	168

A	Migrasie na die binneland tot 1806	
B	Vanaf 1806 tot 1834	
6.4	Uitbreiding deur die Groot Trek 1834-1848 . . .	178
A	Die noordwaartse beweging	
B	Vestiging van die Voortrekkers in Natal	
C	Die verlies van Natal vir die Voortrekkers	
D	Gebeure noord van die Vetrivier	
6.5	Migrasie vanaf 1848 tot 1870	187
6.6	Die periode 1870 tot 1921	190
6.7	Die periode 1921 tot 1960	191
6.8	Samevatting	251

HOOFSTUK 7

<u>Die invloed van ekonomiese ontwikkeling op die binne-</u> <u>landse migrasieproses</u>	253
--	-----

HOOFSTUK 8

<u>Differensiële natuurlike aanwas in bepaalde substreke</u> <u>van Suid-Afrika</u>	270	
8.1	Algemeen	270
8.2	Ouderdomsamestelling van blankes in streke met 'n netto opwaartse en afwaartse verskuiwing in blanke bevolking	271
8.3	Sterftes as faktor by differensiële groei	275
8.4	Geboortes as faktor by differensiële groei	276

HOOFSTUK 9

<u>Slotbeskouinge</u>	285
<u>BYLAES</u>	304
<u>BIBLIOGRAFIE</u>	353

LYS VAN TABELLE

<u>Tabelle:</u>	<u>Bls.</u>
2.1 Aantal immigrante en die lande waarheen ge-immigreer is, gedurende 'n gedeelte van die 19de en 20ste eeue.	21
2.2 Direkte immigrante wat vanaf 1657 tot 1795 in die Kaap land, ingedeel volgens land van herkoms.	38
2.3 Vrybriewe toegeken vanaf 1657 tot 1795, ingedeel volgens die vryburgers se land van herkoms.	39
2.4 Persone vermeld as burgers of die eggenotes van burgers maar waarvan geen datum van vrywording of van aankoms vasgestel kan word nie, ingedeel volgens land van herkoms (1657-1795).	39
2.5 Burgerdrosters vanaf 1657 tot 1795.	40
2.6 Grepatriëerdes tussen die jare 1657 tot 1795.	41
2.7 Verbannings en gedwonge indiensmenings vanaf 1657 tot 1795.	41
2.8 Immigrante en emigrante volgens netto aanwins vanaf 1924 tot 1946.	75
2.9 Immigrante en emigrante volgens netto aanwins vanaf 1947 tot 1960.	80
3.1 'n Vergelyking tussen 180 egtelike geboortes in Suid-Afrika gedurende die jaar 1800 en alle egtelike geboortes in die land vir die jaar 1960 gerangskik volgens die ouderdom van die moeder by geboorte van kind (blank).	88
3.2 Mediaanouderdom van moeder by geboorte van kind (blank).	89
3.3 Natuurlike aanwas van die Kaapkolonie 1895 (blank).	90
3.4 Gewone geboortesifer vir die blanke bevolking van die Republiek van Suid-Afrika vanaf 1904 tot 1960 (Lewendegeboortes).	92
3.5 Die totale vrugbaarheidsifer van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking, 1911 tot 1960.	94

Tabelle:Bls.

3.6	Ouderdom-spesifieke geboortesifers van blanke vroue in Suid-Afrika, 1911 tot 1961.	98
3.7	Bruto vermeerderingsyfer van die blankes in Suid-Afrika, 1926 tot 1960.	101
3.8	Bruto vermeerderingsyfer van die blankes in Suid-Afrika, verwerk tot gemiddeldes vir bepaalde jare vanaf 1924 tot 1960.	102
3.9	Ouderdomsverdeling van blanke vroue in die Republiek van Suid-Afrika.	103
3.10	Gewone geboortesifers - internasionale vergelyking.	104
3.11	Gewone sterftesyfer van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking vanaf 1910 tot 1960.	105
3.12	Internasionale vergelyking van gewone geboorte- en sterftesyfer vir die periode 1919/20 tot 1955/57.	107
3.13	Lewensverwagting (e_x^0)	111
3.14	Sterftesyfer ($1,000 q_x$).	112
3.15	Ouderdom-spesifieke sterftesyfers van blanke vroue in Suid-Afrika, 1911 tot 1961.	113
3.16	Kindersterftesyfer van die blanke bevolking in Suid-Afrika, 1910 tot 1960.	114
3.17	Lewensverwagting van blanke vroue in Suid-Afrika by verskillende ouderdomme, 1911 tot 1961.	115
3.18	Moedersterfte by geboorte van kind (blank).	116
3.19	Huwelikskoers en mediaanouderdom by huweliksluiting van blankes in Suid-Afrika.	117
3.20	Manneverhouding van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking vir bepaalde jare vanaf 1904 tot 1960.	121
3.21	Mediaanouderdom van blankes in Suid-Afrika vir bepaalde sensusjare vanaf 1904 tot 1960.	121

<u>Tabelle:</u>	<u>Bls.</u>	
3.22	Natuurlike aanwas van blankes in die Republiek van Suid-Afrika, 1910/14 tot 1955/60.	125
3.23	Natuurlike aanwas van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking vir bepaalde jare vanaf 1911 tot 1960.	126
3.24	Internasionale vergelyking van natuurlike aanwas vir die periode 1955 tot 1957.	128
4.1	Blanke bevolking van die Republiek van Suid-Afrika vanaf 1652 tot 1960.	131
4.2	Indekssyfers van blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika vanaf 1691 tot 1960.	132
4.3	Die groeitempo (in persentasie per jaar) van die blanke bevolking in Suid-Afrika, vir verskillende periodes vanaf 1652 tot 1904.	134
4.4	Die moontlike toename van die blanke bevolking in Suid-Afrika vanaf 1691 tot 1904 deur natuurlike aanwas en direkte en indirekte migrasie.	135
4.5	Die groeitempo van die blanke bevolking in die Republiek van Suid-Afrika (in persentasie) per jaar vir die verskillende intersensusperiodes vir die tydperk 1904 tot 1960.	140
4.6	Blanke bevolkingswins in Suid-Afrika deur migrasie en natuurlike aanwas vanaf 1926 tot 1960.	141
6.1	Jaarlikse groeikoers van die blanke bevolking in die verskillende provinsies van Suid-Afrika vanaf 1852/55 tot 1960.	193
6.2	Blanke bevolkingsdigtheid per vierkante myl.	194
6.3	Blanke stedelike bevolking in die provinsies van Suid-Afrika as 'n persentasie van die totale blanke bevolking vir bepaalde sensusjare vanaf 1904 tot 1960.	195
6.4	Verdeling van die blanke bevolking volgens provinsies vanaf 1904 tot 1960.	196

Tabelle:Bls.

6.5	Die blanke bevolkings in die distrikte van die verskillende groottegroepe as 'n persentasie van die totale blanke bevolking van die Republiek van Suid-Afrika.	199
6.6	Die distrikte van die Republiek van Suid-Afrika gerangskik volgens hulle blanke bevolkingsgetalle vir bepaalde sensusjare.	199
6.7	Die daling en styging van distrikte van die een groottegroep na die ander vir die periodes 1936 tot 1951 en 1951 tot 1960.	200
6.8	Die styging of daling van die distrikte van die een groottegroep na die ander, uitgedruk as 'n persentasie van die totale aantal distrikte.	204
6.9	Netto verskuiwing van die blanke bevolking in die distrikte van die Republiek van Suid-Afrika vir die periode 1921 tot 1936 ingedeel volgens bevolkingsgetalle in 1936.	208
6.10	Netto verskuiwing van die blanke bevolking in die distrikte van die Republiek van Suid-Afrika vir die periode 1936 tot 1951, ingedeel volgens bevolkingsgetalle in 1951.	221
6.11	Netto verskuiwing van die blanke bevolking in die distrikte van die Republiek van Suid-Afrika vir die periode 1951 tot 1960 ingedeel volgens bevolkingsgetalle in 1960.	234
6.12	Die groottegroepe se aandeel aan die netto op- of afwaartse verskuiwing van blanke bevolking bereken volgens hul aandeel aan die totale blanke bevolking.	251
7.1	Persentasieverdeling van die bruto binnelandse produk van Suid-Afrika volgens produksietak vir bepaalde jare vanaf 1910/11 tot 1958/59	255
7.2	Aantal blanke werknemers in die primêre, sekondêre en tersiêre bedrywe van Suid-Afrika vir bepaalde jare vanaf 1921 tot 1960	256
7.3	Distribusie van die arbeidsmag in die Verenigde State van Amerika vir sekere jare vanaf 1890	256

<u>Tabelle:</u>	<u>Bls.</u>	
7.4	Verskuiwing van die totale aantal blanke arbeiders veroorsaak deur differensiële en proporsionele verskuiwings van blanke arbeiders in Suid-Afrika vanaf 1951 tot 1961.	263
7.5	Distribusie van die blanke arbeidsmag in die vier provinsies van Suid-Afrika vir die jaar 1960.	264
7.6	Netto verskuiwing van die totale blanke bevolking in die vier provinsies van Suid-Afrika (1951-1960).	265
7.7	'n Vergelyking tussen die netto verskuiwing van blanke arbeid en bevolking in die vier provinsies van Suid-Afrika vir die periode 1951 tot 1960.	267
8.1	Blanke ouderdomsverdeling van streke met 'n bo- en ondernormale bevolkingsgroei - 1960.	272
8.2	Ouderdomsverdeling van vroue in streke met 'n netto opwaartse en afwaartse verskuiwing in blanke bevolking - 1960.	273
8.3	Natuurlike aanwas in streke met 'n netto opwaartse en afwaartse verskuiwing in blanke bevolking - 1960.	274
8.4	'n Vergelyking tussen die blanke sterftesyfer gedurende 1960 in gebiede met 'n bo- en ondernormale bevolkingsgroei en in plattelandse en stedelike gebiede.	275
8.5	Blanke geboortes per 1,000 van die bevolking in Suid-Afrika gedurende 1960.	276
8.6	Ouderdomspesifieke geboortesyfers van blankes in plattelandse en stedelike gebiede vir die jare 1950/52 en 1959/61.	278
8.7	Die totale vrugbaarheidsyfers vir blanke vroue (15 tot 49 jaar) in die plattelandse en stedelike gebiede van Suid-Afrika vir die jare 1950/52 en 1959/61.	278
8.8	Bruto vermeerderingsyfer van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking verdeel in plattelandse en stedelike gebiede - 1959/60.	278
8.9	Ouderdomspesifieke geboortesyfer (egtelike geboortes) vir getroude vroue in die vrugbaarheidsleef tyd verdeel volgens plattelandse en stedelike gebiede vir die jare 1950/52 en 1959/61.	280

Tabelle:Bls.

8.10	Totale vrugbaarheidsyfers vir blanke getroude vroue (15 tot 49 jaar) in die plattelandse en stedelike gebiede van Suid-Afrika vir die jare 1950/52 en 1959/61.	280
8.11	Ouderdomspesifieke geboortesifer vir blanke ongetroude vroue (15 tot 49 jaar) in plattelandse en stedelike gebiede in Suid-Afrika vir die jare 1950/52 en 1959/61.	281
8.12	Getroude vroue in die vrugbaarheidsleeftyd (15 tot 49 jaar) as persentasie van die totale aantal vroue in die vrugbaarheidsleeftyd, verdeel in plattelandse en stedelike gebiede.	281
9.1	'n Vergelyking tussen die natuurlike aanwas van Blankes, Kleurlinge en Asiate.	289
9.2	Indekssyfers van die bevolkingstoename in die plattelandse en stedelike gebiede van Suid-Afrika vir die periode 1951 tot 1960 (1951 = 100).	301

LYS VAN GRAFIEKE

Grafiek:

Bls.

1	Vyf jaar bewegende gemiddelde van die Blanke gewone geboortesifer in Suid-Afrika.	95
2	Totale vrugbaarheidsifer van die Suid-Afrikaanse Blanke bevolking.	96

LYS VAN KAARTE

<u>Kaart</u>		<u>Bls.</u>
1	Ontwikkeling van die Kaapse Nedersetting onder Van Riebeeck.	164
2	Die Kaapse Volksplanting in 1750.	170
3	Ontdekkingsreise gedurende die 17de eeu.	171
4	Die Kaapse Volksplanting teen die einde van die 18de eeu.	175
5	Die Kaapkolonie in 1826.	176
6	Die Groot Trek (1835-1848).	179
7	Natal van 1840 tot 1902.	183
8	Tussen die Oranje- en die Vaalrivier.	184
9	Die Boere-Republieke.	188

HOOFSTUK I

ALGEMENE ORIËTERING

1.1 INLEIDING

„The most important thing in the world is the people. As people, you and I and billions of our kind spread over the face of the earth are at once the means and the end of all society's endeavors. Everything done in the fields of economics or industry, government or politics, education, religion, recreation and all the rest is done by people and for people".¹⁾

Dit volg logies dat geen land se beplanning op maatskaplike en ekonomiese gebied neiginge en tendense in bevolkingsgroei kan verontagsaam nie. As 'n staatkundige eenheid en geografiese geheel verg dit beplanning op nasionale vlak, maar die geografiese verspreiding van bevolking in elke land skep kleiner bevolkingsgroeperinge elk met besondere demografiese kenmerke. Die vernaamste verskille in bevolkingsgroei wat tussen die substreke bestaan, word hoofsaaklik bewerkstellig deur binnelandse migrasie, wat weer op sy beurt as oorsaak dien vir 'n hele reeks demografiese verskille en so verskille in maatskaplike en ekonomiese eise.

1) Smith, T.L., Fundamentals of population study, (J.B. Lippincott, New York, 1960), p.3.

In die verlede en tot 'n groot hoogte vandag nog, is die binnelandse vloei van bevolking en die groeiverskille tussen die bevolkings van substreke as 'n proses aanvaar wat met die tyd sal aantoon waar besondere konsentrasies gaan plaasvind. Die gevolg hiervan is dat beplanning daarop berus dat dienste aangepas word by die eise wat voortvloei uit die bevolking wat op daardie moment op 'n bepaalde plek gekonsentreer is. Op die wyse gedistribueer en aangepas, is daar in 'n proses van ontwikkeling 'n voortdurende agterstand tussen die bestaande dienste en die eise wat deur die gemeenskap gestel word. Die omgekeerde is ook waar, naamlik, dat oeroptimistiese skattings aanleiding gegee het tot die oormatige konsentrasie van dienste. In die een geval word 'n tekort aan dienste ondervind en in die ander 'n verkwisting. 'n Absoluut ideale distribusie om die maksimum welvaart vir elke gemeenskap te verseker is seer seker nie moontlik nie, maar deeglike kennis omtrent en insig van die tendense wat elke streek se bevolking in die toekoms sal openbaar, kan beplanning veel meer realisties laat geskied. Om hierdie tendense te kan bepaal is meer nodig as net dit wat uit die bestaande syfergegevens afgelei kan word. Daar is bepaalde faktore wat hierdie tendense bepaal en om enigsins 'n oordeel oor toekomsverwagtinge te kan uitspreek is dit noodsaaklik dat hulle invloede vooraf ge-evalueer word.

1.2 DOEL VAN DIE ONDERSOEK

In die lig van die vooraangaande is die doel van hierdie studie, om, eerstens, vas te stel wat die groei-koers van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking tot 1960

was, en wat die vernaamste tendense in natuurlike aanwas was, wat dit bepaal het. Tweedens, word gepoog om oorsake te soek en verklarings te bied vir die differensiële bevolkingsgroei in die substreke van die land.

Die gebrek aan 'n gesistematiseerde eenheidsbeeld van die tendense in die blanke bevolkingsgroei vanaf 1652 tot 1960 laat 'n bepaalde leemte in die Suid-Afrikaanse demografie ontstaan, en om 'n meer volledige beeld te bied, is sodanige sistematisering as derde doelstelling aanvaar.

1.3 METODE VAN ONDERSOEK

Die doelstelling vereis dat die blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika, en tweedens, die groeiverskille in substreke van die land bepaal moet word:

1.3.1 Blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika vanaf 1652 tot 1960

Bevolkingsgroei is 'n funksie van geboortes, sterftes en migrasie en om aan die eerste doelstelling te voldoen is daar gepoog om die rol wat elk van hierdie drie faktore in Suid-Afrika se blanke bevolkingsgroei gespeel, sowel as die tendense wat hulle oor tyd openbaar het, te ontleed.

By gebrek aan volledige bevolkingstatistiek in Suid-Afrika voor die 20ste eeu, kan slegs 'n algemene historiese beeld van hierdie faktore vir die 17de, 18de en 19de eeue weergegee word. Uit hierdie historiese oorsig en met behulp van bepaalde hipoteses word sover as moontlik vir hierdie

leemtes vergoed. Die eerste vergelykbare sensus in al vier provinsies is in 1904 opgeneem, en eers vanaf 1926 is bevolkingstatistiek van sodanige gehalte beskikbaar dat meer gedetailleerde ontledings van bevolkingsgroei en sy komponente gemaak kan word.

1.3.2 Groeiverskille in substreke

Verskille in die bevolkingsgroei van substreke in 'n land word hoofsaaklik deur binnelandse migrasie, en namate die proses vorder, ook deur natuurlike aanwas bewerkstellig.

Weens sy belangrikheid in geheel die proses word binnelandse migrasie in Suid-Afrika vanaf 1652 tot 1960 oorsigtelik bespreek. Die bespreking lei tot die konklusie dat namate die land ekonomies ontwikkel, 'n herverdeling van arbeid as vernaamste oorsaaklikheid by binnelandse migrasie funksioneer. Hierdie afleiding word as hipotese getoets deur dit spesifiek op die periode 1951 tot 1960 toe te pas.

Wat die groeiverskille in substreke deur natuurlike aanwas betref, word dit aanvaar dat dit alleenlik waarde as faktor kan dra as binnelandse migrasie so ver gevorder is dat ouderdomsverdeling 'n absolute beperking word by die vrugbaarheid van substreke waaruit gemigreer word. In Suid-Afrika is die proses nog nie so ver gevorder dat dit as faktor besondere invloede kan

hê nie. Om vas te stel wat die werklike posisie is, is die kwessie van differensiële vrugbaarheid in streke met 'n bo- en ondernormale blanke bevolkingsgroei vir die periode 1951 tot 1960 ontleed.

1.3.3 Bronne geraadpleeg

Die gegewens vir die ondersoek is volgens hul beskikbaarheid uit verskeie bronne en veral amptelike sensusverslae verkry. Die Buro vir Statistiek het ook oor bepaalde gegewens beskik wat nie gepubliseer is nie, en dit is direk daarvan verkry.

1.4 PROBLEME VAN DIE ONDERSOEK

1.4.1 Algemeen

Die probleme wat in die ondersoek ondervind is, kan uitsluitlik toegeskryf word aan leemtes in die Suid-Afrikaanse bevolkingstatistiek, wat eerstens, bestaan uit die beskikbaarheid van data, en tweedens, uit die voortdurende veranderinge wat aan norme aangebring is sodat die een sensus moeilik vergelykbaar met die volgende is. Hierdie is ernstige besware en waar gemeenskapsontwikkeling nie kan geskied sonder 'n grondige kennis van 'n land of gebied se demografie nie, is dit noodsaaklik dat statistiek wat hierdie terrein dek, aan bepaalde vereistes voldoen.

1.4.2 Historiese ontwikkeling van die Suid-Afrikaanse bevolkingsensus

Die vroegste statistiese publikasie in Suid-Afrika was die Annual Blue Book wat besonderhede bevat oor die Kaap die Goeie Hoop. Volgens amptelike bronne²⁾ dateer die oudste beskikbare kopie van die werk uit die jaar 1821 en bevat inligting oor die bevolking en produksie in die tyd. Die eerste offisiële sensus wat in Suid-Afrika gehou is, was dié van die Kaapkolonie op 5 Maart 1865. Hierop volg die voor-Uniale sensusse van 7 Maart 1875, 5 April 1891 en 17 April 1904. Die datums vir Natal was 5 April 1891 en 17 April 1904. Transvaal het sy eerste sensus op 5 April 1890 en daarna op 17 April 1904 opgeneem. Die Oranje-Vrystaat het drie opgeneem, naamlik op 31 Maart 1880, 31 Maart 1890 en 17 April 1904. Die eerste gelyktydige en vergelykbare opname vir die vier provinsies was dus dié van 1904.

Dit was eers na 1910 dat sensusopnames vir die vier provinsies op 'n nasionale vlak kragtens Wet No. 2 van 1910 gehou kon word. Laasgenoemde wet word later gewysig deur Wet No. 5 van 1935. Dié Sensus-Wysigingswet van 1935 maak voorsiening vir 'n vyfjaarlikse telling tot 1941 en daarna 'n tienjaarlikse telling, maar die Verkiesingskwota-wet, No. 21 van 1937, bepaal dat die vyfjaarlikse

2) G.19-1905, Cape of Good Hope Sensus for 1904 (final report), (Cape Times Ltd., Cape Town, 1905).

sensusse tot 1951 in plaas van tot 1941 moet geskied. Met 1911 as beginpunt is die volgende sensusopname gemaak:

- 1) 1911 Alle rasse.
- 2) 1918 Slegs blankes.
- 3) 1921 Alle rasse.
- 4) 1926 Slegs blankes.
- 5) 1931 Slegs blankes.
- 6) 1936 Alle rasse.
- 7) 1941 Slegs blankes.
- 8) 1946 Alle rasse.
- 9) 1951 Alle rasse.
- 10) 1960 Alle rasse.

1.4.3 Besondere probleme wat met die gepubliseerde sensusgegevens ondervind is:

A DIE VERDELING TUSSEN PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE³⁾

In 1911 is die Kaapse Geboorten en Sterfgevallen Registratie Wet van 1894 as handleiding gebruik by die onderskeid tussen plattelandse en stedelike gebiede. Dit kom daarop neer dat dorpe wat oor enige vorm van stedelik plaaslike bestuur, soos munisipaliteite, dorpsrade, gesondheidskomitees, ens., beskik onder stedelik gegroeper word. Behalwe latere toevoegings om bestaande gebreke aan te vul, het hierdie norm tot 1946 gegeld.

3) Vergelyk die volgende sensusverslae: U.G. 32/12, U.G. 50/19, U.G. 15/23, U.G. 32/27, U.G. 11/33, U.G. 21/38, U.G. 51/49, U.G. 42/55 en R.P. 62/63.

Vanaf 1921 word stedelike bevolkings wat oor die munisipale grense van stedelike gebiede gestoot het, onderskei. Die aanvaarde gevoel is dat hierdie bevolkingsgroepe ekonomies en maatskaplik afhanklik is van die stedelike gebied en nie daarvan losgemaak kan word nie. Hoewel die begrip omtrent en die benadering van dié groep tot 1946 dieselfde bly, verander die terminologiese identifisering telkens. In 1921 word dit „landelike voorstede” genoem, in 1926, 1931, 1936 en 1946 „plattelandse voorstede”. In hierdie periode word die „buitestedelike gebiede” nie by die munisipaliteite ingeskakel nie, maar afsonderlik gegroepeer.

„Buitedorpe” is ’n onderskeiding vir klein dorpies of nedersettings met geen vorm van plaaslike bestuur nie, wat vanaf 1926 gebruik word. Weer varieer die woordskrywing tussen „buitedorp” en „plattelandse dorp” tussen 1926 en 1946 sonder dat die gebiedsomskrywing verander. Waar hulle vroeër onder „platteland” geressorteer het, word hulle nou afsonderlik as ’n identifiseerbare groep getabuleer.

Vanaf 1951 word die volgende gebiede ook as stedelik geklassifiseer:

- 1) „Sub-stedelike gebiede”, dit is die woongebiede wat buite die munisipale grense van groot stede geleë is, maar wel daar-

aan grens. Hulle het geen vorm van stedelike plaaslike administrasie nie, en hoewel hulle nie onder beheer van die moeder-municipaliteit val nie, kan hulle vir alle praktiese doeleindes as deel van die stad beskou word.

- 2) „Kwasi-stedelike dorpe” (buite-dorpe, plattelandse dorpe), dit is, soos vir die jare 1926-1946, afgesonderde gebiede wat stedelik van aard is maar nog nie ’n stedelike bestuur verkry het of nodig gehad het nie.

Hoewel die 1951 norm vir stedelike gebiede verskil van dié van vorige sensusse, is dit feitlik net ’n uitbreiding van die begrip, „stedelik”, wat reeds vanaf 1911 ontwikkel en sy beslag met die verloop van tyd gekry het. Met die nodige versigtige aanpassings is dit moontlik om die gegewens volgens die norm op ’n vergelykbare vlak te plaas.

Die enigste verband wat die 1960 bepaling met dié van 1951 het, is dat die vereiste vir stedelike plaaslike bestuur as ’n normbepaling by stedelike gebiede wegval. Bevolkingsgrootte, die teenwoordigheid van die basiese stedelike geriewe en in ’n mate die rassesaamstelling, is nou die norm. Die nuwe bepaling is die volgende:

- 1) Alle sub-stedelike gebiede is ingedeel as stedelik aangesien hulle volgens definisie stedelik van aard is.
- 2) Goed gevestigde klein dorpies met 'n bevolking van minder as 500 is ingedeel as stedelik, indien die dorp 'n redelike hoë persentasie blankes, en 'n aantal van die gewone stedelike geriewe het, soos winkels, garages, kerke, skole, gemaakte strate, ens.
- 3) Gebiede met 'n bevolking van meer as 500 is ingedeel as plattelands, indien hulle oorwegend nie-blank is, met weinig of geen van die gewone stedelike geriewe nie.

B DIE GROEPERING VOLGENS RAS⁴⁾

Die omskrywing van die verskillende rasse word volledigheidshalwe hier aangehaal ofskoon dit nie die bevolkingsgetalle van die blankes noemenswaardig beïnvloed het nie.

Die rasse-omskrywing tussen die 1911 tot 1946 sensusse was as volg:

- 1) Blankes: Dit is witmense van suiwer blanke afkoms.

4) Ibid.

- 2) Bantoe of Naturel: Persone van die verskillende Bantoe-stamme van Suid-Afrika waarvan die vernaamste Zoeloe, Basoeto, Xhosa, Pondo, Barolong, Sjangaan, Fingo, Masjona, Betsjoeana, Temboe, Baca, Bavendu, N'debele, Swazi, Tonga en Mosambiek is.
- 3) Asiate: Hulle bestaan hoofsaaklik uit Indiërs en lede van ander Asiatiese volke.
- 4) Kleurlinge: Tot hierdie groep behoort alle persone wat nie van suiwer Blanke, Bantoe of Asiatiese afkoms is nie. Hulle bestaan hoofsaaklik uit die Kaapse Kleurlinge, Kaapse Maleiers en persone van gemengde afkoms. Oorblyfsels van 'n paar stamme soos Hottentotte, Boesmans, Griekwas, Korannas en Namakwas is ook hierby ingesluit.

Ooreenkomstig die bepalings en rasse-oms-krywing van die Bevolkingsregistrasiewet no. 30 van 1950, is die rasse-indeling vanaf die 1951 sensus gewysig. Die gewysigde omskrywing is soos volg:

- 1) Blankes: Persone wat volgens voorkoms klaarblyklik blankes is of wat gewoonlik as blankes deurgaan, maar omvat nie persone wat, hoewel volgens voorkoms klaarblyklik blank, gewoonlik as gekleurd des deurgaan nie.

- 2) Naturelle: Persone wat werklik lede van 'n inboorlingras of stam van Afrika is of gewoonlik daarvoor deurgaen.
- 3) Asiate: Inboorlinge van Asië en hul afstammelinge, hoofsaaklik Indiërs en Pakistani en 'n paar duisend Chinese.
- 4) Kaapse Maleiers: Persone wat werklik Kaapse Maleiers is of wat daarvoor deurgaen.
- 5) Kleurlinge: Alle persone wat nie in die voorgaande groepe ingesluit is nie. Die meerderheid van hierdie groep is persone wat bekend is as die Kaapse Kleurlinge maar dit omvat ook persone van gemengde blanke en nie-blanke bloed.

C VERANDERING VAN DISTRIKSGRENSE

Verandering van distriksgrense behels die stigting van 'n nuwe distrik uit een of meer bestaande distrikte, sowel as die toevoeging of weglating van dele by 'n spesifieke distrik. Waar die bevolkingsgroei van 'n distrik oor tyd bepaal word, is dit noodsaaklik dat die grense van die distrik konstant bly vir daardie bepaalde tyd of dat die bevolkingsgegewens telkens by die veranderende oppervlakte aangepas word. Toevoegings en weglatings by 'n distrik kan nie

altd uit die gepubliseerde verslae afgelei word nie, aangesien die distriksoppervlakte die enigste aanduiding by benadering is of daar veranderinge plaasgevind het, met ander woorde, die amptelike kennisgewing van 'n verandering word nie saam met die bevolkingstatistiek gepubliseer nie. Aanpassings van die bevolking by die veranderde grense word voortdurend deur die Buro vir Statistiek te Pretoria gedoen, maar is tot dusver nog nie gepubliseer nie. Dit is trouens die enigste demografiese data wat op die wyse aangepas word.

D. GEBOORTES EN STERFTES

Vanaf 1910 tot 1918 is lewenstatistiek gepubliseer in 'n band met die titel, Bevolkingstatistieke. Met die oog op besuiniging is die publikasie in 1919 gestaak en vervang deur inligting wat vanaf 1919 tot 1926 in roneopamfletvorm uitgegee is.

Die grootste leemte in die vroeëre lewenstatistiek is dat daar nie voorsiening gemaak is vir 'n onderskeid tussen geboortes en sterftes volgens woonplek en plek waar die gebeure plaasgevind het nie. Met die inwerking treding van die Unie-Geboortes, Huwelike en Sterfgevallen Registrasiewet, no. 17 van 1923, op 1 Januarie 1924, word die probleme uitgeskakel en is die gegewens meer bruikbaar.

Die wet maak nou voorsiening vir die korrekte toewysing van die geboorte of sterfte volgens woonplek en plek van gebeure. Verder bepaal dit dat waar daar 'n verwydering tussen die ouers bestaan as gevolg van werk, egskeiding of verlating, en ook in die gevalle van buite-egtelike kinders, die woonplek van die moeder aanvaar word. Hierdie bepalings maak die data meer betroubaar as dié voor 1924, maar 'n leemte wat nog steeds bestaan, is dat dit nie by veranderde distriksgrense aangepas word nie.

E STATISTIEK OOR INTERKONTINENTALE MIGRASIE

'n Noukeurige waarde-oordeel van immigrasie en emigrasie word beperk deur die gebrek aan betroubare statistiek voor 1924. Daar sal gemerk word dat die migrasiestatistieke van J.E. Louwrens vir die periode 1652 tot 1795 wel in die werk gebruik word. Dit is as bruikbaar aanvaar aangesien die immi- en emigrasie van die periode gering en die landsgrense beperk was. Na 1800 het ontwikkelinge in Suid-Afrika en ook op die kontinent van Afrika 'n gedetailleerde opgawe van die beweging van migrante geverg om enigsins 'n betroubare beeld van hierdie demografiese verskynsel te verkry. So vind ons dat na die Britse oorwinning in 1896 oor die Matabeles van die destydse Rhodesië, dié landstreek oopgestel is vir blanke besetting. Migrasie na laasgenoemde is verder gestimuleer deur die aanleg van die spoor-

lyn vanaf Kimberley na Bulawayo in 1897. Die gevolg was dat migrasie van blankes nie meer tot die Limpopo as grens beperk was nie, en dat persone wat in die Unie hawens vanaf ongeveer 1896 geland het, nie noodwendig in Suid-Afrika gevestig geraak het nie, maar moontlik verder noord beweeg het. Hierdie gebiedoopstelling maak ook groter intra-kontinentale migrasie vir die blanke Suid-Afrikaanse bevolking moontlik sodat emigrasie gestimuleer is.

Waar dit dus voorheen redelik aanneembaar was dat 'n voornemende immigrant wat in die Suid-Afrikaanse hawens land, hier gevestig gaan raak, bestaan die moontlikheid nou dat so 'n persoon moontlik verder noord beweeg het. Hierdie toedrag van sake vereis dus 'n meer gedetailleerde statistiese opgawe, indien die netto wins deur immigrasie vasgestel moet word. Die faktiese posisie is egter dat persone wat tot en met 1923 die land binnegekom of verlaat het, slegs onder die hoofde „nuwe inkomelinge” en „vergoed vertrokke” ingedeel is. Dit kom dus daarop neer dat hierdie gegewens geen ware beeld van migrasie kan gee nie.

Vanaf 1924 word reisigers soos volg ingedeel:

<u>AANKOMS</u>	<u>VERTREK</u>
1) Handelsreisiger	1) Handelsreis voltooi
2) Plesierreisigers	2) Plesierreis afgeloop
3) Immigrante	3) Emigrante
4) Terugkerende reisigers	4) Tydelike afwesigheid
5) Deurgaande reisigers	5) Deurgaande reisigers.

Hoewel laasgenoemde indeling, wat in breë trekke vandag nog gebruik word, 'n veel betroubaarder beeld oor netto wins deur migrasie gee het, was daar aanvanklik ander probleme soos die gebrekkige rekords oor migrante wat oor land beweeg, wat hierdie statistiek se waarde beïnvloed. In breed gesien, kan daar egter vanaf 1924 redelik betroubare ontledings omtrent bevolkingsaanwas deur migrasie in Suid-Afrika gemaak word.

F BEROEPS- EN BEDRYFSVERDELING VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING

In hierdie ondersoek word daar gegewens benodig oor die beroeps- en bedryfsverdeling van die blanke bevolking in Suid-Afrika ingedeel volgens distrikte of ekonomiese streke vir die jare 1951 en 1960. Dit is alleenlik vir die 1960 sensus, ingedeel in ekonomiese streke, beskikbaar.⁵⁾ Hoewel die verdeling van genoemde streke nie baie sinvol

5) Volgens die Buro vir Statistiek te Pretoria bestaan die gegewens ook nie vir 1951 in ongepubliseerde vorm vir distrikte of ekonomiese streke nie.

gedoen is nie, gee die beroeps- en bedryfs-
verdeling van die bevolking daarvan tog waar-
devolle en meer gedetailleerde inligting.

Die afwesigheid van sodanige statistiek vir
1951, beperk die wetenskaplike betekenis en
waarde van hoofstuk 7 van hierdie ondersoek.

HOOFSTUK 2BLANKE IMMIGRASIE EN EMIGRASIE IN SUID-AFRIKA2.1 INLEIDING

Weens die beperktheid van die migrasiestatistiek word ons genoodsaak om die ondersoek van die vroeë tydperke van die land se bevolkingsgroei te beperk tot 'n oorsigtelike historiese beeld van immigrasie en emigrasie. Met hierdie agtergrond en 'n noukeurige analise van die meer betroubare gegewens vanaf 1924 tot 1960, behoort 'n duidelike beeld van die bydrae van immi- en emigrasie tot blanke bevolkingsgroei in hierdie land verkry te word. Sodanige historiese ontleding van immi- en emigrasie word uit die aard van die ondersoek, daarop toegespits om die besondere faktore wat hierdie migrasieproses beïnvloed het bloot te lê in hul tidsverband.

Die vernaamste historiese gebeure wat 'n rol gespeel het was ekonomiese faktore sowel as regeringsbeleid of politieke woelinge in die buiteland of in Suid-Afrika self. Daar is wel ander faktore wat die mobiliteit van die mens bepaal, maar hulle is nie hier van belang nie, aangesien bogenoemde die oorsaak was dat Suid-Afrika slegs 'n onbeduidende persentasie van die wêreld se blanke bevolking wat ge-emigreer het, getrek het. Selfs verbeterde vervoer en kommunikasie het in die later jare geen besondere immigrante-winste aan Suid-Afrika besorg nie.

2.2 HISTORIESE AGTERGROND VAN INTERKONTINENTALE MIGRASIE

Tot en met die afsluiting van die Middeleeuse tydperk in die vyftiende eeu, was migrasie hoofsaaklik van intrakontinentale aard. Dit was eers teen die end van die vyftiende eeu toe ontdekkingsreise in volle swang was en die Europese mens se migrasiehorison verbreed het, dat interkontinentale migrasie vorm begin aanneem. Ten spyte van hierdie breër geografiese begrip en die ontwikkeling op die gebied van skeepvaart, het die staatsideologie wat in die tyd toonaangewend was, naamlik die Merkantalisme, nie juis emigrasie as staatsbeleid voorop gestel nie, aangesien dit die bevolking van die moederland sou verswak. Die toonaangewende moont-hede van die tyd se doelstelling met hulle oorsese kolonies was hoofsaaklik om die maksimum hoeveelheid rykdomme uit hulle te verkry in die vorm van edelmetale, handelware en grondstowwe. Hoewel grootskaalse Kolonialisering nie die beleid was of in die tyd plaasgevind het nie, het hierdie staatsoptrede tog aanleiding gegee tot vestiging buite die moederland van kleinere groepe koloniste en so interkontinentale migrasie tot gevolg gehad. Politieke onverdraagsaamheid, veral in die tye toe die vorstehuse in Europa nog oor absolute mag beskik het, bring 'n verdere migrasie van relatief klein getalle „politieke misdadigers” teweeg. Ook godsdienstige oorweginge en vervolging speel 'n belangrike rol en is byvoorbeeld verantwoordelik vir die emigrasie van Franse Hugenate wat in 1688 na Suid-Afrika verhuis.

Die negentiende eeu lui die tydvak van grootskaalse migrasie in en die hooforsake kan soos volg saamgevat

word:

- 1) Die opkoms van die kapitalistiese stelsel met sy vryheid van die individu as vooropgesette eis.
- 2) Die diepgaande sosio-ekonomiese veranderinge wat die industriële omwenteling meebring.
- 3) Die geringe mate van staatsbeheer wat ten opsigte van immi- en emigrasie uitgeoefen is.
- 4) Die armoede en verwoesting wat na die Napoleontiese oorloë geheers het.
- 5) Verbeterde vervoer en kommunikasiemiddele.
- 6) Die ontwikkeling en ontwikkelingsmoontlikhede van die oorsese kolonies.

Absoluut betroubare statistiek oor die ongeëwenaarde volkstreke gedurende die 19de en 20ste eeu is vir 'n groot deel van die periode nie verkrygbaar nie, maar die gegewens in tabel 2.1 wat tot 1924 deur die National Bureau of Economic Research van New York en vanaf 1925 tot 1932 deur die Internasionale Arbeidskantoor saamgestel is, gee 'n goeie beeld van die volume mense wat migreer het, en wat Suid-Afrika se aandeel aan die proses was.

TABEL 2.1

AANTAL IMMIGRANTE EN DIE LANDE WAARHEEN GE-IMMIGREER IS,
GEDURENDE 'N GEDEELTE VAN DIE 19de EN 20ste EEU*

IMMIGRASIELAND	TERMYN	TOTAAL 1,000de**
Argentinië	1856 - 1932	6,405
Brasilië	1821 - 1932	4,431
Brits-Wes-Indië	1836 - 1932	1,587
Kanada	1822 - 1932	5,206
Kuba	1901 - 1932	857
Guadeloupe	1856 - 1924	42
Holland-Guinea	1856 - 1931	69
Meksiko	1911 - 1931	226
Newfoundland	1841 - 1924	20
Paraguay	1881 - 1931	26
V.S.A.	1821 - 1932	34,244
Uruguay	1836 - 1932	713
Fillippynse Eilande	1911 - 1929	90
Australië	1861 - 1932	2,913
Fiji	1881 - 1926	79
Hawaii	1911 - 1931	216
Nuwe Caledonië	1896 - 1932	32
Nieu-Seeland	1851 - 1932	594
Mauritius	1836 - 1932	573
Seychelles	1901 - 1932	12
Suid-Afrika	1881 - 1932	852
TOTAAL		59,187

* BRON: Franzsen, D.G. en Sadie, J.L., Inleiding tot die bevolkingsvraagstuk, (Stellenbosch, 1950), p.125.

** Al die syfers berus nie op werklike opgawes nie - daar is ook van skattings gebruik gemaak.

2.3 DIE ONTSTAAN VAN SUID-AFRIKA AS 'N OORSESE KOLONIE

Weens die bedreiging van die handelsekspidisië deur die Mohamedane op die roete tussen die middelandse see en die ryk Ooste, het die handeldrywende volkere van Europa in die 15de eeu behoefte gevoel aan 'n seeroete na die Ooste. Dit lei tot die soek na 'n seeweg na Indië wat as resultaat het dat Bartholomeüs Diaz in 1486 die Kaap ontdek en Vasco da Gama Indië in 1497/8 bereik. As gevolg van die skermutselinge wat die Portugese met Hottentotte aan die Kaap gehad het, vermy hulle die Kaap en hulle eerste nedersettings word tot die ooskus beperk met Delagoabaai as die mees suidelike punt.

Weens sy gunstige geografiese ligging spits die Nederlanders hulle gedurende die 16de eeu toe op die tussenhandel met die Skandinawiese en Oosseelende en met Frankryk, Spanje en Portugal. In 1580 is Portugal egter deur Spanje verower, en was laasgenoemde ook in 'n oorlog met die Nederlande gewikkel. Dit noodsaak Nederland om direkte handelskontak met die Ooste te vind.

In 1595 verlaat vier Hollandse skepe Texel op weg na Indië en na hulle suksesvolle reis en terugkoms, word talle maatskappye in Holland gestig om met die Ooste handel te dryf. Om skadelike mededinging uit te skakel word hulle in 1602 in die Hollandse Oos-Indiese Maatskappy verenig. Die finale beheer van die Maatskappy was in die hande van die Here Sewentien.

Laasgenoemde besluit in 1616 dat alle skepe op weg na Indië en by hulle terugkeer by die Kaap moet aandoen om vars water en vleis van die inboorlinge te verkry.

In 1647 strand die Haarlem in Tafelbaai en die bemanning moes ongeveer vyf tot ses maande aan die Kaap vertoef voordat hulle weer deur verbygaande skepe opgepik is. Aan die hand van hulle verblyf stel twee van die skipbreukelinge, Jansen en Proot, 'n memorandum op oor die moontlikhede van die Kaap as 'n halfwegstasie en verversingspos. Die Here Sewentien was beïndruk deur die memorandum en vra Proot om die kommandeurskap van so 'n verversingspos op hom te neem. Hy weier die aanbod en Jan van Riebeeck word met die taak belas. Sy landing aan die Kaap op 6 April 1652 was die begin van Suid-Afrika se koloniale ontwikkeling en blanke vestiging aan die Suidpunt van Afrika.

2.4 'N ONTLEDING VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE MIGRASIE IN CHRONOLOGIESE TYDVAKKE

2.4.1 Die periode 1652-1806

In 'n voorlopige raming van die Here XVII het hulle besluit dat sestig tot sewentig manskappe asook „eenige Chinesen, 't welcke labouereus volcq is, ende haer meest op 't hovenieren verstaen ende altijt genoegh inde kettingh gaen"¹⁾ nodig sou wees om die Kaap te beman. Gelukkig vir Suid-Afrika is dié Chinese nooit gevind om Jan van

1) C 409: Ink. Br. (1649-1660), p. 3 (26 Julie 1649).

Riebeeck en sy groep van ongeveer 90 manskappe wat op 6 April 1652 by die Kaap aan wal gestap het, te vergesel nie.

Die doel van Van Riebeeck en sy amptenare se koms na Suid-Afrika was die stigting van 'n permanente verversingspos en nie kolonisasie nie. Ervaring van kolonisasie in ander gebiede wat die besittings van die Kompanjie was, het geleer dat vryburgers geen ekonomiese belegging was nie. Dit blyk egter gou dat die verversingspos in sy aanvanklik beplande vorm nie 'n sukses is nie. Reeds op 'n vroeë stadium begin Van Riebeeck om vrye landbouers as 'n oplossing van sy produksieprobleem te sien, en hy stel dit dat „al waren er by duizende Chinesen of andere bouwlieden, zouden (sy) 't tiende gedeelte van het land niet kunnen beslaan of beploegen”.²⁾

Met die verloop van tyd begin die Here XVII belang te stel in die moontlikhede van kolonisasie aan die Kaap en vra Van Riebeeck om 'n aanbeveling in dié verband. Van Riebeeck het self ondervinding van kolonisasie gehad en was bewus daarvan dat koloniste slegs na 'n land kom om hulle eie sakke te vul en dan weer na Nederland terugkeer. Die gevolg is dat so 'n kolonie altyd beset word deur onervare en arm koloniste.

2) Dagverhaal van Jan van Riebeeck I.p.23 (28 April 1652).

Hy beveel dus aan dat die beoogde koloniste moes onderneem om tien jaar aan die Kaap te vertoef en hulle kinders 20 jaar. Sodoende sou die ouers na die verstryking van hul tyd vir die kinders se onthalwe bly. Hierdie bepaling is netso deur die Here XVII aanvaar.³⁾

Verdere bepalinge het gelui dat koloniste net soveel grond in eiendom sou ontvang as wat hulle in die eerste drie jaar onder bewerking kon bring. Hierdie grond sou vir drie jaar belastingvry wees en na drie jaar kon hulle met die grond maak wat hulle wou op voorwaarde dat die overheid eers in die saak geken word. 'n Ploeg 'n eg en vyf-en-twintig ongeleerde osse sou op krediet aan elke boer verskaf word. Bykomstige landbougereedskap kon hulle teen inkoopprys in Nederland verkry, en die Kompanjie sou die nodige provisies verskaf teen dieselfde prys as wat getroude amptenare daarvoor moes betaal. Die koloniste moes onderneem om hulle op die landbou toe te lê, en die Kompanjie sou die produkte teen 'n redelike prys van hulle koop. Groente wat die Kompanjie nie nodig het nie, mag hulle aan skepe verkoop nadat hulle die derde dag voor anker gelê het. Tapnering is ten strengste verbied en hulle is nie toegelaat om skape of beeste van die inboorlinge te ruil of te ver-ruil nie. Alle vee moes van die Kompanjie gekoop

3) Louwrens, J.E., Immigrasie aan die Kaap gedurende die bewind van die Hollandse Oos-Indiese Kompanjie, (Ongepubliseerde D.Phil. Proefskrif, Stellenbosch, 1954), p.32.

en teen 'n vasgestelde prys aan hulle verkoop word. As weigeld sou een tiende van die aanwas van alle groot- en kleinvee die Kompanjie toekom. Later is besluit om alle landbougereedskap, proviand, wapens en ammunisie op krediet te verskaf totdat die burgers hierdie skuld met hulle gelewerde produkte kon vereffen.

Hierdie was die eerste voorwaardes en het later geringe byvoegings en wysigings ondergaan. So is die veeruil met die Hottentotte by tye oopgestel, hulle gereedskap is vir die eerste drie jaar gratis deur die Kompanjie se smid reggemaak, grondtoekenning is beperk tot $13\frac{1}{3}$ morg belastingvry vir 12 jaar, ens.⁴⁾

Van die Chinese vryburgers wat Van Riebeeck beoog het, het weer niks gekom nie en die eerste 9 Koloniste wat in 1857 grond ontvang het, is almal uit Kompanjiesdiens getrek. Trouens die enigste noemenswaardige resultate om ooit op 'n ge-organiseerde wyse immigrante vanuit die Ooste vir Suid-Afrika te verkry was dié van Indiërs⁵⁾ in Natal (1860) en dié van Chinese⁶⁾ in Transvaal (1904).

4) Vergelyk Van der Walt, A.J.H.; Wild, J.A.; Geyer, A.L., Geskiedenis van Suid-Afrika, Deel I, (Kaapstad, 1951), Hoofstuk III.

5) Argief Jaarboek vir S.A. Geskiedenis, Vol. II, 1952 (Cape Times Ltd., 1952) p.17.

6) Botha, J.H., Die Arbeidsvraagstuk in Suid-Afrika (Amsterdam, 1928) soos aangehaal deur Keyter, J. de W., Erziehung als Lösung des Problems der Armen Angehörigen der Weissen Rassen, des sog. Armlanken-Problems in der Südafrikanischen Union (D.Phil Proefskrif, Ludwig-Maximilians-Universität, München, 1930), p.35.

Die vinnige vermeerdering van koloniste was op hierdie stadium beperk weens die Here XVII se onwil om kolonisasie op groot skaal te laat geskied asook die bepaling van Van Riebeeck en Van Goens dat die vryburgers getroude persone van onbesproke karakter en van Duitse- of Nederlandse afkoms moes wees. Van Riebeeck het ondervind dat die vryburgers met gesinne n veel besadiger lewe lei en ook meer produktief is. Die gebrek aan vroue maak dit egter nie vir hom moontlik om sy ideaal van getroude vryburgers ten volle te verwenslik nie. Van die Here XVII vra hy „Voorde ongetroude vrije landbouwers en borgers, ten minste 20 lustige ofte andere gemene luijden houbare dochters".⁷⁾ Daar kon nie met absolute sekerheid vasgestel word of hierdie versoek van hom geslaag het nie. Hy dring ook herhaaldelik daarop aan dat die gesinne of ander familieleden van die Kaapse burgers wat na die Kaap wil kom van vry passate voorsien word. Die Here XVII het gereageer deur nie net die passate te gee nie maar ook voorskotte aan die landsverhuisers te maak.⁸⁾

Ten spyte van hierdie gunstige voorwaardes het daar gedurende die periode tussen die toekenning van die eerste vrybriewe en die einde van 1662 het slegs 11 direkte immigrante, waarvan 2 mans en 9 vroue en kinders, in die Kaap aangekom.⁹⁾ Gedurende dieselfde periode is aan

7) C493: Uitg. Br. (1652-1661), p.991. (26 April 1659).

8) C409: Ink. Br. (1649-1660), p.236 (20 Oktober 1658);
C410: Ink. Br. (1660-1668), p.275 (19 September 1661).

9) Louwrens, J.E., op. cit., p. 74.

207 persone vrybriewe toegeken waarvan 53 gedros en sewe verban of weer in Kompanjiesdiens gedwing is.¹⁰⁾

Hierdie trae uitbreiding word in die periode tussen Jan van Riebeeck en Simon van der Stel (1663-1679) voortgesit. Die faktore wat hiervoor verantwoordelik was kan in breed as volg onderskei word:

- 1) Die vryburgers was nie instaat om die produksievraagstuk op te los nie en in plaas daarvan dat graan uitgevoer word, moes rys ingevoer word. 'n Vermeerdering in bevolking sou dus op die oog af vir die Kompanjie groter uitgawes meebring en hiervoor was die Direkteure nie te vinde nie.
- 2) Die talryke moeilikhede waarmee die boere te kampe gehad het, het hulle van hul gronde verdryf en die boerdery nie 'n aantreklike beroep gemaak nie.

'n Vername bevolkingsgroep wat hulle in hierdie periode van drupsgewyse immigrasie aan die Kaap vestig is Duitsers. Om die armoede en verwoesting wat na die Dertigjarige Oorlog in Duitsland geheers het te ontsnap, het baie Duitsers gedurende die sewentiende eeu na Nederland ver-

10) Loc. cit.

huis. Baie van hulle is in Kompanjiesdiens opgeneem en het so in die Kaap beland. Hier het sommige van hulle vrybriewe ontvang en hulle as koloniste gevestig. Immigrasie van enkele Duitsers het ook direk uit Duitsland plaasgevind. Nogtans het die Immigrasie van Duitsers of enige ander bevolkingsgroep in die periode 1663 tot 1679 op geen stadium noemenswaardige afmetings aangeneem nie. Gedurende hierdie hele 16 jaar het slegs 22 mans en 33 vroue en kinders na die Kaap verhuis en 43 vrybriewe is toegeken.¹¹⁾ In dieselfde periode was die verlies deur emigrasie groter, naamlik 29 mans, 12 vroue en 18 kinders.¹²⁾

Met die koms van Simon van der Stel beleef die Kaap 'n periode van gebiedsuitbreiding en immigrasie. Hierdie oplewing kan nie aan sy wjer alleen toegeskryf word nie, maar ook aan 'n hele aantal faktore wat die toestand begunstig het. So het die Kamer van Amsterdam reeds in 1662 aanbeveel dat 'n proefneming met die werf van koloniste vir die Kaap gemaak moet word.¹³⁾ Hierdie aanbeveling was die eerste poging om mense na die Kaap te stuur met die uitsluitlike doel om te koloniseer. Die teleurstellende landbouproduksie van die Kaap vertraag die uitvoering

11) Ibid., p. 92.

12) Ibid., p. 82.

13) De Haan, Dr. J.G., en Van Winter, Prof. Dr. P.J. Nederlanders over de Zeën, ('Utrecht, 1940), p. 309

van hierdie aanbeveling en dit was waarskynlik die vrees dat een van Holland se vyande die Kaap, wat so strategies op die handelsroete na die Ooste geleë is, mag beset wat daartoe aanleiding gegee het dat daar in 1670 gunstiger voorwaardes aan voornemende immigrante gebied is. Die bewindhebbers het geredeneer dat 'n groter burgerbevolking die Kaap sal help verdedig teen buitelandse aanvalle. Aan immigrante word nou belowe dat, mits hulle die eed van getrouheid aflê (kyk bylae 1) en hulle vir minstens 15 jaar as vryburgers aan die Kaap sou vestig, hulle met hulle gesinne kosteloos na die Kaap vervoer sou word, waar hulle by hulle aankoms grond in eiendom sou ontvang.

Soos reeds genoem, het hierdie gunstige voorwaardes nie 'n noemenswaardige immigrasie tot 1679 tot gevolg gehad nie. Die bekwame en energieke Simon van der Stel het egter met sy aankoms (1679) 'n ideaal gekoester om hier 'n nuwe Nederland met 'n digte hardwerkende landboubevolking te laat ontstaan. Gedurende sy bewind het hy die veranderde houding van die Kompanjie en die mensemateriaal wat hulle reeds by die Kaapse toestande aangepas het, tot sy voordeel gehad. Hierby kom nog die verhoging van graanpryse en die beter bystand aan boere in verband met gereedskap en trekvee.

Ten spyte van al hierdie gunstige faktore was die Nederlande van die 17de eeu materieël en

immaterieël so welvarend dat die bevolking geen behoefte gehad het om na die minder aantreklike Kaap te emigreer nie. Simon van der Stel was egter so vasbeslote om hier 'n groter burgerbevolking te vestig dat hy van alle verbygaande skepe van die beste ambagslui as immigrante gewerf het. So het hy byvoorbeeld in 1687 'n klompie soldate wat met 'n retoervloot in die Kaap aangekom het as koloniste gewerf en die nuwe uitleg Drakenstein aangelê om hulle te vestig.¹⁴⁾ Om die gebrek aan hubare vroue te oorkom word die Here XVII weer eens gevra om dertig tot veertig weesmeisies as gades vir mans aan die Kaap te werf. In Oktober 1685 word sy versoek toegestaan en groepies van hierdie meisies (nooit meer as agt op 'n slag nie) kom onder geleide van 'n voog vanaf 1685 in die Kaap aan.¹⁵⁾

Verwikkelinge in Frankryk het gedurende hierdie periode 'n verdere stimulus aan immigrasie in die Kaap besorg. Deur die Edik van Nantes in 1598 het Hendrik IV (ook bekend as Hendrik van Navarre), geloofsvryheid aan die Franse Hugenote verleen. Nadat hy in 1610 vermoor is, het daar 'n geleidelike inkorting van hierdie geloofsvryheid plaasgevind sodat die Protestante onder al hoe groter druk verkeer

-
- 14) Ongeveer vyftig persone van hierdie retoervloot was gewillig om hulle in die Kaap te vestig. Ongeveer twee derdes van hulle is afgewys weens hulle ongetroude staat (Vgl. Louwrens, J.E., op. cit., p. 96).
- 15) Theal, G.M., History of South Africa (1652-1795) Vol. 1, (Swan Sonnenschein & Co., London 1879), p. 312.

het. Lodewyk XIV herroep uiteindelik in 1685 die Edik van Nantes en die resultaat was dat die Hugenote se kerke en skole gesluit word. Duisende van hierdie mense verlaat Frankryk op daardie stadium om hulle in Protestantse lande veral Nederland te gaan vestig. Juis in hierdie jare dring Van der Stel al hoe sterker aan op koloniste en op 3 Oktober 1685 besluit die Here XVII om kolonisasie opnuut met erns aan te pak. Hulle gee voorkeur aan persone wat die boerdery bedryf ken en ook 'n gesin het. Die Kompanjie betaal hulle reiskoste en verskaf die nodige saad, gereedskap en trekvee op krediet, op die voorwaarde dat die Hugenote 5 jaar aan die Kaap bly en Nederlanders 15 jaar.¹⁶⁾ Die Nederlanders het nie 'n noemenswaardige reaksie getoon nie en aanvanklik ook nie die Hugenote nie. Latere gunstiger voorwaardes het egter tot gevolg gehad dat vanaf April 1688 klein groepies periodiek aan die Kaap land totdat hulle getalle uiteindelik tot min of meer 200 aangegroei het. Hierdie groep en ook 'n klein klompie Duitsers¹⁷⁾ wat in dieselfde tyd land, word tussen die bestaande koloniste van Stellenbosch, Drakenstein en Franshoek gevestig. Hoewel die Hugenote in die aanvangstadium alles in hulle vermoë gedoen het om hulle volksidentiteit te behou was die assimilasieproses met die oorwegend Nederlandsgeoriënteerde gemeenskap teen ongeveer 1780 reeds voltooi.

16) Ibid., p. 328.

17) Ibid., p. 345.

Laastens word die blanke bevolking gedurende Simon van der Stel se bewind aangevul deurdat 'n aantal burgers vanaf Mauritius hulle in die Kaap vestig¹⁸⁾ asook 'n onbekende aantal Engelse, waarskynlik drosters, wat op onbekende wyse in die Kaap beland het.¹⁹⁾ Die Here XVII het ook gepoog om minstens 200 Piedmontese in hierdie periode na die Kaap te laat verhuis. Hier het hulle die bystand van die State Generaal geniet, want laasgenoemde sou hierdie groep se vervoerkoste subsidieer en ook verdere hulp skenk uit 'n spesiale fonds.²⁰⁾ Die plan is egter verydel deurdat die groep hulle in Duitsland gaan vestig het.²¹⁾

Simon van der Stel lê in 1699 die tuig neer en die beheer word deur sy seun Willem Adriaan van der Stel oorgeneem. Pas na sy bewindaanvaarding stel die Here XVII aan hom die vraag of hy meer vryliede aan die Kaap sou verkies, en indien wel, hoeveel. Ook moes hy verklaar watter soort immigrant na sy mening die geskikste sou wees.²²⁾

In sy antwoord het die Goewerneur beweer dat die grond binne agt of nege Hollandse myle van die Kaap, met uitsondering van dié in die rivieralleie wat alreeds beset was, baie skraal is.

18) CA18: Ink. Br. (1690), p. 645 (ongedateerd).

19) V.C.39 (1): Monsterrollen (1660-1700), p. 112 (1692).

20) C. 417: Ink. Br. (1688-1690), p. 174 (1 April 1688).

21) Ibid., p. 193 (21 Julie 1688).

22) C. 424: Ink. Br. (1699-1700), p. 1056 (23 Junie 1700).

Die meeste geskikte grond was sestien of agtien Hollandse myle die binneland in en om nuwe neder-setters hier te vestig sou nie raadsaam wees nie.²³⁾ Hy sou liewers sien dat die Kaapse burgery deur natuurlike aanwas vermenigvuldig, want „soo staat de Caap onder Godes zeegen, uijt haar eijgen aanwas, van tijd tot tijd seer te vermenigvuldigen. Welke menschen geen ander vaderland kennende, niet gelijk als de meeste van die geene die uijt koomen, en ons toegezonden zijn, als wanneer wat hebben, weeten bij een te schrapen, en raepen, wederom van hier vertreken... tot besonder groot nadeel van dese aankomende Colonie“.²⁴⁾

Die Here XVII was egter vasbeslote om immigrasie na die Kaap te bevorder en in die tydperk 1700-1706 het hulle 50 immigrante na die Kaap gestuur.²⁵⁾ Terselfdertyd was hulle ook besig om te beraadslaag oor die wenslikheid om hulle nedersetting op Mauritius op te hef en dié burgers na die Kaap te verplaas.²⁶⁾ Die totale aantal vrybriewe wat in hierdie periode uitgegee is, was 41.²⁷⁾

23) C. 507: Uitg. Br. (1701-1703), p. 70 (14 Maart 1701).

24) Ibid., p. 71.

25) Hiervan was 20 persone mans.

26) C. 424: Ink. Br. (1699-1700), p. 829 (20 Januarie 1700);
C. 427: Ink. Br. (1704-1705), p. 373 (31 Januarie 1705).

27) Louwrens, J.E., op. cit., p. 135.

Na die ontslag van W.A. van der Stel was die ekonomiese toestand aan die Kaap swak en het die ontevredenheid wat genoemde Goewerneur se beleid veroorsaak het, voortgeduur. Die invloed hiervan op immigrasie was dat toe die Here XVII in 1716 en weer in 1750 probeer om immigrasie na die Kaap aan te moedig, die Politieke Raad, Burger- rade en Heemrade heftig daarteen gereageer het. Hierdie toestand het wel 'n invloed op immigrasie gehad maar dit nie geheel tot stilstand gebring nie. Vanaf 1707 tot 1749 het 210 persone na die Kaap verhuis²⁸⁾ en is 768 vrybriewe aan diens uitgereik.²⁹⁾ Die oorweging van die Here XVII om hul Nedersetting by Mauritius te lig het ook in hierdie tyd finaliteit bereik en van 1708 tot 1709 het 8 gesinne van hier na die Kaap verhuis. In 1810 het 'n verdere groep van onbekende grootte ook hier geland.³⁰⁾

Hoewel die Kompanjie in 1750 by hernuwing aandag aan die Kaapse immigrasie verleen het, het daar vanaf hierdie datum tot aan die einde van die Kompanjie se bewind geen noemenswaardige immigrasie plaasgevind nie.³¹⁾ Wat wel van besondere belang is, is dat 1026 persone waarvan 'n groot persentasie Duitsers was, vanaf 1750 tot 1778 vrybriewe ontvang het.³²⁾ Die oorsaak vir die

28) Louwrens, J.E., op. cit., p. 172.

29) Ibid., p. 152.

30) Ibid., p. 156.

31) Slegs 61 direkte immigrante het in die periode in die Kaap aangekom.

32) Vergelyk tabel 2.3.

geringe aantal immigrante in die periode moet ongetwyfeld gesoek word in die swak ekonomiese toestand aan die Kaap en die gevolglike teenstand teen immigrasie wat dit van die bevolking uitgelok het. Vanaf 1758 het vreemde moonthede se skepe in die Kaap aangekom op pad na Indië en 'n nuwe mark vir produkte geskep, maar selfs die tydelike ekonomiese welvaart wat voortgeduur het tot aan die einde van die oorlog (1763) tussen Engeland en Frankryk in Indië, het nie immigrasie gestimuleer nie. Die invloed daarvan kan wel op die aantal vrybriewe wat in die periode uitgereik is, gesien word.

In die periode na 1778 was die Kompanjie ekonomies op die afdraende pad en kon die invloede daarvan duidelik op immigrasie en uitbreiding aan die Kaap gesien word.

Vanaf 1795 tot 1803 word die Kaap deur die Britte beset en in hierdie tydperk van onsekerheid het geen noemenswaardige immigrasie plaasgevind nie. Vanaf Februarie 1803 tot 1806 was die Kaap weer onder beheer van die Bataafse Republiek. Die enigste immigrasiepoging wat in die Bataafse periode van belang was, is die poging van Gijsbert Kevel van Hogendorp wat planne gehad het om 'n partikuliere Nederlandse nedersetting by Van Plettenbergbaai te stig. Hierdie planne van hom is in die wiele gery deur die tussenkoms van die Engelse in 1806.

Gedurende die hele periode waarin die Kaap onder die bewind van die Kompanjie gestaan het, het daar slegs 637 mans, vroue en kinders na die Kaap verhuis.³³⁾ Hiervan het byna een derde (200 persone) in die periode 1680-1699 in die Kaap aangekom.³⁴⁾ Tussen 1657 en 1795 het 2667 persone, van wie die datum van vrywording vasgestel kan word, vrybriewe ontvang. Hierby kom nog 824 wat slegs as burgers vermeld word.³⁵⁾ In dieselfde periode is 378 persone verban of in diens teruggedwing³⁶⁾ en het 806 siele van die Kaap verhuis.³⁷⁾ Samevat- tend kan dus gestel word dat emigrasie van- af 1657 tot 1795 gróter was as die toevloei deur immigrasie.³⁸⁾

33) Vergelyk tabel 2.2.

34) Hoofsaaklik Franse Hugenote.

35) Vergelyk tabel 2.4.

36) Vergelyk tabel 2.7.

37) Vergelyk tabel 2.6.

38) Vergelyk tabelle 2.2 en 2.6.

TABEL 2.2

DIREKTE IMMIGRANTE WAT VANAF 1657 TOT 1795 IN DIE KAAP
LAND, INGEDEEL VOLGENS LAND VAN HERKOMS*

(a) Mans

Land van herkoms	1657-1662	1663-1679	1680-1699	1700-1706	1707-1749	1750-1778	1779-1795	To-taal
Nederlanders		6	10	8	20	5	8	57
Duitsers	2	5	8	2	19	3	5	44
Franse			77	4	4			85
Swede					1			1
Switsers		1					1	2
Britte					1			1
Nore		1			2			3
Kapenaars					1	2		3
Ander Neder. Geweste		6	7	2	9	1	2	27
Onvermeld		3	2	4	18	2	3	32
TOTAAL	2	22	104	20	75	13	19	255

(b) Vrouens en kinders

Nederlanders	6	17	10	13	34	11	10	101
Duitsers	3	4	1		3	9	1	21
Franse			65	4	1			70
Swede							1	1
Kapenaars						9	6	15
Ander Neder. Geweste		1	1	11	24	8	7	52
Onvermeld		11	19	2	73	11	6	122
TOTAAL	9	33	96	30	135	48	31	382

(c) Mans, vrouens en kinders

Nederlanders	6	23	20	21	54	16	18	158
Duitsers	5	9	9	2	22	12	6	65
Franse			142	8	5			155
Swede					1			1
Switsers		1					2	3
Britte					1			1
Nore		1			2			3
Kapenaars					1	11	6	18
Ander Neder. Geweste		7	8	13	33	9	9	79
Onvermeld		14	21	6	91	13	9	154
TOTAAL	11	55	200	50	210	61	50	637

*BRON: Louwrens, J.E., op.cit., p. 247.

TABEL 2.3

VRYBRIEWE TOEGEKEN VANAF 1657 TOT 1795, INGEDEEL VOLGENS
DIE VRYBURGERS SE LAND VAN HERKOMS*

Land van Herkoms	1657- 1662	1663- 1679	1680- 1699	1700- 1706	1707- 1749	1750- 1778	1779- 1795	To- taal
Nederland	108	10	44	5	164	145	48	524
Duitsland	57	28	115	27	489	699	183	1598
Frankryk	3	2	4	1	9	5	5	29
Swede	2		1		9	13	11	36
Ander Neder. Geweste			2		5	2	1	10
Kaap			1		29	45	45	120
Geboorteplekke onvermeld	31	3	25	6	55	73	66	259
Switserland	1		5	1	7	16	3	33
Brittanje	3			1	2	1		7
Noorweë	1				6	3	2	12
Denemarke	1		1		8	18		28
Rusland					1			1
Portugal					1	2	1	4
Italië					1	4	1	6
TOTAAL	207	43	198	41	786	1026	366	2667

* BRON: Ibid., p. 248.

TABEL 2.4

PERSONE VERMELD AS BURGERS OF DIE EGGENOTES VAN BURGERS MAAR
WAARVAN GEEN DATUM VAN VRYWORDING OF VAN AANKOMS VASGESTEL
KAN WORD NIE, INGEDEEL VOLGENS LAND VAN HERKOMS (1657-1795)*

(a) Burgers

Land van herkoms	1657- 1662	1663- 1679	1680- 1699	1700- 1706	1707- 1749	1750- 1778	1779- 1795	To- taal
Nederland	2	54	119	39	111	27	12	364
Duitsland	2	29	91	46	139	74	23	404
Frankryk		2					1	3
Swede		1	8	1	10			20
Ander Neder. Geweste					3	1		4
Geboorteplek- ke onvermeld					1		3	13
Switserland		1	7		2	1	2	13
Brittanje			1	1				2
Noorweë				1	2		1	4
Portugal		1	1	2	2	1		7
TOTAAL	4	88	227	90	269	104	42	824

(b) Eggenotes

Land van herkoms	1657- 1662	1663- 1679	1680- 1699	1700- 1706	1707- 1749	1750- 1778	1779- 1795	To- taal
Nederland	12	47	57	24	99	18	5	262
Duitsland	2	13	11	7	23	13	2	71
Frankryk						1	4	5
Swede				1	2			3
Ander Neder. Geweste			7		15			22
Geboorteplek- ke onvermeld								
Switserland		2		1	1		1	5
Brittanje		1			1			2
Nie-blankes		2		1	33	101	32	169
TOTAAL	14	65	75	34	174	133	44	539

*BRON: Loc. cit.

TABEL 2.5

BURGER DROSTERS VANAF 1657 TOT 1795*

JAAR	GETAL
1657-1662	53
1663-1679	9
1680-1699	4
1700-1706	2
1707-1749	7
1750-1778	2
1779-1795	4
TOTAAL	81

*BRON: Ibid., p. 249.

TABEL 2.6

GEREPATRIËERDES TUSSEN DIE JARE 1657 TOT 1795*

Jaar	Mans	Vrouens	Kinders	Totaal
1657 - 1662	-	-	-	-
1663 - 1679	29	12	28	69
1680 - 1699	52	7	3	62
1700 - 1706	30	16	38	84
1707 - 1749	141	60	83	284
1750 - 1778	85	30	69	184
1779 - 1795	84	20	19	123
TOTAAL	421	145	240	806

* BRON: Loc. cit.

TABEL 2.7

VERBANNINGS EN GEDWONGE INDIENSNEMINGS VANAF 1657 TOT 1795*

JAAR	GETAL
1657 - 1662	7
1663 - 1679	16
1680 - 1699	22
1700 - 1706	11
1707 - 1749	133
1750 - 1778	122
1779 - 1795	67
TOTAAL	378

* BRON: Loc. cit.

In sy geheel gesien het die Suid-Afrikaanse immigrasie tussen die jare 1652 tot 1806 hoofsaaklik bestaan uit Hollanders, Duitsers en Franse. Soos wat doelbewuste Engelse immigrasie na 1806 plaasvind, het die bewindhebbers voor 1806 dit ook in 'n mate ten doel gehad om immigrante uit bepaalde bevolkingsgroepe te trek: „Het was in die kringen van de Compagnie een erkende waarheid dat aan de Kaap vooral toegelaten konden worden, personen onder't ressort van die generaliteit vallende, weesende niet van Roomse Religie, nog van een quaad leven ... Mitsgaders bijden van de Hoogdytsche Natiën, welker Vorsten en Heeren bij de zee niet en equippeeren. Werden vooral Engelschen te gevaarlijk en onbetrouwbaar geacht, tegen Duitchers bestond geen bezwaar".³⁹⁾

Hoewel daar heelwat verskil bestaan oor die bevolkingsamestelling van die blanke groepe aan die Kaap teen die einde van die 18de eeu, blyk dit tog uit die verskillende beramings dat mense van Nederlandse en Duitse herkoms die oorgrote meerderheid van die blanke bevolking uitmaak. So bereken Colenbrander dat die nasionaliteite waarheen die Suid-Afrikaanse bevolking teen die einde van die 18de eeu herlei kan word, bestaan uit 50% Nederlands, 27% Duits, 17% Frans en 5.5% van ander nasionaliteite.⁴⁰⁾ Professor Moritz

39) De Haan, J. C. en Van Winter, P. J., op.cit., p. 310.

40) Colenbrander, Dr. H.T., De Afkomst der Boeren (Holland 1902), p. 111.

beweer hierteenoor dat die grootste persentasie (50%+) koloniste op daardie stadium van Duitse afkoms was.⁴¹⁾ Aangesien die nasionaliteitsgrense in hierdie tyd nie so noukeurig afgebaken was as vandag nie, kan aanvaar word dat menigverskil oor die samestelling kon ontstaan.

2.4.2 Die Periode 1806 - 1880

Met die finale oornam van die Kaap deur Engeland word die aantal immigrante uit Holland al hoe minder. Reeds vanaf 1652 het die Nederlande van die 17de en 18de eeu weinig rede vir die oorweging van emigrasie aan sy inwoners gebied. Gedurende die 19de eeu bly hierdie oorsaak steeds in 'n groot mate afwesig en gepaard hiermee was Noord Amerika gedurende die 19de eeu 'n veel aantrekliker land vir voornemende migrante. In teenstelling met Holland ontwikkel die toestande in lande soos Engeland en Duitsland aan die begin van die 19de eeu sodanig, dat emigrasie 'n gunstige uitkoms vir 'n groot persentasie van dié lande se bevolkings bied. Vanselfsprekend sou die Britse bewindhebbers aan die Kaap dieselfde voorkeur aan Britse immigrante gee as wat die Nederlandse bewindhebbers aan Nederlanders gegee het. Met die verloop van tyd sou die Britse elemente bewys dat hulle deur middel van taalbeperkinge, die invoer van Engelse predikante

41) Moritz, Prof. E.: Soos aangehaal deur De Haan en Van Winter, op. cit., p. 310.

en onderwysers en die anneksasie van al groter gebiede in Suid-Afrika die begeerte koester om van hierdie land 'n volwaardige Britse kolonie te maak. Van die begin van die Britse bewind af sou Britse emigrasie na Suid-Afrika dan ook 'n dominante rol speel.

(a) Die Britse immigrante

Reeds voor die finale toekenning van die Kaap aan Britanje in 1814, het sommige persone emigrasie na die Kaap as 'n oplossing vir die ekonomiese en maatskaplike probleme van Engeland gesien. Reeds so vroeg as 1813 beveel kolonel Graham aan dat die grensgebied bevolk moet word deur "Highland Crofters" wat van hulle grond verdryf is.⁴²⁾ Hierdie planne sou egter eers na die beëindiging van die Napoleontiese oorloë in 1815 daadwerklik aandag geniet.

Na dié oorlog verkeer Engeland in 'n ernstige ekonomiese depressie wat vererger word deur die terugkeer van duisende soldate. Die beëindiging van die stryd sowel as die ekonomiese, maatskaplike en politieke ontwrigting wat in die land heers, laat die gedagte van emigrasie positief na vore tree. Die pogings wat deur privaat inisiatief en vanuit overheidsweë aangewend word om

42) Du Plessis, A.P., Die Nederlandse emigrasie na Suid-Afrika (D.Phil. Proefskrif, Rijksuniversiteit, Utrecht, 1956), p. 19.

Britse koloniste vir Suid-Afrika te verkry, begin dan ook na 1815 goeie resultate te lewer. Die eerste privaat persoon wat op 'n ge-organiseerde wyse in die 19de eeu immigrante met welslae werf, was Benjamin Moodie van Swellendam. In 1817 het hy ongeveer 200 jong ongetroude ambagsmanne uit Edenburg na die Kaap gebring. Hierdie jong manne, wie se reiskoste mnr. Moodie R40.00 per persoon gekos het, moes met hom 'n driejarige kontrak sluit. Die aanvraag na ambagsmanne in Suid-Afrika was op daardie stadium so groot dat Moodie die kontrak wat die manne met hom aangegaan het vir dubbeld die bedrag van hul reiskoste aan ander persone en in baie gevalle aan die manne self, verkoop het.⁴³⁾ Die kontak wat hierdie 200 persone met mense in Engeland gehad het en die gunstige beeld wat hulle van die Kaap aan dié mense voorgehou het, het baie te doen gehad met die gunstige houding wat die Britse regering by 'n latere geleentheid teenoor emigrasie na die Kaap ingeneem het. In 1818 bring Peter Tait op soortgelyke wyse sewe Skotse arbeiders na Suid-Afrika en in 1819 word nog negentien aan hom gestuur.

Aangespoor deur hierdie persone se sukses, word 'n propaganda veldtog in 1819 van stapel gestuur waardeur emigrasie na

43) Theal, G.M., History of South Africa, vol. I, (London, 1908), p. 286.

die Kaap aangemoedig word. Reeds in 1817 het Bathurst 'n skrywe aan Goewerneur Somerset in die Kaap gerig waarin hy laasgenoemde om meer besonderhede oor emigrasie na die Kaap vra.⁴⁴⁾ Goewerneur Somerset wat die Kaap so gou as moontlik wou verengels en ook die grensgebiede digter bevolk wou hê, reageer baie entoesiasties op dié versoek. In sy antwoord beveel hy aan dat groepe persone onder leierskap na die Kaap gestuur moet word, waar by hulle aankoms, 'n stuk grond proporsioneel tot die groep se getalle aan elke groep gegee moes word. Die resultaat was dat die Imperiale Parlement die bedrag van R100,000 bewillig om emigrasie na Suid-Afrika te bevorder.⁴⁵⁾ Die voorwaardes was dat elke applikant moes onderneem om ten minste nege ander liggaamlik fikse mans ouer as agtien jaar saam met hom te neem. Vry vervoer aan hierdie persone en hulle gesinne sou vanaf Engeland na Kaapstad verskaf word. Indien hulle dit verlang, sou die staat elke 100 gesinne van 'n predikant voorsien. Verder sou elke manlike persoon bo die ouderdom van agtien jaar 50 morg grond ontvang, en na drie jaar van bewerking sou die grond kosteloos op die naam van die groepsleier geplaas word. Geen belasting sou in die eerste tien jaar op hierdie grond gehef word nie en implemente, saad en voedselrantsoene sou vir 'n kort periode teen kosprys verskaf word.⁴⁶⁾

44) Ibid., p. 288.

45) Van der Walt, A.J.H., Wild, J.A. en Geyer, A.L., op.cit., p. 242.

46) Ibid., p. 243.

Elke persoon wat van die skema gebruik maak, moes R20 deponeer vir elke man met sy vrou en twee kinders, of 'n ongetroude man bo agtien jaar. As daar meer kinders in 'n gesin was, moes 'n verdere R10 gedeponeer word vir elke kind tussen die ouderdomme 10 en 18 jaar, en R10 vir elke twee kinders jonger as 14 jaar. Een derde van hierdie geld sou terugbetaal word sodra die grond beset was, en die orige drie maande later.⁴⁷⁾

In totaal word aansoeke van ongeveer 90,000 persone ontvang waarvan 1,034 Engelse, 312 Skotse, 147 Ierse en 42 Walliese families was.⁴⁸⁾ Die beskikbare fondse kon nie die koste van so 'n groot groep se vervoer dek nie, met die gevolg dat daar uiteindelik slegs ongeveer 3,120 persone onder hierdie skema in 1820 na die Kaap gekom het.⁴⁹⁾ Daar bestaan ook gevalle waar emigrante weens die gebrek aan fondse hulle eie vervoerkoste betaal het, en as kompensasie groter grond as die 50 morges ontvang het.⁵⁰⁾ Dit word bereken dat die groep wat vry vervoer geniet het, plus dié wat hul eie koste gedra het ongeveer 5,000 siele beloop het.⁵¹⁾ Gepaard hiermee het 800 garnisoen-soldate min of meer in hierdie tyd (1820-1821) hulle ontslag gekry

47) Ibid., p. 289.

48) Theal, G.M., History of South Africa, vol. III (London 1891), p. 227.

49) Van der Walt, A.J.H., Wiid, J.A. en Geyer A.L., op. cit., p. 242

50) Theal, G.M., Vol. III (1891 uitgawe) op. cit., p. 232.

51) Loc. cit.

en hulle ook in die kolonie gevestig.⁵²⁾

Genoemde begeerte van Goewerneur Somerset om die Kaap Kolonie te verengels, lei ook tot die invoer van Skotse predikante en onderwysers om die proses te bespoedig. Met sy aankoms aan die Kaap het die hele uitgestrekte kolonie slegs 9 Hollandse kerke besit, waarvan 6 binne 80 myl van Kaapstad geleë was. Daar was n groot behoefte aan uitbreiding en aangesien die Skotse Presbiteriaanse Kerk veel ooreenkoms met die Calvinisties Ned. Geref. Kerk getoon het, word van die predikante deur Somerset ingevoer om die behoefte aan meer kerke aan te vul. Na sy vertrek (1826) word dié beleid voortgesit sodat 13 van die 23 dienende predikante in 1834 Engels was.⁵³⁾

Laasgenoemde poging sowel as die doelbewuste verengelsing van die onderwys waarvoor Skotse onderwysers ingevoer was, het nooit sodanige afmetings aangeneem dat dit van besondere demografiese betekenis was nie. Die waarde daarvan, sowel as die latere pogings deur Milner moet veel meer op kulturele vlak gesoek word.

52) Böeseken, A.J.; Oberholster, J.J.; Van Schoor, M.C.E.; Olivier, N.J., Geskiedenis vir die Senior Sertifikaat (Nasionale Boekhandel Beperk, 1956), p. 307.

53) Van der Walt, A.J.H.; Wiid, J.A. en Geyer, A.L., op. cit., p. 237.

Sekere organisasies in Engeland het hulle ook beywer vir die uitsending van Britse immigrante na Suid-Afrika. So byvoorbeeld het die „Society for supressing juvenile vagrancy" (ook „Childrens Friend Society" genoem) tussen die jare 1833-1839 jaarliks sowat 100 seuns en meisies na die Kaap uitgestuur, wat by hulle aankoms ingeboek was as leerlinge by geskikte persone. Weens 'n ongegronde aanklag van swak behandeling van die kinders in die Kaap, word die program in 1839 gestaak, en in Mei 1841 ontbind die organisasie. In totaal is vanaf 1833-1839, 750 kinders hierheen gestuur.⁵⁴⁾

Die gebrek aan mannekrag lei daartoe dat die Kaapse Regering ook in hierdie jare besondere pogings aanwend om immigrasie te stimuleer. Reeds in ongeveer 1840 het die gedagte ontstaan om jaarliks R16,000 tot R24,000 vir die doel van immigrasie beskikbaar te stel. In hierdie stadium kon die Staatskas dit egter nie bekostig nie, en tot 1845 bereik blanke immigrasie in Suid-Afrika 'n relatiewe laagtepunt. Daar kom wel 'n paar families op eie koste na die

54) Theal, G.M., History of South Africa since 1795, Vol. II (London, 1908), pp. 76 en 194.

Kaap, en ongeveer 350 Britse soldate wie se dienstermyn alhier verstryk was, besluit om in die land te bly. 'n Geringe bydrae word ook gemaak deur 'n klompie skipbreukelinge wat besluit om in die Kaap te bly, en deur 'n klein groepie ambagsmanne wat deur J.S. Christophers die land ingebring is.

Die verkoop van gwano en staatseigendom stel die Kaapse Regering instaat om in Junie 1844 die begeerde bedrag van R20,000 vir die doel van immigrasie te bewillig met die verstandhouding dat 'n soortgelyke of groter bedrag jaarliks vir die doel aangewend sou word. Aanvanklik was die reëling dat persone wat arbeid nodig gehad het by die owerheid daarvoor aansoek sou doen, en dat laasgenoemde sodanige immigrante-arbeid sou werf en na Suid-Afrika sou bring sonder enige koste vir die aansoeker of immigrant. Die beperking was dat die immigrante 'n kontrak met die werkgewer moes aangaan. Hierdie skema het slegs 43 persone aan Suid-Afrika besorg. Binne 'n paar maande is die gedagte van 'n kontrak met die werkgewer laat vaar, en is die immigrante toegelaat om na eie goeddenke te handel as hulle hier land. Om die saak verder te bevorder word die maatskappy John

Marshall van London en Southampton aangestel as agente om immigrante te werf. As vergoeding vir hulle dienste het die maatskappy R20.80 ontvang vir elke volwassene wat hier geland het. Op 27 Januarie 1846 land die eerste immigrante onder die skema, en in totaal was dit verantwoordelik vir 'n bevolkingswins van 4,185 persone.⁵⁵⁾ Laasgenoemde getal Britse immigrante word verder aangevul deur 93 Britse onderdane wat in 1846 Monte Video verlaat en hulle ook aan die Kaap kom vestig.⁵⁶⁾

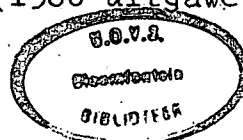
Na hierdie merkwaardige immigrasiepoging van die Kaapse Regering tree hy ietwat op die agtergrond en is dit die individuele pogings van J.C. Byrne wat in die jare 1848-1850 daarvoor verantwoordelik was dat 3,792 Britte na Natal emigreer. Dit word aangevul deur die „Natal Christian Colonisation scheme" van W.S. Irons wat vanaf 1849-1851, 400 Britte na Natal laat kom.⁵⁷⁾

'n Skema van die Britse Regering om Robbeneiland as 'n strafkolonie vir

55) Ibid., p. 238.

56) Ibid., p. 239.

57) Theal, G.M., Vol. iii, (1908 uitgawe), op. cit., p. 245.



blanke misdadigers en, na die verstryking van vonnisse, die Kaap as 'n rehabilitasiesentrum vir die persone te gebruik, begin vanaf Mei 1841 vorm aanneem.⁵⁸⁾ Die bevolking reageer baie skerp teen hierdie gedagte en die Britse Regering besluit in Maart 1842 om 50 jeugoortreders as 'n proefneming na die Kaap te stuur. Ook hierdie gedagte word teengestaan en in dieselfde jaar laat vaar.⁵⁹⁾ Die owerhede in Brittanje het egter nog nie geheel van die plan afgesien nie en in November 1848 ontvang die Kaapse owerheid kennis dat die oorspronklike plan van 1841 wel deurgevoer gaan word. Op 19 September 1849 arriveer 282 van hierdie persone in Simonstad.⁶⁰⁾ Weens die houding van die publiek asook dié van die Kaapse owerheid, beveel die destydse Goewerneur dat niemand die skip mag verlaat nie.⁶¹⁾ Onderhandelinge met die owerheid in Brittanje om selfs in hierdie stadium van plan te verander, neem opnuut 'n aanvang en op 21 Februarie kry die skeepskaptein opdrag om met sy passasiers na Australië te vertrek.

58) Ibid., p. 68.

59) Ibid., p. 69.

60) Ibid., p. 70.

61) Daar is wel voorheen nie-blanke misdadigers deur die H.O.I.K. na die Kaap gestuur maar hulle is meestal as slawe aan die publiek verkoop.

Die gebrek aan mannekrag bly steeds 'n knellende faktor en vanaf 1855 word hernude pogings aangewend om immigrante te kry. Die probleem ontstaan hoofsaaklik as gevolg van nuwe uitbreidings in die land en die al sterker wordende teenstroom van emigrasie. In 1855 word hernieude pogings aangewend om 5,000 gepensioneerde Britse soldate met hulle families na Suid-Afrika te bring en by King-Williamstown te vestig. Die plan is nooit deurgevoer nie.⁶²⁾

Genoemde arbeidskaarste laat die Kaapse Parlement in Junie 1857 besluit om plaasarbeiders en ambagsmanne wat na die Kaap wil verhuis, finansieël behulpzaam te wees. Dit word duidelik gestel dat alleenlik blankes in aanmerking kom vir hierdie immigrasie poging. Hierdie besluit lei daartoe dat daar in 1857 vir die eerste keer 'n immigrasiewet aangeneem word waarin bepaalde selektiewe maatstawwe neergelê word.

62) Die gedagte was hoofsaaklik om die soldate vir vir militêre diens te gebruik as dit nodig word en so die verdedigingskoste van die land te besnoei - vergelyk Theal, G.M., Vol. III, op. cit., p. 184.

Hiermee is voorsiening gemaak vir die immigrasie van arbeiders uit Engeland wat aan die volgende vereistes moes voldoen: Hulle moes vry wees van aansteeklike siektes, geen liggaamlike gebreke hê nie, jonger wees as 45 jaar - behalwe as die gesin vergesel is van fisies gesonde kinders - hulle moes nog nie van liefdadigheid steun ontvang of weens 'n oortreding gevonnisdig gewees het nie. Voornemende immigrante wat aan hierdie eise voldoen, sou van die Kaapse regering 'n vry passaat ontvang asook finansiële steun totdat hulle self 'n verdienste het.⁶³⁾ Onder hierdie skema het daar tussen 1858 tot 1859, 6,343 Britte die land binnekome.⁶⁴⁾

Om bogenoemde immigrasieopoging effektief deur te voer, is 'n Kommissie vir immigrasie en 'n Kommissaris van immigrasie in London aangestel, immigrasierade in Kaapstad en Port-Elizabeth, asook komitees oor die hele Kolonie wat inligting moes verskaf oor immigrante-arbeid.

In hierdie periode het ook ongeveer 75 persone vanaf St. Helena in die Kaap aan-

63) Theal, G.M., Vol.III (1891 uitgawe) op. cit., p.164.

64) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 22.

gekom. Die persone by wie hulle in diens getree het, het hulle koste betaal, en 'n klein bydrae is ook deur die Kaapse Regering gemaak.⁶⁵⁾

Die immigrasie van Duitse legioen soldate, wat later bespreek sal word, laat die ou gebrek aan vroue in Suid-Afrika weer eens na vore tree, en in 1857 bewillig Natal R3,662 vir die immigrasie van vroue. Die uiteindelike bedrag wat vir die doel bewillig sou word was ongeveer R6,000. Gedurende 1857 land 'n groep Britse vroue en families in Oos-London onder hierdie skema.⁶⁶⁾ Hierdie skema wat in swang was vanaf 1857 tot 1869, was die begin van die Koloniale Regering van Natal se hulp aan immigrante.⁶⁷⁾

Probleme soos droogte en 'n pokke-epidemie in 1859, laat die Kaapse regering sy bystand aan immigrante in 1860 verminder tot R50,000 en in 1862 tot R30,000. Nogtans land daar

65) Theal, G.M., Vol. III (1891 uitgawe), op. cit., p. 164.

66) Ibid., p. 209

67) Argief Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, Vol. II, op. cit., p. 3.

in 1860, 1,334, en in 1861, 1,270 Britse immigrante aan die Kaap.⁶⁸⁾ Teen 1862 verswak die ekonomiese toestande van die Kaap sodanig dat immigrasie in hierdie stadium as nie gewens beskou word nie. Die algemene afleiding wat gemaak kan word, is dat die immigrasie stroom nie deur die land se ekonomie ge-absorbeer kon word nie.⁶⁹⁾ Die regering staak dan ook in 1862 sy finansiële bystand.

Die ou gebrek aan arbeiders lei daartoe dat die Kaapse regering vroeg in die sewentigerjare weer finansiële steun aan immigrasie toesê en ook T.E. Fuller as immigrasie agent na Engeland stuur.⁷⁰⁾ Hy sou egter nie daarin slaag om genoegsame immigrante in Brittanje te werf nie, en moes hom na lande soos België en Duitsland wend.⁷¹⁾ Hierdie poging lei daartoe dat tussen 1873 tot 1875, 2,629 mans, 230 vroue en 260 kinders die land binnekom.⁷²⁾ n Verdere 1914 mans, 590 vroue en 706 kinders arriveer vanaf 1876 tot 1877.⁷³⁾

68) Theal, G.M., vol. III, (1891 uitgawe), op. cit., p. 169 asook Theal, G.M., History of South Africa since September 1795, vol. V, (London, 1908), p. 22.

69) In die periode 1858 tot 1859 het 6,343 Britse Immigrante die land binnegekom.

70) Theal, G.M. History of South Africa 1873-1884, vol. I, (London, 1919), p. 5.

71) Vergelyk bespreking van Duitse immigrante op die volgende bladsye.

72) Theal, G.M., vol. I (1919 uitgawe), op.cit., p. 5.

73) Ibid., p. 51.

(b) Die Duitse Immigrante

Duitse immigrante wat die land binnegekom het, is 'n bevolkingsgroep wat hulle gedurende die 19de eeu in merkbare getalle hier gevestig het. Behalwe enkelinge wat sporadies die land binnegekom het, was daar ook groter groepe deur ge-organiseerde pogings die land ingebring. So het 'n sekere J. Bergtheil van Durban in 1848, 183 siele, hoofsaaklik landbou-arbeiders van Bremen en omgewing, laat kom om hulle te gebruik in die katoenbedryf.⁷⁴⁾ Uitstaande is egter die Duitse troepe van die Anglo-Duitse legioen wat in die Krimoorlog diens gedoen het en deur die Britse regering na die Kaap gebring is. Die doel was om hierdie soldate op die grens te plaas in 'n poging om die grensprobleme die hoof te bied. Die Kaapse wetgewende vergadering was so ernstig om die immigrante te bekom dat hulle R80,000 vir die onderneming bewillig het asook 'n verdere R12,000 tot R14,000 jaarliks om skole, ens. te bou.⁷⁵⁾

74) Ibid., p. 244.

75) Theal, G.M., Vol iii (1908 Uitgawe), op. cit., p. 185.

Hierdie troepe sou vry na die Kaap ver-
voer word waar hulle vir sewe jaar op die oos-
grens militêre diens moes doen. Gedurende
hierdie sewe jaar sou hulle 'n vaste loon ont-
vang, asook vry rantsoene vir die eerste jaar.
Daar is verdere voorsiening gemaak vir die bou
van huise, klere, wapens en pensioene vir die-
gene wat in 'n kafferoorlog gewond mag raak.
Die drieduisend immigrante wat in 1857 op dié
wyse na die Kaap gekom het, was nie 'n baie
groot sukses aan die oosgrens nie, en onge-
veer 1,000 van hulle is oorgeplaas na Brits-
Indië om daar in die leër diens te doen.

'n Duitse firma bied aan Sir George Grey
aan om 'n verdere 2,000 Duitse immigrante ge-
durende 1858 na Suid-Afrika te stuur op voor-
waarde dat 'n vasgestelde som aan die firma ge-
stuur word vir elke man, vrou en kind wat in
die Kaap land. Grey reageer baie entoesias-
ties hierop en tref alle reëlins met die
firma voordat hy die saak aan die Britse re-
gering voorlê vir goedkeuring. Laasgenoemde
weier die versoek, maar laat uiteindelik toe
dat 1,200 volwassenes in 1858 na Suid-Afrika
gestuur word.⁷⁶⁾ Na 1858 het klein groepies
Duitsers nog steeds na die Kaap gekom, maar
eers in 1876 het die regering hom weer met her-

76) Ibid., p. 210

nieude belangstelling tot hierdie bron van immigrasie gewend. In samewerking met die genoemde Duitse firma is tussen 1877 en 1878, 1,900 Duitse koloniste vir Suid-Afrika gewerf.

(c) Die Nederlandse Immigrante

'n Geringe belangstelling in die moontlikhede wat Suid-Afrika aan immigrante bied, begin eers in die laaste helfte van die 19de eeu by Nederlanders ontstaan. Die pogings wat deur belangstellendes in Nederland aangewend word om immigrasie na Suid-Afrika te bevorder, het egter op geen stadium, met uitsondering van twee gevalle, noemenswaardige resultate gehad nie. So probeer J. Stuart, 'n ou Amsterdammer in 1853 sonder sukses om belangstelling te wek. Ook 'n Nederlandse koerant „De Economist” bepleit in 1857 immigrasie na Suid-Afrika.⁷⁷⁾ Weliswaar sou President Burgers gedurende sy besoek aan Nederland in 1875-1876 onder bepaalde persone belangstelling wek met sy gedagte van 'n „Groot-Holland” onder die Suiderkruis, maar veel resultate is nie hieruit verkry nie.⁷⁸⁾ Die aantal Hollandse immigrante wat in die

77) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 24.

78) Reeds in Junie 1855 het die Transvaalse Volksraad die deure oopgemaak vir immigrante van enige deel van Europa. Die voorwaardes was dat dit persone van onbesproke karakter moes wees en dat hulle nie toegelaat sal word om grond te besit of aan politieke bedrywighede deel te neem voordat hulle nie burgerskap verkry het nie. Laasgenoemde kon verkry word deur die betaling van R30 aan die Staatskas - vergelyk Theal, G.M., History of South Africa since 1795, vol. IV, (London, 1908), p. 27.

periode na Suid-Afrika verhuis, kan in sy geheel as gering beskou word.

Die enigste uitsondering in hierdie pogings om immigrasie van Nederlanders te bevorder, is die projek wat deur mnr. Beelaerts, 'n ou Kapenaar, van stapel gestuur word. In 1856 word in Nederland 'n komitee gestig, met mnr. Beelaerts as sekretaris, wat hom daarvoor sou beywer om behoeftige Nederlandse kinders op aanvraag, na Kaapstad en Graaff-Reinet te stuur. By hulle aankoms in die land sou hulle, onder toesig van daarvoor gestigde kommissies, in diens geplaas word. Tussen 1856 en 1860 is op hierdie wyse ongeveer 600 kinders uitgestuur.⁷⁹⁾ Nog 'n poging wat die aandag trek is die stiging van die landboukolonie Nieuw-Gelderland in 1858 deur 'n Nederlandse onderneming die Nederlandsche Emigratie Maatschappij.⁸⁰⁾ Vanaf 1858 tot 1862 het ongeveer 90 Nederlanders hulle hier gevestig.⁸¹⁾

(d) Samevatting van die periode 1806-1880

Die negentiende eeu word dus gekenmerk deur 'n verbreking van ekonomiese en politieke

79) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 23.

80) Dit was moontlik na aanleiding van hierdie projek dat Mc Corkindale in 1867 daarvoor verantwoordelik was dat 50 Skotte hulle in die omgewing van die Chrissiemeer op dieselfde grondslag vestig. Hierdie plan het 'n veel groter opset gehad as die voorgenoemde maar is weens die dood van Mc Corkindale in 1891 nooit voltooi nie.

81) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 24.

verbande met Nederland wat ook sy invloed op die gebied van die immigrasie deur hierdie bevolkingsgroep laat geld. Hoewel die Boere-republieke staatkundige kontak met Nederland begeer het en as sulks ook Nederlandse immigrante verwelkom het, bly die reaksie van Nederlandse kant in 'n groot mate afwesig. In teenstelling hiermee beleef die land, gesien in die lig van sy ekonomiese potensiaal, 'n periode waarin die Engelse en in 'n mindere mate Duitse bevolkingsgroepe hulle in relatief groot getalle hier vestig.

Aan die einde van hierdie periode onder bespreking word diamante in 1867 naby Hope-town ontdek. Ekonomiese faktore sou egter eers na die ontdekking van goud op die Witwatersrand in 1886 as 'n besondere stimulus vir immigrasie dien.

2.4.3 Die periode 1880 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)

Voor 1880 het die beperkte bestaansmoontlikhede van die land weinig meegehelp om immigrasie te bevorder. Die ontdekking van diamante (1867) en goud (1886) bring egter ekonomiese faktore en ontwikkeling mee wat sedertdien altyd in 'n mindere of meerdere mate 'n invloed op Suid-Afrikaanse immigrasie gehad het en sou hê.

(a) 1880 tot 1910

Die swaartepunt van immigrasie verskuif in hierdie periode na Transvaal. Na die Eerste Vryheidsoorlog waardeur Transvaal in 1881 weer sy onafhanklikheid van Engelse oorheersing terugkry, stel President Kruger dit duidelik in sy verkiesingsveldtog dat pogings aangewend moet word om Nederlandse immigrasie na Transvaal te bevorder.⁸²⁾ In hierdie pogings word sy latere regering bygestaan deur ondernemings soos die Nederlandse Zuid-Afrikaanse Vereeniging (N.Z.A.V.), Die Maatschappij tot exploitatie van vaste goedere in de Zuid-Afrikaanse Republiek, Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging, Nederlandsch Zuid-Afrikaanse Emigratie- en Landboumaatschappij, Nederlandsch-Transvaalse Kolonisasie Maatschappij, Emigranten bond naar Transvaal, ens. Soos reeds genoem behaal hierdie ondernemings en verenigings asook enkele privaat persone geen noemenswaardige suksesse nie. Die enigste betekenisvolle resultate is bereik deur die stigting van die „Nederlandse, Zuid-Afrikaanse spoorweg maatschappij“. Hierdie onderneming se beleid was dat werknemers hoofsaaklik deur hul hoofkantoor in Amsterdam gewerf moes word en het tot gevolg gehad dat uit die Maatskappy

82) Vgl. Mansvelt, Dr. N., soos aangehaal deur Du Plessis, A.P., op. cit., p. 28.

se totaal van 3,162 werknemers in Transvaal gedurende April 1899, 1,777 Nederlanders was.⁸³⁾

In teenstelling met die traagheid waarmee die Nederlander reageer stroom duisende immigrante, veral vanaf Engeland, na die ontdekking van goud aan die Witwatersrand, Transvaal binne, sodanig so, dat die blanke bevolking van Transvaal vanaf 50,000 in 1880 vermeerder tot byna 'n kwartmiljoen in 1895, van wie naastenby 70,000 buitelanders was.⁸⁴⁾

Die Anglo-Boere-oorlog (1899-1902) bring immigrasie tot stilstand. Na die einde van die oorlog vind egter 'n toestroming plaas van Britte wat aangemoedig word deur die Engelse owerhede in Suid-Afrika en Groot Brittanje.⁸⁵⁾ Die immigrasie van nie-Britte word ontmoedig deur die invoer van 'n vergunningstelsel. Hierdie vergunningstelsel wat reeds vanaf 1897 in Natal van toepassing was, word vanaf 1902 ook op die Transvaal en Vrystaat toegepas, met die gevolg dat die periode van vrye immigrasie na Suid-Afrika tot 'n einde kom.

Die Britse owerheid, organisasies en privaatspersone doen in hierdie tyd veel moeite

83) Ibid., p. 32.

84) Böeseke, A.J.; Oberholster, J.J.; Van Schoor, M.C.E.; en Olivier, N.J., op. cit., p. 400.

85) Vgl. Van der Walt, A.J.H.; Wiid, J.A. Geyer, A.L., op. cit., p. 613.

om immigrante vir Suid-Afrika te werf. Die vernaamste bydrae is waarskynlik gelewer deur die semi-staats emigrasie-instansie, die „Emigration Information Office“, wat o.a. vanaf 1903 die volgende brosjures die lig laat sien het: „Handbook no. 14 - Orange River Colony“ en „Handbook no. 15 - South African Colonies; Transvaal“. ⁸⁶⁾

Van staatsweë se kant word ooreenkomstig die „Land Settlement Ordinance“ van 1902, Landrade gestig en beoog dit veral die vestiging van Engelse immigrante wat in die Anglo-Boere-oorlog geveg het. ⁸⁷⁾ Voorbeelde van hierdie skema se resultate is die vestiging van 700 nedersetter families in die Vrystaat en 557 in Transvaal. ⁸⁸⁾

Onder die bestuur van Milner was daar in die twee Republieke ook 'n skema in swang wat die reiskoste van vroue en vroulike familieledede van Britse onderdane in Transvaal of die Vrystaat, gesubsidieer het.

86) Die „Emigrants Information Office“ is in April 1902, op aandrang van vrywillige organisasies en in samewerking met die Colonial Office opgerig. Die hoofdoel was om voornemende emigrante wat na Britse kolonies wou uitwyk van raad en leiding te voorsien. Vgl. Du Plessis, A.P., op. cit., p. 45.

87) Vgl. Van der Walt, A.J.H., e.a., op. cit., p. 614.

88) Vgl. Du Plessis, A.P., op. cit., p. 45.

Die vermindere reiskoste was ook van toepassing op gewese soldate van die Britse Koningkryk wat in die Anglo-Boere-oorlog gedien het en wat werk in die twee provinsies kon bekom, of kandidate was vir die „South African Constabulary”.⁸⁹⁾

Die bemoeienisse van sekere partikuliere instansies met immigrasie het ook 'n bydrae gelewer. So was daar die poging van Lord Lovat wat 'n skema ontwerp het om die Vrystaat met Engelse boere te bevolk. Die „Mushroom Valley Agricultural Training Association” digby Winburg, word deur hulle opgerig om Engelse landbouers wat hulle in die provinsie wil vestig, op te lei. So-danige voornemende boere moes op eie koste verhuis en R50 deponeer as versekering dat hulle vir tenminste 'n jaar sal bly.

Opmerklik van hierdie periode was die pogings wat aangewend is, o.a. deur die „Transvaal Colonisation Association”, om Britse vroue en kinders na Suid-Afrika te bring.⁹⁰⁾ Die Londense kantoor van hierdie organisasie het in 1909 gerapporteer dat sedert 1902 in totaal 3,723 vroue op dié wyse na Suid-Afrika gestuur is.⁹¹⁾

89) Ibid., p. 46.

90) Tot 1907 het die Transvaal hierdie organisasie se werksaamhede gesubsidieer.

91) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 46.

(b) Die periode 1910 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)

Met die totstandkoming van die Unie van Suid-Afrika op 31 Mei 1910, word 'n duidelike kentering ten opsigte van onbeplande immigrasie waargeneem. Soos in die land se vroeëre geskiedenis is dit waarskynlik weer eens ekonomiese faktore wat die veranderde houding bewerkstellig. Teen hierdie tyd het 'n verskynsel wat in die land se geskiedenis bekend staan as die Armblankevraagstuk na vore begin tree. Die armoede en beperkte arbeidsveld vir blankes gee beslis in hierdie periode aanleiding tot die afwysende houding ten opsigte van staatssteun aan immigrasie en in besonder groot-skaalse immigrasie. Dit word beseft dat enige toevoeging van bevolking wat sou meeding in veral die ongeskoolde arbeidsmark die armblankevraagstuk onmiddellik sou vererger.⁹²⁾ So verklaar Genl. Hertzog in 1911 dat alvorens oorgegaan kan word tot bevordering van immigrasie, eers gesorg moet word vir die armblanke van Suid-Afrika en, konkludeer hy, dan moet nog eers bewys word dat immigrasie 'n weldaad vir die land is.⁹³⁾

92) Die Chinese immigrante van 1905 was 'n goeie voorbeeld hiervan.

93) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 47.

In kort kan die Armblankevraagstuk omskryf word as die onvermoë van 'n relatief groot groep ongeskoolde blankes om hulle aan te pas by die veranderde ekonomiese toestande wat na die ontdekking van goud en diamante in Suid-Afrika begin intree het. Die probleem het tot sy omvang ontwikkel deurdat die ongeskoolde blanke arbeid toe dit benodig was, nie beskikbaar was nie en so die opbou van 'n arbeidstelsel wat op goedkoop naturelle-arbeid gebasseer was, tot gevolg gehad het. Namate ongeskoolde blankes van die plase na die stede gevloei en die stede se eie ongeskoolde blanke arbeidsmag aangewas het, het die kompetisie tussen die blanke groep onderling en ook tussen hulle en die goedkoop nie-blanke-arbeid al hewiger geraak. Die resultaat was lae lone en werkloosheid met die gevolg dat die aantal blankes wat as baie arm getipeer kon word, in die jare 1929-1930 tot meer as 300,000 siele aangegroei het.

Die invloede van dié vraagstuk, wat by benadering tot en met die begin van die Tweede Wêreldoorlog voortduur, het sonder twyfel 'n negatiewe invloed op migrasie gehad. Weliswaar het die regering nog periodiek na 1911 subsidies op immigrante se reiskoste toegestaan, maar dit was hoofsaaklik beperk tot vroulike huisbediendes sowel as vroue en kinders van blankes wat permanent in die Unie gevestig was. Die neiging was nou om slegs

kapitaalkragtiges aan te moedig om na Suid-Afrika te kom.⁹⁴⁾

Die Suid-Afrikaanse owerheid beweeg in hierdie periode al meer in die rigting om groter beheer oor immigrasie uit te oefen en in 1913 word die eerste immigrasiewet van die Unie van Suid-Afrika aangeneem.⁹⁵⁾ Behoudens sekere aanvullings deur die loop van die jare, het hierdie wet tot op die huidige die hoof immigrasiewet gebly. Dié wet het die Immigrasiedepartement gemagtig om die binnekoms van immigrante te reguleer en sekere klasse van persone aan te dui as verbode immigrante.

Hierdie wet maak egter nog geen voorsiening vir 'n kwotastelsel nie. Waar Amerika in 1924 Kwota-wetgewing instel⁹⁶⁾ wat spoedig ook deur ander lande gevolg word, bly Suid-Afrika een van die weinige lande waar immigrante redelik onbelemmerde toegang kon verkry. Die tydperk van vrye immigrasie het dus, met Suid-Afrika as een van die weinige

- 94) Vgl. die Offisiële Jaarboeke van die Unie van Suid-Afrika in dié periode.
- 95) Die Wet tot Regeling van Immigrante van 1913. Hierdie wet is later deur die Immigrasie van Indiërs (verdere voorsieningswet) Wet, no. 37 van 1927, die Immigrasie Wysigingswet, no. 15 van 1931, die Immigrasie Wysigingswet, no. 19 van 1933 en die Immigrasie Wysigingswet, no. 27 van 1937 gewysig.
- 96) Vergelyk Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, no. 24 van 1948.

uitsonderings, tot 'n einde gekom. In Mei 1930 verskyn die Unie se Kwota-wet⁹⁷⁾ egter wat, as belangrikste doelstelling die beperking van immigrante uit die Oos-Europese lande beoog het.⁹⁸⁾ Dit het bepaal dat enige persoon wat gebore is in 'n land nie in die bylaag tot die Wet genoem nie, nie die Unie mag binnekóm met die doel om hom hier te vestig nie, tensy in besit van 'n vergunning vir binnekoms wat uitgereik is deur die sekretaris van Binne-landse Sake. Nie meer as 50 persone (mans, vroue en kinders) gebore in 'n land wat nie in die bylaag genoem is nie, mag toegelaat word om in enige kalenderjaar die Unie binne te kom nie. Voorsiening is gemaak vir 'n sekere orde van voorkeur.

Die lande wat nie onder die Kwota-wet ressorteer het nie was die lande van die Britse Gemenebes van State, Oostenryk, België, Denemarke, Frankryk, Holland, Duitsland, Italië, Noorweë, Swede, Portugal, Spanje, Switserland en die V.S.A.

Vir die uitvoering van die Wet is 'n Raad vir die Keuse van Immigrante aangestel, wat gemagtig was om, indien die kwota van 50 oor-

97) Immigrasie-kwota Wet, no. 8 van 1930.

98) Vergelyk Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, no. 12 van 1929-1930, p. 908.

skry word en die kwota vir alle kwota-lande nie 1,000 persone te bowe gaan nie, 'n immigrant wat aan sekere vereistes voldoen, tog toe te laat.

Die Kwota-wet van 1930 word in 1937 vervang deur die Wet op Vreemdelinge van 1937.⁹⁹⁾ Vir doeleindes van hierdie Wet is 'n vreemdeling omskryf as 'n persoon wat nie 'n onderdaan deur geboorte of afkoms van enige land van die Gemenebes of, van die Ierse Republiek, of Suid-Afrikaanse burger is nie.¹⁰⁰⁾ Alle persone wat nie Britte is nie, word dus as vreemdelinge behandel en die voorkeure wat Britse immigrante vanaf die finale Britse oorname van die Kaap gehad het, word weer eens vergroot.

Laasgenoemde Wet het vereis dat elke individu persoonlik aansoek doen om die vermelde vergunning, wat toegestaan of afgewys is deur die Raad vir die keuse van Immigrante. Verder het die Wet bepaal dat die Raad alleenlik 'n permit mog uitreik mits die aansoeker van goeie sedelike gedrag was, hom binne 'n redelike tydperk na sy aankoms met die blanke inwoners sou vereenselwig, waarskynlik nie die welvaart van die Unie sou benadeel nie, geen bedryf uitoefen of waarskynlik sou uitoefen

99) Die Wet op Vreemdelinge, no. 1 van 1937.

100) Vergelyk die Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, no. 18 van 1937.

waarin reeds te veel mense in die Unie werksaam is nie, en instaat sou wees om 'n bedrag van R200 te toon aan die immigrasiebeampte by die hawe van aankoms. Indien 'n aansoeker aan die vereistes kon voldoen kon vergunning ook verleen word aan sy vrou en minderjarige kinders sowel as aan die persoon se behoeftige of bejaarde ouers of grootouers.

'n Vierde belangrike gebeurtenis in die periode was die totstandkoming van die partikuliere Suid-Afrikaanse - Engelse immigrasie organisasie, die „1820 Settlers Memorial Association“, wat in 1920 gestig is ter herdenking van die Britse immigrante wat in 1820 die land binnegekom het. „Its main object is to strengthen and maintain in South Africa the existence of the enterprising and progressive farming population by a disseminating and systematic introduction of the old strain of British blood on a scale which will serve the predominance of the white race“.¹⁰¹⁾

Die volgende Britse immigrante word deur die organisasie gehelp:

- 1) Getroud met 'n minimum kapitaal van R4,000 of ongetroud met 'n bedrag van R3,000.

101) Maclean, A.M., soos aangehaal deur Du Plessis, A.P., op. cit., p. 50.

- 2) Persone wat reeds 'n betrekking in Suid-Afrika het.
- 3) Deeglike, praktiese en bekwame landbouers, getroud en met 'n kapitaal van R1,600 of ongetroud en 'n bedrag van R1,200.
- 4) Gepensioneerdes of mense met 'n vaste inkomste, wat ter wille van die goedkoper lewe en die laer belasting en gunstige klimaat sig hier wil vestig sonder plan om te boer.
- 5) Jong manne 17-21 jaar, wat opleiding geniet het aan 'n middelbare skool en oor ten minste R2,000 beskik.

Die organisasie open 'n vaste kantoor in London en werk nou saam met Britse organisasies soos die „Overseas Settlement Committee”.¹⁰²⁾ Van alle organisasies wat hul le in hierdie periode met immigrasie bemoei, het die een onder bespreking die beste en ook die enigste noemenswaardige resultate opgelewer. Slegs in die eerste 10 jaar van die organisasie se bestaan het hy reeds 6,170 Britse immigrante gehelp om na die land te immigrer,¹⁰³⁾ en vanaf 1920 tot 1960,

102) Die reeds vermelde „Emigrants Information Office” het in 1918 sy werksaamhede gestaak en word kort daarna deur hierdie organisasie opgevolg.

103) Du Plessis, A.P., op. cit., p. 51.

40,000.¹⁰⁴⁾(c) Samevatting van die periode 1880 tot na die Tweede Wêreldoorlog (1946)

Die gebrek aan betroubare statistiek maak dit onmoontlik om syfers oor immi- en emigrasie vir die jare 1880 tot 1923 in tabel 2.8 te verskaf. Die gevolg is dat as na genoemde tabel gekyk word, ons geneig is om die netto wins deur migrasie vir die hele periode te onderskat. Vir 'n beter perspektief is dit wyslik om soos in die voorafgaande bespreking ook hier die periode in twee te verdeel.

1) Die periode 1880-1910

As na die bespreking van hierdie periode en tabelle 4.3 en 4.4 gekyk word, is dit duidelik dat migrasie in hierdie tyd 'n besondere bydrae tot blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika gemaak het. Die vernaamste faktore wat hiertoe bygedra het was ongetwyfeld die ontdekking van goud en diamante en die aankoms van Britse soldate vir die oorlog van 1899-1902.

2) Die periode 1910-1946

In sy geheel gesien beleef die

104) Offisiële Jaarboek van die R.S.A., 1959-1960, p. 83.

Suid-Afrikaanse immigrasie in die periode 'n eb en vloed wat relatief nie 'n groot netto wins in immigrasie toon nie. (vergelyk tabel 2.8) In hoof-trekke kan die volgende faktore, wat laagtepunte in die immigrasiestroom bewerkstellig het, onderskei word:

- 1) Die armblankevraagstuk in Suid-Afrika.
- 2) Die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918).
- 3) Die Depressie wat vroeg in 1921 begin.
- 4) Die invloede van 'n volgende depressie wat vanaf 1929 begin geld.
- 5) Die doelbewuste werwing van goedkoop nie-blanke arbeid, veral ten tye van die oorlog en depressies.
- 6) Die Kwota-wet van 1930.
- 7) Die Wet op vreemdelinge van 1937.
- 8) Die Tweede Wêreldoorlog.

TABEL 2.8

IMMIGRANTE EN EMIGRANTE VOLGENS NETTO AANWINS VANAF
1924 TOT 1946 *

Jaar	Immigrante	Emigrante	Netto Aanwins	Syfer per 1,000 van bevolking	
				Migrasie Aanwins	Natuurlike Aanwas
1924	5,265	5,857	- 592	- 0.4	16.7
1925	5,428	4,483	945	0.6	17.1
1926	6,575	3,799	2,776	1.7	16.6
1927	6,598	3,988	2,610	1.5	16.2
1928	7,050	4,127	2,923	1.7	15.6
1929	7,895	3,597	4,298	2.4	16.6
1930	5,904	4,623	1,281	0.7	16.8
1931	4,140	2,697	1,443	0.8	16.0
1932	3,098	2,339	759	0.4	14.2
1933	3,031	1,829	1,202	0.6	14.2
1934	4,702	1,767	2,935	1.5	13.8
1935	6,500	1,865	4,635	2.4	13.7
1936	10,840	2,716	8,124	4.0	14.6
1937	7,927	3,716	4,211	2.1	14.8
1938	7,435	4,022	3,413	1.6	15.5
1939	6,304	3,650	2,654	1.3	15.8
1940	3,021	2,284	737	0.3	15.8
1941	1,509	1,702	- 193	- 0.1	15.4
1942	1,665	1,839	- 174	- 0.1	15.8
1943	896	2,153	-1,257	- 0.6	16.4
1944	953	2,441	-1,488	- 0.7	17.3
1945	2,329	4,818	-2,489	- 1.1	16.1
1946	11,256	9,045	2,211	0.9	18.3

*BRON: Buro vir Statistiek. Statistieke van immigrante en emigrante 1924-1964, Verslag no. 286, p. 1.

2.4.4 Na die Tweede Wêreldoorlog (1947) tot 1960

Die verandering wat die Suid-Afrikaanse immigrasie ten opsigte van omvang en regeringsbeleid, na 1945 ondervind het, kan in breed aan die volgende oorsake toegeskryf word:

Eerstens die uitbreiding van die Suid-Afrikaanse nywerhede wat in 'n groot mate deur die oorlog gestimuleer is. Die tempo van ontwikkeling was steeds van sodanige omvang dat die aanbod van veral geskoolde arbeid nie daarmee kon tred hou nie.

Tweedens is die tipe immigrant wat die land binnegekom het tot 'n groot mate bepaal deur die teenwoordigheid van goedkoop ongeskoolde Bantoe-Arbeid.

Derdens het die blanke bevolking besef dat hulle met 'n verhouding van 1 tot 4 teenoor die nie-blankes blanke bevolkingsgetalle drasties moes vermeerder indien hulle hulself wou handhaaf. By gebrek aan 'n duidelik geformuleerde bevolkingsbeleid word 'n oplossing vir hierdie getalsprobleem feitlik uitsluitlik in immigrasie gesoek.

Die vierde faktor behels die verandering in regering wat daar in 1948 gekom het. Met die bewindaanvaarding van die Nasionale Party in 1948 vind 'n ietwat gewysigde benadering van immigrasie plaas. Naamlik dat groter oorweging geskenk word aan die werwing van immigrante in al die stamlande van die Suid-Afrikaanse bevolking en nie net hoofsaaklik aan die uit die Britse eilande nie. Afgesien hiervan het immigrasie van Britte tot en met 1960 egter steeds die belangrikste bydrae tot die Suid-Afrikaanse blanke bevolkingswins deur migrasie gelewer.

Met 'n gunstige klimaat vir immigrasie het die regering onmiddellik na die oorlog stappe gedoen om immigrasie na Suid-Afrika te bevorder. Aan die einde van 1946 word komitees vir die keuring van immigrante in London en Rome in die lewe geroep en later in Den Haag en Keulen. Aangesien vervoer in hierdie jare 'n struikelblok vir immigrante was, word 'n kontrak met die Union Castle Maatskappy gesluit, waardeur 15% van die passasiersruimte vir Britse immigrante gereserveer word. Hoewel die Britse immigrant op grond van die Wet op Vreemdelinge van 1937 nog steeds begunstig is, moes hyself sy reiskoste betaal. Die Suid-Afrikaanse Regering se houding en die sosio-ekonomiese toestande waarin Engeland en Europa hulle na die oorlog bevind, lei daartoe dat, in vergelyking met enige ander jaar vanaf 1924 tot 1960, die jare 1947 en 1948 by verre weg die grootste netto wins aan blanke immigrasie toon. (Vergelyk tabelle 2.8 en 2.9)

Met die bewindaanvaarding van die Nasionale Party in 1948 word die ou gedagte om soveel as moontlik immigrante wat Britse onderdane is, te werf, vervang met die gedagte van 'n meer selektiewe immigrasie.¹⁰⁵⁾ Terwyl die Regering steeds bewus bly van die noodsaak van immigrasie, hou hy veel meer rekening met die handhawing van

105) Tussen die jare 1945 tot 1948 het die Britse immigrante se aandeel aan die totale Suid-Afrikaanse immigrasie gewissel tussen 86% en 90%.

die Suid-Afrikaanse blanke bevolking se kulturele erfenis en lewenswyse. In praktyk het dit beteken 'n bevordering van immigrasie uit die stamlande soos Nederland, Duitsland, Frankryk en Engeland. Hierdie benadering en die feit dat die kontrak met die Union Castle Maatskappy gekanselleer word, laat die Britse aandeel aan die Suid-Afrikaanse immigrasie daal.

Voor 1948 kon persone in sekere voorkeurberoepes soos, metaalwerkers, tipopgrawe, ens. die land binnekom sonder dat 'n betrekking vir hom gewaarborg is. Na 1948 word dit deurgaans 'n vereiste dat elke immigrant definitiewe werk of die versekering van 'n werk, moes hê. Diegene wat ooregenoeg geld beskik het om hulleself vir 'n bevreëdigende tydperk te onderhou, word hierby uitgesluit.

Afgesien van periodieke sendings om immigrante van bepaalde beroepsgroepe te werf, gee die Regering geen direkte finansiële steun aan immigrante nie.

Die Regering het egter bykomstige kanale vir die immigrant daar gestel om sy taak te vergemaklik. So is daar in 1956 'n sentrale immigrasiekantoor in Den Haag geskep, wat kon dien as 'n deurganghuis vir die immigrante uit Europa. In Pretoria is ook 'n spesiale afdeling gestig wat aan die Den Haagse kantoor van tyd tot tyd gegevens sou verskaf oor Suid-Afrika se immigrasiebehoeftes. 'n Verdere belangrike stap in die

rigting is Suid-Afrika se aansluiting in 1956 by die Internasionale Komitee vir Europese Migrasie.

Partikuliere organisasies vir die werwing van immigrante begin ook 'n al hoe groter rol speel in die bevordering van Suid-Afrikaanse immigrasie en lewer veral vanaf 1963, steeds groter bydraes.

Hoewel dit buite die bestek van hierdie werk val, pas dit om hier te noem dat die Regering in 1961 'n Departement van Immigrasie in die lewe geroep het. Sedertdien het hy sy bystand aan immigrasie as geheel en immigrante in besonder, aansienlik vergroot.¹⁰⁶⁾ In samewerking met gesubsidieerde organisasies soos die 1820-Setlaarsvereniging, die Suidelike Afrikanerbond en die Maatskappy vir Europese immigrasie het die Regering ook sy pogings om immigrante te werf in die laaste aantal jare aansienlik verskerp.

106) Vergelyk werke soos Viljoen, F.V., Immigrasie as 'n faktor in die ekonomiese ontwikkeling van die Republiek van Suid-Afrika met spesiale verwysing na die vraag na geskoolde mannekrag, (Ongepubliseerde M.Com. verhandeling, Universiteit van Pretoria, 1966) en Van Staden, R.P., Immigrasie na die Republiek van Suid-Afrika vergeleke met Kanada en Australië oor die tydperk 1925-1961, (ongepubliseerde M.A. Verhandeling, Universiteit Pretoria, 1964).

TABEL 2.9

IMMIGRANTE EN EMIGRANTE VOLGENS NETTO AANWINS VANAF
1747 TOT 1960*

Jaar	Immigrante	Emigrante	Netto Aanwins	- Syfer per 1,000 van bevolking	
				Migrasie Aanwins	Natuurlike Aanwas
1947	28,839	7,917	20,922	8.6	18.6
1948	35,631	7,534	28,097	11.2	17.6
1949	14,780	9,206	5,574	2.2	17.1
1950	12,803	14,644	- 1,841	- 0.7	16.4
1951	15,243	15,382	- 139	- 0.1	16.2
1952	18,473	9,773	8,700	3.2	17.0
1953	16,257	10,220	6,037	2.2	16.6
1954	16,416	11,336	5,080	1.8	16.1
1955	16,199	12,515	3,684	1.3	16.7
1956	14,917	12,879	2,038	0.7	15.8
1957	14,615	10,943	3,672	1.3	16.4
1958	14,673	8,807	5,866	2.0	16.6
1959	12,563	9,379	3,184	1.1	16.3
1960	9,789	12,612	- 2,823	- 0.9	16.1

*BRON: Statistieke van Immigrante en Emigrante 1924-1964,
op. cit., p. 1.

2.4.5 Samevatting

Die aanvanklike doel met kolonisasie in Suid-Afrika was om genoegsame voedsel te produseer vir bemanning van verbygaande skepe. Aanmoediging van immigrasie terwille van kolonisasie self begin eers in 1670, uit vrees vir buitelandse aanvalle op die Kaap, vorm aanneem. Gedurende die hele periode van Nederlandse bewind het die onderskeie pogings, met uitsondering van die Franse Hugenote teen die einde van die

18de eeu, geen noemenswaardige immigrasie na Suid-Afrika tot gevolg gehad nie. Die blanke bevolkingsgroei is hoofsaaklik bewerkstellig deur natuurlike aanwas en die toekenning van Vrybriewe aan Kompanjie-amptenare wat aan die Kaap diens gedoen het.

Na die oornome van die Kaap deur Engeland verander die bron waaruit immigrante getrek word, en gepaard hiermee, ontwikkel ekonomiese toestande na die afsluiting van die Napoleontiese oorloë in 1815 in Engeland sodanig, dat immigrasie as 'n oplossing vir 'n groot deel van dié land se sosio-ekonomiese probleme gesien word. In Suid-Afrika bestaan daar op hierdie stadium 'n behoefte aan veral boere, vakmanne en vroue. Die migrasie beweging wat vanaf 1834 deur die Voortrekkers op tou gesit is en Engeland se anneksasie van Natal in 1843, laat hierdie behoeftes steeds toeneem. Die sameloop van hierdie faktore bewerkstellig dat Suid-Afrika gedurende die eerste helfte van die negentiende eeu waarskynlik die grootste proporsionele netto wins deur migrasie vanaf 1652 tot 1960 beleef het. In die laaste helfte van voorgenoemde eeu word immigrasie weer eens gestimuleer deur die ontdekking van diamante naby Hopetown en goud in Transvaal. In die afwesigheid van 'n Kwota Wet vir immigrante stroom duisende blankes uit vele lande na hierdie rykdomme in Suid-Afrika. Hoewel ons oor geen betroubare data beskik nie, wil dit tog voorkom of die sterker wordende teen-

stroom van emigrasie die Suid-Afrikaanse netto wins deur migrasie vanaf ongeveer 1860 aanmerklik begin inperk.

Vanaf 1900 tot 1960 neem die immigrasietempo van die vorige eeu proporsioneel tot die bevolkingsgrootte af, en met die uitsondering van enkele jare toon die migrasiesyfers van die land 'n beskeie netto wins, en vir sommige jare, selfs 'n verlies. Die oorsake hiervoor moet hoofsaaklik in die volgende gesoek word:

- 1) Die armblankevraagstuk in Suid-Afrika.
- 2) Die Eerste Wêreldoorlog (1914-1918).
- 3) Die depressies van die twintiger en dertigerjare.
- 4) Die Tweede Wêreldoorlog.

Gedurende die Tweede Wêreldoorlog word Suid-Afrika tot 'n groot hoogte van die lande aan wie hy roumateriale verskaf en vervaardigde goedere ingevoer het, afgesny, met die gevolg dat sy eie sekondêre nywerhede vinniger moes ontwikkel. Hierdie ontwikkeling het 'n periode van vinnige ekonomiese groei ingelui, en gepaard daarmee, 'n ernstige gebrek aan veral geskoolde arbeid. Binne die raamwerk van die Kwota-wet van 1930 en die Wet op Vreemdelinge van 1937, ontwikkel 'n besondere behoefte aan sodanige blanke immigrante vanaf die veertigerjare van die twintigste eeu. Genoemde

ekonomiese groei duur nog steeds voort en gepaard hiermee besef die blanke in Suid-Afrika, dat met sy beleid van afsonderlike ontwikkeling, hy 'n getalsterkte sal moet handhaaf om sy posisie in die land te verseker. Uit 'n vergelyking tussen die natuurlike aanwas van die blanke en nie-blanke groepe van die land is dit duidelik dat die blanke nie instaat is om sy huidige aandeel van 19.3 persent aan die totale bevolkingsamestelling te behou nie.

Ten spyte van die behoefte aan blanke immigrante, die houding van die Suid-Afrikaanse Regering en die na-oorlogse toestande in Europa, is dit opvallend hoe klein die Suid-Afrikaanse bevolkingswins deur migrasie vanaf 1900 tot 1960 was. Dit moet moontlik toegeskryf word aan die sterker wordende teenstroom van emigrasie wat vanaf 1946 opvallend na vore getree het en aan onkunde oor die toestande in Suid-Afrika. Na 1960 het privaatiniisiatief die Suid-Afrikaanse behoefte aan immigrante veel beter begin eksploiteer en is daar veral vanaf 1962 'n opvallende toename in die netto bevolkingswins deur migrasie bespeur.

HOOFSTUK 3NATUURLIKE AANWAS VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN
SUID-AFRIKA VANAF 1652 TOT 19603.1 ALGEMEEN

Natuurlike aanwas van 'n bevolking is 'n funksie van geboortes en sterftes. Eenvoudig gesien beteken dit dat die oorskot geboortes oor sterftes sal bepaal wat die natuurlike aanwas van 'n bevolking is. By gebrek aan betroubare statistiek insake geboortes en sterftes in Suid-Afrika voor die 20ste eeu is dit nie moontlik om 'n eksakte ontleding van natuurlike aanwas gedurende die 17de tot 19de eeu vir die land te maak nie. Sodanige gegewens begin eers in 'n mate vanaf 1904 beskikbaar raak en verbeter namate sensusopnames in die land gevorder het. Verskeie pogings is aangewend om tog 'n beeld van natuurlike aanwas en sy komponente vir die periode 1652 tot 1900 te verkry. So is onder andere die werke van Colenbrander¹⁾ en De Villiers²⁾ geraadpleeg.

Gegewens oor immigrasie en emigrasie kon ook handige hulpmiddels by die bepaling van natuurlike aanwas gewees het, maar die onvolledigheid daarvan maak dit vir hierdie doel nutteloos.

1) Colenbrander, H.T., op. cit.

2) De Villiers, C.C., soos verwerk deur Pama. Geslagsregisters van die ou Kaapse families (A.A. Balkema, Kaapstad, 1966).

In sy geheel gesien bestaan daar weens die gebrek aan data groot leemtes in hierdie hoofstuk vir die periode 1652-1900. Die poging wat hier aangewend is kan nie meer vermag as om 'n benaderde beeld te gee van natuurlike aanwas in die periode nie.

3.2 Natuurlike aanwas van die blanke bevolking voor die 20ste eeu in Suid-Afrika

Dit was veral in die begin jare van die Kaapkolonie se bestaan dat die gebrek aan vroue 'n ernstige struikelblok by natuurlike aanwas was. So was daar in 1679, 87 volwasse mans en 55 volwasse vroue.³⁾ In 1687 vermeerder die aantal volwasse vroue tot 88 maar die mans tot 293.⁴⁾ Dit gee die ongunstige verhouding van 30.03 vroue vir elke 100 mans. Hoofsaaklik as gevolg van die aankoms van die Franse Hugenote vanaf 1688 verbeter die verhouding in 1705 tot 73.31 vroue per 100 mans.⁵⁾ Hierdie gunstiger manneverhouding gepaard met 'n waarskynlike hoë vrugbaarheidsyfer by die vroue, lei daartoe dat Colenbrander beweer dat die blanke bevolking vanaf 1691 instaat was om deur natuurlike aanwas elke 30 jaar sy getalle te verdubbel.⁶⁾ Hy stel verder dat hulle wel ongeveer elke 25 jaar verdubbel het, maar dat dit die oorsaak van immigrasie was. Ongelukkig is die bewering van hom nie bo alle twyfel in sy werk bewys nie. As ons aanvaar dat sy

3) Theal, G.M., Vol. I (1879 uitgawe), op. cit., p. 242.

4) Ibid., p. 324.

5) G19-1905, Cape of Good Hope Sensus for 1904, op. cit., p. v.

6) Colenbrander, H.T., op. cit., p. 108.

stelling wel waarde inhou, sou dit beteken dat natuurlike aanwas in die tyd verantwoordelik was vir 'n bevolkingsgroei van 2.3% per jaar en immigrasie vir 'n verdere 0.3% per jaar. Dit veronderstel dat daar 'n verskil van 23 persone per 1,000 van die bevolking se gewone geboorte en sterftesyfer was. Indien dit die geval was, het die blanke groep in die periode oor 'n hoë vrugbaarheidsyfer beskik. Die sterftesyfer kon ook iets hiermee te doen gehad het, maar dit is te betwyfel of sy invloed die verskille tussen die huidige (1960) en destydse (1700) natuurlike aanwas so groot kon laat wees.

Die aanname van 'n hoë vrugbaarheidsyfer deur Colenbrander vir die jare rondom 1700 word tot 'n mate bevestig deur inligting wat Prof. D.F. Malherbe verskaf. Hy wys daarop dat vanaf 1687 tot 1700, 500 blanke kinders in die Kaap gebore was.⁷⁾ As die immigrasie (200 persone), verbannings, gedwonge indiensneming, drosters en sterftes van die tyd in ag geneem en vergelyk word met die bevolkingsvermeerdering vanaf 1687 tot 1700, is dit duidelik dat 'n hoë vrugbaarheidsyfer wel aanvaar kan word. Dit mag geredeneer word dat Colenbrander die natuurlike aanwas oorskakel het, maar dit word beraam dat byvoorbeeld 'n land soos Noord Amerika, waar omstandighede in die tyd min of meer dieselfde as in Suid-Afrika was, 'n bevolkingsgroei deur natuurlike aanwas van 2.8 tot 3.0 persent⁸⁾ per

7) Malherbe, D.F. du T., Driehonderdjaar van nasiebou (Tegniek, Stellenbosch, 1959), p. x.

8) Thompson, W.S. en Lewis, D.T., Population Problems (Mc Grow-Hill Book Company, New York, fifth edition, 1965), p. 406

jaar gehad het. Trouens uit tabelle 3.4 en 3.11 lei ons af dat natuurlike aanwas in die periode 1910-1914 nog steeds vir 'n relatief hoë blanke bevolkingsgroei van ongeveer 2.2 persent per jaar in Suid-Afrika verantwoordelik was.

Hoewel Colenbrander beweer dat hierdie koers van aanwas vanaf 1691 tot minstens 1841 voortgeduur het, is gepoog om iets meer spesifiek omtrent die jaar 1800 vas te stel. By 'n gebrek aan data is die werk van C.C. de Villiers soos verwerk deur Pama, geraadpleeg.⁹⁾ Die inligting wat uit hierdie bron saamgestel kon word, gee slegs 'n beeld van bepaalde aspekte van fekunditeit, waaruit 'n idee van natuurlike aanwas gevorm kan word.

By die benadering van die probleem is daar aanvaar dat die geboortesyfer gedurende 1800 nie hoër as 39 en nie laer as 32 per 1000 van die bevolking kon wees nie. Die twee syfers laat 'n groot speelruimte, maar as uiterste grense is hulle betreklik veilig. Van hieruit geredeneer, beteken dit dat die aantal geboortes enigiets van 480 tot 585 kon wees. Op grond hiervan is 180 geboortes wat gedurende die jaar 1800 plaasgevind het in die bron van De Villiers opgespoor en van nader ontleed. Dit beteken dat 'n beeld verkry is van tussen 30.8 en 37.5 persent van alle geboortes wat gedurende die betrokke jaas plaasgevind het.

9) De Villiers, C.C., soos aangehaal.

Waar tabel 3.1 'n vergelyking tussen die ouderdom van die moeder en die geboorte van die kindjie bevat, moet dit genoem word dat 90% van die 180 moeders se geboortedatum nie in die bron aangegee word nie en dat daar van hulle doopdatums gebruik gemaak is. Daar is geen speling vir tyd tussen die geboorte en doopplegtigheid gemaak nie, met die gevolg dat dit moontlik is dat die werklike beeld 'n geringe verskil met dié van tabel 3.1 sal toon.

TABEL 3.1

'N VERGELYKING TUSSEN 180 EGTELIKE GEBOORTES IN SUID-AFRIKA GEDURENDE DIE JAAR 1800 EN ALLE EGTELIKE GEBOORTES IN DIE LAND VIR DIE JAAR 1960 GERANGSKIK VOLGENS DIE OUDERDOM VAN DIE MOEDER BY GEBOORTE VAN KIND (BLANK) *

Ouderdom van moeder	180 Geboortes in 1800		Geboortes 1960	
	Getal	%	Getal	%
10 - 14	-	-	10	.0 (.013)
15 - 19	21	11.7	5271	7.0
20 - 24	48	26.7	25097	33.5
25 - 29	34	18.9	22202	29.7
30 - 34	37	20.5	13322	17.8
35 - 39	24	13.3	6714	9.0
40 - 44	14	7.8	2032	2.7
45 - 49	2	1.1	204	.3
50+	-	-	11	.0 (.015)
TOTAAL	180	100.0	74863	100.0

* BRONNE: 1) R.P. 31/65, p.21

2) C.C. de Villiers soos verwerk deur Pama, op. cit.

Uit 'n vergelyking van die gegewens in tabel 3.1 vir die jare 1800 en 1960 respektiewelik, is dit opvallend dat die aantal geboortes vir eersgenoemde jaar veel meer eweredig oor die vrugbaar-

heidsleeftyd van dié vroue versprei is. By implikasie beteken dit dat die vrugbaarheidsleeftyd van getroude vroue in die jaar 1800 veel beter benut was vir natuurlike aanwas as wat die geval in 1960 was. Om hieruit die afleiding te gaan maak dat die vrugbaarheid van vroue in die vrugbaarheidsleeftyd gedurende 1800 hoër was as in 1960 is nie korrek nie. Later in hierdie werk word daar egter op gewys dat die daling in die vrugbaarheid van vroue na die ouderdom van 30 jaar mede verantwoordelik is vir 'n verlaging in die totale vrugbaarheidsyfer. Dit is dus moontlik om te vermoed dat die hoër vrugbaarheid van die ouer vrou in 1800 'n groot bydrae tot 'n moontlike hoër totale vrugbaarheidsyfer as dié van 1960 gelewer het.

Die hoër mediaanouderdom van die moeders by geboorte gedurende 1800 teenoor dié van 1960 is 'n logiese uitvloei- sel van die voorgaande. Namate die proses van 'n laer vrugbaarheid by die ouer vrou voortgesit word sal dit steeds daal.¹⁰⁾

TABEL 3.2

MEDIAANOUDERDOM VAN MOEDER BY GEBOORTE VAN KIND (BLANK)*

180 GETROUDE MOEDERS IN 1800	GETROUDE MOEDERS 1960
27.6 jaar	26.3 jaar

* BRONNE: 1) R.P. 31/1965, p. 28.

2) De Villiers, C.C., soos verwerk deur Pama, op. cit.

10) Vergelyk tabel 3.2.

'n Tweede moontlikheid wat die gegewens van De Villiers bied, is om die mediaanouderdom by huweliksluiting van die 180 moeders wat in 1800 geboorte geskenk het, te bepaal. Die fout wat insluip deur die afwesigheid van 'n groot aantal geboortedatums en die gebruik van 'n doopdatum as substituu, lei daartoe dat die mediaanouderdom soos vir 1800 verkry, ietwat hoër moet wees. So bereken, is die mediaanouderdom van laasgenoemde groep 19.1 jaar teenoor 23.3 vir 1915 en 21.8 vir 1960. As faktor in fekunditeit behoort die lae mediaanouderdom vir 1800 'n positiewe uitwerking op die geboortesifer te hê.

Om 'n beeld te bekom van die stand van sake teen die einde van die 19de eeu, is van die amptelike sensusgegewens van die Kaap-Kolonie gebruik gemaak. Statistiek soos dié wat hieronder gebruik word, was vir die ander drie provinsies op die stadium nog te onbetroubaar¹¹⁾ Gevolglik word aanvaar dat die meer betroubare gegewens van die Kaapprovinsie 'n goeie deursnee beeld van toestande in die tyd kan gee.

TABEL 3.3

NATUURLIKE AANWAS VAN DIE KAAPKOLONIE 1895 (BLANK) *

JAAR	GEBOORTES PER 1000	STERFTES PER 1000	NAT. AANWAS
1895	36.90	16.63	20.27
1896	36.03	17.31	18.72

*BRON: G1-'98 Cape of Good Hope Second (final) report for the year 1896 of the Registrar of Births and Deaths (Government Printers, Cape Town, 1897), pp. III-XII.

11) So was die registrasie van sterftes en geboortes bv. eers vanaf 1 Augustus 1902 in die Vrystaat gedoen - vergelyk Census Report of the O.R.C., April 1904 (Argus Printing and Publishing Company, 1905), p. IV.

Tabel 3.3 toon aan dat die natuurlike aanwas van die Kaapprovinsie vir die jare 1895 en 1896, onderskeidelik, 20.27 en 18.72 per duisend was. Die twee syfers verskil opvallend van mekaar en word veroorsaak deur 'n negatiewe neiging in beide die sterfte en geboortesyfers van 1896. Sodanige fluktuasie in dié syfers is egter nie iets vreemd nie, en dit is genoeg om daaruit af te lei dat, aan die huidige norme gemeet, beide 'n relatief hoë natuurlike aanwassyfer verteenwoordig.

Samevattend kan dit gestel word dat, hoewel Colenbrander se beraming nie bo kritiek verheue is nie, alle aanduidings daar is dat sy bevindings nie ver van die werklike posisie kan wees nie. In sy geheel gesien het natuurlike aanwas vanaf ongeveer 1691 tot die einde van die 19de eeu (en selfs so laat as 1914) 'n besondere bydrae tot die blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika gelewer. Die oorsaak hiervoor is waarskynlik geleë in 'n hoë vrugbaarheidsyfer van die Suid-Afrikaanse vroue van die tyd.

3.3 NATUURLIKE AANWAS VAN DIE BLANKE BEVOLKING NA 1900 IN SUID-AFRIKA

3.3.1 Blanke geboortes

(a) Die gewone geboortesyfer:

TABEL 3.4

GEWONE GEBOORTESYFER VIR DIE BLANKE BEVOLKING VAN DIE
R. S. A. VANAF 1910-1960 (LEWENDEGEBOORTES)*

JAAR	G R O O T T O T A A L			SYFER
	P	M	V	
1910	40,827	21,258	19,569	32.5
1911	41,130	21,303	19,827	32.2
1912	42,014	21,517	20,497	32.2
1913	42,138	21,436	20,702	31.7
1914	40,886	21,017	19,869	30.2
1915	40,471	20,915	19,556	29.3
1916	41,196	21,163	20,033	29.3
1917	40,722	21,328	19,394	29.0
1918	41,582	21,582	20,000	28.6
1919	39,724	20,625	19,099	26.9
1920	43,445	22,513	20,932	29.0
1921	43,302	22,164	21,138	28.4
1922	42,832	21,980	20,852	27.5
1923	42,181	21,606	20,575	26.7
1924	42,346	21,907	20,439	26.3
1925	43,411	22,408	21,003	26.5
1926	43,876	22,403	21,473	26.2
1927	44,347	22,696	21,651	26.0
1928	44,813	23,244	21,569	25.8
1929	46,219	23,954	22,265	26.2
1930	47,534	24,346	23,188	26.4
1931	46,423	23,829	22,594	25.4
1932	44,944	23,106	21,838	24.2
1933	44,519	22,994	21,525	23.6
1934	44,878	22,924	21,954	23.4
1935	47,717	24,407	23,310	24.2
1936	48,630	24,990	23,640	24.2
1937	50,878	26,077	24,801	24.9
1938	52,065	26,649	25,416	25.0
1939	53,517	27,414	26,103	25.2
1940	54,439	28,053	26,386	25.2
1941	54,569	27,903	26,666	24.8

1942	56,143	28,926	27,217	25.2
1943	58,765	30,115	28,650	25.9
1944	61,253	31,314	29,939	26.6
1945	59,489	30,505	28,984	25.4
1946	64,060	32,617	31,443	26.9
1947	66,301	33,964	32,337	27.3
1948	66,477	34,012	32,465	26.5
1949	66,523	34,278	32,245	25.9
1950	65,492	33,825	31,667	25.1
1951	66,258	33,661	32,597	25.0
1952	68,031	35,092	32,939	25.2
1953	69,049	35,425	33,624	25.1
1954	68,924	35,206	33,718	24.6
1955	70,322	36,012	34,310	24.6
1956	70,469	36,143	34,326	24.2
1957	73,301	37,447	35,854	24.8
1958	73,888	37,827	36,061	24.5
1959	76,016	39,188	36,828	25.0
1960	76,300	39,038	37,262	24.8

* BRON: Uniestatistiek oor vyftig jaar Jubileumuitgawe, 1910-1960, (Buro vir Sensus en Statistiek, Pretoria, 1960), p. B-3.

Die tendense in die gewone geboortesifer van Suid-Afrika, soos in tabel 3.4 saamgevat, kan vanaf 1910 tot 1960 in bepaalde korter periodes onderverdeel word. Binne elk van hierdie periodes toon die gewone geboortesifer vir die individuele jare 'n stilstand of 'n geringe fluktuasie. Indien die hele tydperk met behulp van grafiek 1 in die periodes 1910-1916, 1917-1928, 1929-1934, 1935-1946 en 1947-1960 verdeel word, sal gemerk word dat elke periode vanaf 1910 tot 1934 opgevolg word deur 'n daling in die geboortesifer van die volgende. Dit is veral die periodes 1910-1916 en 1929-1934 waar hierdie daling besonder opvallend is.

Die bes moontlike verklaring hiervoor kan gesoek word in die invloed van die 1899-1902 oorlog op die bruto en netto vermeerderingsyfers, die griepepidemie van 1918 en die depressie van die vroeë dertigerjare.

Hoewel die styging in geboortesyfers net na die Tweede Wêreldoorlog nie so opvallend in Suid-Afrika as in sommige ander lande was nie, kon die invloede daarvan tog waargeneem word, en is dit daarvoor medeverantwoordelik dat die tydperk 1935 tot 1946 weer 'n styging in geboortes toon. Hierdie styging word nie voortgesit in die periode 1947 tot 1960 nie, maar nogtans word die laagtepunt van die depressiejare nie in hierdie tydperk bereik nie.

(b) Die totale vrugbaarheidsyfer

TABEL 3.5

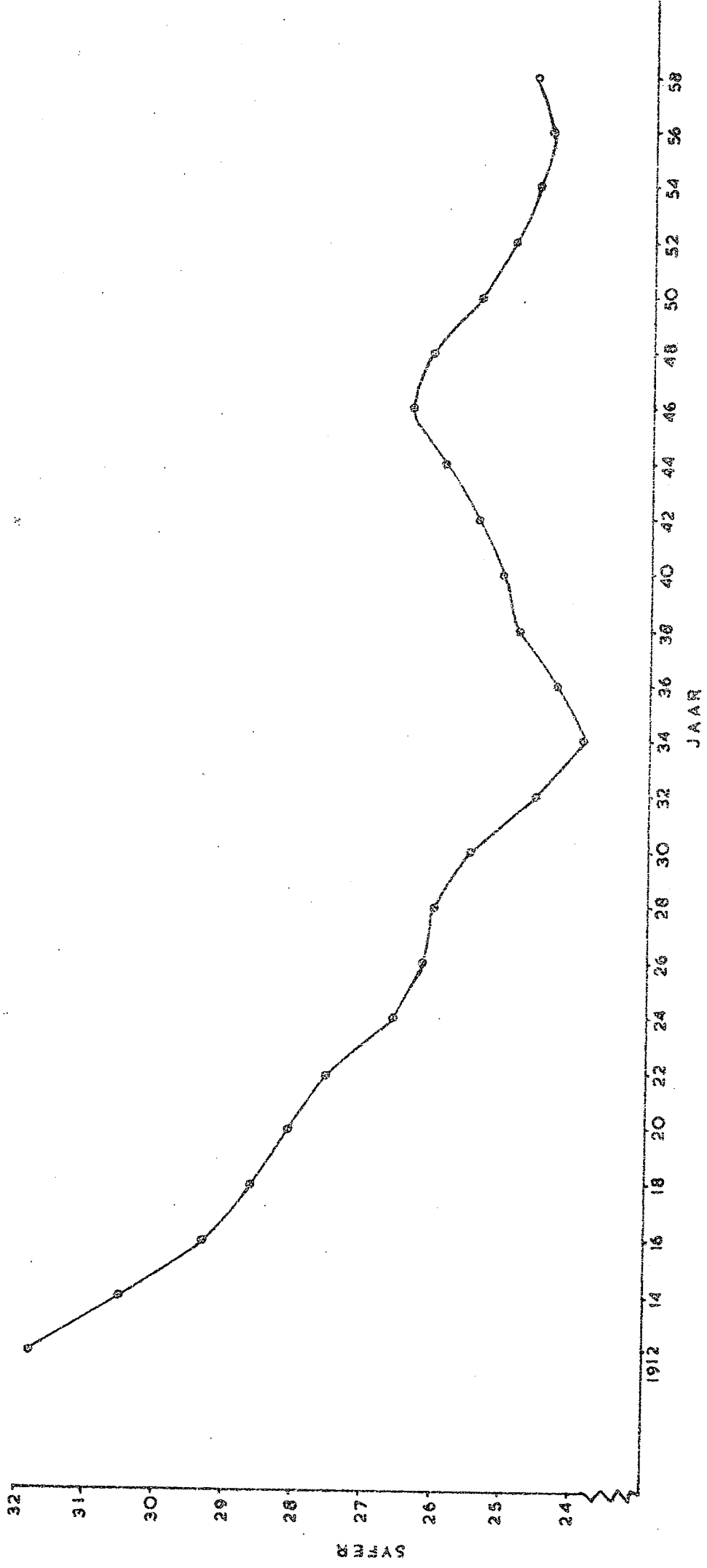
DIE TOTALE VRUGBAARHEIDSYFERS VAN DIE SUID-AFRIKAANSE
BLANKE BEVOLKING, 1911-1960*

Jaar	Totale Vrugbaarheidsyfers
1911	4402.0
1916	3982.0
1921	3345.0
1926	3479.0
1931	3273.0
1936	2978.5
1941	3038.5
1946	3386.0
1951	3333.0
1956	3382.0
1960	3514.5

* BRON: Bereken uit tabel 3.6

GRAFIEK I

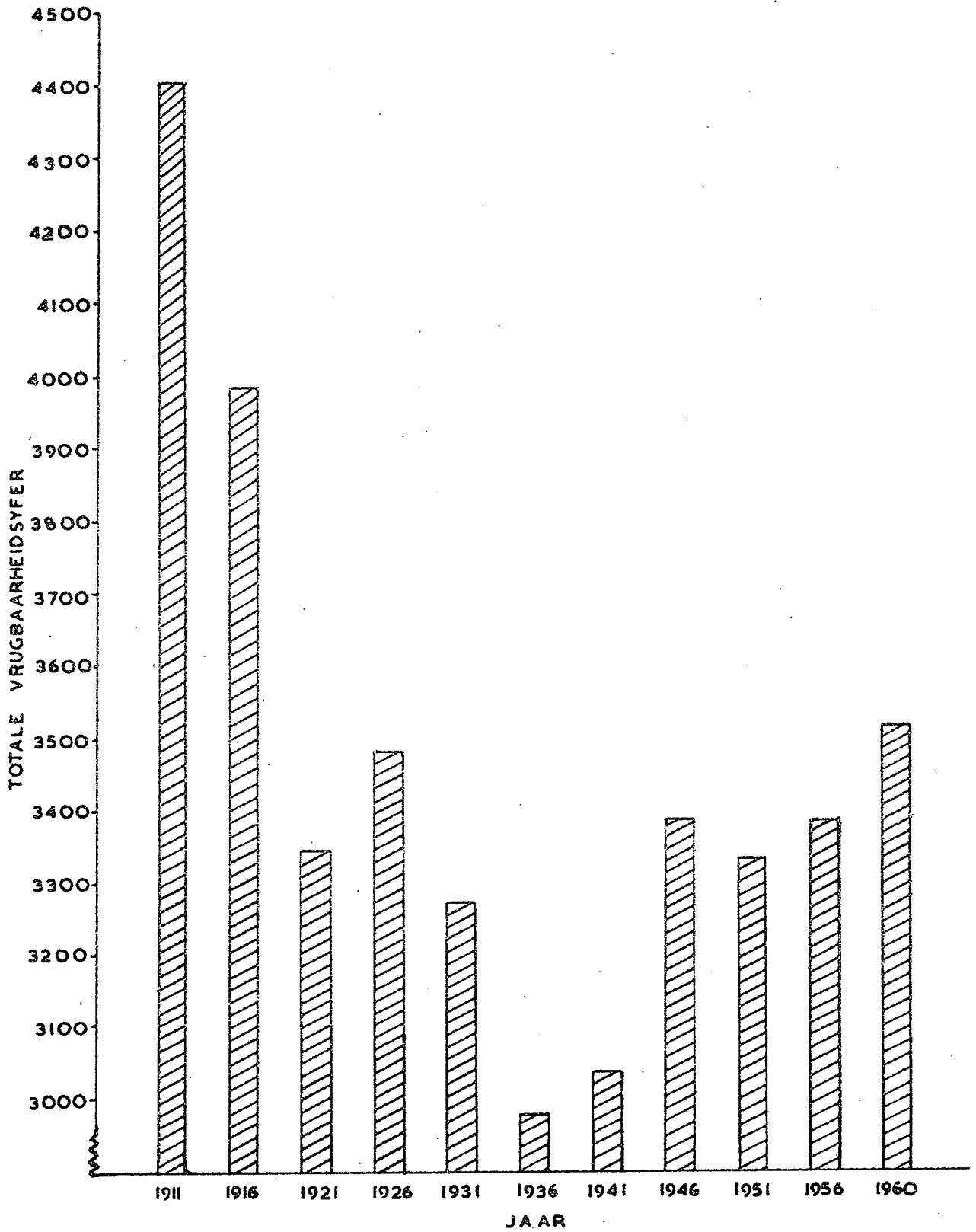
VYF JAAR BEWEGENDE GEMIDDELDE VAN DIE BLANKE GEWONE GEBOORTESYFER IN SUID AFRIKA *



* BRON : TABEL 3-4

GRAFIEK 2

TOTALE VRUGBAARHEIDSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING *



* BRON : TABEL 3.5

As tabel 3.4 en grafiek 2 met mekaar vergelyk word, en daar slegs rondom die sensusjare gere-deneer word, kan die verband wat die tendense in die syfers van die gewone geboortesyfer en die totale vrugbaarheidsyfer met mekaar hou, duidelik gesien word. Beide toon oorwegend 'n daling vanaf die begin van die eeu tot 1936, en vir die sensusjare 1941 en 1946 'n styging, wat weer opgevolg word deur 'n daling vir 1951. Hoewel die gewone geboortesyfer vanaf 1951 na 1956 'n daling toon en daarna eers styg na 1960, word die styging vanaf 1951 tot 1960 in die to-tale vrugbaarheidsyfer voortgesit. 'n Verklaring vir hierdie afwyking sal later by 'n behandeling van die ouderdomspesifieke geboortesyfer gegee word.

Opsommend kan die afleiding uit die gegewens van die totale vrugbaarheidsyfers in tabel 3.5 en grafiek 2 gemaak word dat die relatiewe verhouding tussen geboortes en vroue in die vrugbaarheidsleeftyd, vanaf die begin van die eeu tot 1936, oorwegend verswak het, en vanaf 1936 tot 1960 verbeter het, maar dat dit in 1960 nog laer was as aan die begin van die eeu.

(c) Ouderdomspesifieke geboortesyfer

Tabel 3.6 toon aan dat die aantal geboortes by jonger vroue (15-29 jaar) in die vrugbaarheidsleeftyd 'n styging ondervind het, terwyl daar by die ouer vroue 'n relatief skerp daling plaasgevind het.

TABEL 3.6

OUDERDOM-SPE-SIFIEKE GEBOORTESYFERS VAN BLANKE VROUE IN SUID-AFRIKA, 1911-1960*

Ouderdoms- groep	1911	1916	1921	1926	1931	1936	1941	1946	1951	1956	1960
15 - 19	39.3	35.5	26.2	28.8	33.3	32.3	37.1	34.0	40.5	42.0	44.1
20 - 24	162.0	155.7	141.3	145.9	142.5	143.1	162.3	176.3	190.5	202.6	220.7
25 - 29	232.1	204.8	179.2	185.3	176.4	163.2	169.9	199.6	196.2	205.5	217.1
30 - 34	201.6	190.3	141.1	157.6	136.6	130.2	123.1	144.0	132.1	128.5	127.3
35 - 39	157.0	135.5	121.7	117.1	102.9	84.1	81.3	92.6	76.9	72.4	69.1
40 - 44	74.4	61.9	50.3	51.2	54.9	36.5	29.8	26.8	27.1	22.7	22.3
45 - 49	14.0	12.7	9.2	9.9	8.0	6.3	4.2	3.9	3.3	2.7	2.3

* BRON: Piek, B.J., 'n Sosiologiese-demografiese studie van tendense in die leeftydsmestelling van 'n bevolking, met besondere verwysing na die blankes in Suid-Afrika, (Ongepubliseerde D.Phil.Proefskrif, Universiteit van Pretoria, 1965), p. 207.

Indien dieselfde tendens wat by die jonger groep waargeneem word, ook by die ouer groep bestaan het, sou die blanke geboortesifer van Suid-Afrika in 1960 die syfer aan die begin van die eeu oortref het.

'n Ontleding van hierdie gegewens verklaar grootliks die neiginge wat by die gewone geboortesifer en die totale vrugbaarheidsifer waargeneem is. So word gevind dat die relatiewe kleiner aantal geboortes by die ouderdomsgroepe van 30-34 en 35-39 reeds vanaf 1911 waargeneem kan word. Dit mag ook wees dat die proses reeds van voor 1911 aan die gang was. Vir die 40-44 jaargroep kan 'n skerp afname vanaf 1936 onderskei word, en vir die 45-49 jaargroep vanaf 1921. Die styginge in die 15-19, 20-24 en 25-29 jaargroepe begin oorwegend in 1941. Die feit dat daar geen noemenswaardige vermeerderings in die geboortes per 1,000 vroue by die jonger groepe voor 1941 was nie, en dat die ouer groep in die tyd 'n daling getoon het, lei daartoe dat die algemene geboortesifer sowel, as die totale vrugbaarheidsifer vanaf 1911 tot 1936 'n skerp daling toon. Vanaf 1941 styg die geboortes per 1,000 vroue van die jonger groepe, terwyl 'n daling steeds by die ouer groepe merkbaar is.

Eersgenoemde styging was egter sodanig dat die invloed daarvan duidelik merkbaar is in die gewone geboortesyster sowel as die totale vrugbaarheidsyster. Afwykinge van die patroon is dat die gewone geboortesyster in tabel 3.4 vanaf 1950 'n redelike skerp daling toon. Hierdie daling moet gewyt word aan die relatief kleiner getal jong vroue in die vrugbaarheidsleeftyd en nie soseer aan die afname in die getal kinders per 1,000 vroue nie (Vergelyk tabel 3.9) Die persentuele afname van vroue in die vrugbaarheidsleeftyd is 'n proses wat deurgaans vanaf 1936 tot 1960 in tabel 3.9 waargeneem word en die verwagting is dat die proses verdere invloede op die geboortesyster kan hê. Die styging wat vanaf 1956 tot 1960 in grafiek 1 waar te neem is, toon dat ten spyte van die krimpings in die persentuele aandeel hierbo genoem, die gewone geboortesyster nog beperkte opwaartse neigings kan toon.

(d) Die bruto vermeerderingsyster

TABEL 3.7

BRUTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE BLANKES IN SUID-
AFRIKA, 1911 TOT 1960*

Jaar	Bruto vermeerderingsyfer
1911	2.13
1916	1.94
1921	1.63
1926	1.70
1931	1.59
1936	1.45
1941	1.49
1946	1.66
1950	1.60
1951	1.64
1955	1.68
1956	1.65
1960	1.72

*BRON: Bereken uit tabelle 3.5 en 3.6.

Aangesien bevolkingsaanwas sonder die vrou onmoontlik is, is die bruto vermeerderingsyfer van 'n volk in die laaste instansie 'n uiters belangrike faktor.

Die bruto vermeerderingsyfer of werklike vrugbaarheid van die blankes in Suid-Afrika het vanaf 1911 tot 1936 'n afname ondervind (tabel 3.7). Hierna styg dit weer geleidelik na 1960. Hierdie tendens behoort 'n invloed te hê op die persentasie vroue wat in die toekomst in die vrugbaarheids-

leeftyd sal verkeer en uiteindelik ook op die geboortesifer. In hierdie verband kan die vraag gestel word watter invloed die lae bruto vermeerderingsifer van 1930-1934 en 1935-1939 op die persentasie vroue in die vrugbaarheidsleeftyd vir 1960 gehad het, met ander woorde in watter mate kan die tendense in die gewone geboortesifer as 'n gevolg van hierdie sameloop van faktore gewyt word?

TABEL 3.8

BRUTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE BLANKES IN SUID-
AFRIKA, VERWERK TOT GEMIDDELDES VIR BEPAALDE
JARE, VANAF 1924 TOT 1960*

Jaar	Bruto vermeerderingsifer
1924-29	1.674
1930-34	1.498
1935-39	1.470
1940-45	1.536
1950	1.600
1955	1.675
1960	1.718

* BRON: Piek, B.J., op. cit., p. 209.

TABEL 3.9

OUERDOMSVERDELING VAN BLANKE VROUE IN DIE R.S.A.*

OUERDOMS- GROEP	J A A R						
	1911	1918	1921	1936	1946	1951	1960
	%	%	%	%	%	%	%
0 - 4	15.5	12.5	12.5	10.5	11.1	11.8	11.4
5 - 9	13.0	12.8	12.8	10.6	10.1	10.2	10.5
10 - 14	10.4	12.3	12.3	10.1	8.9	9.2	10.0
15 - 19	10.4	10.0	10.0	9.7	8.8	8.0	8.7
20 - 24	9.7	8.5	8.5	9.6	8.3	7.8	7.4
25 - 29	8.7	8.5	8.5	9.2	8.0	7.5	6.6
30 - 34	7.5	7.3	7.3	7.4	8.0	7.3	6.8
35 - 39	6.5	6.5	6.5	6.3	7.6	7.3	6.3
40 - 44	5.1	5.5	5.5	5.9	6.1	6.9	5.9
45 - 49	3.9	4.7	4.7	5.1	5.1	5.5	6.1
50+	9.3	11.4	11.4	15.6	18.0	18.5	20.3
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* BRONNE:

- 1) Statistiese Jaarboek 1964 (Buro vir Statistiek, Pretoria, 1964), p. A17.
- 2) U.G. 33/23, p. 4.

TABEL 3.10

GEWONE GEBOORTESYFERS-INTERNASIONALE VERGELYKING *

L A N D	1919- 1920	1932- 1934	1939- 1941	1951- 1953	1955- 1957
Australië	25.7	16.7	18.1	23.1	22.6
Oostenryk	22.4	14.4	20.9	14.8	16.3
België	21.5	16.9	13.8	16.6	16.9
Kanada	29.4	21.4	21.4	27.7	24.9
Denemarke	25.4	17.7	18.2	17.8	17.1
Finland	25.3	19.1	21.1	22.7	20.6
Frankryk	21.3	16.6	13.8	19.3	18.5
Duitsland (O)	25.9	15.9	19.7	16.7	15.9
Duitsland (W)				15.9	16.5
Ierland	22.7	19.3	19.1	21.4	21.1
Italië	21.2	23.7	22.7	18.0	18.2
Japan	31.6	31.5	29.0	23.5	18.4
Holland	28.4	21.1	20.6	22.2	21.3
Nieu-Seeland	25.4	16.7	20.9	24.4	24.8
Noorweë	27.0	15.1	15.9	18.6	18.6
Portugal	26.4	29.1	24.7	24.2	23.4
Spanje	29.9	27.5	20.3	20.5	20.7
Swede	23.6	14.0	15.4	15.5	14.7
Switserland	21.0	16.5	15.8	17.2	17.4
Unie van Suid-Afrika	29.0	23.7	25.1	25.1	24.5
Verenigde Koningryk	25.4	15.3	14.7	15.8	16.0
Verenigde State van Amerika	22.3	17.1	18.0	24.6	24.8

* BRON: Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe op. cit., p. B-47.

3.3.2 Die blanke sterftesyfer

Binne sy komplekse geheel is die wins in bevolking deur 'n oorskot geboortes oor sterftes nie 'n alles seggende syfer ten opsigte van die

werklike aanwas potensiaal van 'n bevolking nie. Hoedat sterftes die manneverhouding en ouderdomsamestelling beïnvloed is bykomende faktore wat geboortes en uiteindelik natuurlike aanwas raak.

TABEL 3.11

GEWONE STERFTESYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING *
VANAF 1910 TOT 1960

Jaar	Groot totaal sterfgevalle			Syfer	Stedelik	Platteleland	Manneverhouding
	P	M	V				
1910	13,542	7,529	6,013	10.8	-	-	
1911	13,355	7,630	5,725	10.4	8,631	4,724	133.3
1912	13,442	7,627	5,815	10.3	8,293	5,113	131.2
1913	13,664	7,750	5,914	10.3	8,491	5,145	131.0
1914	12,897	7,391	5,506	9.5	8,335	4,543	134.2
1915	14,211	8,043	6,168	10.3	8,921	5,265	130.4
1916	14,385	6,247	6,247	10.2	9,616	4,746	130.3
1917	14,665	8,224	6,441	10.3	9,686	4,944	127.7
1918	24,972	14,802	10,170	17.2	17,230	7,742	145.5
1919	17,534	9,889	7,645	11.9	10,643	6,891	129.4
1920	16,634	9,418	7,216	11.1	10,867	5,767	130.5
1921	15,855	8,932	6,923	10.4	10,408	5,447	129.0
1922	14,753	8,448	6,305	9.5	10,053	4,700	134.0
1923	15,438	8,587	6,851	9.8	10,104	5,334	125.3
1924	15,503	8,787	6,716	9.6	8,538	6,965	130.8
1925	15,371	8,712	6,659	9.4	9,545	5,826	130.8
1926	16,080	9,118	6,962	9.6	10,119	5,961	131.0
1927	16,627	9,457	7,170	9.7	10,787	5,840	131.9
1928	17,642	10,059	7,583	10.2	11,328	6,314	132.7
1929	16,803	9,581	7,222	9.5	10,952	5,831	132.7
1930	17,415	9,838	7,577	9.7	11,725	5,690	129.8
1931	17,145	9,746	7,399	9.4	11,303	5,842	131.7
1932	18,542	10,605	7,937	10.0	12,245	6,297	133.6
1933	17,666	10,109	7,557	9.4	11,828	5,838	133.8
1934	18,537	10,476	8,061	9.7	12,479	6,058	130.0

1935	20,630	11,773	8,857	10.5	14,251	6,379	132.9
1936	19,224	11,003	8,221	9.6	13,194	6,030	133.8
1937	20,606	11,624	8,982	10.1	14,333	6,273	129.4
1938	19,733	11,468	8,265	9.5	13,945	5,788	138.8
1939	19,901	11,377	8,524	9.4	13,888	6,013	133.5
1940	20,277	11,589	8,688	9.4	14,512	5,765	133.4
1941	20,733	11,875	8,858	9.4	14,906	5,827	134.1
1942	20,856	11,898	8,958	9.3	15,245	5,611	132.8
1943	21,593	12,260	9,333	9.5	15,829	5,764	131.4
1944	21,457	12,076	9,381	9.3	15,455	6,002	128.7
1945	21,761	12,307	9,454	9.3	16,016	5,745	130.2
1946	20,595	11,747	8,848	8.7	15,153	5,442	132.8
1947	21,010	12,093	8,917	8.6	15,800	5,210	135.6
1948	22,417	12,906	9,511	9.0	16,807	5,610	135.7
1949	22,667	13,069	9,598	8.8	17,119	5,548	136.2
1950	22,717	12,878	9,839	8.7	17,336	5,381	130.9
1951	23,309	13,360	9,949	8.8	17,677	5,632	134.3
1952	22,168	12,853	9,315	8.2	16,933	5,235	138.0
1953	23,565	13,589	9,976	8.6	18,654	4,911	136.2
1954	24,106	14,047	10,059	8.6	18,985	5,121	139.6
1955	23,013	13,373	9,640	8.1	18,354	4,659	138.7
1956	24,981	14,493	10,488	8.6	19,863	5,118	138.2
1957	25,244	14,487	10,757	8.5	20,202	5,042	134.7
1958	25,786	14,842	10,944	8.6	20,769	5,017	135.6
1959	26,696	15,334	11,362	8.8	24,099	2,597	135.0
1960	26,789	15,389	11,400	8.7	24,179	2,610	135.0

* BRON: Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe, op. cit., p. B.9.

As eerste stap binne hierdie evaluasie van sterftes as faktor by bevolkingsaanwas is die sterftesyfer per 1,000 van die blanke bevolking in tabel 3.11 bereken. Dié gegewens wat jaarliks vanaf 1910 tot 1960 weergegee word, kan rofweg in drie opeenvolgende periodes verdeel word. Die eerste periode strek vanaf 1910 tot ongeveer 1921. Die tweede vanaf 1922 tot ongeveer 1937 en die derde vanaf 1938 tot 1960.

Dit is veral die laaste gedeelte van die 1938 tot 1960 tydperk wat deur 'n relatief lae en konstante sterftesyfer per 1,000 van die bevolking gekenmerk word. Hoewel die syfer van die eerste twee periodes redelik fluktasies toon is daar 'n definitiewe neiging tot 'n verlaging in die gewone sterftesyfer vanaf die begin van die eeu tot 1960 waarneembaar. Die skommeling wat vroeër bestaan het, kan grootliks aan faktore soos die Anglo-Boere-oorlog die griepepidemie van 1918 en die ouderdomsamestelling van die Suid-Afrikaanse bevolking toegeskryf word. Ouderdomsamestelling as faktor het bepaalde invloede op die gewone sterftesyfer gehad, aangesien immigrante telkens verhoed het dat die ouderdomsamestelling van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking 'n vaste patroon kon aanneem.

TABEL 3.12

INTERNASIONALE VERGELYKING VAN GEWONE GEBOORTE- EN
STERFTESYFER VIR DIE PERIODE 1919/20 TOT 1955/57 *

LAND	GEBOORTES					STERFGEVALLE				
	1919 1920	1932 - 34	1939 - 41	1951 - 53	1955 - 57	1919 1920	1932 - 34	1939 - 41	1951 - 53	1955 - 57
Australië	25.7	16.7	18.1	23.1	22.6	12.8	8.9	10.1	9.4	9.0
Oostenryk	22.4	14.4	20.9	14.8	16.3	19.0	13.3	14.7	12.2	12.5
België	21.5	16.9	13.8	16.6	16.9	13.5	13.0	15.0	12.2	12.1
Kanada	29.4	21.4	21.4	27.7	24.9	13.7	9.7	9.8	8.8	8.2
Denemarke	25.4	17.7	18.2	17.8	17.1	12.9	10.6	10.3	9.0	9.0
Finland	25.3	19.1	21.1	22.7	20.6	15.9	13.3	18.2	9.7	9.2
Frankryk	21.3	16.6	13.8	19.3	18.5	17.2	15.6	16.9	13.0	12.2
				16.7	15.9				11.6	12.1
Duitsland (O)	25.9	15.9	19.7			15.2	11.0	12.3		
Duitsland (W)				15.9	16.5				10.8	11.2

Ierland	22.7	19.3	19.1	21.4	21.1	14.9	13.8	14.3	12.6	12.1
Italië	21.2	23.7	22.7	18.0	18.2	19.0	13.9	13.6	10.1	9.9
Japan	31.6	31.5	29.0	23.5	18.4	22.8	17.8	16.6	9.3	8.0
Holland	28.4	21.1	20.6	22.2	21.3	12.0	8.7	9.5	7.5	7.6
Nieu-Seeland	25.4	16.7	20.9	24.4	24.8	10.3	8.2	9.4	10.0	9.8
Noorweë	27.0	15.1	15.9	18.6	18.6	12.8	10.2	10.7	8.5	8.6
Portugal	26.4	29.1	24.7	24.2	23.4	24.2	16.9	16.1	11.8	11.6
Spanje	29.9	27.5	20.3	20.5	20.7	23.7	16.4	18.0	10.3	9.8
Swede	23.6	14.0	15.4	15.5	14.7	13.3	11.3	11.4	9.7	9.7
Switserland	21.0	16.5	15.8	17.2	17.4	14.5	11.6	11.6	10.2	10.1
Suid-Afrika	29.0	23.7	25.1	25.1	24.5	11.1	9.7	9.4	8.5	8.4
Verenigde Koninkryk	25.4	15.3	14.7	15.8	16.0	12.8	12.3	13.4	11.8	11.6
Verenigde State van Amerika	22.3	17.1	18.0	24.6	24.8	12.8	10.9	10.6	9.5	9.4

* BRON: Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe, op. cit., p. B44.

Binne 'n breë verband van Internasionale vergelyking was die sterftesyfer per 1,000 onder die Suid-Afrikaanse blankes nooit besonder hoog nie. Van die lande in tabel 3.12 genoem, was dit net Nieu-Seeland wat in die periode 1919 tot 1920 'n laer gewone sterftesyfer as Suid-Afrika per 1,000 van die bevolking gehad het. Hierdie gunstige posisie wat Suid-Afrika reeds in dié stadium gehad het, kan hoofsaaklik aan die ouderdomsamestelling en omgewingsfaktore van daardie tyd toegeskryf word. Hierdie relatief lae gewone sterftesyfer aan die begin van die eeu gee daartoe aanleiding dat die afname vanaf 1919/20 tot 1955/57 nie so fenomenaal was as dié van sommige van die ander lande wat in die tabel genoem word nie.

Proporsioneel en relatief gesien, bly dié syfer vir Suid-Afrika in laasgenoemde periode steeds gunstig.

Dit sou foutief wees om vanuit die gewone sterftesyfer in tabel 3.12 die afleiding te gaan maak dat die blanke sterftesyfer in Suid-Afrika relatief laag is as dit met dié van ander lande vergelyk word. Die foutiewe beeld wat verkry word, word veroorsaak deur die noue verband tussen die gewone sterftesyfer en die verskille in lewensverwagting van verskillende ouderdomsgroepe. As sulks kan die gewone sterftesyfer geen duidelike beeld van die sterfterisiko by verskillende ouderdomsgroepe gee nie, maar hang dit veel nouer saam met die sterftesyfer van 'n bepaalde bevolking met 'n bepaalde ouderdomsamestelling. Dit kom dus daarop neer dat waar die lewensverwagting tussen groepe identies is, die gewone sterftesyfer van die groep met die laagste mediaanouderdom, die laagste sterftesyfer per 1,000 van die bevolking sal toon. Dit kan ook gebeur dat 'n groep met 'n lae mediaanouderdom 'n laer gewone sterftesyfer kan toon as 'n groep met 'n hoër lewensverwagting en 'n hoër mediaanouderdom.

Om enige afleidings uit die vergelyking tussen die sterftesyfers van verskillende lande

te gaan maak, is dit dus wenslik om vanuit gegewens te redeneer waar ouderdom as faktor in berekening gebring is. As voorbeeld is tabelle 3.13 en 3.14 wat gebaseer is op die lewensverwagting (e_x^0) en die waarskynlikheid om te sterwe binne een jaar na die berekening van 'n bepaalde ouderdom (q_x) vir verskillende lande vir 1950-52 opgestel. As metode het laasgenoemde die meeste waarde vir hierdie doel.

Uit dié tabelle sal gemerk word dat die blanke sterftesyfer in Suid-Afrika gedurende 1950-52 vir die verskillende ouderdomsgroepe in die mees produktiewe jare (20-60 jaar) van die mens se lewe, oor die algemeen relatief swak vergelyk met die van die ander lande wat in die tabelle aangehaal word.

Afgesien van hierdie relatiewe hoër sterftesyfer is die bewyse daar dat die lewensverwagting van die blanke bevolking in Suid-Afrika besig is om toe te neem, en daarom word gevind dat die gewone sterftesyfer ten spyte van 'n styging in mediaanouderdom 'n dalende neiging toon.

TABEL 3.13

LEWENSVERWAGTING (e_x^0)*

Ouderdom	Suid-Afrika Blankes (1950 - 52)		Engeland en Wallis (1950 - 52)		Kanada (1950-52)		Australië (1946-48)		Nieu-Seeland (1950-52)		Nederlande (1950-52)	
	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue
0	64.57	70.08	66.42	71.54	66.33	70.83	66.07	70.63	68.29	72.43	70.6	72.9
5	62.77	67.81	64.04	68.72	64.86	68.80	63.77	67.91	65.39	69.23	68.1	70.0
10	58.08	63.09	59.24	63.87	60.15	64.02	59.04	63.11	60.60	64.37	63.4	65.1
20	48.67	53.51	49.64	54.17	50.76	54.41	49.64	53.47	51.15	54.64	53.7	55.4
30	39.50	44.10	40.27	44.68	41.60	44.94	40.40	44.08	41.89	45.06	44.3	45.7
40	30.68	34.93	30.98	35.32	32.45	35.63	31.23	34.91	32.65	35.64	34.9	36.3
50	22.44	26.27	22.23	26.34	23.88	26.80	22.67	26.14	23.83	26.68	25.9	27.1
60	15.53	18.40	14.79	18.07	16.49	18.64	15.36	18.11	16.19	18.53	17.8	18.6
70	10.05	11.59	9.00	10.97	10.41	11.62	9.55	11.14	10.05	11.45	10.9	11.3

* BRON: Gonin, H.T. Mortality-trends in South Africa,
(Mededelings van die Universiteit van Suid-Afrika,
Pretoria, 1960), pp. 58-59.

TABEL 3.14

STERFTESYFER (1,000 q_x)*

Ouderdom	Suid-Afrika Blankes (1950-52)		Engeland en Wallis (1950-52)		Kanada (1950-52)		Australië (1946-48)		Nieu-Seeland (1950-52)		Nederlande (1950-52)	
	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue	Mans	Vroue
0	37.9	30.1	32.7	25.1	43.3	34.2	32.0	25.2	25.0	20.0	27.8	21.5
5	1.3	1.1	0.8	0.6	1.0	0.8	1.1	0.8	0.8	0.5	1.0	0.8
10	0.7	0.6	0.5	0.4	0.8	0.5	0.7	0.5	0.5	0.3	0.5	0.3
20	2.0	1.0	1.3	0.8	1.7	0.9	1.7	0.9	1.6	0.7	0.9	0.6
30	2.5	1.6	1.6	1.3	1.9	1.3	1.9	1.7	1.6	1.1	1.1	0.9
40	4.3	3.0	2.9	2.3	3.3	2.6	3.4	2.8	2.7	2.1	2.1	1.8
50	10.9	6.9	8.5	5.2	8.5	5.6	9.2	6.4	7.3	5.5	5.8	4.3
60	25.9	14.4	23.7	12.7	20.7	13.1	22.8	13.6	19.5	13.2	14.7	10.4
70	50.6	35.2	56.5	35.3	44.4	33.1	52.6	36.1	47.2	32.8	36.8	33.10

* BRON: Ibid. pp. 60-61.

TABEL 3.15

OUDERDOM-SPESIFIEKE STERFTESYFERS VAN BLANKE VROUE IN SUID-AFRIKA, 1911-1961 *

Ouderdomsgroep	1911	1916	1921	1926	1931	1936	1941	1946	1951	1956	1960	1961
0/1	89.25	84.98	76.53	63.36	57.41	57.74	56.75	37.32	31.72	27.61	27.29	24.53
1- 4	8.98	11.79	9.88	7.91	6.66	6.59	4.71	2.82	2.16	1.73	1.51	1.23
5- 9	2.13	2.66	2.04	2.05	1.65	1.80	1.50	1.00	0.89	0.70	0.54	0.52
10-14	1.64	1.92	1.96	1.59	1.39	1.40	0.90	0.80	0.69	0.50	0.41	0.36
15-19	2.51	2.90	2.51	2.04	1.95	1.80	1.30	1.10	0.88	0.62	0.69	0.44
20-24	3.45	3.35	3.82	2.77	2.50	2.60	1.90	1.40	1.25	0.88	0.60	0.75
25-29	4.76	3.91	5.23	3.92	3.29	2.90	2.30	2.00	1.32	1.05	0.94	1.15
30-34	5.24	5.21	5.78	4.40	3.70	3.60	2.70	2.20	1.83	1.47	1.36	1.39
35-39	6.32	5.06	6.35	5.36	4.83	4.40	3.60	3.10	2.51	2.15	2.06	1.90
40-44	7.84	6.65	7.65	5.44	5.33	5.60	4.50	4.40	3.39	3.16	3.16	3.23
45-49	11.79	9.03	8.62	6.97	7.15	7.70	6.60	6.40	4.99	4.61	4.98	4.36
50-54	13.01	11.04	10.69	10.47	9.77	10.60	9.30	9.50	8.58	6.69	7.16	7.26
55-59	15.37	13.60	16.85	14.71	13.35	14.50	13.30	12.70	12.21	10.62	10.90	10.75
60-64	20.99	21.86	23.09	22.40	20.55	21.60	19.90	18.70	19.33	16.62	19.14	16.84
65-69	35.18	33.83	33.03	35.71	32.98	34.10	31.00	28.70	27.64	25.31	25.43	24.83
70-74	56.42	56.10	58.08	53.20	54.03	53.00	50.30	45.70	44.35	42.30	41.32	43.73
75-79	79.69	78.63	83.97	93.97	81.69	83.30	78.90	72.70	72.62	65.72	67.18	66.87
80-84	116.78	114.47	140.88	131.53	127.40	136.80	130.60	114.80	111.90	106.65	111.28	112.05
85+	206.84	231.82	207.71	230.24	225.45	237.00	228.50	201.90	198.81	198.10	204.89	198.68

* BRON: Piek, B.J., op. cit., p. 214.

TABEL 3.16KINDERSTERFTESYFER VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN SUID-
AFRIKA, 1910-1960 *

Jaar	Kindersterftesyfer
1910	88.5
1915	86.3
1920	90.1
1925	68.1
1930	66.8
1935	62.8
1940	50.1
1945	40.3
1950	35.7
1955	29.8
1960	29.6

* BRON: Piek, B.J., op. cit., p. 210

TABEL 3.17

LEWENSVERWACHTING VAN BLANKE VROUW IN SUID-AFRIKA BY VERSKILLENDE OUDERDOMME, 1911-1961

Ouderdomsgroep	1911	1916	1921	1926	1931	1936	1941	1946	1951	1956	1960	1961
0/1	58.7	59.1	59.0	61.7	63.4	63.1	65.3	68.1	69.6	71.4	71.3	71.8
1 - 4	62.6	62.8	62.3	64.4	65.8	65.6	67.8	69.5	70.7	72.2	72.1	72.4
5 - 9	60.8	61.6	60.7	62.4	63.5	63.2	65.1	66.2	67.3	68.7	68.6	68.8
10 - 14	56.4	57.4	56.2	58.0	59.0	58.8	60.5	61.6	62.6	63.9	63.7	64.0
15 - 19	51.8	52.9	51.8	53.4	54.4	54.2	55.8	56.8	57.8	59.1	58.9	59.1
20 - 24	47.5	48.7	47.4	49.0	49.9	49.6	51.1	52.1	53.0	54.3	54.1	54.2
25 - 29	43.2	44.5	43.3	44.6	45.5	45.3	46.6	47.4	48.3	49.5	49.2	49.4
30 - 34	39.2	40.3	39.4	40.5	41.2	40.9	43.1	42.9	43.6	44.8	44.4	44.7
35 - 39	35.2	36.3	35.5	36.3	36.9	36.6	37.7	38.3	39.0	40.1	39.7	39.9
40 - 44	31.3	32.2	31.5	32.2	32.8	32.3	33.3	33.9	34.5	35.5	35.1	35.3
45 - 49	27.4	28.2	27.7	28.0	28.6	28.2	29.0	29.6	30.0	31.0	30.6	30.8
50 - 54	23.9	24.3	23.8	23.9	24.6	24.2	24.9	25.5	25.7	26.7	26.3	26.5
55 - 59	20.4	20.6	19.9	20.1	20.7	20.4	21.0	21.6	21.7	22.5	22.2	22.4
60 - 64	16.8	16.9	16.5	16.5	16.9	16.7	17.2	17.9	18.0	18.6	18.3	18.5
65 - 69	13.4	13.5	13.2	13.1	13.5	13.4	13.8	14.4	14.5	15.0	14.9	14.9
70 - 74	10.5	10.6	10.2	10.2	10.5	10.4	10.7	11.2	11.3	11.7	11.6	11.5
75 - 79	8.2	8.3	7.8	7.6	8.0	7.9	8.1	8.5	8.6	8.9	8.8	8.8
80 - 84	6.1	6.1	5.6	5.8	5.9	5.7	5.9	6.2	6.3	6.4	6.3	6.3
85+	4.1	4.1	4.0	4.0	4.1	4.1	4.1	4.2	4.2	4.3	4.3	4.3

* BRON: Piek, B.J., op. cit., p. 222.

TABEL 3.18

MOEDERSTERFTE BY GEBOORTE VAN KIND (BLANK)*(PER 1,000 LEWENDE GEBOORTES)

PERIODE	SYFER
1912 - 1916	3.44
1930 - 1934	5.21
1940 - 1944	2.74
1950 - 1954	1.00
1956 - 1960	0.46

- *BRONNE: 1) U.G. 37/1919, p. 79.
 2) U.G. 27/1939, p. 58.
 3) U.G. 52/1960, p. 6.
 4) R.P. 63/1965, p. 2.

Gepaard met die getalsfaktor wat direk uit die daling van die sterftesyfer voortvloei, lê die waarde van dié verlaging daarin dat dit by die kindersterftesyfer (tabel 3.16) en jonger groepe 'n aanmerklike daling getoon het (tabel 3.15). Uit tabel 3.17 is dit ook opvallend hoedat die lewensverwagting by veral die jonger vroue veel hoër gestyg het. Hierdie gunstige tendens word verder aangevul deur die daling in moedersterftes by geboortes soos in tabel 3.18 aangegee. Tot sy uiteindelijke konsekwensies deurgevoer, beteken dit dat die gewone geboorte- en bruto vermeerderingsyfers hierdeur bevoordeel sal word.

3.3.3 Huwelike as faktor in natuurlike aanwas

Bepaalde aspekte van huwelike is faktore wat 'n direkte invloed op natuurlike aanwas het. Ongelukkig is die gegewens oor huweliksvrugbaarheid van die Suid-Afrikaanse Blanke bevolking uiters beperk en kan hierdie belangrike aspek nie volledig by die redenasie betrek word nie.

(a) Mediaan ouderdom by huweliksluiting

TABEL 3.19

HUWELIKSKOERS EN MEDIAANOUERDOM BY HUWELIKSLUITING VAN
BLANKES IN SUID-AFRIKA*

Jaar	Huweliks- koers**	Mediaanouderdom by huweliksluiting***	
		Bruidegom	Bruid
1912	9.6	-	-
1913	9.1	28.0	22.9
1914	7.9	28.2	23.1
1915	8.3	28.1	23.2

1916	8.4	28.0	23.2
1917	8.6	28.0	23.1
1918	8.2	28.1	23.3
1919	9.2	28.4	23.6
1920	10.0	28.6	23.8
1921	8.5	28.4	23.7
1922	7.8	28.5	23.5
1923	7.4	28.4	23.4
1924	7.9	28.4	23.3
1925	8.6	28.2	23.2
1926	8.9	27.9	23.1
1927	9.1	27.6	23.0
1928	9.4	27.4	23.0
1929	9.7	27.3	23.1
1930	9.2	27.2	23.1
1931	8.6	27.3	23.1
1932	8.3	27.2	23.2
1933	8.8	27.4	23.3
1934	10.4	27.5	23.5
1935	10.5	27.2	23.4
1936	11.1	27.3	23.4
1937	11.3	27.2	23.4
1938	11.0	27.3	23.4
1939	10.8	27.2	23.4
1940	13.1	27.0	23.3
1941	10.3	26.9	22.9
1942	10.3	26.7	22.8
1943	10.8	26.6	22.8
1944	10.0	26.7	22.9
1945	10.3	26.9	23.1
1946	11.9	27.0	23.1
1947	11.0	26.8	22.8
1948	11.1	26.6	22.7
1949	10.6	26.5	22.6
1950	9.9	26.3	22.5
1951	10.2	26.1	22.3
1952	10.1	25.9	22.3
1953	9.5	25.8	22.3
1954	9.4	25.7	22.3
1955	9.8	25.8	22.2
1956	8.8	25.5	21.9

1957	8.8	25.4	21.8
1958	9.0	25.3	21.8
1959	8.9	25.2	21.8
1960	9.2	25.0	21.8

*BRON: a) Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe, op. cit., p. B43.

b) Statistiese Jaarboek 1964, op. cit., pp. C44 en 45.

** Getal huwelike per 1,000 van die bevolking.

*** Eerste en Tweede huwelike.

Indien die tendense wat by die ouderdomspesifieke geboortesifer waargeneem is, in ag geneem word, sal die ouderdom waarop mense in die huwelik tree 'n invloed op die geboortesifer hê. Die styging in die geboortes per 1,000 vroue in die ouderdomsgroep 20-24 en 25-29 jaar maak dit 'n logiese afleiding dat 'n vervroeging van die huweliksouderdom die geboortesifer van hierdie groepe sal beïnvloed. Dat die mediaan ouderdom waarop Blankes in Suid-Afrika in die huwelik tree vanaf 1912 tot 1960 steeds besig is om te daal, word in tabel 3.19 gemerk.

Hierdie mediaanouderdom bring ook 'n ander eienskap van geboortes na vore, naamlik dat daar 'n positiewe korrelasie tussen die huweliksduur van 'n vrou binne haar vrugbaarheidsleeftyd en kindertal bestaan. Dit impliseer dat huweliks-vrugbaarheid of wel kinders per gesin 'n toename sal toon. Ons beskik ongelukkig nie oor genoegsame gegewens om die tendens in huweliks-vrugbaarheid te meet nie, maar as ons die al-

gemene geboorte- en die totale vrugbaarheidsyfers van 1960 met dié aan die begin van die eeu meet, is dit hoogs onwaarskynlik dat die totale kindertal in voltooide gesinne besig is om te styg. 'n Langer huweliksduur binne die vrugbaarheidsleef tyd van die vrou het hoogstens 'n remmende invloed gehad op die tempo waarteen die geboortesifer tussen genoemde tydperke gedaal het.

(b) Huweliksdoers

In gemeenskappe waar die verwekking van kinders binne huweliksverband 'n aanvaarde norm is, is die huweliksdoers 'n belangrike aspek van die tendense van die geboortesifer. Huweliksdoers kan op sy beurt tot 'n groot mate beïnvloed word deur die geslagsamestelling van 'n bevolking deur dat laasgenoemde gunstige of ongunstige toestande skep vir 'n huwelik. Hoewel tabel 3.20 'n veranderde geslagsamestelling vanaf die begin van die eeu tot 1960 toon, kan die invloede daarvan nie in tabel 3.19 gemerk word nie, met ander woorde ten spyte van die veranderinge in die manneverhouding het die huweliksdoers redelik konstant gebly. Indien die tendens wat in tabel 3.20 waargeneem word, buite verhouding raak, sal dit egter mettertyd die huweliksdoers beïnvloed. Hoewel daar 'n gebrek aan statistiek bestaan dui die historiese oorsig van blanke vestiging in Suid-Afrika daarop dat manneverhouding in die aanvangsjare wel Suid-Afrika se huweliksdoers en ook natuurlike aanwas beïnvloed het.

TABEL 3.20

MANNEVERHOUDING VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING
VIR BEPAALDE JARE VANAF 1904 TOT 1960*

Jaar	Manlik	Vroulik	Verhouding
1904	635,317	481,917	131.8
1911	685,206	591,113	115.9
1918	728,764	692,866	105.2
1921	783,976	738,337	106.2
1926	956,918	819,742	116.7
1931	930,074	897,348	103.6
1936	1,017,557	985,777	103.2
1941	1,108,756	1,082,636	102.4
1946	1,194,201	1,177,843	101.4
1951	1,322,754	1,318,935	100.3
1960	1,539,103	1,549,389	99.3

* BRON: Unie Statistieke oor vyftig jaar.
Jubileumuitgawe, op. cit., p. A3.

3.3.4 Ouderdomsverdeling as faktor by natuurlike
aanwas

TABEL 3.21

MEDIAANOUDERDOM VAN BLANKES IN SUID-AFRIKA VIR BEPAALDE
SENSUSJARE VANAF 1904-1960 *

Jaar	Ouderdom
1904	22.44
1911	21.90
1921	21.98
1926	22.51
1931	23.48
1936	24.87
1941	25.98
1946	26.43
1951	26.55
1960	25.80

* BRON: Piek, B.J., op. cit., p. 163.

Die samehang tussen natuurlike aanwas en ouderdom bestaan, eerstens, daarin dat ouderdom as medebepaler van fekunditeit funksioneer. Tweedens, word dit gevind in die resultaat van die oorlewingskansse by ouderdom x.

Die eerste relasie slaan op die biologiese verband tussen reproduksie en die ouderdomsgrense waarbinne die mens instaat is om te produseer. In die sin van natuurlike aanwas beteken dit dat hoe groter die groep is wat binne daardie ouderdomsgroep verkeer, hoe hoër behoort die vrugbaarheidsyfer te wees. Binne die vrugbaarheidsverband is dit veral die vrouebevolking wie se ouderdomsverdeling van besondere belang is. Tabel 3.9 wat dié gegewens vir vroue bevat, dui daarop dat die persentasie blanke vroue in Suid-Afrika wat in die vrugbaarheidsleeftyd verkeer, vanaf 1936 tot 1960 'n daling getoon het en wat van besondere belang is, is dat dié daling ook by die vroue (20 tot 29 jaar) met 'n relatiewe hoë ouderdomspesifieke vrugbaarheidsyfer, teenwoordig was. Hoewel daar reeds onder geboortes op die moontlike invloed van die neiging op die vrugbaarheidsyfer gewys is, is dit tog opvallend dat 1936 wat deur 'n besondere hoë persentasie vroue in die vrugbaarheidsleeftyd onderskei word, juis die jaar was wat vanaf die begin van dié eeu tot 1960 die laagste geboorte- en vrugbaarheidsyfers getoon het. Dit is so omdat daar vele ander maatskaplike sosiale en ekonomiese

faktore is wat vrugbaarheid medebepaal sodat die samehang tussen ouderdom en geboortes nie met absolute sekerheid verder kan strek as dié tussen fekunditeit en ouderdom nie.

Met die tweede relasie word bedoel dat 'n verhoging of verlaging in die ouderdom by sterfte 'n verhoging of verlaging in die sterftekoers oor die hele lewensspan van die mens beteken en sodoende 'n relatiewe bydrae tot bevolkingsgroei of afname deur die aantal sterftes teweeg bring. Op sy beurt hou oorlewingskansse weer verband met fekunditeit, aangesien die aantal persone wat die reproduksie jare betree en oorleef, weer 'n bepaalde biologiese vrugbaarheidspotensiaal impliseer.

Waar hierdie verhoogde of verlaagde fekunditeit wel sy invloede op vrugbaarheid laat geld, is die omgekeerde van die proses ook waar, naamlik dat vrugbaarheid ouderdomsamestelling beïnvloed. In 'n land met 'n sterftesyfer soos die van die blankes in Suid-Afrika is dit dan ook veel moontliker dat ouderdomsamestelling verander sal word deur veranderings in die geboortesyfer as deur veranderings in die sterftesyfer. Dit is so omdat die verhouding van ou persone tot jeugdige afhang van die vergelykende grootte van die geboorte-indelings waarvan die twee groepe oorlewendes is, sowel as van die proporsionele oorlewingsverhoudings. As die saak

vir die blanke bevolking in Suid-Afrika nader beskou word, toon tabel 3.9 dat veroudering reeds 'n afname in die aantal vroue in die vrugbaarheidsleeftyd bewerkstellig het, en tabel 3.21 dat veroudering oorwegend teenwoordig is by geheel die Suid-Afrikaanse blanke bevolking. B.J. Piek kom in sy werk dan ook tot die gevolgtrekking dat geboortes een van die oorsake is wat vir hierdie verskynsel in Suid-Afrika verantwoordelik is.¹²⁾

3.3.5 Samevatting van blanke bevolkingsgroei deur natuurlike aanwas in Suid-Afrika

Die afleidings wat uit die beperkte gegewens vir die periode 1652-1900 gemaak kan word, is dat die blanke bevolking in die tyd oor 'n veel hoër natuurlike aanwassyfer as die huidige beskik het. Dit is hoogs onwaarskynlik dat die sterftesyfer voor 1900 laer was as die huidige en so die verskil in die twee periodes se natuurlike aanwas kon bewerkstellig het. Dit kan aanvaar word dat die omgekeerde waar is, en dat die gunstiger natuurlike aanwas voor 1900 deur 'n hoër geboortesyfer veroorsaak is.

12) Piek, B.J., op. cit., p. 273.

TABEL 3.22

NATUURLIKE AANWAS VAN BLANKES IN DIE R.S.A. 1910/14 -
1955/60*

PERIODE	GEBORTES PER 1,000	STERFTES PER 1,000	AANWAS- SYFER
1910 - 1914	31.7	10.2	21.5
1915 - 1919	28.5	12.0	16.5
1920 - 1924	27.6	10.1	17.5
1925 - 1929	26.1	9.7	16.4
1930 - 1934	24.6	9.6	15.0
1935 - 1939	24.7	9.8	14.9
1940 - 1944	25.6	9.4	16.2
1945 - 1949	26.4	8.9	17.5
1950 - 1954	25.0	8.6	16.4
1955 - 1960	24.7	8.5	16.2

* BRONNE: 1) Tabelle 3.4 en 3.11.

2) Uniestatistieke oor vyftig jaar,
Jubileumuitgawe, op. cit., p. A-8.

Die sterftesyfer in tabel 3.22 toon vanaf die begin van die eeu tot 1955/60, 'n redelike konstante daling. 'n Skerp afwyking wat waargeneem word, is die syfer van 12.0 vir die periode 1915/19. Dit kan verklaar word deur die hoë sterftesyfer tydens die griep epidemie van 1918 en moet as 'n gebeure met 'n besondere oorsaak ietwat los van die hele tendens gesien word.

Ten spyte van hierdie daling in die sterftesyfer, het die natuurlike aanwassyfer van 1910/14 tot 1935/39 'n langtermyndaling ondervind wat grotendeels veroorsaak was deur 'n daling in die geboortesyfer. Met ander woorde, die

sterftesyfer het wel gedaal, maar die geboortesyfer het 'n skerper daling getoon. Die vrugbaarheidstoestand wat gedurende die wêrelddepressie van die vroeë dertigerjare geopenbaar is, word duidelik in die tabel weerspieël, en geheel die tendens vanaf 1930/34 tot 1935/39 kan grotendeels as 'n funksie van die konjunktuur beskou word. Vanaf 1940/44 raak die omstandighede meer normaal en toon die aanwas-syfer 'n opwaartse neiging wat gevolg word deur 'n verdere styging vir 1945/49. Laasgenoemde periode sluit egter die na-oorlogsjare van 1946 en 1947 in, wat 'n tydperk van bo-normale vrugbaarheid getoon het (vergelyk ook tabel 3.4 by geboortes). Vanaf 1945/49 tot 1955/60 word die dalende tendens weer eens waargeneem en uit 'n vergelyking van tabelle 3.4 en 3.11 blyk dit dat dit weer eens die geboortesyfer is wat daarvoor verantwoordelik is.

TABEL 3.23

N.V.S. VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING VIR BEPAALDE
JARE VANAF 1911 TOT 1960*

Jaar	N.V.S.
1911	1.75
1936	1.27
1951	1.54
1960	1.62

*BRON: Bylaes 2, 3,
4 en 5.

Tabel 3.23 wat die netto vermeerderingsyfer bevat gee 'n meer optimistiese beeld as tabel 3.22. Eersgenoemde tabel wat 'n aanduiding gee van die aantal dogters wat onder bestaande toestande van vrugbaarheid en sterfte van elke pasgebore dogter gebore sal word, toon 'n daling vanaf 1911 na 1936, maar vanaf 1936 tot 1951 en weer vanaf 1951 tot 1960 was daar 'n besliste toename. Dieselfde tendens bestaan vanselfsprekend by die Bruto Vermeerderingsyfer (vergelyk tabel 3.7) en moet hoofsaaklik gesien word as 'n funksie van die langer lewensverwagting by vroue, die afname in moedersterftes by geboorte en 'n styging van die spesifieke geboortesyfers by jonger vroue.

Opsommend kan gestel word dat, gesien in die lig van heersende tendense, die natuurlike aanwas van die Suid-Afrikaanse Blanke bevolking in die laaste aantal jare relatief bevredigend vertoon.¹³⁾ Dat dit so is kan aan die volgende faktore toegeskryf word:

- 1) Die sterftesyfer het 'n daling ondervind.
- 2) Die lewensverwagting het gestyg met die gevolg dat die kans verbeter het dat 'n vrou haar vrugbaarheidsleeftyd sal voltooi.

13) Vergelyk ook tabel 3.24.

- 3) 'n Konstante huwelikskoers en 'n daling in die mediaanouderdom by huweliksluiting het help verhoed dat huweliksvrugbaarheid 'n drastiese afname toon
- 4) Die geboortesifer per 1,000 vroue in die ouderdomsgroep 15-29 jaar het gestyg.
- 5) 'n Styging in die Bruto vermeerderingsifer na die laagtepunt in ongeveer 1933 het die vermeerderingspotensiaal van die bevolking verhoog.

TABEL 3.24

INTERNASIONALE VERGELYKING VAN NATUURLIKE AANWAS VIR DIE
PERIODE 1955-57*

L A N D	1955 - 57
Australië	13.6
Oostenryk	3.8
België	4.8
Kanada	16.7
Denemarke	8.1
Finland	11.4
Frankryk	6.3
Duitsland (O)	3.8
Duitsland (W)	5.3
Ierland	9.0
Italië	8.3
Japan	10.4
Holland	13.7
Nieu-Seeland	15.0
Noorweë	10.0
Portugal	11.8
Spanje	10.9
Swede	5.0
Switserland	7.3
Suid-Afrika	16.1
Verenigde Koninkryk	4.4
Verenigde State van Amerika	15.4

*BRON: Tabel 3.12.

HOOFSTUK 4BLANKE BEVOLKINGSGROEI IN SUID-AFRIKA AS 'N FUNKSIE
VAN STERFTES, GEBOORTES EN MIGRASIE4.1 ALGEMEEN

Die voorafgaande ontleding van die drie primêre faktore wat bevolkingsgroei bepaal, het 'n beeld gegee van die tendense binne elk van hierdie faktore.. Dit is nou nodig om 'n geheelbeeld te verkry van tendense wat daar in die Blanke bevolkingsgroei as 'n funksie van die drie faktore bestaan en ook om die absolute en relatiewe aandeel van elk binne hierdie geheel te gaan evalueer.

Soos vroeër genoem, het die gebrek aan statistiek dit nie moontlik gemaak om 'n eksakte waardebeplanning van sterftes, geboortes en migrasie vanaf 1652 tot ongeveer 1910 te maak nie, met ander woorde dit is nie moontlik om die aandeel van natuurlike aanwas en migrasie aan bevolkingsgroei vir die periode sonder twyfel te bepaal nie. Om hierdie tydperk as geheel nie te behandel nie, sal 'n leemte laat, en dit is nodig dat 'n uitweg gevind word waardeur daar tog 'n oorsig van die periode verkry word. Hierdie uitweg of modus operandi moet, eerstens, die leemte wat daar by die bespreking van natuurlike aanwas ontstaan het, aanvul, en tweedens, moet dit 'n beeld gee van die afsonderlike aandeel wat elk van natuurlike aanwas en migrasie aan bevolkingsgroei gehad het.

Die mees aanvaarbare wyse om die probleem op te los, is om die bevolkingsgroei wat daar in die periode was, te bepaal en dan by benadering vas te stel wat die aandeel was wat of natuurlike aanwas of migrasie daaraan gehad het. Deur die een te elimineer kan 'n afleiding gemaak word van wat die ander behoort te wees.

Uit die inligting wat vir die periode voor 1900 verkry is, word die afleiding gemaak dat die natuurlike aanwas vir 'n jaarlikse vermeerdering in bevolking van tussen 1.8 en 2.3 persent verantwoordelik kon wees. Met hierdie hipotese, die gegewens van tabelle 4.1, 4.2 en 4.3 en die historiese feite van hoofstuk 2, as agtergrond, kan 'n evaluasie van die afsonderlike aandeel van elk van natuurlike aanwas en migrasie aan die blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika voor 1910 nou by benadering gemaak word.

In tabel 4.4 is daar gepoog om die bespreking aan te vul deur by benadering vanuit die natuurlike aanwas-syfer die werklike wins in die aantal persone deur direkte en indirekte migrasie (immigrante, amptenare wat vrybriewe ontvang het, ens.) te bepaal. Daar kan nie te veel waarde aan die beraming geheg word nie want, al word daar toegewings vir 'n fluktuasie in die natuurlike aanwas oor tyd gemaak, is natuurlike aanwas die voortdurende direkte resultaat van 'n bepaalde bevolkingse vrugbaarheid. Suiwer net uit die getalsfaktor geoordeel, sou dit dus nie wyslik wees om 'n bevolkingsraming vanuit natuurlike aanwas te maak as 'n bevolkingse getalle voortdurend deur migrasie beïnvloed word nie.

Hoe groter die toevoeging deur immigrasie binne die periode waarvoor beraam word, en hoe langer die periode, hoe groter sal die onderskatting van bevolkingstoename deur natuurlike aanwas wees, en omgekeerd.¹⁾ Om die probleem gedeeltelik te oorbrug is die periodes in tabel 4.4 so na as moontlik aan mekaar geneem.

TABEL 4.1

BLANKE BEVOLKING VAN DIE R.S.A. VANAF 1652 TOT 1960 *

Jaar	Bevolking **
1652	Jan van Riebeeck en sy amptenare land
1657	Die eerste 9 vrybriewe word uitgereik
1659	144
1662	152
1676	230
1679	289
1687	612
1688	723
1691	1,000
1700	1,308
1705	1,659
1706	1,669
1715	1,886
1722	2,216
1740	3,920
1754	5,510
1772	8,387
1783	11,067
1791	13,067
1795	14,952
1800	15,000
1803	22,000
1806	26,568
1815	37,264
1825	50,613

1) Hier word aanvaar dat dit hoofsaaklik die jonger persoon is wat migreer.

1852-1855***	Ongeveer 159,585
1874-1875** *	Ongeveer 322,529
1890-1891** *	Ongeveer 620,619
1904	1,117,234
1911	1,276,319
1918	1,421,630
1921	1,521,343
1926	1,676,660
1931	1,827,422
1936	2,003,334
1941	2,191,392
1946	2,372,044
1951	2,641,689
1960	3,088,492

* BRONNE: Bestaan uit die verskeie historiese bronne U.G. en R.P. verslae in die bronnelys gemeld.

** Die bevolkingsgetalle voor 1806 sluit nie amptenare en soldate van die H.O.I.K. of die Betaafse Republiek in nie.

*** Inligting vir dieselfde jaar vir al vier die provinsies kan nie verkry word nie.

TABEL 4.2

INDEKSSYFERS VAN BLANKE BEVOLKINGSGROEI IN SUID-AFRIKA
VANAF 1691 TOT 1960 *

Jaar	Getal	Indekssyfers
Die Periode	1691-1754	(1691 = 100)
1691	1,000	100.0
1700	1,308	130.8
1705	1,659	165.9
1715	1,886	188.6
1722	2,216	221.6
1740	3,920	392.0
1754	5,510	551.0

Die Periode	1754-1800	(1754 = 100)
1754	5,510	100.0
1772	8,387	152.2
1783	11,067	200.9
1791	13,067	237.2
1795	14,952	271.4
1800	15,000	272.2
Die Periode	1800-1852/55	(1800 = 100)
1800	15,000	100.0
1803	22,000	146.7
1806	26,568	177.1
1815	37,264	248.4
1825	50,613	337.4
1852	159,585	1063.9
Die Periode	1852/55-1904	(1853/55 = 100)
1852/55	159,585	100.0
1874/75	322,529	202.1
1890/91	620,619	388.9
1904	1,117,234	700.1
Die Periode	1904-1960	(1904 = 100)
1904	1,117,234	100.0
1911	1,276,319	114.2
1918	1,421,630	127.3
1921	1,521,343	136.2
1926	1,676,660	150.1
1931	1,827,422	163.6
1936	2,003,334	179.3
1941	2,191,392	196.1
1946	2,372,044	212.3
1951	2,641,689	236.4
1960	3,088,492	276.4

* BRON: Tabel 4.1.

TABEL 4.3

DIE GROEITEMPO (IN PERSENTASIE) PER JAAR VAN
DIE BLANKE BEVOLKING IN SUID-AFRIKA, VIR
VERSKILLENDE PERIODES VANAF 1700 TOT 1904*

PERIODE	GROEITEMPO
1700 - 1754	2.7
1754 - 1800	2.2
1800 - 1853**	4.6
1853**- 1904	3.9

* Volgens die formule $r = \left(\sqrt[t]{\frac{P_1}{P_0}} - 1 \right) 100$

Waar P_0 = die grootte van die bevolking aan die begin van die termyn;

P_1 = die grootte van die bevolking aan die einde van die termyn; en

t = duur van termyn in jare.

** Die jaar 1853 is geneem vir die periode 1852/55 - sien voetnoot tabel 4.1.

TABEL 4.4

DIE MOONTLIKE TOENAME VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN SUID-AFRIKA VANAF 1691 TOT 1904 DEUR

NATUURLIKE AANWAS, DIREKTE EN INDIRECTE MIGRASIE

Periode	Moontlike aandeel van Natuurlike aanwas aan die jaarlikse groei (persent per jaar)	Bevolkingstoename		Moontlike netto wins deur direkte en indirekte migrasie	
		Deur natuurlike aanwas	Werklike toename	Getal	As % van werklike-toename
1691-1705	1.8	277	659	382	57.97
	2.3	372	659	287	43.55
1705-1722	1.8	575	557	- 18	Verlies
	2.3	776	557	- 219	Verlies
1722-1740	1.8	822	1704	882	51.76
	2.3	1110	1704	594	34.86
1740-1754	1.8	1085	1590	505	31.76
	2.3	1458	1590	132	8.30
1754-1772	1.8	2044	2877	833	28.95
	2.3	2760	2877	117	4.07
1772-1791	1.8	3304	4680	1376	29.40
	2.3	4495	4680	185	3.95
1791-1800	1.8	2221	1933	- 288	Verlies
	2.3	2953	1933	-1020	Verlies

TABEL 4.4
(VERVOLG)

1800-1806	1.8	1,665	11,568	9,903	85.60
	2.3	2,175	11,568	9,393	81.20
1806-1815	1.8	4,516	10,696	6,180	57.78
	2.3	6,004	10,696	4,692	43.87
1815-1825	1.8	7,117	13,349	6,232	46.69
	2.3	9,427	13,349	3,922	29.38
1825-1853	1.8	31,987	108,972	76,985	70.65
	2.3	44,590	108,972	64,382	59.08
1853-1875	1.8	75,004	162,944	87,940	53.97
	2.3	102,613	162,944	60,331	37.03
1875-1904	1.8	213,514	794,705	581,191	73.13
	2.3	298,016	794,705	496,689	62.49

4.2 DIE PERIODE 1652-1691

Bevolkingsgroei was in hierdie periode relatief gering (vergelyk tabel 4.1). Daar was wel 'n stadium (gedurende Simon van der Stel se bewind) dat immigrasie 'n proporsionele groot toevoeging tot die bevolking bewerkstellig het, maar dit is gekanselleer deur verliese as gevolg van persone wat gedros het, gerepatrieer is, verban is, en wat weer in die Kompanjie se diens teruggedwing is.²⁾ Die bevolkingswins wat die periode wel toon, kan hoofsaaklik toegeskryf word aan Kompanjie-amptenare wat Vryburgers geword het. Natuurlike aanwas het ook 'n rol gespeel maar was gestrem deur die manneverhouding van die tyd.³⁾

4.3 DIE PERIODE 1691-1754

Tabel 4.2 toon 'n toename van 451% in bevolking vanaf 1691 tot 1754. Hoewel die getalle ietwat klein is om in die vorm van indekssyfers uit te druk, is hierdie toename en die groeikoers in tabel 4.3 noemenswaardig. Dit kan aanvaar word dat die toevoeging van die Franse Hugenote fekunditeit verbeter het en dat natuurlike aanwas 'n belangrike rol begin speel het. Nogtans was dit weer eens die toevoeging van Kompanjie-amptenare wat vrybriewe ontvang wat die belangrikste bydrae tot bevolkingsgroei gelewer het.⁴⁾ Blanke bevolkingsmigrasie dui op 'n verlies in die periode, aangesien bevolkingsverlies deur drostery, verbanning, repatriasie en persone wat in diens teruggedwing is, die immigrasie syfer oorskry.

2) Vergelyk tabelle 2.5, 2.6 en 2.7 by immigrasie.

3) Vergelyk Hoofstuk 3.

4) Vergelyk tabelle 2.5, 2.6 en 2.7 by immigrasie.

4.4 DIE PERIODE 1754-1800

Gedurende 1754 tot 1800 was die immigrasiesyfer kleiner as in enige van die periodes onder bespreking. Faktore soos verbanning, repatriasie, ens. help mee dat die netto migrasiesyfer vir hierdie tydperk opvallend negatief is.⁵⁾

Die oorlog tussen Engeland en Frankryk in Indië veroorsaak dat vreemde skepe in hierdie tyd by die Kaapse hawe aandoen en 'n goeie mark vir die Koloniste se produkte skep. Hierdie ekonomiese oplewing het tot gevolg gehad dat die aantal vrybriewe wat uitgereik word die getal in die vorige twee periodes by verre oorskry. Soos in die verlede was dié Vryburgers hoofsaaklik uit Kompanjiesdiens afkomstig. Met laasgenoemde faktore op sodanige skaal, aktief, is dit moeilik om te verklaar waarom die blanke bevolking in die tydperk so 'n relatiewe lae groei-koers getoon het.

4.5 DIE PERIODE 1800-1852/55

Met die oornome van die Kaap in 1806 deur Engeland kom daar 'n verandering in die potensiële bron waaruit immigrante getrek word. Gepaard hiermee ontwikkel toestande in Engeland en Duitsland gedurende die begin van die 19de eeu sodanig dat emigrasie 'n uitkoms aan 'n groot persentasie van hul bevolkings bied.

5) Verlies in bevolking deur verbanning, repatriasie terugplasing in Kompanjiesdiens en drostery oorskry die immigrasiesyfer met 350%.

Van sowel owerheidsweë as van privaatpersone se kant word nou besondere pogings aangewend en ook goeie resultate verkry met die werwing van immigrante vir die Kaapkolonie. Die resultaat was dat hierdie periode 'n proporsionele toename in groeikoers van blanke bevolking in Suid-Afrika toon wat deur geen ander tydperk in tabelle 4.2 en 4.3 ge-ewenaar word nie.

Dit kan aanvaar word dat die toevoeging van hierdie groot getalle immigrante, wat in hulle vrugbaarste lewensjare verkeer, of dit nog voor hulle gehad het, beslis ook die sterftes en geboortes en so die natuurlike aanwassyfer van die land positief sou beïnvloed, maar die jaarlikse groeikoers dui daarop dat natuurlike aanwas 'n minder belangrike aandeel aan die totale vermeerdering gehad het.

Die bevolkingstatistiek vanaf 1806 sluit ook Britse amptenare en soldate in, en met die uitbreidings wat die land na die Engelse besetting ondervind, word hulle 'n belangrike toevoeging tot die bevolkingsgetalle.⁶⁾

4.6 DIE PERIODE 1852/55-1904

Die beginjare van hierdie tydperk word gekenmerk deur faktore soos die droogte en pokke-epidemie van 1859 sowel as die swak ekonomiese toestand van die Kaap in 1862, wat immigrasie gestrem het. Nuwe aantrekkings-

6) In 1774 was die aantal soldate van die H.O.I.K. 1089 persone en skynbaar het amptenare en soldate nooit die getal van 2000 oorskry nie - vergelyk G.19-1905, op.cit., pV.

kragte in die vorm van diamante (in 1867 ontdek) en goud (in 1886 ontdek) lok in die laaste gedeelte van die periode duisende immigrante. Gepaard hiermee stroom Britse troepe die land binne vir die oorlog van 1899-1902. Hoewel hierdie periode nie die bevolkingsgroei van die vorige 50 jaar ewenaar nie, is die toename deur migrasie nogtans besonder en oorskry dit skynbaar die bydrae van natuurlike aanwas.

4.7 DIE PERIODE 1904-1960

TABEL 4.5

DIE GROEITEMPO VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE R.S.A. (IN PERSENTASIE) PER JAAR VIR VERSKILLENDE INTER-SENSUS-PERIODES VIR DIE TYDPERK 1904-1960*

Jaar	Groeitempo**
1904 - 1911	2.0
1911 - 1921	1.7
1921 - 1926	2.0
1926 - 1931	1.7
1931 - 1936	1.8
1936 - 1941	1.8
1941 - 1946	1.6
1946 - 1951	2.2
1951 - 1960	1.7
1904 - 1960	1.8

*BRON: R.P. 62/1963, p.2.

** Volgens die formule $r = \left(\sqrt[t]{\frac{p_1}{p_0}} - 1 \right) 100$.

TABEL 4.6

BLANKE BEVOLKINGSWINS IN SUID-AFRIKA DEUR MIGRASIE EN
NATUURLIKE AANWAS VANAF 1926-1960 *

Jaar	Netto aanwinst deur migrasie	Geboortesyfer	Sterftesyfer	Vermeerdering per 1,000 van die bevolking	
				Migrasie	Natuurlike aanwas
1924	- 592	26.3	9.6	- 0.4	16.7
1925	945	26.5	9.4	0.6	17.1
1926	2776	26.2	9.6	1.7	16.6
1927	2610	26.0	9.7	1.5	16.3
1928	2923	25.8	10.2	1.7	15.6
1929	4298	26.2	9.5	2.4	16.7
1930	1281	26.4	9.7	0.7	16.7
1931	1443	25.4	9.4	0.8	16.0
1932	759	24.2	10.0	0.4	14.2
1933	1202	23.6	9.4	0.6	14.2
1934	2935	23.4	9.7	1.5	13.7
1935	4635	24.2	10.5	2.4	13.7
1936	8124	24.2	9.6	4.0	14.6
1937	4211	24.9	10.1	2.1	14.8
1938	3413	25.0	9.5	1.6	15.5
1939	2654	25.2	9.4	1.3	15.8
1940	737	25.2	9.4	0.3	15.8
1941	- 193	24.8	9.4	- 0.1	15.4
1942	- 174	25.2	9.3	- 0.1	15.9
1943	-1257	25.9	9.5	- 0.6	16.4
1944	-1488	26.6	9.3	- 0.7	17.3
1945	-2489	25.4	9.3	- 1.1	16.1
1946	2211	26.9	8.7	0.9	18.2
1947	20922	27.3	8.6	8.6	18.7
1948	28097	26.5	9.0	11.2	17.5
1949	5574	25.9	8.8	2.2	17.1
1950	-1841	25.1	8.7	- 0.7	16.4
1951	- 139	25.0	8.8	- 0.1	16.2
1952	8700	25.2	8.2	3.2	17.0
1953	6037	25.1	8.6	2.2	16.5

1954	5080	24.6	8.6	1.8	16.0
1955	3684	24.6	8.1	1.3	16.5
1956	2038	24.2	8.6	0.7	15.6
1957	3672	24.8	8.5	1.3	16.3
1958	5866	24.5	8.6	2.0	15.9
1959	3184	25.0	8.8	1.1	16.2
1960	-2823	24.8	8.7	- 0.9	16.1

- *BRONNE: 1) Tabel 3.4 van Geboortes.
 2) Tabel 3.11 van Sterftes.
 3) Statistieke van immigrante en emigrante
 1924-64, op. cit., p. 1.

In hierdie periode begin die groeikoers van die bevolking stabiliseer en is die bevolkingsgetalle reeds sodanig dat immigrasie nie meer so 'n groot invloed op die groeikoers kan toon nie. Die invloede wat sterftes en geboortes op bevolkingsgroei het, is nou van veel meer belang as dié van immigrasie.

Die leemtes in die Suid-Afrikaanse migrasiestatistiek voor 1924 bemoeilik 'n evaluasie van die rol wat migrasie in die bevolkingsgroei in hierdie periode gespeel het. As na tabelle 3.4 en 3.11 gekyk word, is dit duidelik dat natuurlike aanwas tussen die jare 1910 en 1914 verantwoordelik was vir 'n blanke bevolkingsgroei wat gevarieer het tussen 2.1 en 2.2 persent per jaar (die gemiddelde syfer was 2.2%). Dit wil dus voorkom of die jaar 1914 die eindpunt was van 'n periode waarin natuurlike aanwas vir 'n jaarlikse blanke bevolkingsgroei van 2.0 persent en meer verantwoordelik was. Wat die effek van die Anglo-Boere-oorlog (1899-1902) op die vrugbaarheid in die jare 1904-1910 was, is moeilik om te skat, maar dit kan aanvaar word dat

die jaarlikse groeikoers van 2.0 persent in tabel 4.5 vir die intersensusperiode 1904-1911 nie 'n noemenswaardige bevolkingswins deur migrasie impliseer nie. Dieselfde kan van die intersensusperiode 1911 tot 1921 gesê word. Trouens met 'n gemiddelde jaarlikse groeikoers van 1.8 persent deur natuurlike aanwas in die tydperk, wil dit voorkom of die emigrasiestroom groter was as die immigrasiestroom.

Die groeikoers van 2.0% per jaar vanaf 1921 tot 1926 is vir die tyd relatief hoog en die gegewens vir die jare 1925 en 1926 in tabel 2.8 bevestig die vermoede dat migrasie 'n merkbare bydrae tot die bevolkingsgroei in die periode gelewer het.

Vanaf 1926 tot 1929 styg die relatiewe bydrae van migrasie tot die totale blanke bevolkingswins geleidelik, maar neem daarna weer skerp af na 1932. Vanaf 1933 tot 1936 was daar weer 'n geleidelike styging sodat die bydrae deur migrasie gedurende die intersensusperiode van 1931 tot 1936 proporsioneel groter is as dié van 1926 tot 1931. Dit bewerkstellig dat die groeikoers van eersgenoemde tydperk, ten spyte van 'n lae natuurlike aanwas, dié van laasgenoemde oortref. (vergeelyk tabel 4.5)

Vanaf 1936 tot 1941 was daar weer 'n geleidelike daling in die bevolkingswins deur migrasie te bespeur (Suid-Afrikaanse troepe wat na die gevegsfront beweeg, het 'n aandeel hieraan) totdat dit vir die jaar 1941 op 'n verlies dui. Hierteenoor was daar 'n geringe toename

in natuurlike aanwas sodat die totale bevolkingswins in tabel 4.5 nie noemenswaardig daal nie.

Die bevolkingsverlies deur migrasie wat in 1941 'n aanvang neem, word in die intersensusperiode 1941-1946 voortgesit en lei daartoe dat die totale blanke bevolkingsgroei van Suid-Afrika in die tyd relatief laer was as dié van enige ander intersensusperiode in hierdie eeu. Dit gebeur tenspyte van 'n redelik hoë natuurlike aanwas gedurende dieselfde tydperk.

Na die Tweede Wêreldoorlog ondervind Suid-Afrika nie alleenlik 'n styging in geboortesyfers nie, maar deels as gevolg van terugkerende soldate, 'n hoër netto wins deur migrasie. Dit veroorsaak die hoë jaarlikse groeikoers van 2.2 persent wat die van enige intersensusperiode vanaf 1904 tot 1960 oorskry. Dit word nie na 1951 voortgesit nie en vir die periode 1951 tot 1960 neig die toestand om weer dieselfde patroon te volg as dié voor 1946.

In sy geheel gesien was migrasie vanaf die begin van die eeu deels verantwoordelik vir die bevolkingsgroei, maar proporsioneel gesien, het dit met uitsondering van die jare 1936, 1947 en 1948, geen noemenswaardige bydraes gelewer nie. „The most obvious reason why the full consequence of migration cannot be calculated by mere subtraction and addition is its effect on population structure. Since migrants are characteristically young adults, their departure

typically means a rise in the average age in the emigration country or area and thus an increase in its death rate, and since they take with them, as it were, their future progeny, the birth rate typically falls".⁷⁾

4.8 SAMEVATTING VAN BEVOLKINGSGROEI VANAF 1652-1960

Gedurende die 17de eeu word die bevolkingsaanwas gestrem deur 'n gebrek aan immigrante en die relatief lae geboortesyfer as gevolg van die bestaande manneverhouding. Die vermoede is dat die natuurlike aanwassyfer gedurende die 18de eeu verbeter het as gevolg van 'n hoë vrugbaarheidsyfer. Bevolkingsaanwas word verder gestimuleer deur die groot aantal Kompanjie-amptenare wat Vrybriewe ontvang.

Vroeg in die 19de eeu word die Kaap deur Engeland oorgeneem en verskillende faktore lei daartoe dat migrasie 'n belangrike bydrae lewer tot bevolkingsgroei. Behalwe die netto migrasie wins wat dit meegebring het, moes die toevoeging van hierdie immigrante ook 'n belangrike invloed op die natuurlike aanwassyfer, wat vermoedelik hoog was, gehad het.

Vanaf die begin van die 20ste eeu tot en met 1960 het migrasie 'n relatiewe klein aandeel aan die bevolkingsgroei en was die vermeerdering in getalle feitlik uitsluitlik afhanklik van natuurlike aanwas.

7) Petersen, W., Population, (MacMillan, New York, 1961), p. 604.

4.9 TOEKOMSVERWAGTINGE

Die hernude ywer om blanke immigrante vir Suid-Afrika te werf en die ekonomiese geleenthede van die land is vanaf 1963 besig om besondere resultate in die vorm van 'n netto migrasiewins te lewer. Met hierdie groter immigrasiestroom as 'n aktief werkende krag in ons blanke bevolkingsgetalle is dit noodsaaklik dat daadwerklike aandag aan die volgende relasie tussen immigrasie en bevolkingsgroei in die R.S.A. gegee word:

- (a) die bevolkingswins deur migrasie;
- (b) die invloed van die immigrante op die bevolkingstruktuur;
- (c) die invloed op die sosio-ekonomiese toestand in die land as mede bepaler van natuurlike aanwas.

Aangesien migrasie besonder sensitief is vir politieke en ekonomiese invloede, moet hierdie tendens in ons netto migrasiewins nie oorskat word nie, en bly dit noodsaaklik dat natuurlike aanwas as die sekerste bron van bevolkingsgroei voortdurend as 'n besondere bate versorg word.

Wat die natuurlike aanwas betref is daar vele kragte aan die werk wat 'n voorspelling vir toekomstige neigings hoogs spekulatief maak. By 'n gebrek aan data kan daar slegs gegis word oor tendense wat voor die 20ste eeu bestaan het, maar die beskikbare gegewens vanaf 1904 bring twee uitstaande neiginge na vore, naamlik,

eerstens, dat vrugbaarheidsyfers vanaf ongeveer 1915 'n daling begin toon het om in die dertigerjare 'n laagtepunt te bereik. Tweedens, word waargeneem dat daar vanaf hierdie laagtepunt 'n styging plaasgevind het na 1960 sonder dat die syfers aan die begin van die eeu bereik is. In kort gestel beteken dit dat dit onwaarskynlik is dat die hoë vrugbaarheidsyfer aan die begin van die eeu weer bereik sal word, maar dat, in die lig van tendense in ander blanke lande, Suid-Afrika se blankes vir die huidige oor 'n bevredigende vrugbaarheidsyfer beskik.

By 'n bespreking van die geboortesyster is daarop gewys dat die styging wat vanaf die dertigerjare tot 1960 waargeneem is, hoofsaaklik bewerkstellig was deur tendense in die ouderdomspesifieke geboortesyster. Hierdie tendense bestaan uit die hoër vrugbaarheidsyfer by die jonger vroue wat sodanig was dat dit die daling by die vroue van dertig jaar en ouer proporsioneel oorskry en sodanig 'n stygende tendens bewerkstellig het. Verder is daarop gewys dat hierdie styging by die jonger vroue baie nou saamhang met die mediaanouderdom by huweliksluiting.

In sy geheel gesien is dit nie oormatig optimisties om te verwag dat met die nodige beplanning die gunstiger natuurlike aanwassyfer van die afgelope tien jaar gehandhaaf kan word en selfs beperkte opwaartse neigings kan ontstaan nie. Die faktore wat tot hierdie mening aanleiding gee is die volgende:

- 1) Die mediaanouderdom by huweliksluiting toon steeds 'n daling.
- 2) Die vrugbaarheidsyfer van die vroue in die ouderdomsgroep 15-29 jaar is besig om te styg.
- 3) Die B.V.S. en N.V.S. was in 1960 veel hoër as in 1936.
- 4) Die aanwaspotensiaal van die hoër N.V.S. moet idieel gesien, sy invloede binnekort laat geld.
- 5) Lewensverwagting het gestyg.
- 6) Moedersterfte by geboorte het gedaal.
- 7) Vanuit die sterftesyfer in ander Westerse lande ge-oordeel kan dié syfer in Suid-Afrika nog aansienlik daal.

Objektief gesien glo ons egter dat die toename wat die natuurlike aanwassyfer in die laat vyftigerjare van hierdie eeu getoon het, deel van 'n konjuktuurhoogtepunt vorm en dat dit weldra deur 'n daling opgevolg sal word.⁹⁾ Moontlik word daar met hierdie stelling gepoog om die natuurlike aanwassyfer in Suid-Afrika volgens dieselfde meriete as dié in ouer westerse lande te oordeel. Dit moet egter beseef word dat weens die onvoorspelbaarheid van die toekomstige bio-sosiale gedrag van die mens en die invloede van toekomstige ekonomiese konjunkturbewegings, plus vele ander minder belangrike faktore, dit onmoontlik is om juiste voorspellings oor hierdie saak te waag. Die sterkste stimulant tot 'n wil

9) Vergelyk Hoofstuk 9.

om 'n relatief hoë geboortesifer te handhaaf, is die begeerte by die deursnee blanke Suid-Afrikaner om sy eie voortbestaan teenoor die getalsterkere nie-blanke groep te handhaaf. Hierdie faktor maak die situasie in Suid-Afrika uniek en mag as resultaat hê dat voorspellings van 'n verwagte daling in die blanke natuurlike aanwas 'n oordeelsfout mag blyk te wees. Soos reeds genoem, is die potensiaal daar om die relatief hoë natuurlike aanwas van die laaste dekade te handhaaf, of selfs te verhoog.

HOOFSTUK 5GROEIVERSKILLE VAN DIE BLANKE BEVOLKINGSGETALLEIN DIE SUBSTREKE VAN SUID-AFRIKA5.1 INLEIDING

Die vorige hoofstukke het 'n beeld gegee van die blanke bevolkingsgroei in Suid-Afrika. Nou is dit so dat die bevolking in die verskillende substreke van die land nie ewe vinnig vermeerder nie en dat daar 'n oneweredige verspreiding van bevolking binne die groot geheel plaasvind. Om die verskynsel te begryp en te verklaar, is dit nodig dat die faktore wat daarvoor verantwoordelik is ge-identifiseer word. Die hoofstukke wat hierop volg, bevat 'n breë ontleding van die verskynsel en die hoofoorsake wat daaraan ten grondslag lê. Om die komplekse werking van die geheel-proses te begryp, is dit egter nodig dat die vervlegde samehang eers teoreties geskets word.

5.2 VERSKILLE IN BEVOLKINGSGROEI TUSSEN SUBSTREKE AS VERSKYNSEL

In hoofstuk 6 van hierdie werk word daarop gewys dat die aanvanklike blanke bevolkingsvestiging in Suid-Afrika beperk was tot die onmiddellike omgewing van die Kaap as 'n verversingspos en dat daar op dié stadium weinig sprake van 'n differensiasie tussen substreke was. Namate daar dieper die binneland ingetrek is en die blanke besettingsgebied se grense al wyer raak, is meer geleentheid vir geografiese gebieds-

differensiasie en verskille in die bevolkingsgroei daarvan geskep.

In sy eenvoudigste vorm beteken hierdie demografiese groeiverskille die proporsionele of absolute toename van bevolking in bepaalde substreke van die land, terwyl die omgekeerde in die ander streke daarvan plaasvind. Die faktor wat in hoofsaak hiervoor verantwoordelik is, is binnelandse migrasie en namate die proses vorder, ook differensiële natuurlike aanwas.

5.3 BINNELANDSE MIGRASIE AS FAKTOR

5.3.1 Algemeen

Migrasie is die beweging van mense van die een plek na 'n ander met die doel om hulle permanent daar te vestig. Uit 'n demografiese oogpunt gesien, is die mees basiese eienskappe van die verskynsel, eerstens, die geografiese beweging van bevolking, en tweedens, die plek waarvan en waarheen beweeg word.

5.3.2 Die mens se behoeftes as faktor by die geografiese verskuiwing van bevolking

Die uitstaande kenmerke van die mens se oorweging om te migreer, is dat hy 'n gebied verlaat omdat dit nie aan die eise wat hy daaraan stel, voldoen nie, en hieruit volg dat hy 'n gebied selekteer wat na verwagting aan sy eise sal voldoen en groter welvaart aan hom bied.

Dié seleksie kom uit die mens as 'n psigo-fisiese wese en die oorsake daarvoor is in sy immateriële en materiële behoeftes gefundeer. Die vernaamste wat ons hier onderskei is politieke, godsdienstige, kulturele, sosiale, gesondheids en ekonomiese behoeftes.

Watter behoefte oorwegend is, sal die aard van die oorweging wat by die verlatting van 'n gebied geld, bepaal, en in ooreenstemming hiermee, die seleksie van die gebied waarheen beweeg word. Dit kan dus gestel word dat migrasie die resultaat is van differensiële gebiedsvoorkeur soos bepaal deur die aard van die behoeftes wat oorwegend by die mens funksioneer.

Hierdie materiële en immateriële behoeftes is vanweë die psigo-fisiese aard van die mens so integraal verweef, dat dit onmoontlik is om die oorweging wat tot migrasie lei, in waterdigte kompartemente te verdeel en in 'n bepaalde rangorde van oorsaaklikheid by elke individuele oorweging om te migreer, te rangskik. By 'n bespreking van die Suid-Afrikaanse migrasie is die vernaamste oorsake van die breëre migrasiestrominge uitgewys. Dit hou nie rekening met individuele behoeftes nie, en lei moontlik daartoe dat immateriële of materiële behoeftes soms binne 'n bepaalde tydvak verabsoluteer word. Dit kan egter aanvaar word dat die aktiverende krag van een van die twee oorwegend kan wees, terwyl die ander

as prikkel van geringer belang is. Dit is egter onwaarskynlik dat een van die twee totaal afwesig sal wees in die motiveringsproses as geheel gesien. Namate die land en sy mense ontwikkel, word dit al moeiliker om dit te bepaal, eerstens, omdat die sosio-ekonomiese struktuur en prosesse van die samelewing al hoe meer gekompliseerd geraak het, en tweedens, omdat isolasie tussen groepe al hoe meer verdwyn het. Hoe minder ontwikkel 'n gemeenskap of land is, hoe eenvoudiger is die sosio-ekonomiese struktuur en hoe groter is die isolasie. In die mate wat laasgenoemde aanwesig is, is die mens meer groeps- en plekgebonde en bring verskuivings groter aanpassingsprobleme mee. In sodanige gevalle is die oorweging wat lei tot migrasie veel skerper omlin. Die moderne kommunikasie het hierdie isolasie tussen gebiede en groepe in Suid-Afrika vanaf ongeveer die dertigerjare van hierdie eeu opgehef, en sodoende die nivelleringsproses tussen gemeenskappe aangehelp, met die gevolg dat verskuiwing van die een plek en groep na die volgende minder ontwrigting veroorsaak en uit die aard van die saak veel makliker en op groter skaal kon geskied.

5.3.3 Die fisiese verskille van streke as faktor by migrasie

Die behoeftes van die mens wat hom van die een plek na die ander laat beweeg, is behoeftes wat by 'n besondere mens op 'n bepaalde tydstip of hoogstens vir die individu se leeftyd bestaan.

Dit is dus individueel en tydelik van aard. Die rol wat plek in die migrasieproses speel, berus op fisiese faktore wat inherent aan die gebied verbonde is en deur die menslike benutting daarvan welvaart medebepaal. Hulle is faktore soos klimaat, ligging, minerale rykdom, ens. As sulks is hierdie faktore as oorsake by migrasie veel minder veranderlik as die by die mens, maar weens die verandering in behoeftes wat ekonomiese en maatskaplike ontwikkeling meebring, bly verandering in hul waardebeplating ook nie hier uit nie. So sal in die volgende hoofstukke gemerk word dat die rol wat die fisiese eienskappe van gebiede in die Suid-Afrikaanse migrasie gespeel het, voortdurend verander het. Aanvanklik was dit gemik op gebiede met 'n goeie akkerboupotensiaal, later verskuif dit na weiding en nog later na gebiede met minerale rykdomme, ens.

5.3.4 Die mens en seleksie van plek

Differensiële gebiedsvoorkeur is die resultaat van verskille in die bevrediging van menslike behoeftes in die onderskeie gebiede. Waar die peil van behoeftebevrediging die materiële en immateriële welvaart van die individu en die gemeenskap bepaal, berus dit dus basies op welvaartsoorweginge. Hieruit volg dat die gebied met die grootste welvaart meer mense trek, en dié met 'n lae welvaartspeil meer mense uitstoot. Nou het die geskiedenis geleer dat die ekonomiese potensiaal en welvaart van 'n streek sal bepaal

of daardie gebied 'n bo- of ondernormale bevolkingswinst deur migrasie sal hê of nie, met ander woorde die ekonomiese welvaart bepaal in die laaste instansie en op die lang duur wat die bevolkingstendense in 'n streek sal wees. Dit is so omdat die ekonomiese welvaart of rykdom van 'n land deur middel van arbeid onder die oorgrote gedeelte van die bevolking se huishoudings gedistribueer word, en dit is logies dat die vernaamste bedrywe van 'n land en die streke waarin hulle oorwegend gevestig is, die grootste persentasie van die land se arbeid en so bevolking sal huisves. Enige verandering in hierdie ekonomiese bedrywigheide sal dan ook 'n herdistribusie van arbeid teweeg bring, en namate streke aan die eise van hierdie veranderende aktiwiteite voldoen, sal daar 'n ooreenstemmende geografiese verskuiwing van arbeid plaasvind.

Die waarde van immateriële behoeftebevrediging as faktor by migrasie verloor nie hierdeur sy waarde nie aangesien materiële en immateriële welvaart skeppend op mekaar inwerk. Die verklaring vir hierdie oënskynlike absolute korrelasie tussen ekonomiese groei en bevolkingsmigrasie by ontwikkelde gemeenskappe, is geleë in die verskynsel dat die bevrediging van alle behoeftes tot 'n groot hoogte gekommersialiseer geraak het. Hieruit volg dat die gemeenskappe wat die meeste geld deur middel van arbeid onder sy huishoudings distribueer, meer beskikbaar

stel vir verbruik en so behoeftebevrediging.

Die welvaartspeil van 'n gemeenskap word bepaal deur die mate wat daarin geslaag word om die totaliteit van menslike behoeftes op 'n geïntegreerde wyse te bevredig. Sodra hierdie totaliteit van die menslike behoefte uit die oog verloor en die bevrediging van 'n deel daarvan verabsoluteer word, vind disintegrasie plaas, „Desintegratieprocessen zijn aan de gang, wanneer bepaalde tendenzen gaan overwoekeren: dan ontstaan de eenzijdige typen, in wie is afgestorven het vermogen tot evenwichtigheid: de sensualist, in wie de sexualiteit de liefde vermoordt; de retionalist, in wie het besef van het mysterie sterft; de fantast, die geen redelijke remmen meer kent; de wettische moralist, die de vergeving heeft doen vluchten. Desintegratie kan dus zowel ontbinding als verstarring van innerlijk leven en evenwicht tengevolge hebben".¹⁾

Hierdie behoeftebevrediging is geen statiese proses nie en is voortdurend aan verandering onderhewig. Dit beteken dat daar 'n voortdurende aanpassing by veranderde behoeftes en nuwe eise van veranderde lewenssituasies moet

1) Banning, W., Moderne Maatschappij Problemen (Haarlem, 1953), p. 171.

plaasvind indien die peil van welvaart gehandhaaf of verhoog wil word. Pogings van 'n gemeenskap om aan hierdie veranderde behoeftes te voldoen, dui op ontwikkeling en die mate wat daarin geslaag word, op die vooruitgang wat daar is. Met die moderne ontwikkeling is die pas van hierdie verandering geweldig versnel en raak behoeftes al meer gedifferensieerd. Die resultaat is dat dit al moeiliker raak om die veranderings te beheer en die ewewigtigheid van die behoeftebevredigingsproses te handhaaf. Langs hierdie weg raak die differensiasie tussen substreke al groter en speel dit 'n vernamer rol by die welvaartsoorweginge wat by migrasie van bevolking tussen substreke geld.

5.4 DIFFERENSIËLE NATUURLIKE AANWAS AS FAKTOR

Differensiële natuurlike aanwas is die resultaat van verskille in die sterfte- en geboortesifers van gebiede en groepe. Sodanige verskil in natuurlike aanwas kan dus ook 'n bydrae lewer tot die groeiverskille wat by substreke bestaan. 'n Voorvereiste vir hierdie groeiverskille is egter dat daar 'n duidelike differensiering van die faktore wat die vrugbaarheid van groepe of streke bepaal, aanwesig moet wees of geskep moet word. Hoewel daar vele ander oorsake bestaan, is slegs dié hier van belang wat deur migrasie en verstedeliking bewerkstellig word.

5.4.1 Die verskille wat deur migrasie geskep word

In hierdie verband word migrasie as een van die oorsake vir differensiële natuurlike aanwas

gesien en strek dit nie verder as die invloed , daarvan op manneverhouding en ouderdomsamestelling nie. Waar vervoer en kommunikasie in 'n land ontwikkel is, speel manneverhouding feitlik geen rol nie, en is laasgenoemde van veel groter belang, aangesien dit betrekking het op die veranderde ouderdomsamestelling van 'n streek.

Migrasie het die uitwerking dat die gebied wat „gee” oorwegend jong persone in die proses verloor en die gebied wat „ontvang”, daardie jong persone as bevolkingswins bekom. Dit bewerkstellig 'n „veroudering” van bevolking in eersgenoemde en 'n verlaging van die mediaanouderdom in laasgenoemde gebied. Sodra die ouderdomsamestelling van 'n streek so verander, verander die vrugbaarheidspotensiaal enersyds en die sterftesyfer andersyds.

As alle ander faktore wat 'n invloed op natuurlike aanwas het, ge-elimineer word, is dit logies dat die gebied met 'n „jong” bevolking 'n hoër geboorte- en 'n laer sterftesyfer as die gebied met 'n „ou” bevolking sal hê. So gesien, sal differensiële natuurlike aanwas beslis 'n belangrike rol in die groeiverskille by substreke speel.

5.4.2 Die verskille wat deur verstedeliking geskep word

In Suid-Afrika, soos in enige ander ontwikkelende land, is die migrasierigting van platte-

land na stad, en in die lig van die bogemelde oorwegings ge-oordeel, behoort die „jonger" stedelike bevolkings oor 'n hoër natuurlike aanwas as dié van die „ouer" plattelandse bevolkings te beskik. Nou is dit so dat daar vele ander faktore as net ouderdomsverdeling in beide gebiede aanwesig is wat die natuurlike aanwas van elk afsonderlik beïnvloed. Die werklike posisie is dat die plattelandse vrugbaarheid veel nader aan die maksimum grense van fekunditeit beweeg as dié van die stedelike gebiede, en, by die afwesigheid van noemenswaardige verskille in sterftesyfers, so die platteland se natuurlike aanwas bevoordeel. In kort kom dit dus daarop neer dat die natuurlike aanwas slegs die verskille in bevolkingsgroei van oorwegende plattelandse en stedelike gebiede gestrem het.

Dit moet aanvaar word dat namate die proses vorder en die verskille in ouderdomsverdeling steeds groter word, die fekunditeit van gebiede wat „gee", sodanig sal krimp dat dit 'n absolute beperking van vrugbaarheid mag word. Of dit in Suid-Afrika die geval sal word is 'n ope vraag. By 'n ontleding van die situasie in hoofstuk 8 vir die periode 1951 tot 1960 is die bevinding dat die plattelandse natuurlike aanwas, hoofsaaklik as gevolg van sy hoër vrugbaarheid, nog steeds die natuurlike aanwas van die stedelike gebiede oortref. Daar is weliswaar tekens dat veranderinge moontlik besig is om in te tree.

5.5 SAMEVATTING

Met die voorgaande as agtergrond word die binnelandse migrasie in Suid-Afrika en die vernaamste oorsake daarvan, in die volgende hoofstukke in breë trekke weer-gegee vir die periode 1652 tot 1960. Met meer bruikbare gegewens tot ons beskikking vir die jare 1951 tot 1960 word daar, tweedens, gepoog om die hipotese, dat daar 'n positiewe korrelasie tussen ekonomiese ontwikkeling en bevolkingsgroei deur migrasie bestaan, aan die hand van bepaalde gegewens te toets. Op die wyse kan daar moontlik 'n meer gedetailleerde beeld van ons moderne binnelandse migrasie verkry word. Laastens, word die moontlikheid dat die invloede van migrasie op ouderdomsverdeling in laasgenoemde periode reeds sodanig mag wees dat differensiële vrugbaarheid 'n bydrae tot die groeiverskille in substreke mag lewer, ook getoets.

HOOFSTUK 6

BLANKE BINNELANDSE MIGRASIE IN SUID-AFRIKA

6.1 ALGEMEEN

Soos reeds genoem, was en is migrasie in hoofsaak daarvoor verantwoordelik dat die verskillende substreke in Suid-Afrika verskille in blanke bevolkingsgroei getoon het. Hierdie belangrikheid van migrasie noodsaak ons dus om geheel die proses vanaf 1652 tot 1960 meer breedvoerig te behandel.

6.2 BESETTING DEUR DIE LANDBOUER

In sy soektog na 'n seeroete om handelskontak met Indië te verkry, ontdek die Portugees Bartholomeüs Diaz die Kaap in 1487. Tien jaar later volg Vasco da Gama dieselfde roete en dring deur na die Ooste. Die eerste Portugese besettings bly egter beperk tot die ooskus met Delagoabaai as die mees suidelike punt.

Tafelbaai is eers werklik in 1652 deur Jan van Riebeeck, ten behoeve en in opdrag van die Nederlandse Oos Indiese Kompanjie, beset. Die H.O.I.K. was 'n suiwer kommersiële liggaam wat die grootste moontlike winste deur 'n alleenhandel met Indië as vernaamste oogmerk gehad het. Met hierdie benadering ontbreek die wil om volksplantings in die „vreemde“ wêreld te stig dus geheel en al.

Ook die Hollandse volk het in hierdie stadium geen ekonomiese of politieke druk ondervind wat 'n begeerte tot emigrasie kon laat ontstaan nie. Die vooropgesette doel waarmee Jan van Riebeeck en sy ongeveer 90 amptenare op 7 April 1652 geland het, was dan ook om die Kaap, eerstens, te ontwikkel as 'n halfwegstasie op die handelsroete na die Ooste, en tweedens, om die besetting daarvan deur mededingers soos Spanje, Portugal en Engeland te voorkom. Die grondgebied wat Van Riebeeck sou beset moes slegs genoeg wees om sodanig te produseer dat dit sou voorsien in die behoeftes van die amptenare wat die pos beman, en in vars voedsel vir verbygaande skepe. Enige vreemde nasie wat hom buite hierdie afgebakende gebied wou vestig, moes met rus gelaat word. In kort kom dit daarop neer dat die Kompanjie geen gebiedsuitbreiding beoog het nie. Aanvanklik het die gebied wat in beslag geneem is, dus slegs gestrek vanaf die Fort oor die Soet- of Varsrivier tot byna teen Tafelberg.

Dit het baie gou geblyk dat die verversingspos nie 'n ekonomiese belegging was nie, aangesien dit nie eers instaat was om in sy eie gemeenskap se voedselbehoefte te voorsien nie. Van Riebeeck was van mening dat die daarstelling van selfstandige koloniste die voedselprobleem sou oplos, en op 6 Oktober 1654 kry hy van die Here XVII opdrag om 'n verslag in die verband voor te lê. Die resultaat hiervan was dat laasgenoemde in Oktober 1655 toestemming verleen het tot die vestiging van vryliede aan die Kaap. Na deeglike beplanning het Van Riebeeck in Februarie 1657 die eerste vrybriewe (nege) uitgereik. Die klein verversingspos word nou 'n nukleus

van 'n kolonie en die persone wat vrybriewe ontvang het, die eerste burgers daarvan.¹⁾

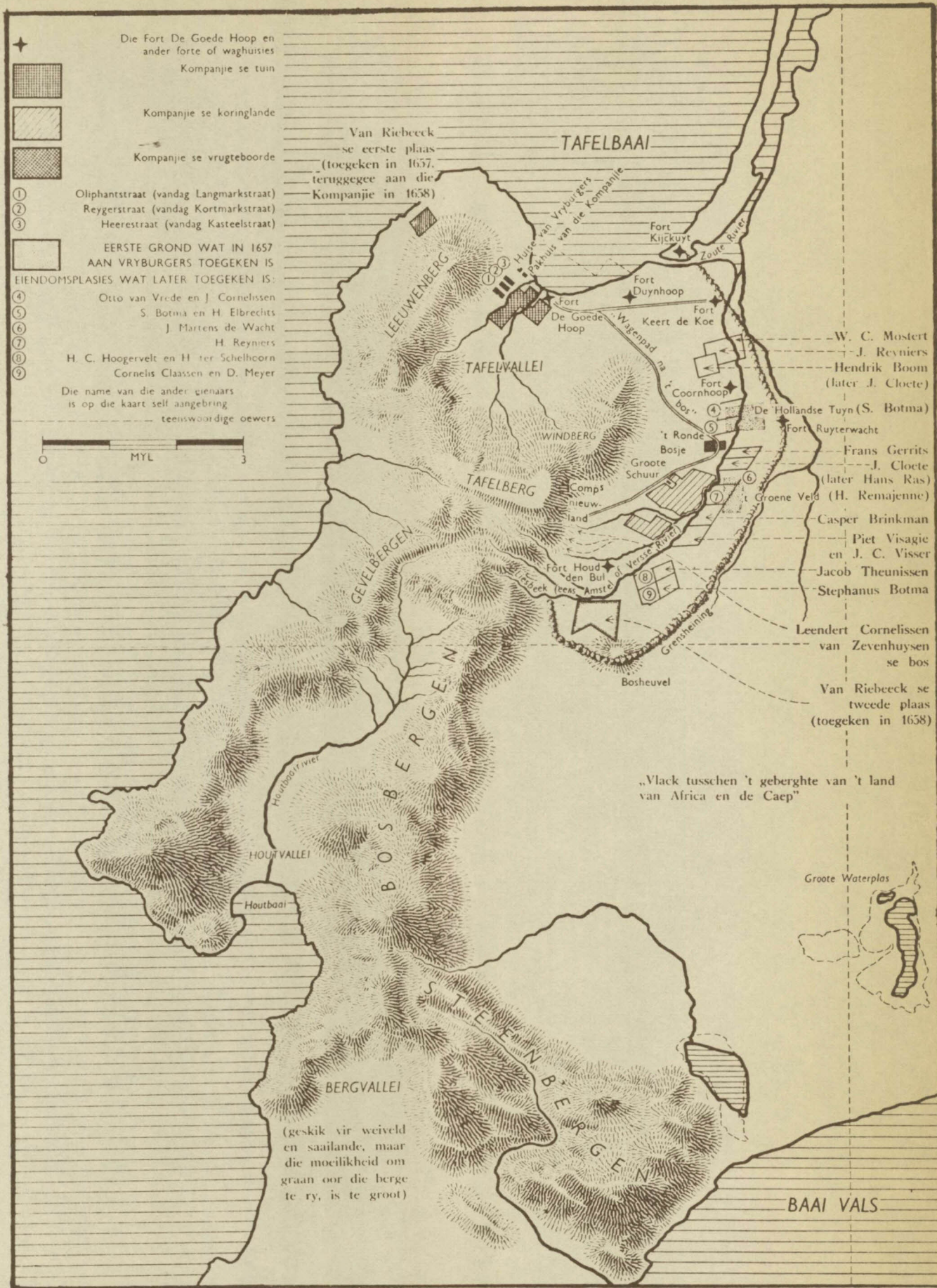
Die nege voornemende boere word in twee groepe verdeel. Aan vyf is 'n stuk grond oos van die Liesbeeckrivier toegewys. Dit het bekend gestaan as „Harmascolonie of te Groenevelt“. Die ander vier het hulle aan die westekant van die riviertjie gevestig. Hierdie gedeelte is die „Stevenscolonie of te Hollandse Thuijn“ genoem.

Verskeie faktore beperk die grootskaalse vestiging van Vryburgers in die tyd sodat die uitbreiding onder Van Riebeeck se bewind baie traag was (vergelyk Hoofstuk 2). Toe hy die Kaap in 1662 verlaat, het die grens van die Kolonie gestrek vanaf die berghelling by die oorsprong van die Liesbeeckrivier en oos van die rivier in 'n wye boog tot by die mond van die Soutrivier. Hierdie grens wat uit 'n heining van wilde amandelbome bestaan het, kan as die eerste grens van die Kolonie beskou word.²⁾

Die onvermoë van die vryburgers om genoegsaam te produseer het die Kompanjie onwillig gemaak om verdere kolonisasie en uitbreiding aan te moedig. As gevolg van die velerlei probleme waarmee hulle te kampe gehad het, was daar ook vir die boer nie veel om na uit te

1) Vergelyk kaart I.

2) Vergelyk kaart I.



* Bron: Bēseken, A.J., *Geskiedenis-atlas vir Suid-Afrika*, (Nasionale Boekhandel, 1948), Kaart 52.

sien of wat vir hom as aanmoediging kon dien nie.

Die oorlog tussen Engeland en Holland het, nadat die vrede van Breda in 1667 nie blywend geblyk het nie, die bewindhebbers mettertyd van mening laat verander. Die Kaap is steeds as 'n belangrike halfwegstasie beskou, en hulle was van mening dat 'n groter burgerbevolking nuttig sou wees om die Kaap te help verdedig teen aanvalle van buite. Die mannekrag van die bevolking sou ook kon lei tot die verkleining van die garnisoen. Hierdie oorweging plus die gebrek aan goeie landbougrond het daartoe gelei dat Kommandeur Borghorst in 1670 verlof verleen dat die vrugbare grond van Hottentots-Holland benut mag word.³⁾ In Oktober 1672 word dertien amptenare daarheen gestuur om 'n kompanjiespos daar te stig en gedurende Januarie 1678 kry die eerste twee vryburgers verlof om hul vee hier te laat wei. In 1677 het 'n verdere paar boere grond by Houtbaai in leenbruik ontvang en in 1679 vestig boere hulle by Tygerberg.

Hierdie uitbreidings was nie omvangryk nie, maar sou in tempo toeneem onder die bewind van Simon van der Stel.

Laasgenoemde (1679-1699) het meer as al sy voorgangers kolonisasie bevorder. Gepaard met die entoesiasme waarmee Van der Stel sy taak aangepak het, het hy 'n hele aantal faktore in sy guns gehad wat boerdery

3) Vergelyk Van der Walt, A.J.H., e.a., op. cit., Hoofstuk 4.

en ook Kolonisasie bevorder het. Kort na sy aankoms onderneem hy 'n reis na die Kompanjie se pos in Hottentots-Holland en word beïndruk deur 'n vallei op 'n eiland tussen die twee lope van die Eersterivier. Hy besluit om hier 'n nuwe nedersetting met 'n eie naam te stig.⁴⁾ Voor die end van 1679 vestig die eerste boer hom dan ook in Stellenbosch. Hierdie bevolking groei vinnig. Agt jaar later (1687) stig Van der Stel nog 'n nuwe nedersetting in die binneland langs die Bergrivier wat hy Drakenstein noem.⁵⁾

Die uitbreidings na die binneland waardeur vrugbaarder grond onder bewerking gebring is, en die aanwas van die burgerbevolking, het die produksie onder Simon van der Stel vinnig laat uitbrei, sodat daar in 1688, 3664 mud graan - genoeg vir die volgende 2 jaar - op die solders was. By die buiteposte van die Kompanjie en by die burgers se huise was ook nog graan geberg. Die noodsaak van die invoer van rys het voorlopig verdwyn en die Kaap was nie meer vir sy kosvoorraad van invoer afhanklik nie. In 1695 het die bewindhebbers van die Kompanjie selfs opdrag gegee dat die Kompanjie se boerderybedrywighede geleidelik tot niet gemaak moet word.

Tot in hierdie stadium het die burgerbevolking van die land hulle hoofsaaklik op intensiewe landbou toege-

4) Loc. cit.

5) Vergelyk Hoofstuk 2.

lê. Hierdie tipe boerdery wat hoofsaaklik die produksie van groente, vrugte, wyn en graan ingesluit het, was uiters markgebonde en kon met die destydse vervoerfasiliteite nie te ver van die Kaap as enigste mark beoefen word nie, gevolglik is enige noemenswaardige migrasie na die binneland op die wyse aan bande gelê.

Die mens is produsent en verbruiker, die skepper van vraag en aanbod en namate die produksie aan die Kaap die aanvraag van die beperkte plaaslike bevolking oorskry het, het dit nodig geword om nuwe markte te vind. Die H.O.I.K. wat beheer oor die Kolonie uitgeoefen het, was self 'n handelssliggaam en het as sulks enige ekonomiese kompetisie van die bevolking se kant in die kiem gesmoor. „The Company had consistently opposed all branches of industry involving special processes in preparing raw material or in manufacturing the finished article. Not even the roughest fabrics were permitted to be made at the Cape from the raw wool obtainable”.⁶⁾

So het die afwesigheid van fabriek en 'n uitvoermark 'n beperkte afsetgebied vir die boer se produk gebied met die gevolg dat 'n chroniese afsetvraagstuk teen die einde van die 17de eeu ontstaan. Met dié afsetprobleme, hoofsaaklik as gevolg van 'n beperkte mark vir die bestaande landbouprodukte, het die ontwikkeling van 'n ander vorm van boerdery noodsaaklik geword, naamlik veeboerdery.

6) De Kock, M.H., Economic history of South Africa, (Cape Town, 1924), p. 23.

6.3 DIE VEEBOERE AS PIONIER AAN DIE END VAN DIE 17DE EEU

A. Migrasie na die binneland tot 1806

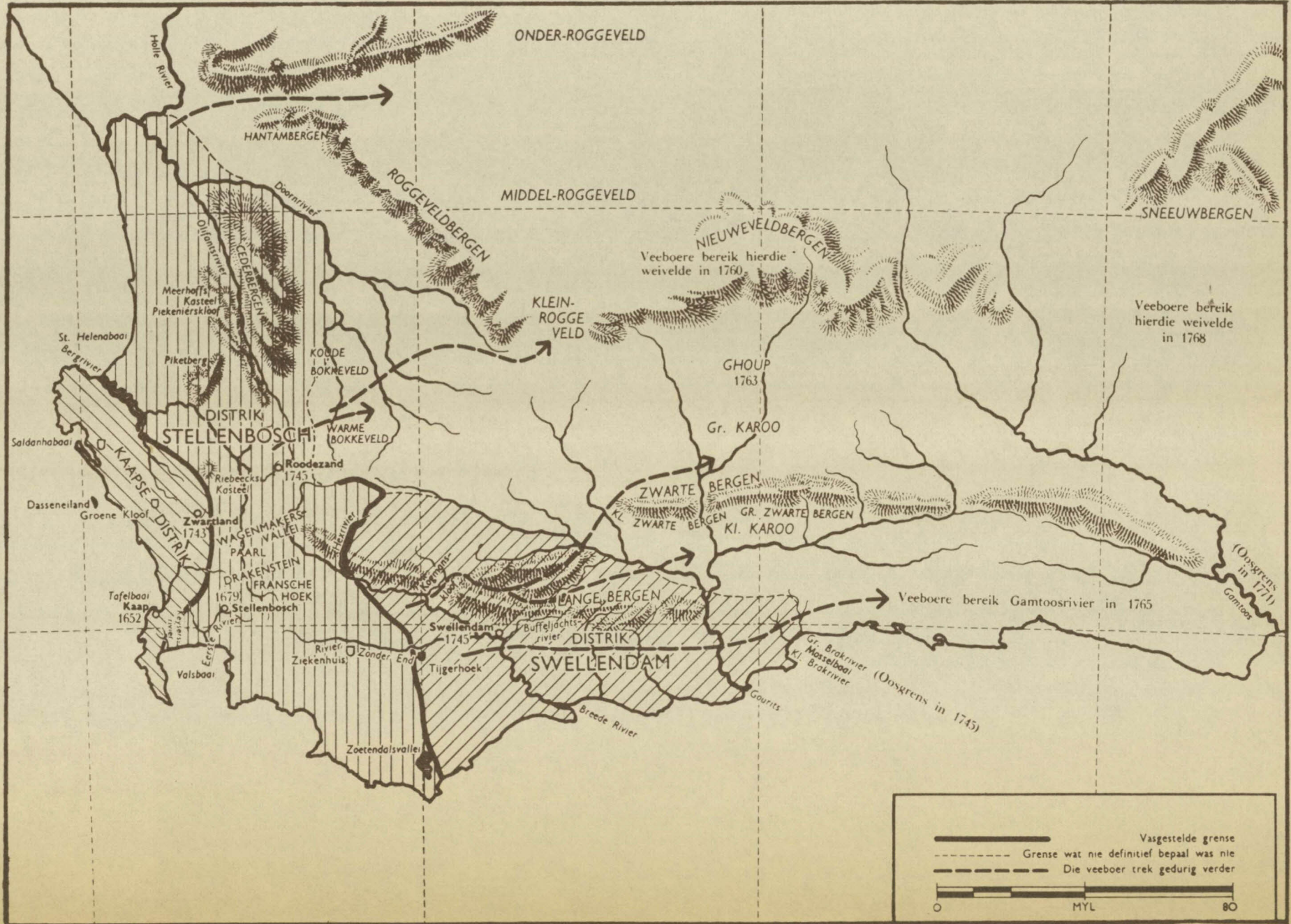
Veeboerdery was nog vatbaar vir ontwikkeling en begin in die tyd al groter aanhang geniet. Hierdie ekstensiewe boerderytype vereis veel groter ruimte en gepaard met die klimaatsomstandighede en beskikbaarheid van uitgestrekte gebiede begin die veeboere 'n relatiewe vinnige migrasieproses na die binneland op te sit. Die gebrek aan vervoer, kapitaal, arbeid en markte laat hierdie proses met die verloop van tyd in momentum toeneem.

Aanvanklik was veeboerdery aan die Kaap 'n nuwebedryf, maar van die begin af meer gewild as die landbou. Teen die end van die 17de eeu begin dit as 'n aparte en selfstandige bedryf ontwikkel. Simon van der Stel probeer die neiging teenwerk aangesien hy voorsien het dat dit sou lei tot 'n trekkery oor die grense, wat tot gevolg sou hê dat die bevolking te wyd versprei sou leef om die Kaap en hulself effektief te beskerm teen binnelandse en buitelandse aanvalle. Sy pogings was egter tevergeefs aangesien dit teen die end van die 17de eeu al moeiliker gegaan het om 'n afsetgebied vir wyn en graan te vind, terwyl veeboerdery nog vir groot uitbreiding vatbaar was. Teen die einde van sy bewind het daar al enkele veeboere in die binneland rondgeswerf, maar na die bewindaanvaarding van W.A. van der Stel in 1699 het hulle getalle vinnig toegeneem.

In teenstelling met sy vader wat alles in sy vermoë gedoen het om die ekstensiewe veeboerdery teen te werk, het sy seun, Willem Adriaan van der Stel, die groot veeboerpionier geword. Hy het die tipe boerdery aangemoedig en die verspreiding van boere in die binneland verdedig. 'n Inspeksiereis van hom het aan die lig gebring dat 'n aantal koloniste sonder grond is, terwyl die boere by Drakenstein reeds te dig bymekaar gewoon het. Gepaard hiermee het daar 'n aantal immigrante geland wat ook gevestig moes raak. Hy besluit om vir hulle grond te gee tussen die Obikwa en Witsenberge wat die land van Waveren genoem word.⁷⁾ Die eerste koloniste vertrek in 1700 hierheen.

Laasgenoemde besetting het nog geskied op die grondslag van die eindomsplaas, hierna het die veeboer die land op die grondslag van weilisensies beset. Hieruit ontwikkel 'n nuwe vorm van grondbesit naamlik die leningsplaasstelsel. Dit kom daarop neer dat die boer vir hom 'n geskikte stuk weiveld kies en dan by die owerheid aansoek doen om hom daar te vestig. Die enigste beperking was dat hy nie mag oortree op die weiregte van iemand anders nie. Aanvanklik was daar geen opmeting of afbakening van plase nie, maar later is dit beperk tot 'n uur te perd in deursnee. Hierdie metode het sirkelvormige plase met 'n grote van \pm 3000 morg laat ontstaan. Die plase was gewoonlik ver van mekaar met 'n stuk niemandsland tussen in. Grondbeset-

7) Vergelyk kaart 2.



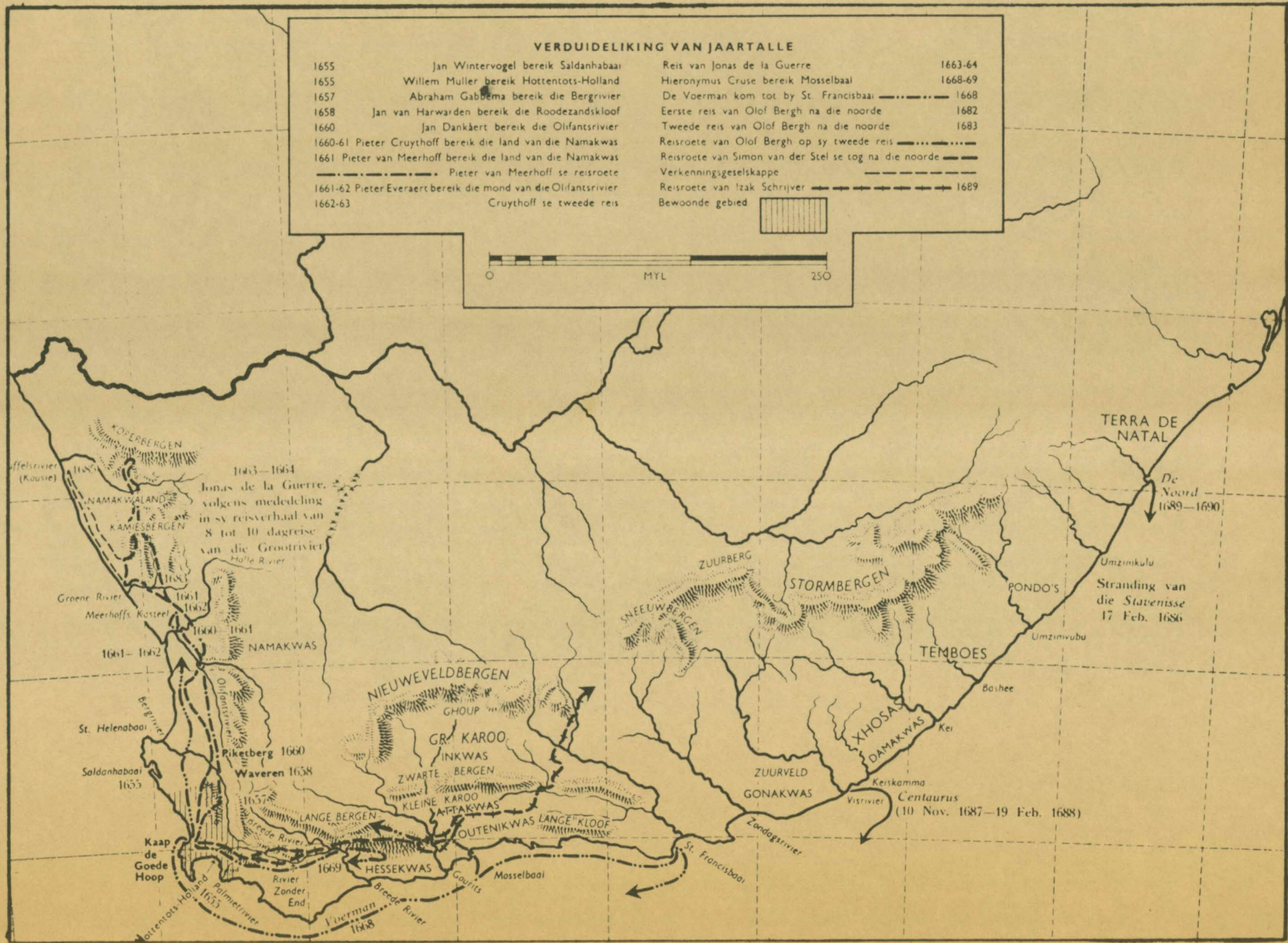
* Bron: Besecker, A.J., op. cit., Kaart 55.

*

VERDUIDELIKING VAN JAARTALLE

1655	Jan Wintervogel bereik Saldanhabaai	1663-64	Reis van Jonas de la Guerre
1655	Willem Muller bereik Hottentots-Holland	1668-69	Hieronymus Cruse bereik Mosselbaai
1657	Abraham Gabbema bereik die Bergrivier	1668	De Voerman kom tot by St. Francisbaai
1658	Jan van Harwarden bereik die Roodezandskloof	1682	Eerste reis van Olof Bergh na die noorde
1660	Jan Dankert bereik die Olifantsrivier	1683	Tweede reis van Olof Bergh na die noorde
1660-61	Pieter Cruyffhoff bereik die land van die Namakwas	1687-88	Reisroete van Olof Bergh op sy tweede reis
1661	Pieter van Meerhoff bereik die land van die Namakwas	1688	Reisroete van Simon van der Stel se tog na die noorde
1661-62	Pieter van Meerhoff se reisroete	1689	Verkenningsgeselskappe
1661-62	Pieter Everaerts bereik die mond van die Olifantsrivier		Reisroete van Izak Schrijver
1662-63	Cruyffhoff se tweede reis		Bewoonde gebied

0 MYL 250



Bron:

Ibid., Kaart 54.

*

ting op hierdie wyse, plus die snelle aanwas van die bevolking in die 18de eeu, het gebiedsuitbreiding op groot skaal in dié tyd bevorder.

Die uitbreidings wat plaasgevind het, het noue verband getoon met die ontdekkingsreise vanaf Van Riebeeck se bewind.⁸⁾ Noordwaarts beweeg die veeboere tussen die weskus en die bergreeks al op die spoor van vorige ekspedisies na Vigiti Magna.⁹⁾ Twee ooswaartse bewegings ontstaan, waarvan die een begin in die land van Waveren al langs die Breërivier en die ander oor die Hottentots-Hollandberge al langs die Rivier-Sonder-End. In 1732 bereik die noordelike groep die sameloop van die Olifants- en Doringrivier. In die ooste beweeg die een stroom langs die Breërivier tot digby die huidige Robertson en die ander langs die Rivier-Sonder-End totdat hulle in 1730 die Groot Brakrivier bereik. Feitlik gelyktydig stuit die twee hoofstrome nou teen natuurlike hindernisse. Die noordelike groep teen 'n dorre sanderige streek wat hulle ooswaarts oor die berge na die Koue- en Warm-Bokkeveld laat trek. Die oostelike stroom swaai eers noordwaarts deur Kogmanskloof in die Langeberge en toe ooswaarts tussen die Lange- en Swartberge in.

Ten spyte van goewerneur-generaal Van Imhoff se pogings (1743) om die geweldige uitbreiding te vertraag deur die leningseiendomsplaas beginsel, het die

8) Vergelyk kaarte 2 en 3.

9) Vigiti Magna is 'n rivier in die fabelagtige ryk van Monomotapa.

trek voortgeduur. Selfs latere pogings om die grense vas te stel het geen of weinig invloed op die migrasiestroom gehad nie. In die noorde trek die boere nou uit die Bokkeveld ooswaarts en begin hulle aan die noordekant van die Roggeveldberge vestig sodat die Nuweveldberge in 1760 bereik word en in 1770 die Sneeuberge en die Camdebo. Hiervandaan beweeg groepies noord- sowel as suidwaarts. Nadat die boere in die ooste deur die Langeberge getrek het, het hulle oor die Klein-Karoo versprei en in 1755 begin hulle weer ooswaarts beweeg totdat hulle die Gamtoosrivier en die Camdebo in 1765 bereik.¹⁰⁾ Na 'n reis deur die sekunde J.W. Cloppenburg in 1768 word die Gamtoosrivier as die oostelike grens van die Kolonie vasgestel, maar die trek duur voort sodat die oosgrens na Goewerneur van Plettenberg se reis in 1778, vasgestel word as die Visrivier. Hierdie stap word 'n paar jaar later opgevolg deur die stigting van 'n drosdy te Graaff-Reinet om beheer oor hierdie gebied uit te oefen.

Uitbreiding na die ooste word nou gestuit deur die Bantoeestroom vanuit die noordooste, terwyl klimaat- en bodemgesteldhede hindernisse in die noordweste en die noorde was. Die enigste roete wat nog oopgelê het was na die noordooste, naamlik oor die Sneeuberge, al langs die Seekoeirivier tot in die teenswoordige Vrystaat. Maar ook in hierdie rigting was die uitbreiding tydelik ingeperk as gevolg van die

10) Vergelyk kaart 4.

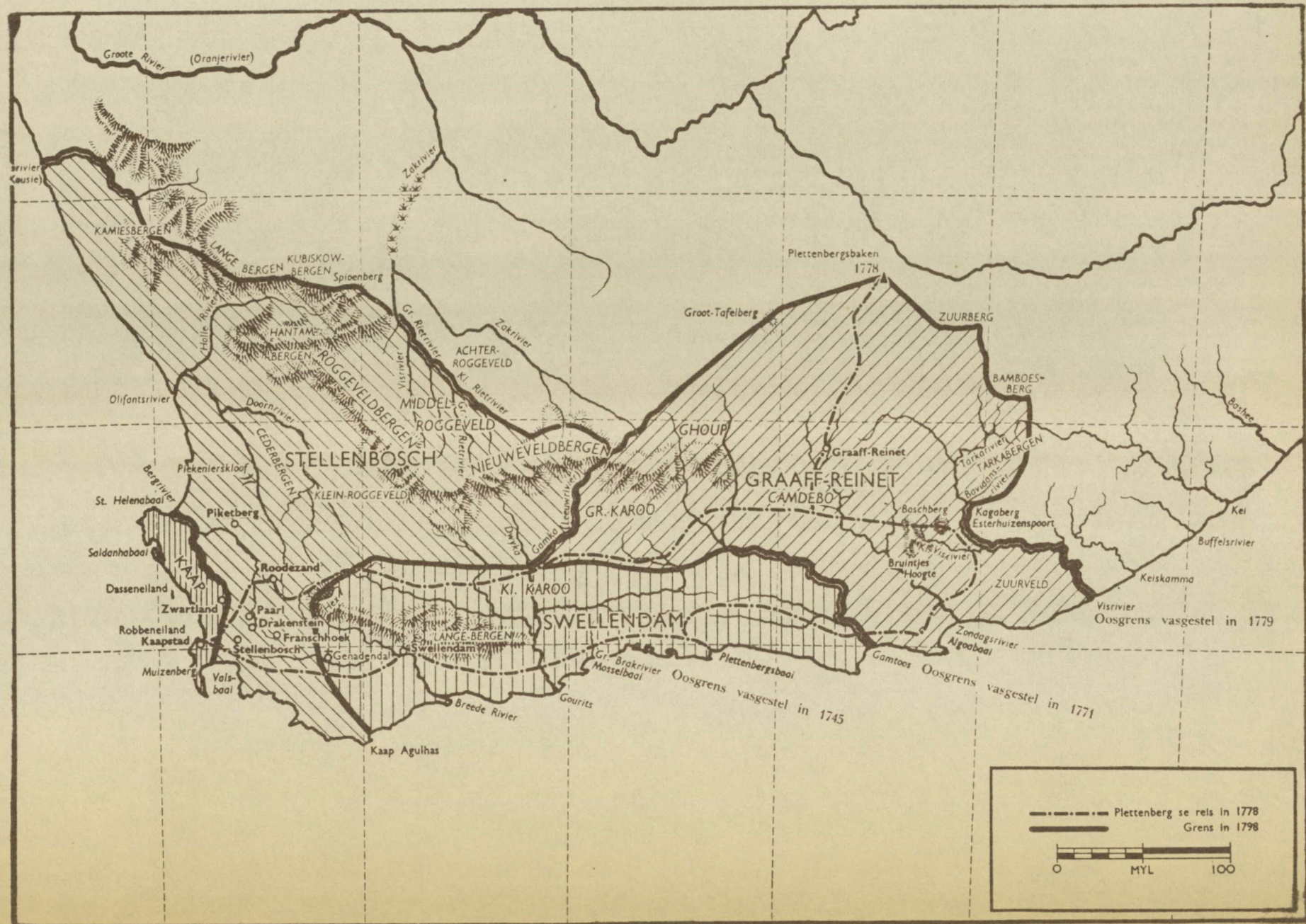
Boesmans se teenwoordigheid.

Teen 1780 kom die blanke besetting van die land gedurende die 18de eeu feitlik tot stilstand. Die geweldige aandeel wat hierdie groep aan die uitbreiding van die kolonie se grense in die periode gehad het, kan van kaart 4 afgelei word.

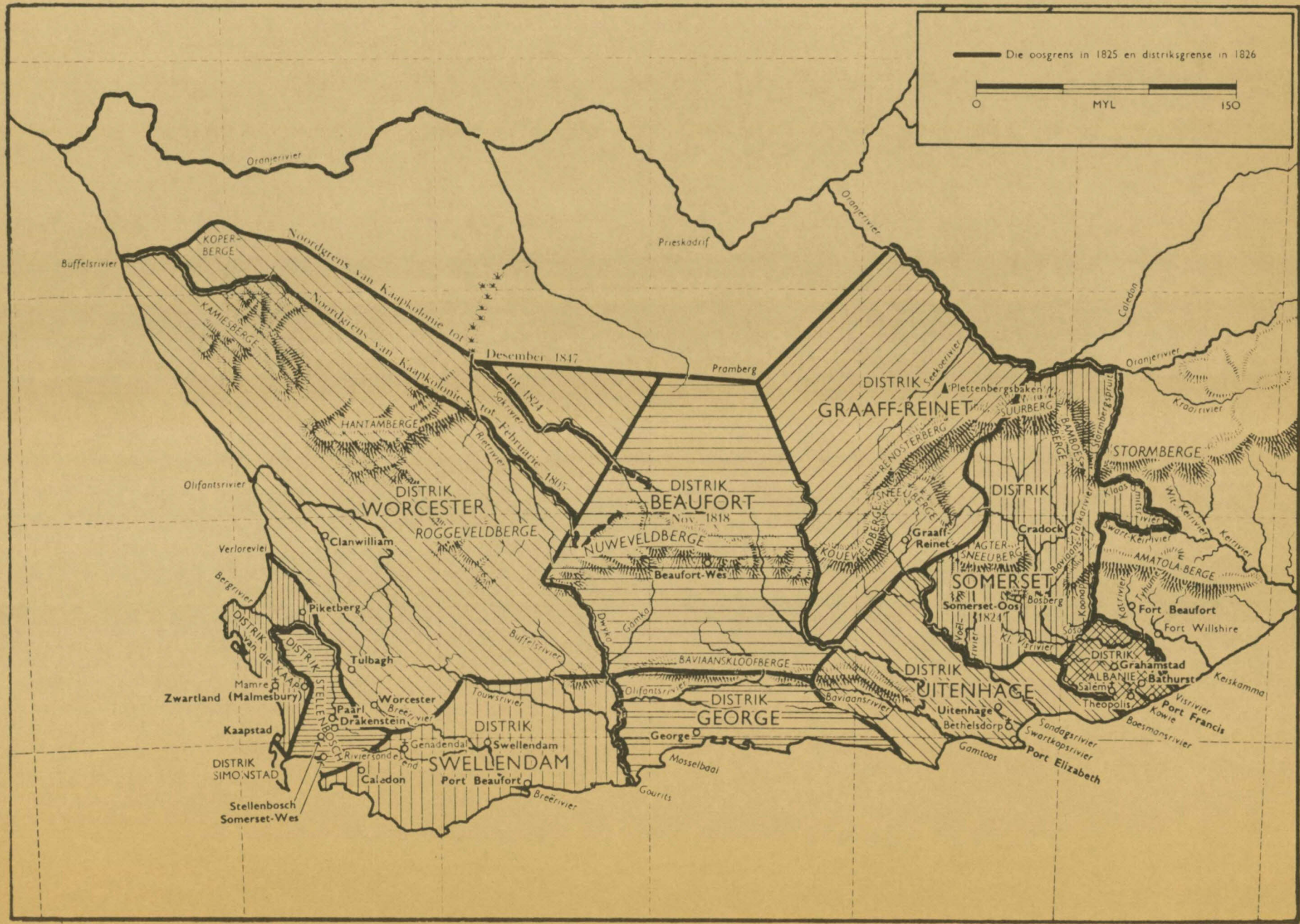
B Vanaf 1806 tot 1834

Na die finale in besitname van die Kaap deur Engeland ontstaan daar 'n geleidelike ekonomiese welvaartstoename veral in die stedelike gebiede aan die kus. Daar word selfs 'n begin gemaak met fabriek en die in en uitvoerhandel neem merkwaardig toe, maar die landbou en veeteelt bly nog verreweg die vernaamste bedryf in die land en vorm die grondslag van die bevolking se ekonomiese welvaart. Die gebrek aan vervoer en die moontlikhede wat veeboerdery onder die omstandighede bied, veroorsaak dat besetting van grond, na bogenoemde stilstand, op die wyse voortduur en as migrasiefaktor eers deur die Groot Trek oorskadu word.

Gedurende die periode van stilstand het die bevolking vinnig aangewas met die gevolg dat alle beskikbare plase aan die einde van die 18de eeu deur die jong geslag beset was. Aan die begin van die 19de eeu begin die trek weer langs die roete wat na die noorde oopgelaat was. Die uitbreiding het so vinnig geskied dat die owerheid weer eens gepoog het om dit aan bande te lê deur die vasstel van 'n noorde-



* Bron: Bréseken, A.J., op. cit., Kaart 56.



* Bron:

Ibid., Kaart 59.

*

like grens vir die kolonie.¹¹⁾ Reeds voordat die noordgrens tussen 1822 en 1824 vasgestel was, het seisoenmigrasie die veeboere oor die Oranjerivier geneem.¹²⁾ Gedurende die dertigerjare van die 19de eeu het die herhaaldelike droogtes, die vernieling van die weivelde deur springkane en trekbokke en bevolkingsaanwas veroorsaak dat boere vanuit die gedeelte suid van die Oranjerivier hulle permanent aan die noordekant van die rivier begin vestig het.¹³⁾ Adam Kok se ongegronde aanspraak (1826) op die gebied om Philippolis, het daartoe gelei dat die boere selfs nog meer noordwaarts beweeg en hulle langs die Modder-, Kaffir- en Vetriviere gaan vestig. Na die dood van Adam Kok in 1835 is dié gedeeltes waarop hy aanspraak gemaak het, deur sy volgelinge aan die boere verkoop of verhuur.

Hierdie trek van die veeboere na die noorde moet streng onderskei word van die Noordwaartse uitbreiding wat deur die Groot Trek veroorsaak is. Hoewel die twee strome by tye moeilik onderskei kan word, was die veeboer se trek 'n ongeorganiseerde, spontane uitbreiding wat die verkryging van voldoende weivelde as vernameste oogmerk gehad het. Hulle leier M. Oberholzer beklemtoon dit dan ook baie sterk dat hulle steeds Britse onderdane wil bly ten spyte daarvan dat hulle hulself buite die grense van die kolonie bevind.

11) Vergelyk kaarte 4 en 5.

12) Van der Merwe, P.J., Die Noordwaartse beweging van die boere voor die Groot Trek (1770-1842), (Den Haag, 1937), p. 135.

13) Ibid., pp. 176-203.

6.4 UITBREIDING DEUR DIE GROOT TREK 1834-1848

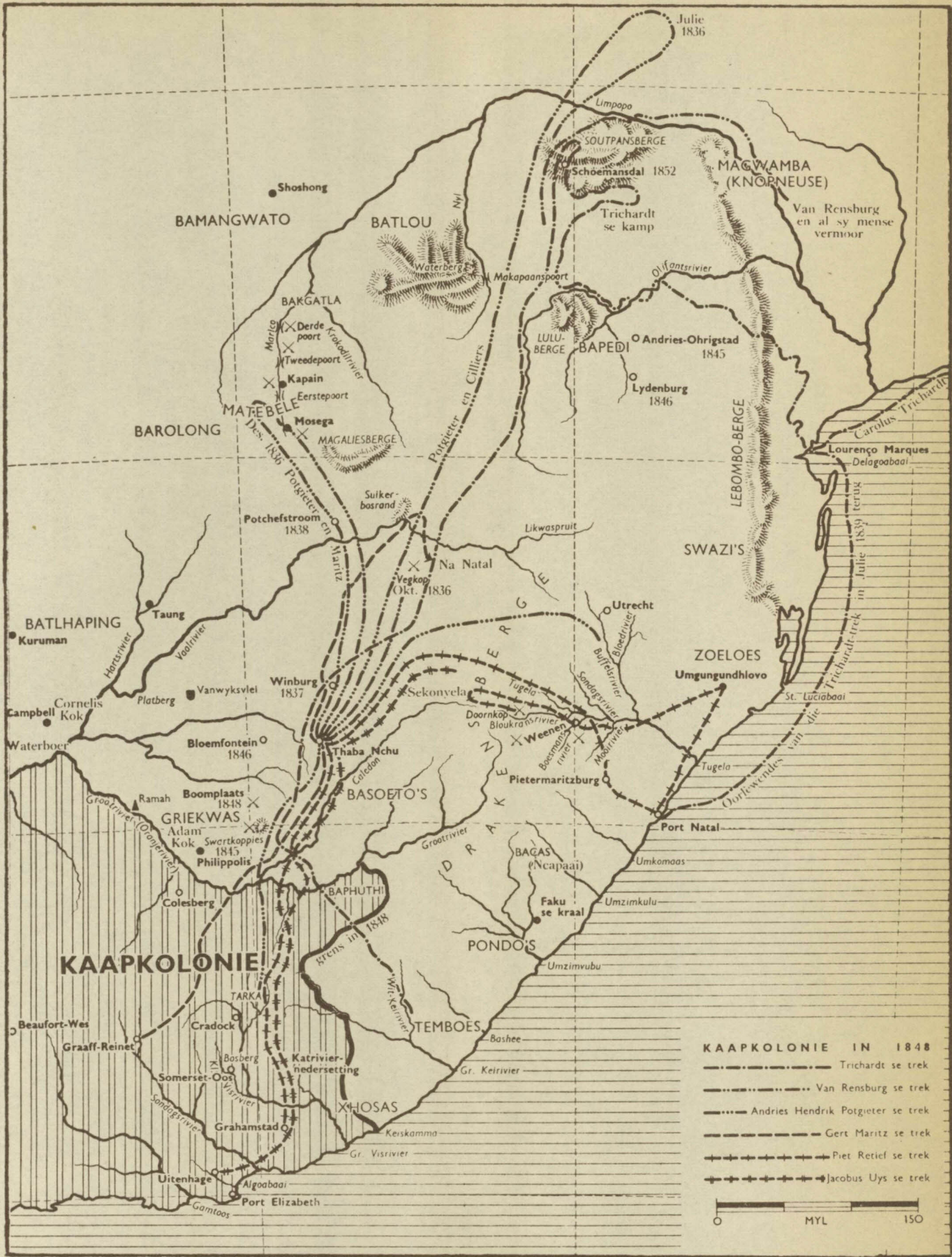
A Die Noordwaartse beweging

Die uitbreiding wat deur die landbouer bewerkstellig is, is veroorsaak deur 'n behoefte van owerheidsweë om die kolonie meer te laat produseer sodat dit in sy eie voedselbehoefte kon voorsien, met ander woorde, die oorweging was hoofsaaklik ekonomies van aard. Die faktore wat lei tot uitbreiding deur die veeboer in die 18de eeu bly steeds ekonomies van aard. Dit verskil egter van eersgenoemde deurdat dit meer spontaan geskied het as wat dit van owerheidsweë geïnisieer was. Met die Groot Trek word 'n nuwe fase ingelei, waardeur groter dele van die land beset word deur mense wat die Britse beheer wou afskud, met ander woorde, uitbreiding wat hoofsaaklik staatkundige en politieke oorweging as grondslag gehad het.

Die beperkinge op roetes na die noorde wat die veeboere aan die einde van die 18de eeu ondervind het, het ook vir die Voortrekkers bestaan, gevolglik het hulle deurgang na die noorde feitlik identies ooreengestem met dié van eersgenoemde groep. Die Voortrekkers, veral die groepe onder leiding van Potgieter, Cilliers en Van Rensburg, beweeg egter veel verder noord as enige van die veeboere.¹⁴⁾

Met die doel om in die binneland buite die grense van Engelse gebied 'n eie regering in die lewe te roep, het die Voortrekkers blanke bewoning van die Vrystaat,

14) Vergelyk kaart 6.



* Bron: Bøeseken, A.J., op. cit., Kaart 61.

Natal en Transvaal bewerkstellig en moontlik gemaak.

Voordat die werklike Groot Trek 'n aanvang geneem het, het Louis Trichardt en Lang Hans van Rensburg teen die einde van 1834 reeds die Kaapkolonie verlaat. Beide trekke beweeg noord in die rigting van die Soutpansberge. Vanaf Strydpoort beweeg die Van Rensburg trek vooruit tot in die omgewing van die Limpopo waar die hele geselskap uitgemoor word. Trichardt beweeg vanaf Strydpoort na die Soutpansberg waar 'n verkenningsgeselskap van Andries Potgieter hom in Junie 1836 inhaal. Beide geselskappe wend nou 'n poging aan om Van Rensburg en sy groep te vind en op die wyse word die noordelike gebied tot byna by die Simbabwe-bouvalle verken. Nadat Trichardt vir 'n jaar tevergeefs gewag het dat die agterste trekkers hom moes inhaal, vertrek hy na Lourenco Marques. Hier sterf die helfte van sy geselskap aan koors en die res keer per skip na Port Natal terug.

Hoewel Trichardt en Van Rensburg se trekke nie gelei het tot die onmiddellike vestiging van blankes so ver noord nie, is daar tog belangrike inligting ingewin oor die toestande en moontlikhede van die gebied.

Pas nadat Potgieter en sy verkenningsgeselskap by hulle mense in die omgewing van Winburg aangekom het, word van sy mense ten noorde van die Vetrivier deur die Matabeles vermoor en die hele geselskap val terug tot by Thaba'Nchu. Die teenstand van die Matabeles veroorsaak nou 'n oopenhoping van die trekge-

selskappe onder leierskap van Potgieter, Gert Maritz, Pieter Lafras Uys en Jacobs in die omgewing van Thaba'Nchu en die Vetrivier. Die voordeel van hierdie vertraging was daarin geleë dat die hele trek hier op 'n meer gekoördineerde wyse beplan is en dat Retief, wat intussen ook met sy groep trekkers by Thaba'Nchu aangekom het, as Goewerneur gekies is. Na vele oorewegings is besluit dat die hele trek na Natal sou beweeg. Met hierdie vooropgesette doel vertrek Retief in Oktober 1837 vooruit om van Dingaan grond te ruil. Ondertussen het Potgieter en Uys vir Miligasie beslissend verslaan. Laasgenoemde en sy oorblywende Matabeles vlug tot oor die Limpopo en Potgieter maak nou namens die Trekkers formeel aanspraak op die verowerde gebied tussen die Vaal en die Limpopo. Hierby word nog die gebied tussen die Vet en die Vaal gevoeg wat hy op 13 Junie 1838 van die Batuanghoof vir beeste geruil het. Hierna beweeg Potgieter, Maritz en Uys ook ooswaarts om hulle by Retief en sy mense aan te sluit.

B Vestiging van die Voortrekkers in Natal

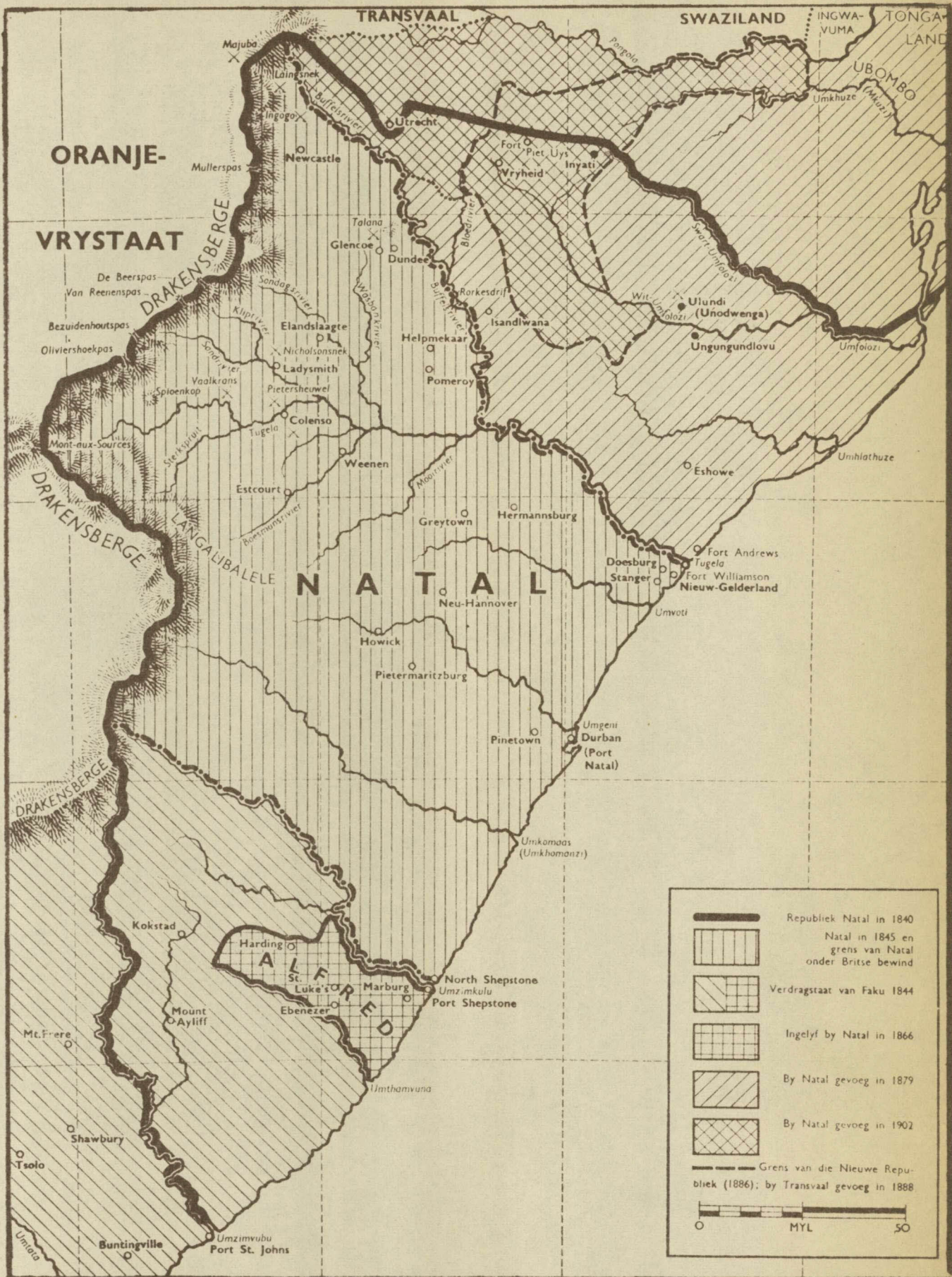
Kort voordat Retief vir die finale afhandeling van die Retief-Dingaan-traktaat na die Zoeloe-opperhoof vertrek het, was al die trekke reeds by die Drakensberge gekonsentreer. Met die moord op Retief deur Dingaan het hierdie traktaat, waardeur grond tussen die Tugela en Umsimvubu aan hom afgestaan was, nie onmiddellik in die besit van die Trekkers gekom nie. Na dié moord op hulle leier in Februarie 1838

was die Voortrekkers genadeloos blootgestel aan die moord en roofrug van Dingaan se volgelinge. Selfs die krygsman Potgieter moes saam met Uys by Italeni die knie buig voor die Zoeloe-krygers. Na hierdie nederlaag verlaat Potgieter en sy volgelinge Natal en keer terug na die gebied waarvan hy 'n deel van die Matabeles verower en 'n deel van die Batuang-hoof geruil het.

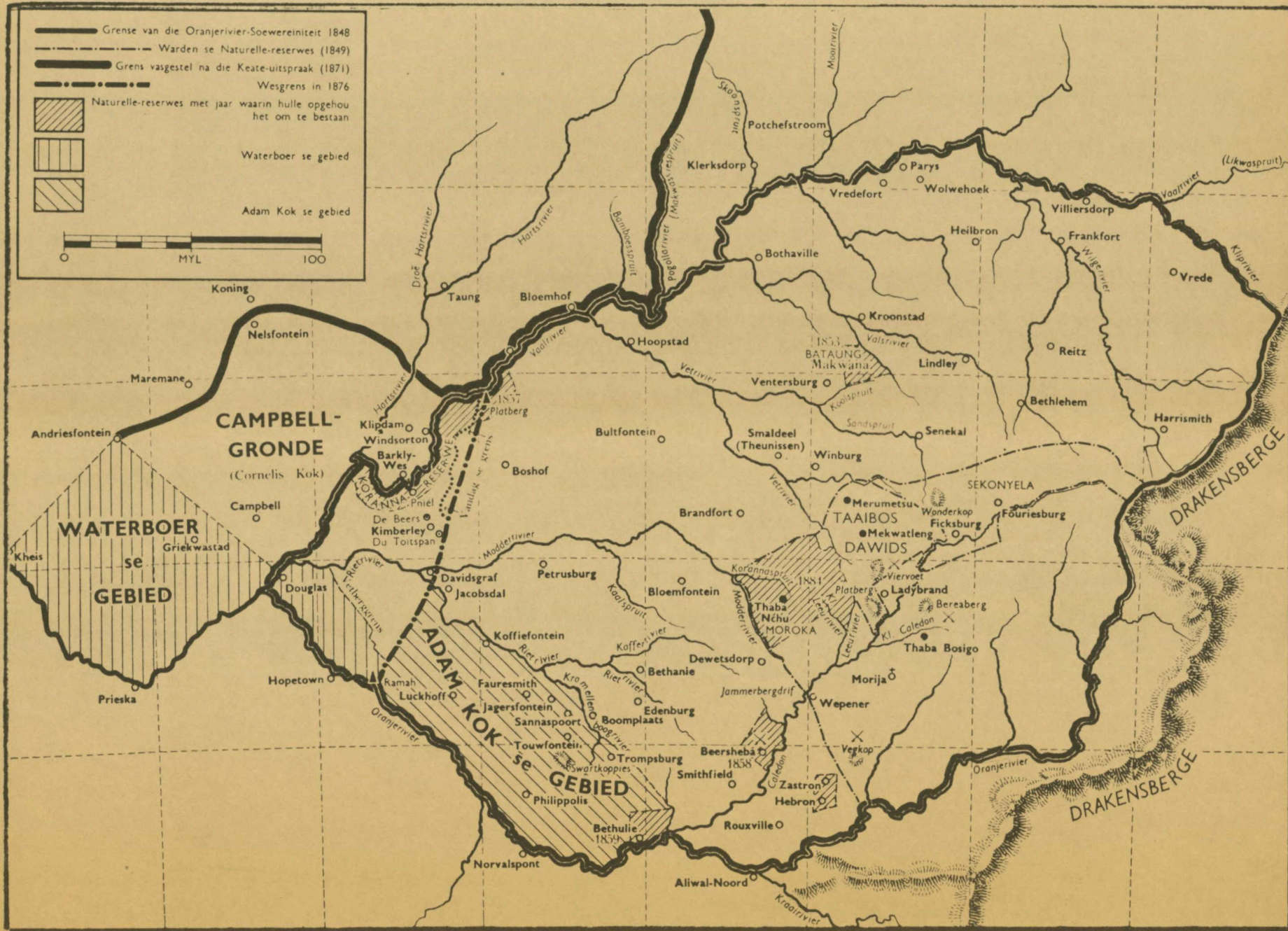
Uit 'n behoefte aan 'n leier vra die Trekkers van Natal vir Andries Pretorius om as leier op te tree en kort na sy aankoms word die Zoeloes by die slag van Bloedrivier op 16 Desember 1838 verslaan. Hierdie oorwinning en die vonds van die Retief-Dingaan-traktaat in die bladsak van Retief laat toestande in Natal veel rooskleuriger lyk. Die mag van Dingaan was egter nog nie finaal gebreek nie en 'n verdere probleem was die besetting van Port Natal op 4 Desember 1838 deur Engelse troepe. Beide hierdie probleme is in die laaste helfte van 1839 opgelos.¹⁵⁾ Eers word nuus ontvang dat Panda met 17,00 volgelinge weggebreek het van Dingaan se heerskappy en op 24 Desember verlaat die Engelse troepe Port Natal. In samewerking met Panda word die magte van Dingaan gedurende Januarie 1840 'n verpletterende nederlaag toegedien. Die mag van die Zoeloes soos dit onder Dingaan bestaan het, was finaal gebreek en die Voortrekkers kon die nodige aandag gee aan die opbou van hul jong Republiek.¹⁶⁾

15) Vergelyk Theal, G.M., Geskiedenis van Zuid-Afrika, (Kaapstad, 1897), Hoofstuk XXI.

16) Vergelyk kaart 7 vir die geografiese grense daarvan.



Bron: Bøeseken, A.J., op. cit., Kaart 70.



Bron:

Ibid., Kaart 67.



Aan die begin van 1840 het die grondgebied van die Voortrekkers as volg daar uitgesien:

- 1) Die gebied noord van die Vaalrivier tot aan die Limpopo, wat deur Potgieter in November 1837 van die Matabeles verower is.
- 2) Die gebied wes van die Drakensberge tussen die Vet- en die Vaalriviere wat Potgieter van die Batuang-hoof op 13 Junie 1838 geruil het.
- 3) Die grondgebied tussen die Tugela en die Umsimvubu wat Retief deur 'n ooreenkoms met Dingaan verkry het.
- 4) Die streek tussen die Swart Umfolozi, die Drakensberge en die see, wat Pretorius volgens Volksraadsbesluit van Mei 1839 op 14 Februarie 1840 geannekseer het.

Die streek tussen die Oranje en die Vaal was nie suiwer Voortrekkergebied nie en is bewoon deur 'n paar Voortrekkers, Griekwas, Basoeto's, trekboere, ens.¹⁷⁾ Met uitsondering van laasgenoemde gebied het die noordelike provinsies van die R.S.A. destyds 'n verenigde maatskappy, onder Voortrekker beheer gevorm. Die Natalse Volksraad was die hoogste gesag en die streek buitekant Natal het verteenwoordiging op hierdie Raad gehad.

17) Vergelyk kaart 8.

C Die verlies van Natal vir die Voortrekkers

As dit nie vir Engelse inmenging in 1842 was nie sou die Groot Trek heel moontlik reeds in 1840 'n einde bereik het. Op 4 Mei 1842 bereik Engelse troepe onder leiding van Smith, Port Natal, en die Trekkers se vergeefse stryd om Natal vir hulself te behou begin. Die Imperiale regering was aanvanklik nie geneë om Natal te annekseer nie met die gevolg dat die Trekkers steeds bly hoop het dat die Engelse Natal sou ontruim. Op 12 Mei 1843 word Natal egter deur proklamasie tot Britse kolonie verklaar en alle hoop vir die Voortrekkers verdwyn. Die vrees vir die Engelse beleid ten opsigte van die inboorlinge laat baie van die trekkers teruggaan oor die Drakensberge om by Potgieter aan te sluit en Engelse immigrante begin Natal binnesypel.

D Gebeure noord van die Vetrivier

Na die slag van Italeni het Potgieter teruggetrek na die gebied tussen die Vet- en die Vaalriviere. Teen die einde van 1838 bereik hy die Mooirivier waar hy Potchefstroom aanlê. Potchefstroom dien nou as sentrum waarvandaan Potgieter bevel voer oor die gebied wat strek vanaf die Vetrivier tot aan die Magaliesberge in die noorde. Hierdie gebied wat die Winburg-Mooirivier-Republiek genoem kan word, het die landstreek gevorm waarheen die meeste Trekkers na die anneksasie van Natal verhuis het.

Die politieke toestande in Trans-Oranje (die gebied tussen die Oranje- en die Vetriviere) waar M. Oberholzer en sy volgelinge hulle as Britse onderdane be-

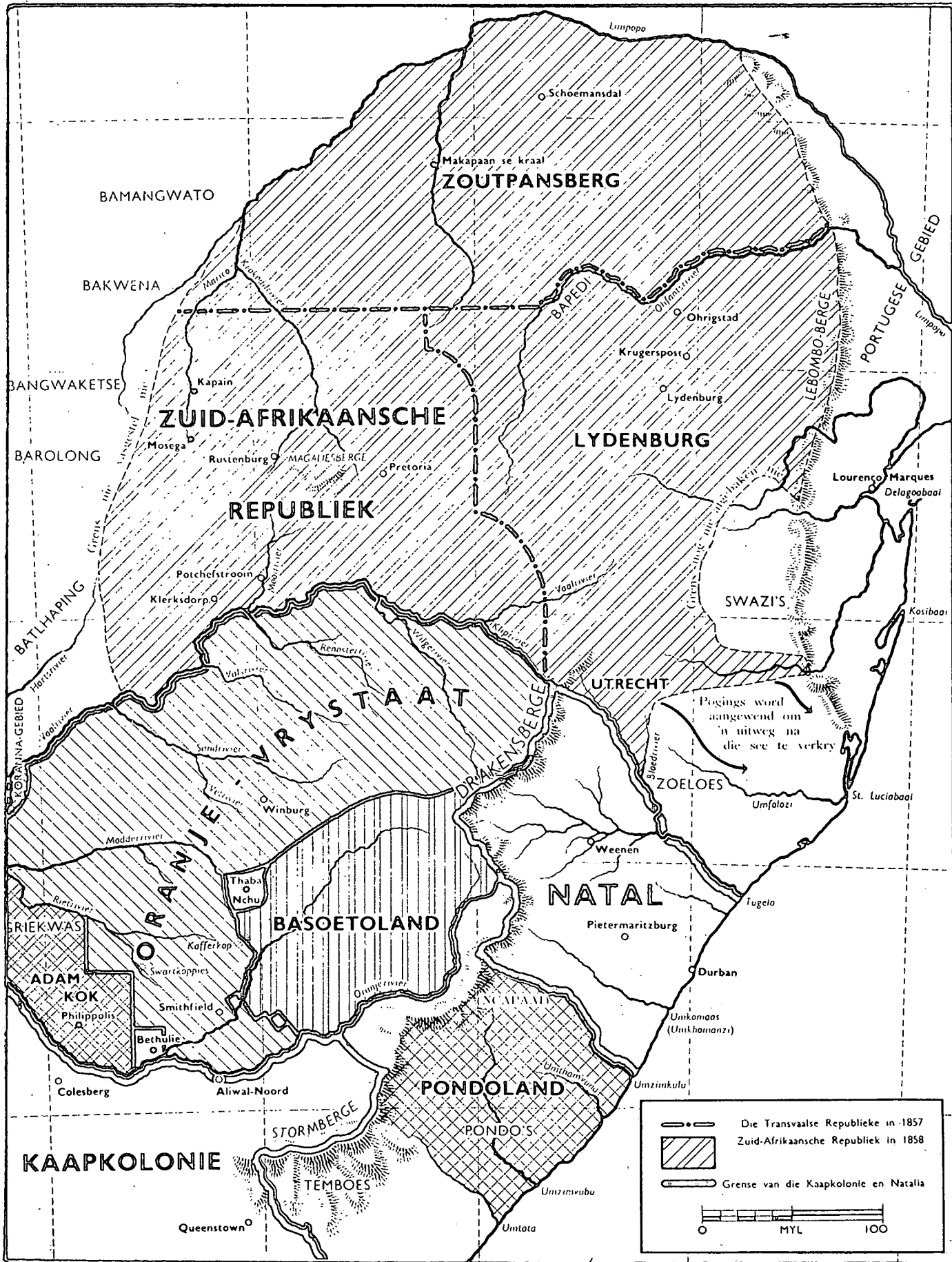
skou het en sy begeerte om handelsbetrekkings met die Portugese aan die Ooskus aan te knoop, laat Potgieter verder oos beweeg waar hy Ohrigstad aanlê.¹⁸⁾ Die roete tussen Ohrigstad en Delagoabaai was met die tsetsevlieg besmet en Ohrigstad was self in die koorsstreek geleë. Gepaard hiermee was die omgewing ook nie so geskik vir boerdery soos aanvanklik gemeen is nie. Teleurgesteld met die omgewing begin Potgieter weer noord beweeg. Aan die begin van 1848 lê hy Schoemansdal aan en ken plase, suid van die Limpopo by Soutpansberg aan sy volgelinge toe. In hierdie tyd word die bevolking van Transvaal aansienlik aangevul deur die Trekkers uit Natal waaronder ook Andries Pretorius hom bevind. So ontstaan die Republieke van Transvaal en Oranje-Vrystaat.

6.5 MIGRASIE VANAF 1848 TOT 1870

In hierdie stadium kon die besetting van die land, soos ons dit vandag ken, as voltooi beskou word. Die politieke woelinge wat hierop volg het hoofsaaklik bestaan uit 'n stryd om handhawing van hul onafhanklikheid deur die Transvalers en Vrystaters teen Britse Imperialisme. So vind ons dat in 1854 die Suid-Afrikaanse landsgebied beset word deur die twee Boere Republieke en twee Britse Kroonkolonies.¹⁹⁾

18) Die „Cape of Good Hope Punishment Act" wat bepaal het dat alle persone suid van die 26ste graad suiderbreedte as Britse onderdane beskou word was moontlik mede verantwoordelik daarvoor dat Potgieter tot buite hierdie gebied wou beweeg.

19) Vergelyk kaart 9.



* Bron: Böeseken, A.J., op.cit., Kaart 69.

Hierdie periode word gekenmerk deur 'n geringe binne-landse blanke migrasie en 'n yl verspreiding van dié bevolking oor die sentrale dele van die land. Die dorpsgebiede wat wel in die binneland ontstaan het, het hoofsaaklik gedien as klein beperkte dienssentrums vir die omliggende boeregemeenskappe. Stedelike gebiede van noemenswaardige omvang het slegs aan die kus bestaan en van migrasie tussen hierdie stede en die binnelandse platteland was daar feitlik geen sprake nie. In hierdie stadium kon ekonomiese welvaartsdifferensiasie tussen streke as die enigste aansporing dien om 'n grootskaalse binnelandse migrasie aan die gang te sit. Sodanige differensiasie was grotendeels afwesig en dié wat wel bestaan het, was gegrond op landbouproduksie en die mark daarvoor. Dat dit weinig of geen invloed op binnelandse migrasie gehad het nie, kan toegeskryf word aan die potensiaal van die landbou, die geografiese struikelblokke en politieke verskille wat tussen die binneland en die meer welvarende kusgebiede bestaan het.

'n Gestadige ekonomiese ontwikkeling het in die stadium nie uitgebly nie, maar as gevolg van die gebrekkige vervoer was die trefwydte daarvan beperk. Die betreklike maatskaplike en ekonomiese isolasie van die blanke bevolking van die binneland wat reeds met die trek van die veeboere begin ontstaan het en deur die Groot Trek vererger is, het 'n eie sosio-ekonomiese struktuur en lewenspatroon totstand gebring, nl. 'n eenvoudige bestaans ekonomie en 'n ongedifferensieerde maatskaplike struktuur van betreklik geïsoleerde gemeenskappies.

Hierdie toedrag van sake wat hoofsaaklik bewerkstellig is deur die gebrek aan vervoer en kommunikasie, het daartoe gelei dat die blanke bevolking in die binneland in die algemeen 'n sosio-ekonomiese selfgenoegsame en geïsoleerde bestaan gevoer het. Gevolglik was daar weinig aanleiding tot migrasie na en van hierdie gebiede.

In 1859 word 'n begin gemaak met die bou van die eerste spoorweg in Suid-Afrika, naamlik van Kaapstad oor Stellenbosch na Wellington, wat in 1863 voltooi word. Hierdie spoorlyn wat 'n begin maak aan die verbreking van die binnelandse afgesonderdheid, word opgevolg deur die Wynberg-Soutrivier trajek in 1864. Dit was egter eers na die ontdekking van diamante en goud dat dié ontwikkeling enige waarde vir die binneland verkry het.

6.6 DIE PERIODE 1870 TOT 1921

Die ontdekking van diamante in 1867 en veral van die Witwatersrandse goud in 1886 bewerkstellig 'n ekonomiese en maatskaplike omwenteling in Suid-Afrika wat verreikende invloed op binnelandse migrasie gehad het. Die nuwe bronne van rykdom skep nuwe bestaansmoontlikhede en sterk aansporings tot migrasie en veroorsaak 'n toeneemende saamtrek van bevolking in die noorde.²⁰⁾ Hiermee word die proses van verstedeliking aan die gang gesit wat in die twintiger jare in momentum toeneem en die belangrikste kenmerke aan die migrasieproses in Suid-Afrika besorg.

20) Vergelyk tabelle 6.1 en 6.2.

Waar die aanvanklike trek van die Suide na die Noorde bevorder is deur die soek na beter boerderymoontlikhede²¹⁾ en dus hoofsaaklik deur ekonomiese dryfvere aangevul deur politieke oorwegings, aan die gang gesit en gedra is, tree nou nuwe aansporings tot migrasie navore. Kimberley en Johannesburg ontwikkel in die tyd tot betreklike groot industriële stede. Veral Johannesburg trek groot getalle, meestal buitelanders in hulle duisendtalle. Aanvanklik staan die inheemse plattelandse bevolking vreemd en afsydig teenoor die skielike omwenteling op ekonomiese en maatskaplike gebied, maar na gelang die gevolge daarvan steeds verderreikende implikasies vir bestaansmoontlikhede meebring, begin die proses van migrasie van die platteland na die stedelike gebiede steeds groter omvang aanneem. Hierdie toenemende stedelike konsentrasie en ekonomiese ontwikkeling in Transvaal was dan ook hoofsaaklik daarvoor verantwoordelik dat die provinsie se blanke bevolking van 50,000 in 1880 tot 119,000 in 1890 en tot byna 'n kwartmiljoen in 1895 vermeerder het.

6.7 DIE PERIODE 1921 TOT 1960

Die binnelandse migrasie van blankes in Suid-Afrika begin vanaf ongeveer 1921 veel ingewikkelder te raak en om die proses duideliker uit te beeld sal daar, eerstens, aandag gegee word aan die migrasie van platteland na stad, tweedens, die migrasie tussen die vier provinsies, en derdens, migrasie tussen die distrikte.

21) Vergelyk die Droogtekommissie verslag, U.G. 49 van 1923.

Die beweging van die een landelike gebied na die ander, waaraan veral die Oranje-Vrystaat sy blanke bevolking in die vorige periode te danke het, word as 'n tipiese Suid-Afrikaanse migrasieproses in die tydperk 1870-1921 finaal afgesluit. Namate die sekondêre nywerhede in Suid-Afrika vanaf ongeveer die Eerste Wêreldoorlog, 'n besondere groei begin toon²²⁾ ontwikkel groot stedelike gebiede met toenemende gedifferensieerde bestaansmoontlikhede wat as die belangrikste faktor in die moderne geografiese verspreiding van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking beskou kan word. Die proses van verskuiwing van die plattelandse bevolking na die stedelike gebiede vorder sodanig dat die platteland vanaf 1921 tot 1951 'n totaal van 405,250 blankes aan die stedelike gebiede afgestaan het. Tot 1931 het die platteland minder as sy natuurlike aanwas afgestaan maar sedert 1931 meer as sy aanwas.²³⁾

22) Dit was veral vanaf 1940 wat die sekondêre nywerhede in Suid-Afrika 'n fenomenale groei begin toon.

23) Verslag van die Kommissie van ondersoek na blanke bewoning van die platteland, (Staatsdrukker, Pretoria, 1959), p. 14.

TABEL 6.1

JAARLIKSE GROEIKOERS VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE VERSKILLENDE PROVINSIES VAN SUID-AFRIKA VANAF 1852/55 TOT 1960*

Periode	Kaap	Natal	Transvaal	O.V.S.	R.S.A.
1852/55-1874/75	% 3.9 (1855-1875)	% 4.1 (1852-1874)	% 2.3 (1854-1875)	% 3.0 (1854-1874)	% -
1874/75-1904	3.1 (1875-1904)	5.6 (1874-1904)	7.2 (1875-1904)	5.7 (1874-1904)	-
1904-1911	0.1	0.1	5.1	3.0	1.9
1911-1921	1.1	3.4	2.6	0.7	1.7
1921-1931	1.4	2.6	2.5	0.9	1.8
1931-1941	1.0	2.1	3.2	-0.3	1.8
1941-1946	1.1	1.6	2.3	0.4	1.6
1946-1951	1.4	3.0	2.5	2.4	2.1
1951-1960	0.8	2.4	2.2	2.1	1.7
1904-1960	1.0	2.3	2.9	1.2	1.8

* Vergelyk voetnoot tabel 4.3.

TABEL 6.2

BLANKE BEVOLKINGSDIGTHEID PER VIERKANTE MYL *

JAAR	KAAP	NATAL	TRANSVAAL	ORANJE-VRYSTAAT
1865	0.9	-	-	-
1875	1.2	-	-	-
1880	-	-	-	1.2
1890	-	-	-	1.6
1891	1.7	2.3	-	-
1904	2.1	2.9	2.7	2.9
1911	2.1	2.9	3.8	3.5
1921	2.3	4.1	5.0	3.8
1926	2.5	4.7	5.6	4.1
1931	2.7	5.2	6.4	4.1
1936	2.8	5.7	7.5	4.0
1941	3.0	6.5	8.7	4.0
1946	3.1	7.1	9.7	4.0
1951	3.4	8.2	11.0	4.6
1960	3.6	10.1	13.4	5.5

* BRON:

R.P. 62/63, p. 4.

TABEL 6.3

BLANKE STEDELIKE BEVOLKING IN DIE PROVINSIES VAN
SUID-AFRIKA, UITGEDRUK AS 'N PERSENTASIE VAN DIE
TOTALE BLANKE BEVOLKING VIR BEPAALDE SENSUSJARE
VANAF 1904-1960*

JAAR	KAAP	NATAL	TRANSVAAL	ORANJE-VRYSTAAT	R. S. A.
	Stedelik	Stedelik	Stedelik	Stedelik	Stedelik
	%	%	%	%	%
1904	53.9	60.7	60.5	33.6	53.6
1911	51.0	67.1	61.4	31.4	53.0
1921	58.1	73.6	64.6	40.9	59.7
1936	65.5	78.9	73.0	49.6	68.2
1946	73.0	84.2	79.3	57.0	75.6
1951	76.5	85.9	82.1	65.0	79.1
1960	81.1	88.9	85.5	76.4	83.6

*BRON: Statistiese Jaarboek 1963, (Buro vir Statistiek, Pretoria, 1963), p. A 14.

TABEL 6.4

VERDELING VAN DIE BLANKE BEVOLKING VOLGENS PROVINSIES VANAF 1904 TOT 1960 *

JAAR	KAAP		NATAL		TRANSVAAL		O.V.S.		TOTAAL	
	G	%	G	%	G	%	G	%	G	%
1904	579,729	51.89	97,109	8.69	297,717	26.65	142,679	12.77	1,117,234	100.00
1911	582,445	45.63	98,115	7.69	420,570	32.95	175,189	13.73	1,276,319	100.00
1918	618,674	43.52	121,931	8.58	499,347	35.12	181,678	12.78	1,421,630	100.00
1921	650,635	42.77	136,887	9.00	544,973	35.82	188,848	12.41	1,521,343	100.00
1926	706,137	42.11	158,916	9.48	608,622	36.30	202,985	12.11	1,676,660	100.00
1931	748,478	40.96	177,449	9.71	696,120	38.09	205,375	11.24	1,827,422	100.00
1936	791,051	39.49	190,549	9.51	820,756	40.97	200,978	10.03	2,003,334	100.00
1941	824,881	37.64	218,139	9.96	949,835	43.34	198,537	9.06	2,191,392	100.00
1946	870,149	36.68	236,697	9.98	1,063,121	44.82	202,077	8.52	2,372,044	100.00
1951	935,085	35.40	274,240	10.38	1,204,712	45.60	227,652	8.62	2,641,689	100.00
1960	1,003,207	32.48	340,235	11.02	1,468,305	47.54	276,745	8.96	3,088,492	100.00

196

*BRON: R.P. 62/63, p. 2.

As die land se jaarlikse groeikoers van bevolking²⁴⁾ sowel as die blanke bevolkingswins deur migrasie en natuurlike aanwas as norme gebruik word, blyk die volgende:

- 1) Die Kaapprovinsie en die Oranje-Vrystaat, die grootste plattelandse substreke, verloor reeds vanaf voor 1921 tot 1946 'n aansienlike persentasie van hulle blanke bevolking deur migrasie. Die bevolkingsgroei wat hulle wel toon is so laag dat dit selfs veel minder is as hulle natuurlike aanwas.
- 2) Die intersensus periode 1946 tot 1951 toon 'n styging in die groeikoers van die blanke bevolking in die Oranje-Vrystaat wat goed vergelyk met dié van Transvaal. Hierdie styging was hoofsaaklik bewerkstellig deur die ontwikkeling van die stedelike gebied van die Vrystaatse goudvelde.

Die groeikoers van die Kaapprovinsie bly steeds laag, en impliseer dat die ander drie provinsies 'n blanke bevolkingswins ten koste van eersgenoemde getoon het. As die blanke bevolkingsgetalle van die provinsies in aanmerking geneem word, is die bevolkingswins van Transvaal, proporsioneel die belangrikste. (Vergelyk tabel 6.4)

24) Vergelyk tabel 6.1.

Hierdie provinsie se konstante groei oor die lang termyn lei ook daartoe dat dit vandag oor die digste konsentrasie van blankebevolking beskik.

(Vergelyk tabel 6.2)

Om 'n meer gedetailleerde beeld van die blanke bevolkingsneiginge in kleiner geografiese eenhede vir die betrokke periode te verkry, is die landdrosdistrikte van die land, soos aangepas by die distriksgrense op 31 Desember 1965, as eenhede geneem en die bevolkingsneigings ontleed. In die tabelle en die bespreking is die distrikte in bepaalde groottegroeppe verdeel. Daar is gepoog om die verdeling so te kies dat dit homogene distrikte saam groepeer. So, byvoorbeeld, is die distrikte met 'n bevolking van 0 - 2000 blankes oorwegend landelike distrikte waar daar in ekstensiewe boerdery gespesialiseer word en waar klein dorpie as bedieningsentrums aanwesig is. Oor die algemeen word gevind dat hoe groter die distrik se blanke bevolking is hoe belangriker raak die dorpe of stede se persentuele aandeel aan die totale bevolking van die distrik. Watter faktore vir hierdie proses verantwoordelik is, raak in hierdie en die daaropvolgende hoofstukke duideliker en dit is genoeg om hier te sê dat dit ook as leiding by die verdeling van die distrikte in groottegroeppe gebruik is.

TABEL 6.5

DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE DISTRIKTE VAN DIE VERSKILLENDE
GROOTTEGROEPE AS 'N PERSENTASIE VAN DIE TOTALE BLANKE
BEVOLKING VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA*

Groep (persone blank) -	1921	1936	1951	1960
0 - 2,000	6.74	4.60	3.63	3.34
2,001 - 4,000	15.25	13.21	7.87	5.95
4,001 - 6,000	15.84	8.28	8.31	6.78
6,001 - 8,000	8.18	8.17	4.85	4.22
8,001 - 10,000	10.46	5.34	4.71	3.12
10,001 - 15,000	7.63	12.82	9.14	8.54
15,001 - 30,000	10.82	9.85	9.65	13.45
30,001+	25.08	37.73	51.84	54.60

*BRON: Bylaag 7, 8 en 9.

TABEL 6.6

DIE AANTAL DISTRIKTE VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA
GERANGSKIK VOLGENS HULLE BLANKE BEVOLKINGSGETALLE VIR
BEPAALENDE SENSUSJARE*

Groep**	1921	1936	1951	1960
A	110	100	100	107
B	84	89	74	63
C	48	35	45	43
D	18	24	19	19
E	18	12	14	11
F	10	22	20	22
G	8	10	13	19
H	5	9	16	17

* BRON: Bylaag 7, 8 en 9.

** A = 0 tot 2,000 persone
 B = 2,001 tot 4,000 persone
 C = 4,001 tot 6,000 persone
 D = 6,001 tot 8,000 persone
 E = 8,001 tot 10,000 persone
 F = 10,001 tot 15,000 persone
 G = 15,001 tot 30,000 persone
 H = 30,001 en meer persone.

TABEL 6.7

DIE DALING EN STYGING VAN DISTRIKTE VAN DIE EEN. GROOTTEGROEP NA DIE ANDER VIR DIE PERIODES 1936 TOT 1951 EN 1951 TOT 1960*

GROEP**	1936 TOT 1951																			
	D A A L									S T Y G									KONSTANT	
	A	B	C	D	E	F	G	H	To- taal	A	B	C	D	E	F	G	H	To- taal	Ge- tal	As % van groep
A		16						16											84	84.0
B			10					10	11									11	53	59.5
C				8				8	1	16								17	20	57.1
D									2	3	3							8	11	45.9
E						2		2	1		2	3						6	6	50.0
F									1	1		1	6					9	11	50.0
G												1		8				9	4	40.0
H														1	6			7	9	100.0
TOTAAL																				
1) Getal	0	16	10	8	0	2	0	0	36	16	20	5	5	6	9	6	0	67	198	65.8
2) as % van groep	0.0	18.0	28.6	33.3	0.0	9.1	0.0	0.0	11.9	16.0	22.5	14.3	20.8	50.0	40.9	60.0	0.0	22.3		

TABEL 6.7
(VERVOLG)

1951 TOT 1960

GROEP**	D A A L									S T Y G									KONSTANT	
	A	B	C	D	E	F	G	H	To- taal	A	B	C	D	E	F	G	H	To- taal	Ge- tal	As % van groep
A		11							11										96	96.0
B			6						6	3								3	54	73.0
C				2					2		8							8	33	73.4
D					3				3			5						5	11	57.9
E						1			1			1	4					5	5	35.7
F							1		1	1	1		1	5				8	13	65.0
G								1	1				1	1	6			8	10	76.9
H																2		2	15	93.8
TOTAAL																				
1) Getal	0	11	6	2	3	1	1	1	25	4	9	6	6	6	6	2	0	39	237	78.7
2) As % van groep	0.0	14.9	13.3	10.5	21.4	5.0	7.7	6.2	8.3	4.0	12.1	13.3	31.6	42.9	30.0	15.4	0.0	13.0		

*BRON: Tabel 6.11.

** : Sien voetnoot by tabel 5.6 vir groottegroepe.

Uit tabel 6.5 blyk duidelik dat distrikte met 'n blanke bevolking van 0 tot 2,000, 2,001 tot 4,000, 4,001 tot 6,000, 6,001 tot 8,000 en 8,001 tot 10,000 vanaf 1921 tot 1960 geleidelik besig is om proporsioneel 'n al kleiner persentasie van die land se blanke bevolking te huisves. Die distrikte met 'n bevolking van 10,001 tot 15,000 bly skommelend konstant, terwyl die met 15,001 en meer persone relatief 'n al groter konsentrasie van blanke bevolking ondervind.

Tabel 6.6 toon verder dat die aantal distrikte in genoemde groottegroepe wie se persentuele aandeel aan die totale blanke bevolking afneem, ook besig is om geleidelik minder te word. Aangesien daar slegs een basis vir distriksgrense gebruik word, impliseer dit dus dat van die kleiner distrikte (onder 10,000 blankes) besig is om te groei sodat hulle by die groter groeperinge inskakel. By 'n nadere ontleding van tabel 6.6 sal egter gemerk word dat die aantal distrikte in die individuele groepering onder 10,000 vanaf 1921 tot 1951 redelik skommelend konstant gebly het en dat die individuele groepe soms 'n styging van die een termyn na die volgende in genoemde periode getoon het. Hierteenoor het die aantal distrikte in die 15,001 plus groepe konstant gestyg. As al hierdie waarneminge vir die 1921 tot 1951 periode gekonsolideer word, beteken dit dat dit nie vanselfsprekend is dat blanke bevolkingsgroei die individuele distrikte van die een groottegroep na die volgende laat styg nie. Dit veronderstel ook dat die distrikte wat vanaf die breë groepering onder 10,000 persone na dié van 10,000+ persone gegroei het, redelik willekeurig

uit enige groep onder eersgenoemde gekom het.. As na tabel 6.7 gekyk word is dit duidelik dat laasgenoemde patroon vir die periode 1951 tot 1960 ietwat verander het. In genoemde periode het distrikte veel meer konsekwent van die een groottegroep na die volgende oorgegaan as in die periodes 1921-1936 en 1936 tot 1951. Dit wil dus voorkom of die patroon van blanke bevolkingskonsentrasies in Suid-Afrika vanaf 1951 'n vaste beslag begin kry en dat die neiginge gedurende die periode 1921 tot 1951, en wat in 'n mate vanaf 1951 tot 1960 voortgesit is, besig is om te verdwyn. Die verskillende groeieigings wat later by die invloed van ekonomiese ontwikkeling op bevolkingskonsentrasies bespreek word, sal egter in die toekoms steeds nuwe bevolkingsgroeipunte skep, solank as wat die land se ekonomie genoegsame groeikrag toon. Namate laasgenoemde groeikrag afneem sal die patroon van gebiede wat 'n hoë konsentrasie van bevolking ondervind, ook minder oor tyd en van gebied tot gebied wissel, en sal die neiging van sodanige konsentrasies in bepaalde gebiede steeds toeneem.

Uit tabel 6.5 lei ons af dat vanaf 1921 tot 1960 dit oorwegend die distrikte met 'n blanke bevolking van minder as 8,000 persone was wat van hulle bevolking aan gebiede met 'n hoër bevolkingskonsentrasie afgestaan het. Dit is ook in 'n minder mate waar van die distrikte met 'n blanke bevolking van 8,001 tot 10,000 persone. Tabel 6.8 dui verder daarop dat hoe kleiner die distrik in eersgenoemde groep is, hoe groter is die kans dat sy blanke bevolking sal daal of konstant bly.

TABEL 6.8

DIE STYGING OF DALING VAN DIE DISTRIKTE VAN DIE EEN
GROOTTEGROEP NA DIE ANDER, UITGEDRUK AS 'N PERSENTA-
SIE VAN DIE TOTALE AANTAL DISTRIKTE*

GROEP	1936 TOT 1951			
	Styg	Daal	Konstant	Totaal
0 - 2,000	5.3	-	27.9	33.2
2,001 - 4,000	6.6	5.3	17.6	29.5
4,001 - 6,000	1.7	3.3	6.6	11.6
6,001 - 8,000	1.7	2.6	3.7	8.0
8,001 - 10,000	2.0	0.0	2.0	4.0
10,001 - 15,000	3.0	0.7	3.7	7.4
15,001 - 30,000	2.0	0.0	1.3	3.3
30,001+	-	0.0	3.0	3.0
TOTAAL	22.3	11.9	65.8	100.0
	1951 TOT 1960			
0 - 2,000	1.3	-	31.9	33.2
2,001 - 4,000	3.0	3.7	17.9	24.6
4,001 - 6,000	2.0	2.0	10.9	14.9
6,001 - 8,000	2.0	.7	3.7	6.4
8,001 - 10,000	2.0	1.0	1.7	4.7
10,001 - 15,000	2.0	.3	4.3	6.6
15,001 - 30,000	.7	.3	3.3	4.3
30,001+	-	.3	5.0	5.3
TOTAAL	13.0	8.3	78.7	100.0

*BRON: Tabel 6.7.

Bogenoemde daling, styging of konstante neiging in blanke bevolking wat ook by benadering in die laaste kolom van tabel 6.11 vir elke distrik uitgebeeld is, het geen besondere betekenis as dit nie in 'n relatiewe verband met veranderings in die land as geheel gesien word nie, met ander woorde, hoe hierdie neigings in die bevolking van elke distrik met die van ander distrikte en die van die land as geheel vergelyk. Om dié relatiewe verband te kan identifiseer, is van die sogenaamde netto-verskuiwingsmetode van berekening gebruik gemaak.²⁵⁾

Hierdie metode gaan van die standpunt uit dat 'n streek, provinsie of land, oor tyd, 'n vermeerdering of vermindering in bevolking toon. Hierdie bevolkingsveranderings word bewerkstellig deur die vermeerdering en/of vermindering wat die bevolkingsgetalle van kleiner geografiese eenhede binne die groter geheel, soos byvoorbeeld, ekonomiese streke of distrikte ondervind. Dit wil sê, die veranderings wat in die bevolkingsgetalle van die land oor tyd plaasvind, is die resultaat van die veranderings in dié kleiner substreke.

Vir die doel van 'n beter insig in die hele periode 1921 tot 1960 is die verandering in blanke bevolkingsgetalle tussen die tydperke 1921 tot 1936, 1936 tot 1951 en 1951 tot 1960 in Suid-Afrika as geheel en ook in elke distrik daarvan bepaal. Gedurende die onderskeie tydvakke het die blanke bevolking van sommige distrikte

25) Vir die toepassing van hierdie metode sien Perloff, H.S., e.a., Regions resources and economic growth, (Baltimore, 1960), p. 33

'n hoër groeikoers as dié van die land as geheel getoon, terwyl ander 'n geringer groei, geen groei of 'n afname getoon het. Die distrikte wat 'n hoër groei getoon het, het bygedra tot die netto opwaartse verskuiwing van bevolking in Suid-Afrika, terwyl die res bygedra het tot die netto afwaartse verskuiwing van die bevolking. Die waarde van die metode is dus daarin geleë dat dit, eerstens, aantoon of 'n streek bygedra het tot die land se netto opwaartse of netto afwaartse verskuiwing in bevolking, en ook hoe groot die streek se relatiewe aandeel aan enige van die twee prosesse was. Waar 'n streek noemenswaardig deel het aan die netto opwaartse verskuiwing impliseer dit verder dat sy bevolking aangevul is deur migrasie. Aangesien bevolkingsgroei die resultaat is van meer as net natuurlike aanwas, is die omgekeerde van die stelling nie altyd waar nie, met ander woorde, sonder dat persone 'n streek verlaat, kan daardie streek bydra tot die netto afwaartse verskuiwing van bevolking. Laasgenoemde kan alleenlik geskied as die streek se bevolkingsgroei deur natuurlike aanwas kleiner is as die bevolkingsgroei van die land as geheel deur natuurlike aanwas plus interkontinentale migrasie.

Hoe noemenswaardig of belangrik 'n distrik se bydrae tot die netto verskuiwing is, moet weer eens in verhouding tot sy bevolkingsgrootte geoordeel word. Uit die tabelle is dit duidelik dat as die aantal persone waarmee 'n streek se bevolking styg of daal, dieselfde is vir 'n streek met 'n groot en een met 'n klein bevolking, die persentasie-aandeel aan die netto op- of afwaartse verskuiwing van die hele land, vir beide dieselfde sal wees. Dit is nou vanselfsprekend dat 'n vermeerdering of vermindering met dieselfde aantal mense op die „klein“ distrik se bevolking 'n groter invloed sal hê as in die geval van die „groot“ distrik. Om die relatiewe aandeel van elke distrik aan die netto op- of afwaartse verskuiwing van Suid-Afrika se blanke bevolking duideliker uit te beeld is die distrikte in tabelle 6.9, 6.10 en 6.11 ingedeel volgens hul blanke bevolkingsgetalle in 1936, 1951 en 1960 onderskeidelik.

TABEL 6.9

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE
DISTRIKTE VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA
VIR DIE PERIODE 1921 TOT 1936 INGEDEEL VOLGENS
BEVOLKINGSGETALLE IN 1936 *

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Bedford	- 744	- .32
Britstown	- 966	- .42
Cathcart	- 1,172	- .50
Glen Grey	- 350	- .15
Hanover	- 876	- .38
Hartswater	- 117	- .05
Herschel	- 67	- .03
Hopefield	- 421	- .18
Keiskammahoek	- 424	- .18
Komga	- 387	- .17
Lady Grey	- 710	- .31
Maraisburg	- 489	- .21
Middledrift	- 148	- .06
Murraysburg	- 646	- .28
Noupoort	+ 101	+ .04
Pearston	- 835	- .36
Peddie	- 531	- .23
Richmond	- 662	- .28
Sterkstroom	- 1,056	- .45
Stockenström	- 389	- .17
Tarka	- 1,082	- .47
Taung	- 462	- .20

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Venterstad	- 597	- .26
Victoria-Oos	- 461	- .20
Mount Ayliff	- 74	- .03
Mount Fletcher	- 63	- .03
Mount Frere	- 31	- .01
Qumbu	- 95	- .04
Tsolo	- 113	- .05
Umzinkulu	- 92	- .04
Elliotdale	- 52	- .02
Engcobo	- 133	- .06
Mqanduli	- 125	- .05
St. Mark's	- 71	- .03
Xalanga	- 237	- .10
Butterworth	- 212	- .09
Idutywa	- 71	- .03
Kentani	- 26	- .01
Nqamakwe	- 69	- .03
Tsomo	- 103	- .04
Willowvale	- 34	- .01
Bizana	- 20	- .01
Flagstaff	- 15	- .01
Libode	- 12	- .01
Lusikisiki	+ 8	+ .00(3)
Ngqeleni	+ 25	+ .01
Port St. Johns	+ 38	+ .02
Tabankulu	- 16	- .01

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Alfred	+ 502	+ .22
Babanango	- 224	- .10
Bergville	- 264	- .11
Camperdown	- 279	- .12
Dannhauser	- 57	- .02
Impendle	- 90	- .04
Inanda	- 593	- .25
Ixopo	- 245	- .11
Kranskop	- 114	- .05
Mapumulo	- 18	- .01
Msinga	+ 36	+ .02
Moorivier	- 431	- .19
Ndwedwe	- 51	- .02
New Hanover	- 764	- .33
Ngotshe	+ 237	+ .10
Paulpietersburg	- 324	- .14
Polela	- 268	- .12
Richmond	- 388	- .17
Umlazi	+ 76	+ .03
Underberg	+ 92	+ .04
Weenen	- 166	- .07
Eshowe	+ 49	+ .02
Hlabisa	+ 354	+ .15
Ingwavuma	+ 82	+ .04
Lower Umfolozi	+ 275	+ .12

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Mahlabatini	+ 125	+ .05
Mtonjaneni	+ 2	+ .00
Mtunzini	- 120	- .05
Nkandla	+ 22	+ .01
Nongoma	+ 50	+ .02
Nqutu	- 16	- .01
Ubombo	+ 163	+ .07
Messina	+1,048	+ .45
Oberholzer	- 243	- .10
Sibasa	+ 36	+ .02
Vanderbijlpark	- 950	- .41
Wakkerstroom	- 677	- .29
Witrivier	+ 772	+ .33
Edenburg	- 726	- .31
Fouriesburg	- 430	- .18
Hennenman	+ 61	+ .03
Hoopstad	-1,492	- .64
Jacobsdal	- 583	- .25
Jagersfontein	-1,753	- .75
Koffiefontein	- 806	- .35
Odendaalsrus	- 62	- .03
Philippolis	-1,395	- .60
Reddersburg	- 905	- .39
Trompsburg	- 774	- .33
Virginia	- 207	- .09

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Welkom	- 149	- .06
Wesselsbron	+ 616	+ .26
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Aberdeen	- 1,728	- .74
Adelaide	- 697	- .30
Alexandria	- 636	- .27
Barkly-Oos	- 1,368	- .59
Bathurst	- 802	- .34
Calitzdorp	- 1,626	- .70
Carnarvon	- 1,329	- .57
Ceres	- 898	- .39
Colesberg	- 884	- .38
De Aar	- 108	- .05
Elliot	- 1,171	- .50
Fort Beaufort	- 93	- .04
Fraserburg	- 1,132	- .49
Hankey	- 977	- .42
Hay	- 1,141	- .49
Heidelberg	- 263	- .11
Herbert	- 1,776	- .76
Hopetown	+ 167	+ .07
Hermanus	+ 146	+ .06
Indwe	- 1,152	- .50
Jansenville	- 2,753	- 1.18

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Joubertina	- 307	- .13
Laingsburg	- 2,031	- .87
Maclear	- 363	- .16
Molteno	- 1,145	- .49
Montagu	- 1,172	- .50
Philipstown	- 1,222	- .53
Prieska	- 953	- .41
Prins Albert	- 1,130	- .49
Somerset-Wes	- 289	- .12
Steynsburg	- 1,103	- .47
Steytlerville	- 1,262	- .54
Stutterheim	- 353	- .15
Sutherland	- 1,100	- .47
Tulbagh	- 504	- .22
Uniondale	- 1,671	- .72
Vanrhynsdorp	+ 388	+ .17
Victoria-Wes	- 1,403	- .60
Vredenburg	- 267	- .11
Warrenton	+ 1,129	+ .49
Williston	- 507	- .22
Willowmore	- 1,667	- .72
Matatiele	+ 47	+ .02
Mount Currie	+ 35	+ .02
Umtata	+ 878	+ .38
Dundee	- 1,535	- .66

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Estcourt	- 372	- .16
Glencoe	+ 160	+ .07
Lionsrivier	- 295	- .13
Lower Tugela	+ 406	+ .17
Pinetown	- 370	- .16
Umvoti	- 635	- .27
Umzinto	+ 465	+ .20
Utrecht	- 1,206	- .52
Amersfoort	- 958	- .41
Baberton	+ 602	+ .26
Carolina	- 604	- .26
Christiana	- 444	- .19
Colingne	- 1,117	- .48
Delmas	- 100	- .04
Cullinan	- 1,108	- .48
Groblersdal	+ 1,837	+ .79
Kempton Park	+ 834	+ .36
Letaba	+ 1,292	+ .56
Nelspruit	+ 2,083	+ .90
Piet Retief	- 527	- .23
Thabazimbi	+ 1,339	+ .58
Warmbad	+ 35	+ .02
Waterval-Boven	- 176	- .08
Bethulie	- 1,265	- .54
Bothaville	- 969	- .42

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Bultfontein	- 519	- .22
Clocolan	- 800	- .34
Dewetsdorp	- 976	- .42
Fauresmith	- 1,182	- .51
Koppies	- 1,612	- .69
Marquard	- 486	- .21
Parys	- 983	- .42
Petrusburg	- 845	- .36
Rouxville	- 1,280	- .55
Sasolburg	+ 541	+ .23
Smithfield	- 978	- .42
Thaba 'Nchu	- 736	- .32
Theunissen	- 214	- .09
Ventersburg	- 190	- .08
Viljoenskroon	+ 120	+ .05
Vredefort	- 1,706	- .73
Wepener	- 462	- .20
Zastron	- 1,998	- .46
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Albert	- 1,918	- .82
Aliwal-Noord	- 1,361	- .59
Barkly-Wes	- 4,162	- 1.79
Kenhardt	- 3,125	- 1.34
Kirkwood	+ 819	+ .35

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Kuruman	+ 981	+ .42
Ladismith	- 2,259	- .97
Mafeking	- 51	- .02
Middelburg	- 1,826	- .79
Postmasburg	- 113	- .05
Somerset-Oos	- 2,018	- .87
Strand	+ 185	+ .08
Vredendal	+ 1,602	+ .69
Wellington	- 1,234	- .53
Wodehouse	- 1,617	- .70
Kliprivier	- 1,091	- .47
Port Shepstone	+ 1,971	+ .85
Alberton	+ 1,466	+ .63
Belfast	- 615	- .26
Bloemhof	- 1,856	- .80
Bronkhorstspuit	- 3,084	- 1.33
Balfour	- 548	- .24
Dellareyville	+ 481	+ .21
Heidelberg	- 1,703	- .73
Koster	- 3,071	- 1.32
Pelgrimsrus	+ 3,308	+ 1.42
Swartruggens	- 1,333	- .57
Volksrust	- 827	- .36
Boshof	- 3,621	- 1.56

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Brandfort	- 1,757	- .76
Ficksburg	- 973	- .42
Ladybrand	- 2,181	- .94
Lindley	- 1,487	- .64
Reitz	- 1,447	- .62
Winburg	- 1,060	- .46
Met 'n blanke bevolking van 6,001 tot 8,000		
Beaufort-Wes	- 1,719	- .74
Bredasdorp	- 865	- .37
Calvinia	- 3,146	- 1.35
Clanwilliam	- 972	- .42
Cradock	- 1,554	- .67
Graaff-Reinet	- 2,875	- 1.24
Humansdorp	- 335	- .14
Knysna	+ 255	+ .11
Mosselbaai	- 1,137	- .49
Robertson	- 1,558	- .67
Swellendam	- 2,141	- .92
Newcastle	+ 737	+ .32
Vryheid	- 460	- .20
Bethal	- 2,793	- 1.20
Lydenburg	- 708	- .30
Nigel	+ 2,690	+ 1.16

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 6,001 tot 8,000		
Randfontein	+ 1,676	+ .72
Schweizer-Reneke	- 1,555	- .67
Soutpansberg	+ 752	+ .32
Ventersdorp	- 1,243	- .53
Frankfort	- 2,550	- 1.10
Heilbron	- 3,718	- 1.60
Senekal	- 1,368	- .59
Vrede	- 1,093	- .47
Met 'n blanke bevolking van 8,001 tot 10,000		
Namakwaland	+ 255	+ .11
Queenstown	- 1,024	- .44
Riversdal	- 1,321	- .57
Simonstad	- 2,229	- .96
Stellenbosch	+ 185	+ .08
Vryburg	+ 1,147	+ .49
King William's Town	- 3,539	- 1.52
Potgietersrus	+ 1,693	+ .73
Standerton	- 2,443	- 1.05
Waterberg	+ 890	+ .38
Witbank	+ 225	+ .10
Harrismith	- 1,758	- .76

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 10,001 tot 15,000		
Albany	- 2,033	- .87
Caledon	- 263	- .11
George	+ 775	+ .33
Malmesbury	- 3,227	- 1.39
Oudtshoorn	- 4,310	- 1.85
Paarl	+ 300	+ .13
Piketberg	- 2,874	- 1.24
Uitenhage	- 1,644	- .71
Worcester	+ 800	+ .34
Brits	+ 4,360	+ 1.87
Ermelo	- 1,991	- .86
Klerksdorp	- 638	- .27
Lichtenburg	+ 3,627	+ 1.56
Marico	- 3,643	- 1.57
Middelburg	- 2,600	- 1.12
Pietersburg	- 478	- .21
Roodepoort	+ 1,590	+ .68
Rustenburg	+ 189	+ .08
Vereeniging	+ 3,901	+ 1.68
Wolmaransstad	- 2,879	- 1.24
Bethlehem	- 629	- .27
Kroonstad	- 2,328	- 1.00

TABEL 6.9
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 15,001 tot 30,000		
Bellville	+ 10,220	+ 4.39
Gordonia	+ 6,489	+ 2.79
Kimberley	- 9,138	- 3.93
Pietermaritzburg	- 1,297	- .56
Benoni	+ 3,374	+ 1.45
Boksburg	+ 410	+ .18
Brakpan	+ 8,933	+ 3.84
Krugersdorp	+ 3,260	+ 1.40
Potchefstroom	- 2,466	- 1.06
Springs	+ 12,728	+ 5.47
Met 'n blanke bevolking van 30,001 en meer		
Oos-Londen	+ 3,501	+ 1.51
Kaapstad	- 5,233	- 2.25
Port Elizabeth	+ 18,645	+ 8.02
Wynberg	+ 12,849	+ 5.53
Durban	+ 16,108	+ 6.93
Germiston	+ 7,924	+ 3.41
Johannesburg	+ 56,263	+ 24.19
Pretoria	+ 16,599	+ 7.14
Bloemfontein	+ 3,331	+ 1.43

*BRON: Bylaag 7.

TABEL 6.10

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE DISTRIKTE
VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE
1936 TOT 1951 INGEDEEL VOLGENS BEVOLKINGSGETALLE
IN 1951*

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Adelaide	- 890	- .27
Bedford	- 726	- .22
Britstown	- 1,068	- .33
Cathcart	- 775	- .24
Colesberg	- 863	- .27
Fort Beaufort	- 907	- .28
Fraserburg	- 1,603	- .50
Glen Grey	- 301	- .09
Hanover	- 670	- .21
Herschel	- 75	- .02
Indwe	- 1,328	- .41
Keiskammahoek	- 493	- .15
Komga	- 494	- .15
Lady Grey	- 756	- .23
Maraisburg	- 852	- .26
Middledrift	- 146	- .05
Molteno	- 1,496	- .46
Murraysburg	- 684	- .21
Noupoort	- 394	- .12
Pearston	- 888	- .27
Peddie	- 764	- .24
Philipstown	- 1,344	- .42
Richmond	- 559	- .17

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Sterkstroom	- 666	- .21
Steynsburg	- 1,195	- .37
Steytlerville	- 1,581	- .49
Stockenström	- 1,212	- .37
Sutherland	- 1,234	- .38
Tarka	- 985	- .30
Taung	- 273	- .08
Venterstad	- 643	- .20
Victoria-Oos	- 315	- .10
Williston	- 1,288	- .40
Mount Ayliff	- 42	- .01
Mount Fletcher	- 90	- .03
Mount Frere	- 5	- .00(1)
Qumbu	- 25	- .01
Tsolo	- 212	- .07
Umzimkulu	- 395	- .12
Elliotdale	- 85	- .03
Engcobo	- 153	- .05
Mqanduli	- 50	- .02
St. Mark's	- 215	- .07
Xalanga	- 408	- .13
Butterworth	+ 188	+ .06
Idutywa	- 203	- .06
Kentani	- 19	- .01
Nqamakwe	- 82	- .03

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Tsomo	- 97	- .03
Willowvale	- 207	- .06
Bizana	- 46	- .01
Flagstaff	- 86	- .03
Libode	- 57	- .02
Lusikisiki	- 59	- .02
Ngqeleni	- 43	- .01
Port St. Johns	+ 44	+ .01
Tabankulu	- 103	- .03
Alfred	- 812	- .25
Babanango	- 318	- .10
Bergville	+ 207	+ .06
Dannhauser	- 108	- .03
Impendle	- 165	- .05
Kranskop	- 155	- .05
Mapumulo	- 15	- .00(4)
Msinga	- 43	- .01
Moorivier	+ 10	+ .00(3)
Ndwedwe	- 32	- .01
Ngotshe	- 527	- .16
Paulpietersburg	- 913	- .28
Polela	- 77	- .02
Richmond	- 21	- .01
Umlazi	+ 490	+ .15
Underberg	- 85	- .03

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Weenen	- 183	- .06
Eshowe	+ 120	+ .04
Hlabisa	+ 555	+ .17
Ingwavuma	- 69	- .02
Mahlabatini	- 172	- .05
Mtonjaneni	- 215	- .07
Mtunzini	- 104	- .03
Nkandla	- 129	- .04
Nongoma	+ 105	+ .03
Nqutu	- 155	- .05
Ubombo	- 108	- .03
Amersfoort	- 697	- .22
Sibasa	- 82	- .03
Wakkerstroom	- 932	- .29
Edenburg	- 758	- .23
Fauresmith	- 1,798	- .56
Fouriesburg	- 1,006	- .31
Jacobsdal	- 625	- .19
Jagersfontein	+ 393	+ .12
Koffiefontein	- 1,131	- .35
Philippolis	- 1,134	- .35
Petrusburg	- 1,296	- .40
Reddersburg	- 646	- .20
Rouxville	- 1,746	- .54
Smithfield	- 1,623	- .50

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking tot 2,000		
Trompsburg	- 615	- .19
Virginia	+ 1,205	+ .37
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Aberdeen	- 1,908	- .59
Albert	- 2,075	- .64
Alexandria	- 1,133	- .35
Barkly-Oos	- 1,857	- .57
Barkly-Wes	- 2,680	- .83
Bathurst	- 325	- .10
Calitzdorp	- 2,582	- .80
Carnarvon	- 1,786	- .55
Elliot	- 2,052	- .63
Hankey	- 767	- .24
Hay	- 1,754	- .54
Heidelberg	- 1,459	- .45
Herbert	- 1,709	- .53
Hopefield	- 376	- .12
Hopetown	- 2,652	- .82
Jansenville	- 1,973	- .61
Joubertina	- 1,135	- .35
Kenhardt	- 2,207	- .68
Ladismith	- 3,295	- 1.02
Laingsburg	- 1,628	- .50
Maclear	- 1,380	- .43

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Middelburg	- 1,799	- .56
Prieska	- 1,337	- .41
Prins Albert	- 2,066	- .64
Stutterheim	- 462	- .14
Tulbagh	- 511	- .16
Uniondale	- 1,888	- .58
Vanrhynsdorp	- 1,163	- .36
Victoria-Wes	- 952	- .29
Vredenburg	- 833	- .26
Warrenton	- 1,187	- .37
Willowmore	- 2,402	- .74
Wodehouse	- 3,082	- .95
Matatiele	- 1,078	- .33
Mount Currie	- 861	- .27
Umtata	- 1,739	- .54
Camperdown	+ 877	+ .27
Dundee	+ 165	+ .05
Glencoe	- 395	- .12
Inanda	+ 839	+ .26
Ixopo	- 96	- .03
Lionsrivier	+ 329	+ .10
Lower Tugela	- 494	- .15
New Hanover	- 56	- .02
Umvoti	- 221	- .07
Utrecht	- 1,181	- .36

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Lower Umfolozi	+ 456	+ .14
Bloemhof	- 2,812	- .87
Bronkhorstspruit	- 1,529	- .47
Carolina	- 978	- .30
Christiana	- 1,202	- .37
Coligne	- 883	- .27
Messina	+ 495	+ .15
Swartruggens	- 2,831	- .87
Waterval-boven	+ 229	+ .07
Witrivier	+ 595	+ .18
Bethulie	- 1,629	- .50
Brandfort	- 1,489	- .46
Bultfontein	- 377	- .12
Clocolan	- 1,011	- .31
Dewetsdorp	- 1,367	- .42
Hennenman	+ 1,810	+ .56
Hoopstad	- 529	- .16
Koppies	- 1,551	- .48
Marquard	- 1,066	- .33
Sasolburg	- 1,138	- .35
Thaba 'Nchu	- 1,121	- .35
Theunissen	- 314	- .10
Ventersburg	- 706	- .22
Viljoenskroon	- 808	- .25

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000		
Vredefort	- 1,213	- .37
Wepener	- 1,342	- .41
Wesselsbron	- 145	- .04
Zastron	- 1,763	- .54
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Aliwal-Noord	- 1,975	- .61
Bredasdorp	- 3,189	- .98
Ceres	- 951	- .29
De Aar	- 449	- .14
Humansdorp	- 3,866	- 1.10
Hermanus	+ 1,038	+ .32
Kirkwood	- 1,164	- .36
Kuruman	- 1,342	- .41
Montagu	- 991	- .31
Postmasburg	- 1,394	- .43
Somerset-Oos	- 1,099	- .34
Somerset-Wes	+ 1,188	+ .37
Vredendal	- 404	- .12
Wellington	- 808	- .25
Estcourt	+ 634	+ .20
Newcastel	- 4,167	- 1.29
Umzinto	+ 600	+ .19
Barberton	+ 782	+ .24

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Belfast	- 1,747	- .54
Balfour	- 1,734	- .54
Dellareyville	- 1,302	- .40
Delmas	+ 1,215	+ .38
Cullinan	+ 683	+ .21
Heidelberg	- 585	- .18
Koster	- 1,512	- .47
Nelspruit	- 343	- .11
Piet Retief	+ 47	+ .01
Pelgrimsrus	- 2,950	- .91
Thabazimbi	+ 791	+ .24
Schweizer-Reneke	- 3,308	- 1.02
Ventersdorp	- 4,152	- 1.28
Volksrust	- 1,510	- .47
Warmbad	+ 635	+ .20
Boshof	- 2,546	- .79
Bothaville	- 1,103	- .34
Ficksburg	- 1,279	- .39
Heilbron	- 2,959	- .91
Ladybrand	- 2,420	- .75
Lindley	- 2,350	- .73
Odendaalsrus	+ 3,233	+ 1.00
Parys	- 438	- .14
Reitz	- 2,234	- .69
Senekal	- 2,844	- .88

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000		
Vrede	- 3,174	- .98
Winburg	- 1,728	- .53
Met 'n blanke bevolking van 6,001 tot 8,000		
Beaufort-Wes	- 1,575	- .49
Calvinia	- 3,731	- 1.15
Clanwilliam	- 2,508	- .77
Cradock	- 1,529	- .47
Graaff-Reinet	- 2,486	- .77
Hartswater	+ 5,763	+ 1.78
Mafeking	- 931	- .29
Robertson	- 1,809	- .56
Swellendam	- 2,477	- .76
Strand	+ 1,723	+ .53
Kliprivier	- 185	- .06
Pinetown	+ 2,680	+ .83
Vryheid	- 988	- .31
Groblersdal	+ 2,712	+ .84
Letaba	+ 1,742	+ .54
Lydenburg	- 2,369	- .73
Oberholzer	+ 5,626	+ 1.74
Soutpansberg	- 1,798	- .56
Frankfort	- 3,566	- 1.10

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 8,001 tot 10,000		
King William's Town	- 2,608	- .81
Knysna	- 1,406	- .43
Mosselbaai	- 1,684	- .52
Namakwaland	- 2,485	- .77
Riversdal	- 4,402	- 1.36
Port Shepstone	+ 3,089	+ .95
Albertyn	+ 3,944	+ 1.22
Bethal	- 2,011	- .62
Marico	- 5,182	- 1.60
Standerton	- 2,850	- .88
Waterberg	- 2,818	- .87
Wolmaransstad	- 5,178	- 1.60
Harrismith	- 3,210	- .99
Welkom	+ 8,209	+ 2.53
Met 'n blanke bevolking van 10,001 tot 15,000		
Albany	- 3,084	- .95
Caledon	- 3,891	- 1.20
Malmesbury	- 4,941	- 1.53
Oudtshoorn	- 3,757	- 1.16
Piketberg	- 5,601	- 1.73
Queenstown	- 804	- .25
Simonstad	+ 2,081	+ .64
Stellenbosch	+ 3,746	+ 1.16

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met n blanke bevolking van 10,001 tot 15,000		
Vryburg	- 350	- .11
Brits	- 1,505	- .46
Ermelo	- 2,017	- .62
Kempton Park	+ 6,754	+ 2.09
Lichtenburg	- 8,193	- 2.53
Middelburg	- 3,986	- 1.23
Nigel	+ 2,326	+ .72
Pietersburg	+ 798	+ .25
Potgietersrus	+ 1,233	+ .38
Vanderbijlpark	+ 11,461	+ 3.54
Witbank	+ 2,161	+ .67
Bethlehem	- 1,946	- .60
Met n blanke bevolking van 15,001 tot 30,000		
George	- 2,417	- .75
Gordonia	- 4,202	- 1.30
Kimberley	- 68	- .02
Paarl	+ 11	+ .00(3)
Uitenhage	+ 3,621	+ 1.12
Worcester	+ 1,017	+ .31
Boksburg	+ 1,915	+ .59
Klerksdorp	+ 3,078	+ .95
Potchefstroom	- 856	- .26
Randfontein	+ 8,925	+ 2.76

TABEL 6.10
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing	
	Getal	As % van totale verskuiwing
Met 'n blanke bevolking van 15,001 tot 30,000		
Rustenburg	- 1,099	- .34
Vereeniging	+ 15,283	+ 4.72
Kroonstad	+ 1,500	+ .46
Met 'n blanke bevolking van 30,001 en meer		
Bellville	+ 24,361	+ 7.52
Oos-Londen	+ 2,463	+ .76
Kaapstad	- 14,168	- 4.38
Port Elizabeth	+ 9,682	+ 2.99
Wynberg	+ 13,188	+ 4.07
Durban	+ 20,945	+ 6.47
Pietermaritzburg	+ 3,210	+ .99
Benoni	+ 2,221	+ .69
Brakpan	+ 5,572	+ 1.72
Germiston	+ 14,578	+ 4.50
Johannesburg	+ 15,432	+ 4.77
Krugersdorp	+ 2,520	+ .73
Pretoria	+ 54,259	+ 16.76
Roodepoort	+ 18,627	+ 5.75
Springs	+ 7,297	+ 2.25
Bloemfontein	+ 8,181	+ 2.53

TABEL 6.11

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE
DISTRIKTE VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA
VIR DIE PERIODE 1951 TOT 1960 INGEDEEL VOLGENS
BEVOLKINGSGETALLE IN 1960*

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking tot 2,000					
Aberdeen	- 670	- .32	B	B	A
Adelaide	- 361	- .17	B	A	A
Barkly-Oos	- 430	- .20	B	B	A
Bedfort	- 479	- .23	A	A	A
Britstown	- 412	- .19	A	A	A
Calitzdorp	- 1,007	- .48	B	B	A
Cathcart	- 319	- .15	A	A	A
Colesberg	- 529	- .25	B	A	A
Elliot	- 720	- .34	B	B	A
Fort Beaufort	- 402	- .19	B	A	A
Fraserburg	- 385	- .13	B	A	A
Glen Grey	- 191	- .09	A	A	A
Hanover	- 326	- .15	A	A	A
Herschel	- 4	- .00(1)	A	A	A
Hopetown	- 715	- .34	B	B	A
Indwe	- 561	- .26	B	A	A
Keiskammahoek	- 174	- .08	A	A	A
Komga	- 482	- .23	A	A	A
Lady Grey	- 342	- .16	A	A	A
Maraisburg	- 398	- .19	A	A	A
Middledrift	- 91	- .04	A	A	A

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaroonder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking tot 2,000					
Molteno	- 623	- .29	B	A	A
Murraysburg	- 225	- .11	A	A	A
Pearston	- 180	- .09	A	A	A
Peddie	- 205	- .10	A	A	A
Philipstown	- 397	- .19	B	A	A
Richmond	- 538	- .25	A	A	A
Sterkstroom	- 646	- .31	A	A	A
Steynsburg	- 500	- .24	B	A	A
Steytlerville	- 389	- .18	B	A	A
Stockenström	- 580	- .27	A	A	A
Sutherland	- 421	- .20	B	A	A
Tarka	- 248	- .12	A	A	A
Taung	- 211	- .10	A	A	A
Venterstad	- 227	- .11	A	A	A
Victoria-Oos	- 392	- .19	A	A	A
Williston	- 362	- .17	B	A	A
Matatiele	- 606	- .29	B	B	A
Mount Ayliff	- 76	- .04	A	A	A
Mount Fletcher	- 65	- .03	A	A	A
Mount Frere	- 234	- .11	A	A	A
Qumbu	- 121	- .06	A	A	A
Tsolo	- 136	- .06	A	A	A
Umzimkulu	- 123	- .06	A	A	A
Elliotdale	- 120	- .06	A	A	A

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking tot 2,000					
Engcobo	- 50	- .02	A	A	A
Mqanduli	- 97	- .05	A	A	A
St. Mark's	- 73	- .03	A	A	A
Xalanga	- 314	- .15	A	A	A
Butterworth	- 296	- .14	A	A	A
Idutywa	- 58	- .03	A	A	A
Kentani	- 223	- .11	A	A	A
Nqamakwe	- 82	- .04	A	A	A
Tsomo	- 54	- .03	A	A	A
Willowvale	- 51	- .02	A	A	A
Bizana	- 56	- .03	A	A	A
Flagstaff	- 50	- .02	A	A	A
Libode	- 84	- .04	A	A	A
Lusikisiki	- 79	- .04	A	A	A
Ngqeleni	- 133	- .07	A	A	A
Port St' Johns	- 195	- .09	A	A	A
Tabankulu	- 35	- .02	A	A	A
Alfred	- 5	- .00(2)	A	A	A
Babanango	- 174	- .08	A	A	A
Bergville	- 426	- .20	A	A	A
Dannhauser	- 359	- .17	A	A	A
Impendle	- 134	- .06	A	A	A
Kranskop	+ 20	+ .01	A	A	A
Mapumulo	- 22	- .01	A	A	A

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking tot 2,000					
Msinga	- 29	- .01	A	A	A
Mooirivier	- 111	- .05	A	A	A
Ndwedwe	- 11	- .01	A	A	A
Ngotshe	- 85	- .04	A	A	A
Paulpietersburg	- 106	- .05	A	A	A
Polela	- 117	- .06	A	A	A
Richmond	- 50	- .02	A	A	A
Umlazi	- 122	- .06	A	A	A
Underberg	- 85	- .04	A	A	A
Utrecht	- 804	- .38	B	B	A
Weenen	- 202	- .10	A	A	A
Hlabisa	+ 450	+ .21	A	A	A
Ingwavuma	+ 29	+ .01	A	A	A
Mahlabatini	- 1	- .00	A	A	A
Mtonjaneni	- 126	- .06	A	A	A
Nkandla	- 100	- .05	A	A	A
Nongoma	- 27	- .01	A	A	A
Nqutu	- 131	- .06	A	A	A
Ubombo	+ 146	+ .07	A	A	A
Amersfoort	- 433	- .20	B	A	A
Sibasa	+ 83	+ .04	A	A	A
Wakkerstroom	- 559	- .26	A	A	A
Clocolan	- 587	- .28	B	B	A

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking tot 2,000					
Edenburg	- 393	- .19	A	A	A
Fauresmith	- 536	- .25	B	A	A
Fouriesburg	- 551	- .26	A	A	A
Jacobsdal	+ 217	+ .10	A	A	A
Jagersfontein	- 621	- .29	A	A	A
Koffiefontein	- 319	- .15	A	A	A
Philippolis	- 419	- .20	A	A	A
Petrusburg	- 341	- .16	B	A	A
Reddersburg	- 489	- .23	A	A	A
Rouxville	- 437	- .21	B	A	A
Smithfield	- 635	- .30	B	A	A
Trompsburg	- 374	- .18	A	A	A
Ventersburg	- 651	- .31	B	B	A
Vredefort	- 550	- .26	B	B	A
Wepener	- 426	- .20	B	B	A
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000					
Albert	- 663	- .31	C	B	B
Alexandria	- 580	- .27	B	B	B
Aliwal-Noord	- 1,231	- .58	C	C	B
Barkly-Wes	- 837	- .40	C	B	B
Bathurst	- 900	- .43	B	B	B
Carnarvon	- 650	- .31	B	B	B
Hankey	- 280	- .13	B	B	B

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000					
Hay	- 781	- .37	B	B	B
Heidelberg	- 813	- .38	B	B	B
Herbert	- 1,173	- .55	B	B	B
Hopefield	- 199	- .09	A	B	B
Jansenville	- 980	- .46	B	B	B
Joubertina	- 572	- .27	B	B	B
Kenhardt	- 1,307	- .62	C	B	B
Kirkwood	- 1,369	- .65	C	C	B
Ladismith	- 991	- .47	C	B	B
Laingsburg	- 710	- .34	B	B	B
Maclear	- 581	- .27	B	B	B
Middelburg	- 258	- .12	C	B	B
Noupoort	- 41	- .02	A	A	B
Prieska	- 392	- .19	B	B	B
Prins Albert	- 827	- .39	B	B	B
Stutterheim	- 1,111	- .52	B	B	B
Tulbagh	- 708	- .33	B	B	B
Uniondale	- 307	- .14	B	B	B
Vanrhynsdorp	- 587	- .28	B	B	B
Victoria-Wes	- 968	- .46	B	B	B
Vredenburg	+ 713	+ .34	B	B	B
Warrenton	- 31	- .01	B	B	B
Willowmore	- 805	- .38	B	B	B
Wodehouse	- 879	- .42	C	B	B

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000					
Mount Currie	- 497	- .23	B	B	B
Umtata	- 168	- .08	B	B	B
Camperdown	+ 53	+ .03	A	B	B
Glencoe	- 595	- .28	B	B	B
Ixopo	- 378	- .18	A	B	B
New Hanover	- 225	- .11	A	E	B
Umvoti	- 84	- .04	B	B	B
Eshowe	+ 203	+ .10	A	A	B
Mtumzini	+ 1,133	+ .54	A	A	B
Bloemhof	- 435	- .21	C	B	B
Carolina	+ 48	+ .02	B	B	B
Christiana	- 587	- .28	B	B	B
Coligne	- 202	- .10	B	B	B
Messina	+ 388	+ .18	A	B	B
Swartruggens	- 1,058	- .50	C	B	B
Waterval-boven	- 546	- .26	B	B	B
Bethulie	- 931	- .44	B	B	B
Bothaville	- 888	- .42	B	C	B
Brandfort	- 891	- .42	C	B	B
Bultfontein	- 120	- .06	B	B	B
Dewetsdorp	- 510	- .24	B	B	B
Ficksburg	- 1,646	- .78	C	C	B
Hennenman	- 143	- .07	A	B	B

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re-sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19-36	19-51	19-60
Met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000					
Hoopstad	- 158	- .07	A	B	B
Koppies	- 627	- .30	B	B	B
Marquard	- 617	- .29	B	B	B
Reitz	- 1,715	- .81	C	C	B
Thaba 'Nchu	- 280	- .13	B	B	E
Theunissen	- 131	- .06	B	B	B
Wesselsbron	- 288	- .14	A	B	B
Winburg	- 1,044	- .49	C	C	B
Zastron	- 894	- .42	B	B	B
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000					
Bredasdorp	- 1,721	- .81	D	C	C
Ceres	- 495	- .23	B	C	C
De Aar	- 3	.00(3)	B	C	C
Hermanus	- 1,791	- .85	B	C	C
Humansdorp	- 1,409	- .67	D	C	C
Kuruman	+ 157	+ .07	C	C	C
Montagu	- 936	- .44	B	C	C
Postmasburg	- 43	- .02	C	C	C
Robertson	- 1,566	- .74	D	D	C
Somerset-Oos	- 2,311	- 1.09	C	C	C
Vredendal	- 766	- .36	C	C	C
Wellington	- 669	- .32	C	C	C

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000					
Dundee	- 302	- .14	B	E	C
Inanda	+ 1,341	+ .63	A	B	C
Lionsrivier	+ 682	+ .32	B	B	C
Lower Tugela	+ 982	+ .46	B	B	C
New Castle	+ 649	+ .31	D	C	C
Umziinto	- 350	- .17	B	C	C
Lower Umfolozi	+ 1,339	+ .63	A	B	C
Belfast	- 1,099	- .52	C	C	C
Bronkhorstspruit	- 452	- .21	C	B	C
Balfour	- 312	- .38	C	C	C
Delareyville	- 28	- .01	C	C	C
Delmas	- 835	- .39	B	C	C
Cullinan	- 864	- .41	B	C	C
Koster	- 1,126	- .50	C	C	C
Piet Retief	- 80	- .04	B	C	C
Pelgrimsrus	- 145	- .07	C	C	C
Thabazimbi	- 401	- .19	B	C	C
Schweizer- Reneke	- 488	- .23	D	C	C
Ventersdorp	- 1,141	- .54	D	C	C
Volkstrust	- 1,038	- .49	C	C	C
Warmbad	+ 230	+ .11	B	C	C
Witrivier	+ 1,279	+ .60	A	B	C
Boshof	- 1,146	- .54	C	C	C

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 4,001 tot 6,000					
Frankfort	- 1,834	- .87	D	D	C
Heilbron	- 1,127	- .53	D	C	C
Ladybrand	- 1,381	- .65	C	C	C
Lindley	- 1,879	- .89	C	C	C
Parys	+ 89	+ .04	B	C	C
Senekal	- 1,769	- .84	D	C	C
Viljoenskroon	+ 218	+ .10	B	B	C
Vrede	- 1,441	- .68	D	C	C
Met 'n blanke bevolking van 6,001 tot 8,000					
Beaufort-Wes	- 661	- .31	D	D	D
Calvinia	- 1,144	- .54	D	D	D
Clanwilliam	- 1,432	- .68	D	D	D
Cradock	- 1,041	- .49	D	D	D
Graaff-Reinet	- 1,425	- .67	D	D	D
Hartswater	- 598	- .28	A	D	D
Knysna	- 2,273	- 1.07	D	E	D
Mafeking	- 819	- .39	C	D	D
Riversdal	- 2,459	- 1.16	E	E	D
Somerset-Wes	+ 634	+ .30	B	C	D
Swellendam	- 2,331	- 1.10	D	D	D
Estcourt	+ 110	+ .05	B	C	D
Vryheid	- 459	- .22	D	D	D

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep, waaronder distrik re-sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19-36	19-51	19-60
Met 'n blanke bevolking van 6,001 tot 8,000					
Barberton	+ 729	+ .34	B	C	D
Groblersdal	- 1,943	- .92	B	D	D
Heidelberg	- 696	- .33	C	C	D
Lydenburg	+ 95	+ .04	D	D	D
Nelspruit	+ 1,935	+ .91	B	C	D
Harrismith	- 3,177	- 1.50	E	E	D
Met 'n blanke bevolking van 8,001 tot 10,000					
King William's Town	- 1,877	- .89	E	E	E
Mosselbaai	- 1,751	- .83	D	E	E
Piketberg	- 2,825	- 1.33	F	F	E
Strand	- 127	- .06	C	D	E
Kliprivier	+ 739	+ .35	C	D	E
Port Shepstone	- 1,341	- .63	C	E	E
Letaba	+ 2,363	+ 1.12	B	D	E
Marico	- 2,616	- 1.24	F	E	E
Soutpansberg	- 415	- .20	D	D	E
Wolmaransstad	- 1,564	- .74	F	E	E
Odendaalsrus	+ 3,177	+ 1.50	A	C	E

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 10,000 tot 15,000					
Albany	- 210	- .10	F	F	F
Caledon	- 2,229	- 1.05	F	F	F
George	- 3,784	- 1.79	F	G	F
Malmesbury	- 1,092	- .52	F	F	F
Namakwaland	+ 836	+ .39	E	E	F
Oudtshoorn	- 2,288	- 1.08	F	F	F
Queenstown	- 846	- .40	E	F	F
Vryburg	- 1,447	- .68	E	F	F
Pinetown	+ 4,015	+ 1.90	B	D	F
Alberton	+ 1,554	+ .73	C	E	F
Bethal	+ 1,664	+ .79	D	E	F
Brits	- 2,806	- 1.33	F	F	F
Ermelo	- 2,404	- 1.14	F	F	F
Lichtenburg	- 577	- .27	F	F	F
Middelburg	- 1,353	- .64	F	F	F
Nigel	- 1,567	- .74	D	F	F
Potgietersrus	+ 787	+ .37	E	F	F
Standerton	- 482	- .23	E	E	F
Waterberg	+ 130	+ .06	E	E	F
Bethlehem	- 1,990	- .94	F	F	F
Sasolburg	+ 8,256	+ 3.90	B	B	F
Virginia	+ 10,515	+ 4.97	A	A	F

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 15,001 tot 30,000					
Gordonia	- 3,015	- 1.42	G	G	G
Kimberley	+ 272	+ .13	G	G	G
Paarl	- 561	- .26	F	G	G
Simonstad	- 437	- .21	E	F	G
Stellenbosch	+ 1,163	+ .55	E	F	G
Uitenhage	+ 3,544	+ 1.67	F	G	G
Worcester	- 489	- .23	F	G	G
Boksburg	+ 302	+ .14	G	G	G
Brakpan	- 5,792	- 2.74	G	H	G
Kempton Park	+ 6,740	+ 3.18	B	F	G
Oberholzer	+ 8,915	+ 4.21	A	D	G
Pietersburg	+ 387	+ .18	F	F	G
Potchefstroom	+ 827	+ .39	G	G	G
Randfontein	+ 1,215	+ .57	D	G	G
Rustenburg	- 814	- .38	F	G	G
Vanderbijlpark	+ 9,931	+ 4.77	A	F	G
Witbank	+ 962	+ .45	E	F	G
Kroonstad	- 580	- .27	F	G	G
Welkom	+ 17,971	+ 8.49	A	E	G
Met 'n blanke bevolking van 30,001 en meer					
Bellville	+ 12,595	+ 5.95	G	H	H
Oos-Londen	- 2,924	- 1.38	H	H	H

TABEL 6.11
(VERVOLG)

Distrik	Netto verskuiwing		Groottegroep waaronder distrik re- sorteer**		
	Getal	As % van totale verskuiwing	19- 36	19- 51	19- 60
Met 'n blanke bevolking van 30,001 en meer					
Kaapstad	- 18,326	- 8.65	H	H	H
Port Elizabeth	+ 1,484	+ .70	H	H	H
Wynberg	- 421	- .20	H	H	H
Durban	+ 13,367	+ 6.31	H	H	H
Pietermaritzburg	+ 1,328	+ .63	G	H	H
Benoni	- 915	- .43	G	H	H
Germiston	+ 8,106	+ 3.83	H	H	H
Johannesburg	- 20,928	- 9.88	H	H	H
Klerksdorp	+ 22,974	+ 10.85	F	G	H
Krugersdorp	- 1,319	- .62	G	H	H
Pretoria	+ 32,991	+ 15.58	H	H	H
Roodepoort	+ 9,011	+ 4.26	F	H	H
Springs	- 380	- .18	G	H	H
Vereeniging	+ 5,027	+ 2.37	F	G	H
Bloemfontein	+ 4,659	+ 2.20	H	H	H

* BRON: Bylaag 9

** Vergelyk tabel 6.6 vir groottegroepe.

'n Ontleding van die tabelle toon die volgende:

1) Die distrikte met 'n blanke bevolking van 2,001 tot 4,000 toon gesamentlik die grootste netto afwaartse verskuiwing van enige groottegroep in tabelle 6.9, 6.10 en 6.11, met ander woorde, hulle toon hierdie verskuiwing vir al drie die periodes waarin die tydperk 1921 tot 1960 onderverdeel is. Vir die jare 1921 tot 1936 en 1936 tot 1951, neem die groep 4,001 tot 6,000 persone tweede plek in, maar vir die tydperk 1951 tot 1960 word hulle posisie vervang deur dié van die 2,000 en minder groep.

2) Die netto afwaartse verskuiwing in die grootte-groepe tot en met die 10,001 tot 15,000-groepe was gedurende die periodes 1921 tot 1936 en 1936 tot 1951 so groot, dat hulle sonder twyfel as 'n geheel van hul blanke bevolking deur binnelandse migrasie aan die groepe van 15,001 en meer afgestaan het.

Vanaf 1951 tot 1960 begin die 10,001 tot 15,000 groep as 'n geheel 'n netto opwaartse verskuiwing toon, en is dit die groepe van 10,001 en minder wat 'n netto afwaartse verskuiwing toon wat weer eens so groot is dat binnelandse migrasie 'n groot aandeel daaraan moes hê.

3) Met uitsondering van die afwykinge in punt 1 hierbo genoem, neem die aandeel van hierdie groepe (10,001 en minder) aan die netto af-

waartse verskuiwing van blanke bevolking af namate die groep groter word. Die keerpunt van 'n netto afwaartse verskuiwing kom vir die periodes 1921 tot 1936 en 1936 tot 1951, by die 10,001 tot 15,000 groep voor en vanaf 1951 tot 1960 by die 8,001 tot 10,000 groep. Na hierdie keerpunt word bevind dat, namate die groepe groter word, hulle aandeel aan die netto opwaartse verskuiwing van blanke bevolking styg.

- 4) As die netto verskuiwings relatief tot die groep se aandeel aan die totale bevolking gesien word, is dit duidelik dat die netto afwaartse verskuiwing van die 0 - 2,000 groep deurgaans die hoogste was, en dat, vir die twee periodes vanaf 1921 tot 1951, dieselfde vir die netto opwaartse verskuiwing van die 30,001 en meer groep gesê kan word. Vanaf 1951 tot 1960 was dit egter die 15,001 tot 30,000 groep wat die hoogste groeikrag getoon het.²⁶⁾
- 5) Dit is feitlik vanselfsprekend dat die streke of provinsies wat die grootste persentasie blankes in „klein“ distrikte huisves, ook die grootste aandeel aan die netto afwaartse verskuiwing in blanke bevolking in sy geheel sal ondervind. So het die Kaapprovinsie in 1936, 48.53% van

26) Vergelyk tabel 6.12.

sy blanke bevolking in distrikte met 'n blanke bevolking van minder as 6,000 persone gehuisves, en Transvaal slegs 23.28%. As resultaat het die Kaapprovinsie gedurende die periode 1936 tot 1951, 'n 26.41% aandeel aan die netto opwaartse en 'n 54.15% aandeel aan die netto afwaartse verskuiwing van die land se blanke bevolking gehad. Vir Transvaal was die ooreenstemmende syfers 62.31% en 18.49% onderskeidelik.

Hierdie bevindinge stem ooreen met die vorige redenasie, naamlik dat die bevolking van die distrikte met 'n bevolking van minder as 10,000 blankes stadig vermeerder, konstant bly of selfs afneem, met die gevolg dat dié distrikte met 'n blanke bevolking kleiner as 10,000, moeilik sodanig groei dat hulle oor tyd onder 'n groter groep sou kon ressorteer. Die netto verskuiwingsmetode beklemtoon verder dat weinig distrikte met 'n blanke bevolking kleiner as laasgenoemde se blanke bevolking, netso vinnig of vinniger as dié van die hele land groei. Hierdie groeiverskille is vanaf 1921 tot 1960 hoofsaaklik deur 'n migrasie van blankes vanaf oorwegend plattelandse na groot stedelike gebiede veroorsaak.

TABEL 6.12

DIE GROOTTEGROEPE SE AANDEEL AAN DIE NETTO OP- OF AF-
WAARTSE VERSKUIWING VAN BLANKE BEVOLKING BEREKEN
VOLGENS HUL AANDEEL AAN DIE TOTALE BLANKE BEVOLKING*

Groep**	1921 tot 1936	1936 tot 1951	1951 tot 1960
A	- 1.66	- 3.05	- 3.75
B	- 1.47	- 1.93	- 2.08
C	- .97	- 1.97	- 1.39
D	- 1.35	- .22	- 1.65
E	- .33	- 1.08	- .63
F	- .79	- .23	+ .24
G	+ 1.29	+ .05	+ 1.99
H	+ 2.33	+ 1.54	+ .60

* BRON: Tabelle 5.9, 5.10 en 5.11.

** Vergelyk voetnoot by tabel 6.6 vir groottegroepe.

6.8 SAMEVATTING

Die aanvanklike binnelandse migrasie vanaf die Kaap as 'n middelpunt is bewerkstellig deur 'n behoefte om meer landbouprodukte te produseer sodat die Kaap selfonderhoudend kon raak en ook 'n oorskot produkte vir die verskaffing aan verbygaande skepe kon lewer. Hierdie uitbreiding is gebaseer op die intensiewe bewerking van grond en het uit die aard daarvan geen noemenswaardige binnelandse migrasie tot gevolg gehad nie. Namate die produksie toeneem en die mark beperk bly, het 'n behoefte vir die ekstensiewe veeboerdery wat vir uitbrei-

ding vatbaar was ontstaan. Die veeboer sit dan ook 'n relatiewe vinnige migrasieproses na die binneland op tou.

As die weidingspotensiaal van die land in aanmerking geneem word, is dit duidelik dat hierdie vorm van geografiese uitbreiding heel moontlik by benadering dié wat deur die Groot Trek veroorsaak is oor 'n veel langer tydperk sou ewenaar. Laasgenoemde het egter in 'n baie kort tydbestek, weens die ideale wat daaraan verbonde was, die besetting van die land teen 'n baie vinnige tempo moontlik gemaak.

Na afloop van die Groot Trek het die land vir 'n periode geen noemenswaardige ekonomiese uitbreiding belewe nie, en het die binnelandse migrasie hoofsaaklik 'n beweging van die een boerderygebied na die ander behels. Met die ontdekking van diamante en goud begin nuwe kragte wat die binnelandse vloei van bevolking beïnvloed, funksioneer. Ekonomiese ontwikkeling begin geleidelik intree en gepaard daarmee die ontwikkeling van stede. Namate hierdie stede groei en 'n al groter bestaansmoontlikheid bied, begin die blanke bevolking hierheen migreer, en ontstaan die proses van blanke ontvolking van die platteland. Uiteindelik het die situasie ontstaan dat die grootste persentasie van die land se blanke bevolking in 'n klein klompie stede saangetrek is.

HOOFSTUK 7DIE INVLOED VAN EKONOMIESE ONTWIKKELING OP DIE
BINNELANDSE MIGRASIEPROSES

In hoofstuk 5 van hierdie werk is die stelling gemaak dat die ekonomiese ontwikkeling van 'n land 'n herverdeling van arbeid bewerkstellig. Dit is egter nie net arbeid wat skuif nie. Perloff stel dit as volg: „In analyzing regional population distribution, it is convenient to view the household as the decision making unit that assembles consumption inputs (consumption products and services) and distributes labor outputs. When the household is viewed in this way, it appears in the first instance that the transfer costs in marketing its labor output over any considerable distance exceed those of assembling its consumption inputs. In short, the household is oriented to regional markets for its labor output. It would follow that populations would be distributed essentially on the basis of the regional distribution of economic opportunity”.¹⁾ Of soos Nixon dit gestel het: „The proper starting point is the realization that a community is a place for earning a living. Population settles or expands primarily because of job opportunities”.²⁾

1) Perloff, H.S. e.a., op.cit., p. 85.

2) Nixon, J.H., in sy voorwoord tot die verslag van Tiebout, C.M., The community Economic Base study, Supplementary Paper No. 16, (Committee for economic Development, University of Washington, 1962).

Hierdie korrelasie tussen ekonomiese groei, arbeidsverdeling en bevolkingsverspreiding ooreenkomstig werksmoontlikhede, kan nuttige hulpmiddele wees om 'n meer gedetailleerde beeld van migrasie te verkry. Vir hierdie rede sal die stelling dat ekonomiese ontwikkeling 'n herverdeling van arbeid en so bevolkingsverspreiding bewerkstellig as 'n hipotese aan die hand van bepaalde gegewens getoets word. Die hele migrasieproses is reeds vanaf 1652 tot 1960 behandel en daar sal slegs hier gepoog word om die hipotese op gegewens vir die periode 1951 tot 1960 toe te pas.

Soos in enige ander land wat 'n gesonde ekonomiese ontwikkeling toon, is dié groei in Suid-Afrika nie 'n gelyke of egalige proses nie. Sommige van die ou bedrywe het baie uitgebrei, nuwes het ontstaan en vinnig gegroei namate groter welvaart die behoefte na nuwe lewensmiddele geskep het, en andere het gestagneer, terwyl daar ook dié is wat gekwyn het.³⁾ Nou volg dit uit die hipotese dat die dele van die land waar die bedrywighede wat vinnig uitbrei gekonsentreer is, relatief meer arbeid en so bevolking sal trek as die gebiede waar die stadigergroeiende, stagnerende of kwynende bedrywe saamgetrek is.

3) Vergelyk tabel 7.1.

TABEL 7.1*

PERSENTASIEVERDELING VAN DIE BRUTO BINNELANDSE PRODUK VAN SUID-AFRIKA VOLGENS PRODUKSJETAK VIR BEPAALDE JARE VANAF
1910/11 TOT 1958/59* *

Produksietak	1910/11 %	1919/20 %	1929/30 %	1939/40 %	1949/50 %	1958/59 %
Landbou, bosbou en vissery.....	20.1	25.9	14.9	12.4	13.9	12.3
Mynbou en steengroewe	28.7	18.0	16.8	20.8	12.7	12.3
Fabriekswese	3.7	7.5	9.3	10.9	17.1	20.1
Konstruksie	0.7	1.2	2.0	2.0	3.2	2.9
Elektrisiteit, gas en water	0.9	1.0	2.0	2.4	1.9	2.3
Vervoer, opberging en kommunikasie	9.3	8.6	11.0	9.7	9.6	9.9
Handel	12.6	14.8	15.6	14.0	15.5	13.6
Finansiële instellings en vaste eiendom ...	2.9	2.7	2.7	3.3	3.3	3.6
Besit van wonings	5.0	3.6	6.0	4.9	3.5	3.5
Algemene regeringsdienste	6.1	6.8	7.9	9.1	8.9	9.3
Privaat dienste	10.0	9.9	11.8	10.5	10.4	10.2
Totaal	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* BRON: Stadler, J.J., Die Bruto Binnelandse Produk van Suid-Afrika 1911-1959, (Ongepubliseerde D.Com.-Proefskrif, Universiteit van Pretoria, 1962), p. 519.

** Die bruto binnelandse produk van Suid-Afrika kan omskryf word as die waarde van al die finale goedere en dienste, wat binne die huishoudelike grense van dié land, gedurende 'n periode van twaalf maande geproduseer is.

TABEL 7.2

AANTAL BLANKE WERKNEMERS IN DIE PRIMÊRE, SEKONDÊRE EN
TERSIÊRE BEDRYWE VAN SUID-AFRIKA VIR BEPAALDE JARE
VANAF 1921 TOT 1960*

Jaar	BEDRYFSGROEP**			
	Primêr	Sekondêr	Tersiêr	Totaal
	%	%	%	%
1921	40.84	13.07	46.09	100.00
1946	26.08	22.05	51.87	100.00
1951	21.18	26.88	51.94	100.00
1960	16.36	28.35	55.29	100.00

*BRONNE: Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe, op. cit., pp. A.34-A.41 en Bevolkingsensus 1960, Steekproeftabellasië No. 1, op. cit., p. 2.

** Verdeling van bedrywe:

- 1) Primêr: Landbou, bosbou, jag, visvangs, mynswese en steengroewe.
- 2) Sekondêr: Fabriekswese, konstruksie en elektrisiteit.
- 3) Tersiêr: Handel, finansies, vervoer, berging, kommunikasie en dienste.

TABEL 7.3

DISTRIBUSIE VAN DIE ARBEIDSMAG IN DIE VERENIGDE STATE
VAN AMERIKA VIR SEKERE JARE VANAF 1890 *

Industrie	1890 % Van arbeidsmag	1920 % Van arbeidsmag	1950 % Van arbeidsmag	Verandering 1890 - 1950
Primêr	43	28	12	- 30
Sekondêr	35	45	44	+ 214
Tersiêr	22	27	44	+ 390
Totaal	100	100	100	+ 148

* BRON: Farbricant, Solomon, The changing industrial distribution of gainful workers, conference on income and wealth, Vol. XI, (National Bureau of Economic Research Inc., New York, 1949) en Stigler, George, Trends in employment in the service industries, (National Bureau of Economic Research Inc., New York, 1956).

Die ekonomiese geskiedenis van ontwikkelende lande het geleer dat 'n land vanaf 'n landbou-ekonomie tot 'n meer gekompliseerde ekonomie, waar sekondêre en tersiêre bedrywe 'n al groter rol speel, ontwikkel. In hierdie ontwikkelingsgang is die landbou en ander primêre bedrywighede relatief stadig-groeiend in vergelyking met die groeitempo van die bedrywighede in die sekondêre en tersiêre sektore. Bygevolg bring dit oor tyd mee dat die relatiewe bydrae van die primêre sektor tot die totale ekonomiese aktiwiteite relatief al hoe minder word.

Ojala wat vir die Verenigde State van Amerika, die Verenigde Koninkryk en Swede nagegaan het watter verandering oor tyd ingetree het in die relatiewe bydrae wat die landbou tot ekonomiese welvaart gemaak het, kom tot die volgende gevolgtrekking: "It is clear that in the United Kingdom, as in the United States and Sweden, economic progress has been accompanied by a decline in the proportionate contribution of agriculture to economic welfare".⁴⁾ Hy konkludeer verder: "The additional labour required for the relatively more rapid expansion of economic activity in the favoured occupations or industries has been obtained mainly from agricultural sources".⁵⁾

Namate Suid-Afrika se ekonomiese ontwikkeling gevorder het, het dieselfde proses plaasgevind. Aanvanklik was landbou die enkele vernaamste bedryf sodat 38% van die land se blanke manlike werkers in 1911 nog daarby betrokke was.⁶⁾ Dit daal tot 13.0% in 1960.⁷⁾ Hierdie relatiewe daling is in

4) Ojala, E.M., Agriculture and Economic Progress, (Oxford University Press, London), p. 68.

5) Ibid., p. 84.

6) Verslag van die Kommissie van Ondersoek na Blanke bewoning van die Platteland, op. cit., tabel 19.

7) Bevolkingsensus 1960, Steekproeftabellasie no. 1 - Nywerheidsafdelings, Ouderdomsgroepe en Huistale, (Pretoria, 1962), p. 2.

geheel die primêre bedryfsektor aanwesig, terwyl daar 'n toename van die persentasie blanke arbeid in die sekondêre en tersiêre sektore aanwesig is.⁸⁾ As gevolg van die verdeling van arbeid in die verskillende bedryfstakke, sal 'n streek se relatiewe toe- of afname in bevolking hoofsaaklik bepaal word deur die tipe bedrywe (vinnig of stadiggroeiend) waarin dié streek spesialiseer. Dit kan die samestellingseffek genoem word. Die migrasie van blanke bevolking vanaf die platteland of oorwegend plattelandse gebiede waarop reeds gewys is, was en is 'n uitvloei van hierdie beginsel. Hieruit volg weer dat die stedelike sentra wat oorvinnig groeiende bedrywe beskik, oor die algemeen die grootste toevloei van bevolking sal hê.

Die feit dat 'n streek in 'n stadiggroeiende produksietak spesialiseer beteken egter nie noodwendig dat dit minder arbeid sal trek nie. Dit kan gebeur dat so 'n streek vinnige ekonomiese groei en 'n vermeerdering van arbeid ondervind, mits die toevoeging van arbeid as fisiese faktor nodig is vir die ekonomiese groei en daar 'n groot genoeg sametrekking van dié produksietak, ten koste van ander streke, in die streek plaasvind. Perloff stel dit soos volg: „At the same time, since regions compete for industries, some of them will be getting more or less of any given industry, whether it is growing nationally or not. This might be termed the local-factor effect. The regions that show net upward local-factor shifts will have gained because of their

8) Vergelyk tabelle 7.2 en 7.3.

'greater locational advantages for the operation of the given industries".⁹⁾

Tot sover impliseer die redenasie dat die ekonomiese aktiwiteite van 'n streek via arbeidsverdeling hoofsaaklik verantwoordelik is vir binnelandse bevolkingsmigrasie. Dié positiewe korrelasie tussen ekonomiese aktiwiteite en binnelandse migrasie is van so 'n aard, dat dit wil voorkom asof die groeiverskille in bevolking tussen substreke sonder meer uit hierdie samehang bepaal kan word. Daar is egter op nog twee bykomende faktore gewys, naamlik, die plaaslike faktoreffek en die samestellingseffek. Eersgenoemde slaan op die faktore in die gebied self wat die ontwikkeling en groei van 'n bedryf of bedrywe beïnvloed. As toestande in 'n spesifieke gebied besonder gunstig is vir die ontwikkeling van 'n besondere bedryf (stadig of vinnig groeiend) sal dit meer daarvan trek vanuit gebiede waar toestande minder gunstig is. Die herdistribusie van arbeid tussen streke sal op dié wyse bevolkingsvloei tussen substreke beïnvloed. Die samestellingseffek het verwys na die bedryfsamestelling in 'n streek. Indien hierdie samestelling bestaan uit vinniggroeiende bedrywe, sal arbeid uit gebiede met stadiggroeiende bedrywe, of gebiede waar plaaslike faktore minder gunstig is vir die ontwikkeling van die vinniggroeiende bedrywe, na eersgenoemde beweeg, en weer eens word bevolkingsvloei tussen streke beïnvloed.

9) Perloff, H.S., e.a., op. cit., p. 70.

Die samestellingseffek en plaaslike-faktoreffek dra dus gesamentlik by tot die totale vermeerdering van 'n streekse arbeidsmag. Beide van die twee groei-effekte is ook meetbaar. Die samestellingseffek word gemeet deur die proporsionele verskuiwing van arbeid, terwyl die plaaslike-faktor-effek gemeet word deur die differensiële verskuiwing van arbeid. Die som van die twee verskuiwings (proporsioneel en differensiël) gee die verskuiwing van die totale aantal arbeiders wat op sy beurt 'n positiewe korrelasie met die bevolkingsverskuiwing toon.

Volgens hierdie redenasie is daar verskillende moontlikhede wat genoemde groeieffekte op die kwantitatiewe bevolkingsgroei van 'n streek kan hê, en dit is nodig om dit te skets voordat die implikasies van hul uitwerking op die bevolkingsgetalle van substreke in Suid-Afrika ge-evalueer word. Dié moontlikhede is die volgende:

- 1) 'n Streek wat spesialiseer in vinnig groeiende bedrywe wat teen 'n hoër koers groei as dié vir die land as geheel, sal 'n netto proporsionele en differensiële opwaartse verskuiwing in arbeid ondervind wat tot 'n netto opwaartse verskuiwing in totale bevolking sal lei.
- 2) Indien 'n streek spesialiseer in vinnig groeiende bedrywe wat stadiger groei as die bedrywe se koers in die land as geheel, sal daar 'n netto proporsionele opwaartse en differensiële afwaartse verskuiwing in arbeid plaasvind. As

dié netto afwaartse differensiële verskuiwing kleiner is as die netto proporsionele verskuiwing, sal so 'n streek nog 'n netto opwaartse verskuiwing in totale bevolking ondervind. Sou die netto afwaartse differensiële verskuiwing egter groter as die netto opwaartse proporsionele verskuiwing wees, sal dié streek 'n netto afwaartse verskuiwing in totale bevolking beleef.

- 3) 'n Streek wat in stadiggroeiende bedrywe spesialiseer, sal 'n netto afwaartse proporsionele verskuiwing in arbeid ondervind. As die bedrywe egter vinniger groei as in die land as geheel, sal daar 'n netto opwaartse differensiële verskuiwing van arbeiders wees. Indien dié netto opwaartse differensiële verskuiwing kleiner is as die netto afwaartse proporsionele verskuiwing, sal daar 'n netto afwaartse verskuiwing in totale bevolking wees, en omgekeerd.
- 4) Die laaste moontlikheid is 'n streek wat in 'n stadiggroeiende bedryf spesialiseer waarvan die groeikoers stadiger is as die vir die land as geheel. So 'n streek sal 'n netto afwaartse proporsionele en differensiële verskuiwing van arbeid en dus ook 'n netto afwaartse verskuiwing in die totale aantal arbeiders en bevolking ondervind.

Ongelukkig bestaan daar geen gepubliseerde gegewens oor die beroeps- en bedryfsverdeling vir die bevolking van Suid-Afrika, ingedeel volgens ekonomiese streke of

distrikte, vir 1951 nie. Sodanige data is wel vir die vier provinsies verkrygbaar vir die jare 1951 tot 1960. 'n Verdeling in provinsies is nie besonder ideaal nie aangesien dit te groot eenhede vorm wat die onderlinge verskille wat deur die groei-effekte in kleiner substreke bewerkstellig word, tot 'n groot mate kamoefleer. Ten spyte van hierdie gebreke kan daar nogtans veel geleer word deur hierdie wyse van benadering op die provinsies toe te pas, en die resultate daarvan te vergelyk met die groeiverskille wat daar tussen dié vier streke se blanke bevolkings bestaan.

Die verskille wat deur die twee groeieffekte bewerkstellig word, word in tabel 7.4 saamgevat, en om die verklaringe nader toe te lig sal daar ook gebruik gemaak word van die distribusie van arbeid in tabel 7.5.

Die Kaapprovinsie toon in tabel 7.4 'n netto proporsionele opwaartse verskuiwing en 'n netto differensieële afwaartse verskuiwing. Hierdie proporsionele verskuiwing word verkry deur die samestellingseffek van die bedrywe in die provinsie, met ander woorde, daar word in 'n redelike mate in vinniggroeiende bedrywe gespesialiseer.¹⁰⁾ Die feit dat hierdie bedrywe in die Kaappro-

10) Vergelyk tabel 7.5.

TABEL 7.4*

VERSKUIWINGS IN DIE TOTALE AANTAL BLANKE ARBEIDERS
VEROORSAAK DEUR DIFFERENSIËLE EN PROPORSIONELE
VERSKUIWINGS VAN BLANKE ARBEIDERS IN SUID-AFRIKA
VANAF 1951 TOT 1961**

Provinsie	Verskuwing	Getal werkers
KAAP	Netto verskuiwing in totale aantal werkers	-30,266
	Netto differensiële verskuiwing in werkers	-59,593
	Netto proporsionele verskuiwing in werkers	+29,327
NATAL	Netto verskuiwing in totale aantal werkers	+ 4,924
	Netto differensiële verskuiwing in werkers	+ 1,527
	Netto proporsionele verskuiwing in werkers	+ 3,397
TRANSVAAL	Netto verskuiwing in totale aantal werkers	+23,358
	Netto differensiële verskuiwing in werkers	+17,272
	Netto proporsionele verskuiwing in werkers	+ 6,086
ORANJE-VRYSTAAT	Netto verskuiwing in totale aantal werkers	+ 1,983
	Netto differensiële verskuiwing in werkers	+ 7,805
	Netto proporsionele verskuiwing in werkers	- 5,822

*BRON: Bevolkingsensus 1960, Steekproeftabellasië no. 1, op. cit., p. 2.

** Kyk Perloff, H.S., e.a. soos aangehaal, vir metode van berekening.

TABEL 7.5

DISTRIBUSIE VAN DIE BLANKE ARBEIDSMAG IN DIE VIER PROVINSIES VAN SUID-AFRIKA VIR DIE JAAR 1960 *

Gebied	Landbou	Mynwese	Fabriekswese	Konstruksie	Elektrisiteit	Handel	Vervoer	Dienste	Totaal
Kaap	14.66	1.35	18.75	5.23	0.69	23.06	12.61	23.65	100.00
Natal	5.65	1.33	23.34	7.86	1.34	21.82	13.91	24.70	100.00
Trans- vaal	7.57	8.62	23.00	6.92	0.97	20.63	9.51	22.78	100.00
Oranje- Vrystaat	20.70	10.90	12.92	7.75	1.28	17.49	10.26	18.70	100.00
Suid- Afrika	10.70	5.66	20.84	6.56	.95	21.28	11.07	22.94	100.00

* BRON: Ibid.

TABEL 7.6

NETTO VERSKUIWING VAN DIE TOTALE BLANKE BEVOLKING IN DIE
VIER PROVINSIES VAN SUID-AFRIKA (1951 - 1960) *

Provinsie	Werklike bevolking 1951	Werklike bevolking 1960	Verwagte bevolking 1960	Netto verskuiwing	
				Getal	%
Kaap	935,085	1,003,207	1,093,235	-90,028	-100.00
Natal	274,240	340,235	320,622	+19,613	+ 21.78
Trans- vaal	1,204,712	1,468,305	1,408,464	+59,841	+ 66.45
O.V.S.	227,652	276,745	266,154	+10,591	+ 11.76

* BRON: R.P. 62/1963, p. 2.

vinsie nie so vinnig groei as dié in die land as geheel en in sommige van die ander provinsies nie, bewerkstellig die netto differensiële afwaartse verskuiwing. Laasgenoemde verskuiwing wat deur die plaaslike faktoreffek bewerkstellig word, is groter as die netto proporsionele opwaartse verskuiwing wat as resultaat 'n totale netto afwaartse verskuiwing (tabelle 7.4 en 7.6) toon.

Die aantal blanke arbeiders in Natal toon 'n netto proporsionele opwaartse verskuiwing wat weer eens die spesialisasie in vinnig groeiende bedrywe beklemtoon. Dit verskil egter van dié van die Kaapprovinsie deurdat daar 'n groter konsentrasie van hierdie bedrywe in Natal is en dat hulle relatief vinnig groei en sodoende ook 'n netto differensiële opwaartse verskuiwing bewerkstellig. Hierdie twee groei-

effekte, op sodanige skaal aktief, het 'n opwaartse verskuiwing van die totale aantal blanke werkers, en so van die bevolking,¹¹⁾ vanaf 1951 tot 1960 as resultaat gehad. Uit tabel 7.5 is dit duidelik dat Natal die provinsie is met die kleinste persentasie van sy blanke arbeiders in die stadiggroeiende bedrywe saamgetrek. Wat sy bedrywe betref, bewerkstellig dit 'n gunstige samestellingseffek wat noodwendig 'n invloed op die netto proporsionele verskuiwing van arbeid en bevolking moes hê.

Transvaal het vanaf 1951 tot 1960 ongeveer dieselfde persentasie van sy blanke arbeid in die stadiggroeiende bedrywe saamgetrek gehad as die Kaapprovinsie. In die sekondêre sektor het eersgenoemde meer, maar in die tersiêre sektor wat veral 'n invloed uitoefen, het hy minder as laasgenoemde. Die samestelling van Transvaal se bedrywe is dus in 'n mate minder gunstig vir 'n opwaartse verskuiwing van bevolking as in die Kaapprovinsie, maar, gepaard met die relatief gunstige samestellingseffek in Transvaal, funksioneer die plaaslike faktoreffek in hierdie provinsie in die periode sodanig dat ook die netto differensiële verskuiwing positief is. Met 'n netto proporsionele en differensiële opwaartse verskuiwing is die totale verskuiwing ook positief.¹²⁾

Die Oranje-Vrystaat wat tot 'n groot hoogte in stadiggroeiende bedrywe spesialiseer (31.6% van die blanke werkers

11) Vergelyk tabelle 7.4 en 7.6.

12) Loc. cit.

is in die primêre bedrywe), toon as gevolg van hierdie samestellingseffek 'n netto proporsionele afwaartse verskuiwing. Vir hierdie samestellingseffek word vergoed deur die uitbreidings in die mynboubedryf van die Goudvelde gedurende die periode 1951 tot 1960. Laasgenoemde het 'n bo-normale groei in die primêre sektor bewerkstellig, sodat die netto differensiële opwaartse verskuiwing sodanig was dat die totaal, ook 'n opwaartse verskuiwing toon.¹³⁾ Hoewel die mynboubedryf hoofsaaklik vir die positiewe totaal verantwoordelik is, het ander sektore in die Vrystaat ook 'n geringe bydrae getoon, maar indien die primêre bedrywe nie die uitbreidings beleef het nie, is dit te betwyfel of die Oranje-Vrystaat wel 'n netto opwaartse verskuiwing van totale blanke bevolking in die periode sou ondervind het. In kort kom dit daarop neer dat die bedryfsamestelling in dié provinsie gedurende 1951 tot 1960 nie gunstig was vir 'n noemenswaardige vermeerdering in blanke bevolking nie.

TABEL 7.7.

'N VERGELYKING TUSSEN DIE NETTO VERSKUIWING VAN BLANKE ARBEID EN BEVOLKING IN DIE VIER PROVINSIES VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE 1951 TOT 1960*

Provinsie	NETTO VERSKUIWING	
	Werkers	Bevolking
	%	%
Kaap	- 100.00	- 100.00
Natal	+ 16.27	+ 21.78
Transvaal	+ 77.18	+ 66.45
O.V.S.	+ 6.55	+ 11.76

*BRON: Tabelle 7.4 en 7.6.

13) Loc. cit.

In die hele redenasie sover is dit nog net aanvaar dat daar 'n relasie tussen die totale netto verskuiwings van arbeid en bevolking bestaan. Tabelle 7.4 en 7.6 dui egter daarop dat daar wel 'n verband tussen die twee is. Om dit duideliker uit te beeld is tabel 7.7 opgestel. Uit hierdie tabel kan die noue verband wat daar tussen die totale netto verskuiwing in arbeid en bevolking bestaan, afgelei word. Die afwykinge wat daar wel bestaan dui daarop dat die verhouding tussen arbeidsverskuiwing en bevolkingsverspreiding nie absoluut is nie. Met laasgenoemde in gedagte is die waarde van die benadering dus daarin geleë dat 'n ontleding van die ekonomiese aktiwiteite in 'n streek 'n goeie aanduiding kan gee van toekomstige bevolkingsneidings in daardie streek.

In hierdie hoofstuk is van die veronderstelling uitgegaan dat een van die belangrikste faktore wat vir die verskille in die groeitempo van die blanke bevolking tussen subnasionale gebiede van die land verantwoordelik is, teruggevoer kan word na verskille tussen die werksmoontlikhede in die onderskeie gebiede. Voorgenoemde hipotese kon ten spyte van leemtes in die statistiek oor beroeps- en bedryfsverdeling getoets word. Hieruit is afgelei dat daar in Suid-Afrika 'n noue positiewe verwantskap tussen die verskuiwing van blanke arbeid en die verskuiwing van die blanke bevolking bestaan, waaruit die belangrike gevolgtrekking gemaak kan word dat die blanke bevolking hoofsaaklik vestig ooreenkomstig werksgeleenthede. Bygevolg sal 'n ontleding van die faktore wat ten grondslag van die geografiese plasing van werksgeleenthede lê ook 'n diepere insig van blanke binnelandse migrasie gee en so lig werp op die grondliggende oorsake vir die verskille in die groeikoerse van blanke bevolking tussen verskillende subnasionale gebiede.

Die faktore wat ten grondslag van die geografiese plasing van werksgeleenthede in Suid-Afrika lê is deur gebruikmaking van 'n uitbreiding van die verskuiwingstegniek vir die tydperk 1951 tot 1960 ontleed en daaruit het die volgende geblyk:

- 1) Beide Transvaal en Natal het in vinniggroeiende bedrywe gespesialiseer wat plaaslik teen 'n hoër koers as dié van die land as geheel gegroei het. Die resultaat hiervan was 'n netto proporsionele en differensiele opwaartse verskuiwing in die getal blanke werkers wat gesamentlik tot 'n netto opwaartse verskuiwing in die totale getal blanke werkers bygedra het. Voorgenoemde netto opwaartse verskuiwing het tot 'n netto opwaartse verskuiwing in blanke bevolking van 19,613 persone in Natal en 59,841 persone in Transvaal aanleiding gegee.
- 2) In teenstelling met Natal en Transvaal het stadiggroeiende bedrywe

'n relatief belangrike rol in die ekonomie van die Oranje-Vrystaat gespeel, wat meegebring het dat dié provinsie 'n netto proporsionele afwaartse verskuiwing in die getal blanke arbeiders gedurende die tydperk 1951 tot 1960 ondervind het. Gedurende die onderhawige tydperk is in die Oranje-Vrystaat egter 'n besondere skerp netto differensiële opwaartse verskuiwing in blanke arbeid ondervind wat tot 'n groot mate aan die relatiewe vinnige groei wat die produksietak mynbou plaaslik ondervind het, toe te skryf was. Die uitwerking van die voorgenoemde groei-effek was so groot dat die provinsie nogtans 'n netto opwaartse verskuiwing in die totale getal blanke werkers ondervind het. Die netto opwaartse verskuiwing in blanke bevolking van 10,591 persone wat gedurende 1951 tot 1960 in die Oranje-Vrystaat voorgekom het, kan in 'n belangrike mate as 'n resultaat hiervan beskou word.

- 3) Ten spyte van die feit dat die vinniggroeiende bedrywe 'n relatief belangrike rol in die ekonomie van die Kaapprovinsie speel, het hierdie bedrywe veel stadiger gegroei as die groeikoers van dié bedrywe in die land as geheel met die gevolg dat 'n netto differensiële afwaartse verskuiwing in die getal blanke werkers gedurende 1951 tot 1960 voorgekom het wat groter was as die netto proporsionele opwaartse verskuiwing in die getal blanke werkers. Die uitwerking van die voorgenoemde twee groei-effekte was 'n netto afwaartse verskuiwing in die totale getal blanke werkers gedurende die betrokke tydperk. Waar, soos aangetoon, in die ander provinsies 'n netto opwaartse verskuiwing in blanke bevolking voorgekom het, het die Kaapprovinsie 'n netto afwaartse verskuiwing in blanke bevolking (90,028 persone) gedurende 1951 tot 1960 ondervind wat hoofsaaklik teruggevoer kan word na die netto afwaartse verskuiwing in totale getal blanke werkers wat gedurende die onderhawige tydperk in die Kaapprovinsie voorgekom het.
- 4) Indien statistiek oor die beroeps- en bedryfsverdeling van die blanke bevolking vir kleiner subnasionale gebiede as provinsies beskikbaar was, sou 'n veel meer gedetailleerde beeld van die plasing van werkseleenthede, blanke arbeids- en bevolkingsvloei verkry kon word. Vanselfsprekend sou so 'n gedetailleerde beeld 'n waardevolle bydrae tot die kennis van hierdie so belangrike aspek lewer.

Die ander faktor naamlik natuurlike aanwas, wat verskille in die blanke bevolkingsgroei tussen subnasionale gebiede kan veroorsaak en waarna reeds in hoofstuk 5 verwys is, word vervolgens in hoofstuk 8 ontleed ten einde die belangrikheid daarvan te kan evalueer.

HOOFSTUK 8DIFFERENSIËLE NATUURLIKE AANWAS IN BEPAALDE SUB-
STREKE VAN SUID-AFRIKA8.1 ALGEMEEN

In Suid-Afrika, soos in enige ontwikkelende land, word die groeiverskille in die bevolking van substreke hoofsaaklik veroorsaak deur 'n migrasie van platteland na stad. Nou was dit nog altyd so dat die platteland oor 'n hoër vrugbaarheid as die stad beskik het, en is die uitwerking daarvan dat differensiële natuurlike aanwas hoogstens die groeiverskille in die bevolking van die twee gebiede vertraag het. Dié hoër natuurlike aanwas in plattelandse gebiede bestaan ondanks die feit dat dit 'n eienskap van migrasie is dat die jonger persoon makliker beweeg en op dié wyse die mediaanouderdom van die gebiede waarheen beweeg word, bevoordeel en so ook die fekunditeit van daardie gebiede. Daar is dus ander faktore wat, ten spyte van ouderdomsverdeling, die plattelandse gebiede wat oor 'n geringe of geen blanke bevolkingsgroei beskik nie, nader aan die grense van fekunditeit laat beweeg en daar 'n hoër natuurlike aanwas bewerkstellig as in gebiede (stedelike gebiede) wat oor 'n hoër blanke bevolkingsgroei beskik. Dit is nou logies dat alvorens hierdie ander faktore tussen die twee gebiede nie genivelleer word, of ouderdomsverdeling nie 'n absolute beperkende faktor by die plattelandse fekunditeit word nie, natuurlike aanwas nie die bevolkingsgroei

van stedelike gebiede of, in dié geval, gebiede met 'n hoë toename in bevolking verder sal bevoordeel nie.

In Suid-Afrika is geen van bogenoemde twee prosesse al so ver gevorder dat dit enige noemenswaardige resultate oplewer nie. Om vas te stel wat die invloede daarvan is, word die stand van sake vir die periode 1951 tot 1960 in hierdie hoofstuk ontleed.

As 'n identifikasie van die groeiverskille tussen substreke word ook van die resultate van die netto verskuiwingsmetode in hoofstuk 6 gebruik gemaak. Dit gee 'n breë onderskeid tussen gebiede met 'n netto opwaartse en -afwaartse verskuiwing in blanke bevolking waarvan die natuurlike aanwas afsonderlik bereken word. Die beperking is hier dat dié bevolkingsgetalle aangepas is by veranderde distriksgrense, terwyl daar geen aangepaste gegewens vir sterftes of geboortes bestaan nie, asook geen gegewens oor die ouderdomsverdeling van die bevolking in die afsonderlike distrikte nie. Om hierdie probleme te oorkom, word daar van die ekonomiese streke gebruik gemaak.¹⁾ Die voordeel hiervan is dat die grensveranderinge van die distrikte nie die bevolkings- of natuurlike aanwassyfers van die ekonomiese streke beïnvloed het nie, met ander woorde, die veranderinge het binne laasgenoemde se grense plaasgevind. 'n Verdere voordeel is dat gegewens van ouderdomsverdeling wel vir die ekonomiese streke beskikbaar is.

8.2 OUERDOMSAMESTELLING VAN BLANKES IN STREKE MET 'N NETTO OPWAARTSE EN AFWAARTSE VERSKUIWING IN BLANKE BEVOLKING

1) Vergelyk bylaag 6 vir gids van ekonomiese streke.

TABEL 8.1

BLANKE OUDERDOMSVERDELING VAN STREKE MET 'N BO- EN ONDERNORMALE BEVOLKINGSGROEI - 1960 *

Streek **	0 - 14 Jaar		15 - 44 Jaar		45 - 64 Jaar		65 + Jaar		Ongespesifiseerd	
	G	%	G	%	G	%	G	%	G	%
+ Streke	487,879	33.71	635,408	43.91	244,115	16.87	79,428	5.49	383	.02
- Streke	515,292	31.40	669,217	40.77	330,454	20.13	125,887	7.67	429	.03

*BRON: Bevolkingsensus 1960, Steekproef-tabellasië no. 1,
op. cit., pp. 26 - 44.

** Raadpleeg voetnoot 2 van hierdie Hoofstuk.

TABEL 8.2

OUDERDOMSVERDELING VAN VROUE IN STREKE MET 'N NETTO OP-
WAARTSE EN AFWAARTSE VERSKUIWING IN BLANKE BEVOLKING -
1960 *

Ouderdoms- groep	Streke met 'n netto opwaartse ver- skuiwing		Streke met 'n netto afwaartse ver- skuiwing	
	Getal	As % van totaal	Getal	As % van totaal
0 - 14	240,408	33.42	251,595	30.31
15 - 49	352,368	48.99	390,288	47.02
50 - 64	80,996	11.25	117,424	14.15
65 +	45,466	6.32	70,462	8.49
Ongespesifi- seerd	153	.02	229	.03
Totaal	719,391	100.00	829,998	100.00

* BRON: Ibid., pp. 26 - 44.

Tabel 8.1 toon aan dat die gebiede wat 'n netto opwaartse verskuiwing in blanke bevolking ondervind het, se bevolking oorwegend jonger was as dié in gebiede met 'n netto afwaartse verskuiwing.²⁾ Insoverre hierdie tendens verband hou met vrugbaarheid, impliseer dit dat die vrugbaarheidspotensiaal van dié onderskeie gemeenskappe ooreenstemmend sal verander. Dit is veral die ouderdomsamestelling van die vroue-bevolking wat in die laaste instansie 'n streek se vrugbaarheid of aanwaspotensiaal mede bepaal en soos uit tabel 8.2 afgelei kan word, beskik die streke met

2) Streke met 'n netto opwaartse en afwaartse verskuiwing in bevolking sal ook onderskeidelik na verwys word as streke met 'n bo- en ondernormale bevolkingsgroei en in tabelle sal dit aangedui word as + en - streke.

'n bo-normale blanke bevolkingsgroei oor 'n groter persentasie vroue wat nog die vrugbaarheidsleeftyd moet bereik, of reeds daarin is, as die streke met 'n ondernormale bevolkingsgroei.

TABEL 8.3

NATUURLIKE AANWAS IN STREKE MET 'N NETTO OPWAARTSE
EN AFWAARTSE VERSKUIWING IN BLANKE BEVOLKING - 1960*

Streek	Natuurlike aanwas
+ Streke	18.63
- Streke	13.74

*BRON: 1) Bylaes 6, 7, 8 en 9.
2) R.P. 31/65 en R.P. 63/65.

Suiwer vanuit die gegewens in tabelle 8.1 en 8.2 ge-oordeel is dit logies dat die natuurlike aanwas in tabel 8.3 vir streke met 'n bo-normale bevolkingsgroei hoër is as dié in streke met 'n onder-normale bevolkingsgroei.

Die vreemde verskynsel wat in die ontleding sover voorkom, is dat die bo-normale bevolkingsgroei van die streke met 'n netto opwaartse verskuiwing soos in tabelle 6.9, 6.10 en 6.11 uiteengesit, hoofsaaklik veroorsaak is deur die konsentrasie van bevolking in stedelike sentra terwyl ontledings van Suid-Afrika se

demografie tot 1951 getoon het dat die plattelandse vrugbaarheid deurgaans veel hoër is as dié van stedelike gebiede en dat die verskil in sterftesyfers nie sodanig is dat dit natuurlike aanwas noemenswaardig kan beïnvloed nie.³⁾ Die oorsake vir die verskynsel wat tabel 8.3 aantoon, kan in enige van geboortes, sterftes en ouderdomsverdeling as faktore geleë wees. Dit mag ook wees dat die hoër natuurlike aanwas gedurende 1960 in die streke met 'n netto opwaartse verskuiwing in bevolking, veroorsaak is deur die plattelandse gebiede wat die betrokke ekonomiese streke insluit. Laasgenoemde sou meer waarde verkry het as die natuurlike aanwas van plattelandse gebiede gedurende 1960 hoër was as in stedelike gebiede, maar die werklike posisie was dat die natuurlike aanwas vir die twee gebiede gedurende 1960 beide 16.02 was. Dit gee rede om bedenkinge oor die aanvaarde hoër plattelandse vrugbaarheid te koester.

8.3 STERFTES AS FAKTOR BY DIFFERENSIËLE GROEI

TABEL 8.4

'N VERGELYKING TUSSEN DIE BLANKE STERFTESYFERS GEDURENDE 1960 IN GEBIEDE MET 'N BO- EN ONDERNORMALE BEVOLKINGS- GROEI EN IN PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE*

Gebied	STERFTESYFER		
	Sterftes	Bevolking	Per 1,000 van die bevolking
+ Streke	11,348	1,447,126	7.84
- Streke	15,441	1,641,366	9.41
Plattelandse gebiede	4,079	506,761	8.05
Stedelike gebiede	22,710	2,581,731	8.80

* BRON: R.P. 62/1963 en bylaag 9.

3) Vergelyk o.a. die verslag van die Kommissie van ondersoek na Blanke bewoning van die Platteland, op. cit.

Hoewel tabel 8.4 aantoon dat die lae gewone sterfesyfer in streke met 'n bo-normale bevolkingsgroei gedurende 1960, 'n bydrae gelewer het tot dié gebiede se hoër natuurlike aanwas, is daar geen aanduiding dat dit enige noemenswaardige verskille in plattelandse en stedelike gebiede bewerkstellig nie. Die verskil wat by eersgenoemde streeksverdeling bestaan het en by laasgenoemde afwesig was kan nie sondermeer uit die ouderdomsverdeling verklaar word nie, aangesien die verskil in ouderdomspatroon tussen streke met 'n netto opwaartse en afwaartse verskuiwing in bevolking en plattelandse en stedelike gebiede min of meer dieselfde was. Interessante bespiegeling oor die streeksbediening van gesondheidsdienste in welvarende en agtergeblewe gebiede is hier moontlik.

8.4 GEBOORTES AS FAKTOR BY DIFFERENSIËLE GROEI

TABEL 8.5

BLANKE GEBOORTES PER 1,000 VAN DIE BEVOLKING IN SUID- AFRIKA GEDURENDE 1960*

Streek	Geboortes per 1,000
+ Streke	26.47
- Streke	23.15
Stedelike gebiede	24.82
Plattelandse gebiede	24.07

*BRON: R.P. 31/65.

As eerste benadering is die gewone geboortesyfer in tabel 8.5 gebruik. Hoewel hierdie syfers geen duidelike beeld kan bied van 'n gebied se werklike vrugbaarheid nie, toon streke met 'n netto op-

waartse verskuiwing in blanke bevolking 'n „betekenisvolle" hoër geboortesifer as dié met 'n netto afwaartse verskuiwing. 'n Vergelyking tussen plattelandse en stedelike gebiede toon dat die stedelike syfer vir 1960 ook ietwat hoër is as dié van die platteland, maar nie sodanig dat daar enige besondere waarde aan die verskille geheg kan word nie.

'n Gebrek aan data maak dit nie moontlik om die vrugbaarheidsyfers vir ekonomiese streke meer noukeurig as die voorafgaande te ontleed nie. Sover oortuig die ontleding egter dat differensiële natuurlike aanwas deur 'n kombinasie van faktore in ouderdomsamestelling en sterftesyfers hoër is in gebiede met 'n netto opwaartse verskuiwing in bevolking as in gebiede met 'n netto afwaartse verskuiwing. Aangesien bo-normale bevolkingsgroei in substreke hoofsaaklik die resultaat is van verstedeliking en data beskikbaar is vir 'n noukeuriger ontleding van die vrugbaarheidsyfer in plattelandse en stedelike gebiede word vervolgens 'n ontleding daarvan gemaak.

'n Veel noukeuriger en meer verfynde benadering is 'n ontleding van die ouderdomspesifieke geboortesyfers, totale vrugbaarheidsyfers en die bruto vermeerderingsyfers.

TABEL 8.6

OUDERDOMSPESIFIEKE GEBOORTESYFERS VAN BLANKES IN PLATTE-
LANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE VIR DIE JARE 1950/52 EN
1959/61 *

Ouder- doms- groep	1950/52		1959/61	
	Platteland	Stedelik	Platteland	Stedelik
15-19	69.9	37.0	50.4	43.8
20-24	272.8	175.3	259.0	215.7
25-29	253.4	184.6	221.0	215.6
30-34	177.9	119.5	134.5	124.2
35-39	117.0	66.6	81.7	65.0
40-44	46.5	22.7	28.9	20.4
45-49	6.4	2.4	3.6	1.7

*BRON: R.P. 31/65, p.28

TABEL 8.7

DIE TOTALE VRUGBAARHEIDSYFERS VIR BLANKE VROUE (15-49 JAAR)
IN DIE PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE VAN SUID-AFRIKA
VIR DIE JARE 1950/52 EN 1959/61*

Periode	Plattelandse totale vrugbaarheidsyfer	Stedelike totale vrugbaarheidsyfer
1950/52	4,719.5	3,040.5
1959/61	3,900.0	3,432.0

* BRON: Tabel 8.6.

TABEL 8.8

BRUTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE
BEVOLKING VERDEEL IN PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE
1959/60 *

Platteland	Stedelik
1.89	1.67

*BRON: Tabelle 8.6 en 8.7.

Tabelle 8.6 en 8.7 toon aan dat vir die periodes 1950-1952 en 1959-1961 die platteland oor 'n hoër ouderdomspesifieke geboortesifer sowel as totale vrugbaarheidsyfer beskik het as stedelike gebiede. Dit is egter duidelik dat die verskil tussen die syfers vir die twee gebiede vanaf 1950/52 tot 1959/61 merkwaardig gekrimp het. Met hierdie verskille in die totale vrugbaarheidsyfer is dit tot 'n groot hoogte vanselfsprekend dat die plattelandse bruto vermeerderingsyfer soos in tabel 8.8 hoër sal wees as die van stedelike gebiede.⁴⁾

Word die grense nouer getrek en daar slegs gelet op die vrugbaarheidsyfers van getroude vroue in die vrugbaarheidsleeftyd, begin die vermoede van 'n hoër vrugbaarheidsyfer in stedelike gebiede vir 1960 al hoe meer vorm aanneem. Tabelle 8.9 en 8.10 toon dat vir die periode 1950/52 die ouderdomspesifieke geboortesifer en so ook die totale vrugbaarheidsyfer van plattelandse getroude vroue in die vrugbaarheidsleeftyd hoër was as dié van die stedelike gebiede. Vir die periode 1959/61 is die beeld egter die omgekeerde deurdat die stedelike gebiede se ouderdomspesifieke geboortesifer sowel as die totale vrugbaarheidsyfer die van plattelandse gebiede oortref. Opsommend kan dan gestel word dat die vrugbaarheid van getroude vroue in die vrugbaarheids-

4) Vergelyk ook Kommissie van ondersoek na blanke bewoning van die platteland se verslag, op. cit., p. 14, tabel 12.

leeftyd in die stedelike gebiede van Suid-Afrika, gedurende 1959/61, hoër was as dié van plattelandse vroue vir dieselfde tydperk.

TABEL 8.9

OUERDOMSPESIFIEKE GEBOORTESYFERS (EGTELIKE GEBOORTES)
VIR GETROUDE VROUE IN DIE VRUGBAARHEIDSLEEFTYD
VERDEEL VOLGENS PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE VIR
DIE JARE 1950/52 EN 1959/61 *

Ouderdoms- groep	1950/52		1959/61	
	Platteland	Stedelik	Platteland	Stedelik
15-19	492.6	402.0	461.0	508.6
20-24	387.7	307.1	347.6	362.1
25-29	280.2	221.9	238.8	248.0
30-34	190.6	136.5	140.9	137.3
35-39	125.2	77.1	85.4	72.4
40-44	50.8	27.3	30.5	23.3
45-49	7.1	3.1	3.9	2.1

*BRON: R.P. 31/65, p.28.

TABEL 8.10

TOTALE VRUGBAARHEIDSYFERS VIR BLANKE GETROUDE VROUE
(15-49 JAAR) IN DIE PLATTELANDSE EN STEDELIKE
GEBIEDE VAN SUID-AFRIKA VIR DIE JARE 1950/52 EN
1959/61*

Periode	Plattelandse totale vrugbaarheidsyfer	Stedelike totale vrugbaarheidsyfer
1950/52	7,671.0	5,875.0
1959/61	6,540.5	6,769.0

*BRON: Tabel 8.9.

TABEL 8.11

OUERDOMSPESIFIEKE GEBOORTESYFER VIR BLANKE ONGETROUDE
VROUE (15-49 JAAR) IN PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE
IN SUID-AFRIKA VIR DIE JARE 1950/52 EN 1959/61 *

Ouderdoms- groep	1950/52		1959/61	
	Platteland	Stedelik	Platteland	Stedelik
15-19	5.3	3.5	5.1	4.9
20-24	10.9	8.6	16.2	11.3
25-29	13.3	9.3	12.8	13.6
30-34	8.5	7.8	7.3	9.2
35-39	5.0	5.5	6.7	6.1
40-44	1.2	1.9	1.1	2.0
45-49	-	0.1	-	0.1
Totale vrug- baarheids- syfer	221.0	183.5	246.0	236.0

*BRON: R.P., 31/1965, p.28.

TABEL 8.12

GETROUDE VROUE IN DIE VRUGBAARHEIDSLEEFITYD (15-49 JAAR)
AS PERSENTASIE VAN DIE TOTALE AANTAL VROUE IN DIE
VRUGBAARHEIDSLEEFITYD, VERDEEL IN PLATTELANDSE EN STEDE-
LIKE GEBIEDE *

Jaar	Platteland	Stedelik
1951	79.95	65.92
1960	81.34	67.05

*BRONNE: 1) U.G. 52/1960, pp. 3 & 4.
 2) R.P. 31/1965, pp. 2 & 3.

Die vraag is waarom dat hierdie verskynsel hom eers openbaar het nadat die berekening tot getroude vroue in die vrugbaarheidsleeftyd beperk was? Dit kan hoofsaaklik in twee faktore opgesluit lê naamlik, dat die buite-egtelike geboortesyfer van plattelandse gebiede moontlik hoër is as dié van die stedelike gebiede, en tweedens, dat die huwelikskoers op die platteland hoër is as dié van die stedelike gebiede. Tabel 8.11 toon wel hoër buite-egtelike geboortesyfers vir die platteland, maar die invloed daarvan is so klein dat dit slegs 'n geringe bydrae lewer tot die ouderdomspesifieke geboortesyfer van alle vroue in die vrugbaarheidsleeftyd in die platteland. Die antwoord word gevind in die tweede moontlikheid naamlik dat die huwelikskoers van die platteland veel hoër is as die van die stede (vergelyk tabel 8.12). Dit impliseer dat die huweliksvrugbaarheid in Suid-Afrika se stedelike gebiede gedurende 1959/61 hoër was as in sy plattelandse gebiede.

Verklaringe mag ook in die verskille in mediaanouderdom by huweliksluiting gesoek word, maar die metode van berekening skakel die invloede van enige direkte faktore wat met ouderdom of ouderdomsverdeling verband hou uit. Dit is waar dat die mediaanouderdom by huwelik 'n definitiewe invloed op vrugbaarheidsyfers behoort te hê, maar dit kan geen invloed op die resultate van die ouderdomspesifieke geboortesyfer van getroude vroue (tabel 8.9) hê nie.

Of die hoër huweliksvrugbaarheid onder die blankes van die stedelike gebiede van Suid-Afrika 'n permanente verskynsel gaan wees sal die toekoms moet leer. Dit mag wees dat die bevolkingsvloei van platteland na stad, wat vanaf 1951 tot 1960 besonder snel verloop het, tot gevolg gehad het dat die plattelander wat na die stad beweeg het, nog nie aangepas was by die stedelike leefwyse en huweliksvrugbaarheid nie. Dit mag ook wees dat die verskynsel eie aan die toekomstige demografiese patroon gaan wees en dat die stedelike huweliksvrugbaarheid die voorsprong gaan behou.

Objektief gesien is die verwagting dat die hoër huweliksvrugbaarheid van die stedelike gebiede gedurende 1959/61, 'n aanpassingsverskynsel is en dat hierdie vrugbaarheidsyfer weldra 'n daling sal toon of wel weer deur die platteland oortref sal word. Wat vrugbaarheid oor die algemeen betref, is daar egter bepaalde invloede wat daarop dui dat die vrugbaarheidsyfers van die stede dié van die platteland vir die volgende redes in die toekoms sal oortref:

- 1) As aanvaar word dat die lewensverwagting van blankes in Suid-Afrika se plattelandse en stedelike gebiede nie in die toekoms noemenswaardig gaan verskil niê, sal die „ouer“ plattelandse bevolking 'n hoër sterftesyfer as die „jonger“ stedelike bevolking toon. As een van die komponente in natuurlike aanwas sal hierdie hoër sterftesyfer noodwendig 'n negatiewe uitwerking op die plattelandse natuurlike aanwas hê.

- 2) Die verskil in ouderdomsverdeling tussen plattelandse en stedelike gebiede sal met-tertyd n al hoe groter invloed op die vrugbaarheidspotensiaal van die twee gebiede hê.

- 3) As gevolg van verskeie sosio-ekonomiese faktore is dit hoogs spekulatief om voorspellings te gaan waag oor die huidige verskil in die persentasie getroude vroue in die vrugbaarheidsleeftyd wat daar tussen plattelandse en stedelike gebiede bestaan. Nogtans is dit moontlik dat faktore soos manneverhouding, ouderdomsamestelling en huwelikskoers die verskil wat in tabel 8.12 te bespeur is sal laat krimp.

HOOFSTUK 9S L O T B E S K O U I N G E

Bevolkingsgroei en die gunstigste geografiese distribusie van die bevolking is die basiese doelstellings van 'n gesonde bevolkingsbeleid, en op sy beurt is laasgenoemde die mees elementêre boustone van volkswelvaart. In Suid-Afrika het 'n planmatige beleid nog altyd ontbreek of hoogstens op korttermyn beplanning berus en is daar geen aandag gegee aan 'n gebalanseerde langtermynbeplanning waarby migrasie, natuurlike aanwas en die gunstigste geografiese verspreiding van die bevolking as 'n geïntegreerde geheel in aanmerking geneem is nie.

Gedurende die vyftigerjare van hierdie eeu word die eerste tekens van 'n bevolkingsbeleid wat op langtermynbeplanning berus, waargeneem deurdat daar besondere aandag gegee word aan die geografiese distribusie van die nie-blanke bevolking. Hierdie stap word gevolg deur die begrip van desentralisasie van nywerhede waarvan die nut en waarde later in hierdie hoofstuk bespreek sal word.

Hoewel blanke bevolkingsgroei deur middel van immigrasie in die laaste aantal jare (na 1960) ook besondere aandag gekry en goeie resultate in die vorm van getalle gelewer het, kan dit nie as 'n poging om langtermynbeplanning te implimenteer beskou word nie, maar veel meer as 'n voortsetting van die gedagte om die onmiddellike getals-

probleme met immigrasie op te los.

Daar is weliswaar tekens van die bewuswording van die noodsaaklikheid van doelbewuste langtermynbeplanning wat moontlik vrugte in die toekoms mag afwerp.¹⁾

Beleidsformulering in dié verband is nie so 'n maklike taak nie, aangesien daar deeglik met, onder andere, die volgende aspekte rekening gehou moet word:

- 1) Die getalsverhouding tussen blank en nie-blank.
- 2) Die land se ekonomiese ontwikkeling en die tekort aan blanke arbeid.
- 3) Die kultuur en kulturele erfenis van die Suid-Afrikaner.

Uit watter hoek die voorgenoemde drie aspekte ook al benader word, bly getalsverhouding tussen groepe die basiese probleem. Watter rol natuurlike aanwas in die getalsvermeerdering van die blanke bevolking tot en met 1960 gespeel het, is in hoofstukke 3 en 4 behandel. Daaruit blyk dat die blanke bevolking van Suid-Afrika in verhouding met ander ontwikkelde Europese lande, ge-

1) Vergelyk o.a. die Verlag van die Komitee insake Gesinstoelaes, 1961.

durende die laaste dekade waaroor hierdie werk handel (1950-1960), oor 'n besonder gunstige natuurlike aanwas beskik het. Dit kan aanvaar word dat hierdie relatief hoë syfer die hoogtepunt van 'n konjunktuur vorm, of ten minste baie na aan daardie hoogtepunt geleë is, en dat die moontlike daling waarna in hoofstuk 4 verwys is, vir die volgende redes verwag kan word:

- 1) Daar bestaan 'n persentuele afname van vroue in die vrugbaarheidsleeftyd.
- 2) Die vrugbaarheidsyfer van vroue bo 30 jarige ouderdom is besig om te daal. Hoewel dit verdere navorsing verg, is dit geregverdig om die vraag hier te vra of die neiging by vroue nie bestaan om reeds vroeg in hulle dertigerjare hulle gesinne as voltooid te beskou nie. As dit so is, sal die vrugbaarheidsyfer baie nadelig beïnvloed word namate die neiging verdere beslag kry.
- 3) Daar is sovele faktore, en ons dink hier veral aan die ekonomiese, wat die mediaanouderdom by huweliksluiting beïnvloed. Indien hierdie ouderdom enigsins 'n opwaartse neiging toon, sal dit die hoë vrugbaarheidsyfer wat by die jonger vroue bestaan, nadelig tref. "Young people always find it onerous to have to forgo the satisfaction of family life until they can afford to have children,

and when late marriage is the typical mode of family limitation, any reduction in the economic pressure is likely to bring about a very rapid change".²⁾ In perspektief gesien kan hierdie mediaanouderdom onder die blanke bevolking in Suid-Afrika nie meer veel daal nie, en is die kans beter dat dit in die nabye toekoms 'n stygende neiging sal toon.

- 4) Die blanke bevolking in Suid-Afrika is besig om te verstedelik en die normale patroon is dat daar 'n positiewe korrelasie tussen verstedeliking en 'n afname in geboortesifers is. Hierteenoor is in hoofstuk 8 bevind dat die vrugbaarheidsyfer van getroude vroue in die plattelandse gebiede van Suid-Afrika gedurende 1960 laer was as dié in die stedelike gebiede van die land.
- 5) 'n Afname in die geboortesifer sal die verouderingsproses van die blanke bevolking verhaas en op die wyse fekunditeit verlaag.
- 6) Geboortebeperking en sy vordering.

2) Petersen, W., op. cit., p. 605.

As die blanke bevolking van Suid-Afrika dus sy natuurlike aanwassyfer van 1960 wil handhaaf moet die volgende ernstige oorweging geniet:

- 1) Faktore wat die ouderdom by huweliksluiting kan laat verhoog, moet sover as moontlik geelimineer word.
- 2) Prosedures moet gevind word om die geboortesyfer by die vroue van 30 jaar en ouer te stimuleer.
- 3) Die sterftesyfer moet nog verlaag word.
- 4) Die huwelikskoers, in veral stedelike gebiede, kan nog verhoog.

TABEL 9.1

'N VERGELYKING TUSSEN DIE NATUURLIKE AANWAS VAN BLANKES, KLEURLINGE EN ASIATE*

Jaar	Blankes	Kleurlinge	Asiate
1951	16.2	28.5	25.7
1952	17.1	28.9	25.5
1953	16.6	29.3	25.3
1954	16.1	29.4	25.7
1955	16.7	28.8	25.2
1956	15.7	28.2	22.4
1957	16.4	30.5	21.7
1958	16.6	29.3	22.6
1959	16.2	30.8	24.3
1960	16.1	31.0	22.1

*BRON: Buro vir Statistiek, Statistiese Jaarboek vir 1964, op. cit., p.C-9.

As ons binne die raamwerk van die getalsverhouding tussen blank en nie-blank na die beskikbare natuurlike aanwassyfers vir nie-blankes (tabel 9.1) kyk, is dit baie duidelik dat die blanke bevolkingsgroep in Suid-Afrika nie instaat is om net deur natuurlike aanwas sy huidige persentuele aandeel van 19.3 persent aan die totale bevolkingsamestelling te handhaaf nie. Ongelukkig is daar nie syfers vir die Bantoebevolking beskikbaar om by die vergelyking te betrek nie, maar daar is geen rede waarom hulle natuurlike aanwas nie gunstig met dié van die Kleurlinge sal vergelyk nie. As na die totale jaarlikse groeikoers van die nie-blanke groep (2.8% per jaar) vanaf 1951 tot 1960 gekyk word, is dit dan ook veel hoër as dié van die blanke bevolking (1.7% per jaar) in dieselfde periode. Dit moet verder in aanmerking geneem word dat die nie-blankes se getalle deur 'n netto migrasiewins van slegs 1,827 persone in die periode aangevul is, terwyl die blankes 'n netto wins van ongeveer 35,200 persone op die wyse verkry het.³⁾ Indien die jaarlikse groeikoers van 2.8 persent en 1.7 persent netso op beide bevolkingsgroepe in Suid-Afrika toegepas word, veronderstel dit 'n nie-blanke bevolking van ongeveer 38,639,600 in die jaar 2000, terwyl die blanke getalle dan slegs ongeveer 5,994,700 sal wees.⁴⁾ Dit beteken dat die blankes se aandeel aan die totale bevolking na ongeveer 15.5 persent sal daal.

3) Spesiale verslag no. 286, op. cit., pp. 1 en 41.

4) Volgens die formule $P_t = P_0 \left(1 + \frac{r}{100} \right)^t$

Waar P_0 = grootte van die bevolking aan die begin van die termyn.

P_t = grootte van die bevolking na t jaar.

r = groeitempo persent per jaar.

Laasgenoemde persentuele aandeel sal alleenlik geld as die natuurlike aanwas van beide groepe dieselfde bly as dié van die periode 1951 tot 1960, en die blankes se netto wins deur migrasie (ongeveer 3,500 persone per jaar) in die toekoms ook ooreenstem met dié van genoemde periode. Wat eersgenoemde betref, is dit reeds vermeld dat 'n daling in die natuurlike aanwas van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking in die toekoms hoogs waarskynlik is. Hierteenoor is die land se nie-blanke groepe besig om vinnig te ontwikkel en die demografiese geskiedenis van soortgelyke groepe het geleer dat die geboortesifer onder hierdie omstandighede vir 'n tyd lank hoog bly, terwyl die sterftesifer skerp daal, met ander woorde, natuurlike aanwas toon 'n ooreenstemmende styging. Opsommend beteken dit dus dat met die bevolkingswins deur migrasie soos wat die blanke bevolking gedurende die periode 1951 tot 1960 ondervind het, en die verwagte neigings in beide groepe se natuurlike aanwas, 'n geskatte verdeling in Suid-Afrika van 15.5 persent blank en 84.5 persent nie-blank, vir die jaar 2000 optimisties is wat die blanke aandeel betref.

Hierdie bevolkingsvraagstuk in Suid-Afrika bly nie beperk tot die getalsbalans tussen die blanke en nie-blanke groepe en die gevolglike gevare wat die druk van getalle inhou nie. Dit is ook nou gekoppel - veral die arbeidsvraagstuk - aan die land se ekonomiese struktuur en tempo van ontwikkeling. Volgens 'n ekonomiese ontwikkelingsplan wat deur die Ekonomiese Adviesraad van die Eerste Minister beoog word, word 'n

4.5 tot 5 persent ekonomiese groei tot 1969 in die vooruitsig gestel.⁵⁾ Indien hierdie tempo van groei gehandhaaf word en blanke immigrante teen die koers van 20,000 per jaar die land binnekom, word geen arbeidstekort gedurende hierdie periode verwag nie. Sou die jaarlikse groeikoers egter 5 persent oorskry, kan wesenlike arbeidsvraagstukke in die toekoms verwag word.⁶⁾

Gepaard met ernstige pogings om die blanke bevolking van Suid-Afrika se natuurlike aanwas te verhoog, moet blanke immigrasie dus as 'n noodsaaklikheid aanvaar word.

Gesien teen die agtergrond van die voorgenoemde getalsprobleem én die gevare wat vreemde groepe vir die Suid-Afrikaanse kultuur inhou, ontstaan die vraag wat die jaarlikse blanke bevolkingswinst in die land behoort te wees. Hierdie vraag raak moeiliker as aanvaar word dat die bestaande verdeling van 'n Engelse en Afrikaanse kultuur in Suid-Afrika die integrasieproses vir die immigrant bemoeilik, en dikwels weens die verwarring wat dit by hom wek of die seleksie wat hy moet toepas, die proses vertraag. Dit is ook nie uitgesluit dat, indien sy getalle sterk toeneem, hy glad nie by een van hierdie twee groepe aansluiting sal vind nie en 'n eiesoortige kultuurpatroon wat meer internasionaal as nasionaal geïntendeerd is, sal ontwikkel. Hoe dit ookal sy, is die begeerte om die bestaande dubbelslagtigheid in die

5) Ekonomiese ontwikkelingsplan vir die Republiek van Suid-Afrika, 1964-69, vrygestel deur die Dept. van Beplanning, 1964, Pretoria.

6) Ibid., p. 24.

Suid-Afrikaanse kultuur in die toekoms te elimineer wensdenkery as immigrasie die huidige patroon volg en integrasiepogings van dieselfde omvang en standaard bly. As oplossing bestaan die gedagte om mense wat maklike aansluiting by die Suid-Afrikaanse volksgemeenskap sal vind, as immigrante uit stamlande te werf. Wat die stamland ook al is, bly dit 'n vereiste dat immigrante in assimileerbare hoeveelhede die land moet binnekom, indien hulle intergrasie met die blanke Suid-Afrikaanse bevolking 'n deurslaggewende voorwaarde by immigrasie is. Uit die beraminge wat Piek vir die jaar 2000 gemaak het, blyk dit dat as Suid-Afrika 'n immigrantewins van 40,000 per jaar het, en die geboorte en sterftekoeerse tot die jaar 2000 op die peil van 1960 gehandhaaf word, die blanke bevolking instaat sal wees om sy proporsionele aandeel aan die totale bevolkingsamestelling te behou en selfs ietwat te verbeter na 21.41 persent teenoor die 19.31 persent van 1960.⁷⁾ Met sodanige immigrasie en konstante vitale koerse beteken dit dat 31 persent van die totale blanke bevolking in die jaar 2010 uit immigrante en die nakomelinge van immigrante sedert 1960 sal bestaan.⁸⁾

Netso onwaarskynlik as wat dit is dat so 'n groot groep immigrante jaarliks uitsluitlik in stamlande, waarvan die bevolking maklik aansluiting met die Suid-

7) Piek, B.J., op. cit., p. 396.

8) Ibid., p. 424.

Afrikaanse kultuur en veral die van die Afrikaanssprekende Suid-Afrikaner sal vind, gewerf kan word, net so onwaarskynlik is dit dat Suid-Afrika instaat sal wees om 'n netto migrasiewins van 40,000 blankes per jaar vir 40 jaar te handhaaf. Die gevolgtrekking waartoe dit ons bring, is dat immigrasie as noodsaaklik aanvaar moet word, maar dat dit as bron van bevolkingswins baie wisselvallig is en ook met vele probleme gepaard gaan. Die natuurlike aanwas van die Suid-Afrikaanse blanke bevolking bly steeds die vernaamste bron van blanke bevolkingswins en daar moet ernstige pogings aangewend word om dit te verhoog. Hierteenoor moet die nie-blanke opgevoed en gehelp word om sy natuurlike aanwas spoedig aan te pas by sy sosio-ekonomiese ontwikkeling.

'n Laaste oorweging is die distribusie van die Suid-Afrikaanse bevolking oor die geografiese oppervlakte van die land. Deur die meer as drie eeue van blanke bevolkingsvestiging en die daarmee gepaardgaande sosio-ekonomiese ontwikkeling van Suid-Afrika, het die vestigingspatroon van die bevolking geleidelik verander van landelik na stedelik. Dit lei tot 'n same-dromming van bevolking in Transvaal om die Pretoria-Witwatersrand-Vereeniging gebied, in Natal om die Durban-Pinetown kompleks, in Wes-Kaap om Kaapstad en in Cos-Kaap om Port Elizabeth en Uitenhage.⁹⁾

9) Heelwat meer as die helfte van die land se blanke bevolking was gedurende 1960 in hierdie gebiede gevestig.

In Hoofstuk 5 van hierdie werk is van die standpunt uitgegaan dat die behoeftebevrediging van die mens ten grondslag lê van hierdie binnelandse migrasie. Weens die kommersialisering van feitlik alle lewens-terreine het die verkoop van die mens se arbeid die belangrikste bron geraak waardeur hy die middele bekom om hierdie behoeftes te bevredig. Die oogmerk van die arbeider as verbruiker is om soveel as moontlik vir verbruik beskikbaar te hê met die gevolg dat hy die koste om sy arbeid oor lang afstande te bemark, besnoei en hom vestig waar daar werksmoontlikhede is. Uit hierdie redenasie is tot die gevolgtrekking gekom dat binnelandse migrasie die resultaat is van 'n herverdeling van arbeid soos deur die land se ekonomiese ontwikkeling bepaal.

In Suid-Afrika het die landbou aanvanklik die ver- naamste bron van bestaan gevorm en was arbeid sowel as bevolking ooreenkomstig die landboupotensiaal van die substreke oor die land versprei. Namate sekondêre en later tersiêre bedrywe in belangrikheid toegeneem het, het die aandeel van die landbou as verskaffer van arbeid begin daal, en het bevolking vanaf die landelike na die stedelike gebiede, waar die sekondêre en tersiêre bedrywe gevestig geraak het, begin vloei. Die resultaat was 'n geleidelike blanke ontvolking van plattelandse gebiede, terwyl 'n paar groot stedelike sentras aansienlike groei beleef het. Hierdie blanke ontvolkingsproses het veral na die Tweede Wêreldoorlog in Suid-Afrika in tempo toegeneem en het die plase so-

wel as die kleiner dorpies in die oorwegend landelike gebiede die swaarste getref. Hoewel dit 'n normale proses in 'n ontwikkelende land is, wêk dit in Suid-Afrika kommer, aangesien die vermindering in blanke getalle in die platteland gepaard gegaan het met 'n vermeerdering in nie-blanke getalle. Dit is vir die volgende redes 'n logiese proses:

- 1) Die meer ontwikkelde blanke bevolking sal 'n groter aandeel in hierdie proses van industrialisasie hê, met ander woorde verstedeliking geskied relatief vinniger by hierdie bevolkingsgroep.
- 2) Die nie-blanke verkeer nog, wat sy ekonomiese ontwikkeling betref, in die landboustadium en pas hom makliker by die platteland aan, met die gevolg dat die verstedelikingsproses by hom stadiger geskied as by die blanke.

Hoe normaal die proses ookal is, hou dit bepaalde implikasies in waarvan die gevolge vroegtydig verreken moet word. Die getalsaspek hiervan het J. de W. Keyter by geleentheid as volg opgesom:⁹⁾ „Die geskiedenis sowel as hedendaagse ervaring leer maar al te duidelik dat die druk van getalle, veral waar dit voortspruit uit 'n lewenskragtige vermeerderingsdrang, nie op die duur teengehou kan word nie, veral nie deur 'n in groeikrag afnemende en verouderende bevolking nie.

9) Keyter, J. de W., Sosiologiese aspekte van die Suidoos-Vrystaat ('n Ongepubliseerde verslag oor die streekopname in die Suidoos-Vrystaat, Universiteit van die Oranje-Vrystaat, 1963), p. 134.

Hierdie toedrag van sake alleen regverdig - en eis selfs - 'n baie sorgvuldige studie van middele en weë om nuwe groeikrag aan die plattelandse bevolking te besorg deur die ontwikkeling van die bestaande en die ontginning van nuwe bronne van bestaan".

Laasgenoemde siening is raak en op die punt af maar daar moet gewaak word om dit nie te breed te interpreteer nie. Uitgaande van die standpunt dat binnelandse migrasie die resultaat is van 'n herverdeling van arbeid, is in Hoofstuk 7 daarop gewys dat alle bedrywe nie ewe vinnig groei nie en dat die streke wat oor vinnig groeiende bedrywe beskik (die samestellingseffek genoem) ook 'n relatiewe vinnige toename in arbeid en so bevolking sal hê. Dit is ook genoem dat stadiggroeiende bedrywe in 'n bepaalde streek vinniger mag groei as in ander streke (die plaaslike faktoreffek genoem) en so meer arbeid kan trek. Primêre bedrywe waarvan landbou een is, is stadiggroeiende bedrywe met die gevolg dat die plattelandse gebiede wat daarvoor beskik 'n ongunstige samestellings-effek het. Hierteenoor bestaan die grootste geografiese oppervlakte van Suid-Afrika uit streke wat in ekstensiewe boerdery tipes spesialiseer, met ander woorde dit is ook onwaarskynlik dat die plaaslike faktoreffek enigsins sal funksioneer.

Wat van verdere belang is, is dat die lewenstandaard van die Suid-Afrikaanse bevolking baie vinnig styg, en indien die inkomste van 'n streek stadiger as dié van die land toeneem of stagneer, en die bevolking

bly konstant of vermeerder, moet daar noodwendig verarming intree, met ander woorde, binne die raamwerk van behoeftebevrediging sal die platteland wat in 'n stadiggroeiende bedryf spesialiseer, steeds meer van sy blanke bevolking verloor.

Hierdie feite illustreer die noodsaak van prof. Keyter se voorgenoemde ontwikkelingsgedagte, maar dit moet aanvaar word dat die plattelandse magstruktuur nie meer instaat is om ontwikkeling in die gebiede af te dwing nie. Die posisie het nou geraak dat die ontwikkeling van buite aan die platteland toegesê moet word en enige ontwikkeling wat oorweeg word, word aan sy relatiewe waarde vir die nasionale welvaart gemeet. Sodanige waarde-oordele sal ekonomies en/of sosiaal van aard wees. Vanuit dié norme ge-oordeel, is dit onlogies om te dink dat die ontwikkeling van klein landelike eenhede soos distrikte enige sosio-ekonomiese regverdiging sal hê. Uit die aard van die waardes wat hier funksioneer, is dit nie meer moontlik om aan klein eenhede te dink nie en sal die kwantitatiewe omvang van die streek enersyds die nut van streeksontwikkeling en andersyds die aard en kwaliteit van die normtoepassing bepaal. Ons moet begin besef dat 'n distrik of dorp wel relatief verwaarloos kan word as sy funksionele waarde in 'n bepaalde streeksverband dit vereis. Die motivering agter hierdie benadering is dat die verwaarlosing van plattelandse streke 'n nadelige uitwerking op die land sal hê en 'n kumulatiewe uitwerking op die agteruitgang in die distrikte daarvan.

As na tabel 6.7 sowel as bylaes 7, 8 en 9 gekyk word is dit opvallend hoedat klein dorpies wat in oorewegend landelike streke geleë is, 'n yinnige verlies aan blanke bevolking ondervind en so ook die streek waarin hulle geleë is. Hierteenoor wil dit voorkom of die groter dorpe in so 'n landelike streek baie stadig groei maar steeds in groeikrag toeneem namate sy blanke bevolking vermeerder. Dit is dus moontlik dat laasgenoemde dorpe, deur bepaalde faktore wat wel in gebiede wat in landbou spesialiseer te vinde is, kan uitbrei en deur sy blanke bevolkingskwantiteit sowel as funksionele waarde in die streek, op 'n bepaalde stadium in sy groei 'n behoefte aan sekondêre en tersiêre uitbreiding ondervind, waardeur dan 'n beter samestellingseffek verkry word. So 'n groter sentrale dorp met 'n wye variasie van fasiliteite, trek meer van die streek se welvaart in die vorm van koopkrag, en die welvaart wat dit vir die streek meebring dra weer by tot die groter stabiliteit in bevolking en ontwikkeling in die betrokke gebied. Waar so 'n groter bedieningsentrum ontbreek en klein dorpies met ontoereikende fasiliteite dié funksie moet vervul, vloei hierdie koopkrag na groter sentra buite die streek en het so 'n kumulatiewe uitwerking op die vertraagde ontwikkeling en welvaart van daardie streek en so die verlies in bevolking.

Die desentralisasie-gedagte van die huidige regering kan dus met vrug toegepas word om ontwikkeling aan hierdie agtergeblewe gebiede te besorg. Benewens

die faktore wat byvoorbeeld nywerheidsvestiging as sulks bepaal, sal daar egter ook deeglik ingegaan moet word op daardie plaaslike faktore wat by die ontwikkeling van dorpe in landelike gebiede funksioneer. Hierdie faktore wat as natuurlike stimulant vir ontwikkeling in landelike gebiede aanwesig is, het 'n eienskap dat die ontwikkeling wat dit meebring, wederkerig tussen die streek en die middelpunt (dorp) van ontwikkeling funksioneer, met ander woorde, onoordeelkundige plasing kan die uitwerking hê dat 'n geïsoleerde groeipunt geskep word wat weinig of geen waarde vir die groter streeksverband het nie. Laastens, sal die hele kompleks van sentrale plekke en die dienste wat hulle bied, in hul totale funksionele verband vir die land verreken moet word. Dit sou nie help as die een sentrale plek die ander driekeer, of daar gepoog word om 'n groeipunt op 'n gekose sentrale plek te skep en die toevoeging van fasiliteite is nie sodanig dat dit nie die gewense uitwerking het nie. Sodanige foute kan gemaak word as die ekologiese afbakening van streke op verkeerde sosio-ekonomiese norme berus.

Die toestroming van nie-blankes na blanke gebiede begin ook vir die Stedelike gebiede in Suid-Afrika 'n groot vraagstuk daarstel. In die huidige stadium is dit die verswaring van die platteland wat opval, omdat die landelike blanke bevolking be-

sig is om af te neem, terwyl die nie-blankes toeneem. Die ander sy van die beeld is egter dat die stedelike nie-blanke bevolking vinniger toeneem as in die platteland¹⁰⁾ sowel as die stedelike blanke bevolking. As gevolg van die proses as geheel het die verhouding nie-blank tot blank vanaf 1951 tot 1960 in die land se plattelandse gebiede gestyg van 11.98 na 15.82 en in stedelike gebiede van 1.63 na 1.90.

By die afwesigheid van sekondêre en tersiêre ontwikkeling sowel as 'n gebrek aan enige noemenswaardige ontwikkeling van die boerderybedryf in die nie-blanke tuislande¹¹⁾, is dit logies dat die blanke gebiede en dan veral die stede, 'n suigkrag op die nie-blanke bevolking van die tuislande sal uitoefen. Dit kan verwag word dat, namate die nie-blanke ekonomies ontwikkel, dieselfde beginsels as wat by die binnelandse migrasie van die blanke gegeld het, ook op hulle van toepassing sal raak en dat die toestroming van nie-blankes na stedelike gebiede vir die toekoms in tempo sal toeneem. Die huidige tendens wys daarop dat die beperkinge¹²⁾

10) Vergelyk tabel 9.2.

11) Vergelyk U.G. 61/1955.

12) Vergelyk:

1) Artikel 10 van die Stadsgebiede Konsolidasiewet no. 25 van 1945 soos gewysig deur wet no. 42 van 1964.

2) Arbeidsburo regulasie no. 1892 soos gepubliseer in die Staatskoerant no. 1292 van 3 Desember 1965.

wat die regering op hierdie migrasieproses toegepas het, nie die probleem genoegsaam oplos nie en dat die idee van grensnywerhede dringend geimplimenteer moet word. Gepaard met die ontwikkeling van grensnywerhede moet die tempo van ontwikkeling in die Bantoetuislande self ook versnel word. Die huidige ontwikkeling wat daar bestaan en plaasvind is nie instaat om in die behoeftes van die bevolking te voorsien nie. Gepaard hiermee raak die gaping tussen ontwikkeling in die gebiede en die groeiende behoeftes van die bevolking al groter. Die resultaat is dat die suigkrag van die meer ontwikkelde blanke gebiede al hoe meer op die migrasierigting van die nie-blanke inwerk.

TABEL 9.2

INDEKSSYFERS VAN DIE BEVOLKINGSTOENAME IN DIE PLATTELANDSE EN STEDELIKE GEBIEDE VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE

1951 TOT 1960 (1951 = 100)*

Jaar	BLANK				NIE-BLANK			
	PLATTELAND		STEDELIK		PLATTELAND		STEDELIK	
	Getal	Indekssyfer	Getal	Indekssyfer	Getal	Indekssyfer	Getal	Indekssyfer
1951	553,138	100.00	2,088,551	100.00	6,623,937	100.00	3,405,826	100.00
1960	506,761	91.62	2,581,731	123.61	8,014,908	120.99	4,899,397	143.85

*BRON: R.P., 62/1963; pp. 8-9.

BYLAE I

EEDT BIJ DE VRIJE LUIJDEN VOOR DAT UIJT DESE
LANDEN VERTRECKEN TE DOEN*

Ick belove en sweere dat ick de Ho: Mo: heeren staten generael der vereenichde nederlanden als onse hoogste souvereijne overheijt de Bewinthebberen vande Generale geoctrojjeerde Oostindiez Compe in deselve landen mitsgaders den Gouverneur Generael en de Raden in Indien, en voorts alle gouverneurs, Commandeurs en Bevelhebbere, die geduijrende dese reijse te water, en voort te lande over ons sullen wesen gestelt gehouw en getrouw sal weesen dat ick alle wetten, placcaten en ordonnantien bij de Bewinthebberen voornt. ofte den Gouverneur Generael en de Raden alrede gemaect off noch te maken getrouwelijck in alle pointen nae mijn vermogen sal onderhouden en naekomen, en voort mij in alles soodaenich draegen en quijten als een goet en getrouw onderdaan schuldich en gehouden is te doen.

Soo waerlijck moet my Godt Almagtigh Helpen.

* BRON: Louwrens, J.E., op. cit., p. 243.

NETTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING - 1911 VOLGENS LEWENSTABEL

NOMMER E1*

OUDERDOMSGROEP	GEBORTES PER 1,000 VROUE IN 1911	¹ _x VOLGENS 1920- 1921 LEWENSTABEL	GEBORTES PER 1,000 OORLEWENDES
15 - 19	39.3	4342.86	170.674
20 - 24	162.0	4276.95	692.866
25 - 29	232.1	4192.99	973.194
30 - 34	201.6	4093.19	825.187
35 - 39	157.0	3983.81	625.458
40 - 44	74.4	3865.04	287.559
45 - 49	14.0	3726.26	52.168
			3627.106
			x.48294
			= 1751.6746 (N.V.S.)

*BRON: 1) Tabel 3.4.

2) U.G. 37/1924, p. 103.

NETTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING - 1936 VOLGENS LEWENSTABEL NOMMER E3*

OUERDOMSGROEP	GEBOORTES PER 1,000 VROUE 1936	1 _x VOLGENS 1935-37 LEWENSTABEL	GEBOORTES PER 1,000 OORLEWENDES
15 - 19	32.3	4518.05	145.933
20 - 24	143.1	4468.89	639.498
25 - 29	163.2	4406.26	719.102
30 - 34	130.2	4336.32	564.589
35 - 39	84.1	4249.64	357.395
40 - 44	36.5	4144.84	151.287
45 - 49	6.3	4010.86	25.268
			2603.072
			x .48612
			= 1265.405 (N.V.S.)

*BRON: 1) Tabel 3.4.

2) U.G. 49/1939, Suid-Afrikaanse lewenstabelle. Boekdeel XI. p. 3.

NETTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING - 1951 VOLGENS LEWENSTABEL NOMMER E5*

OUDERDOMSGROEP	GEBOORTES PER 1,000 VROUE 1951	1 _x VOLGENS 1950 - 52 LEWENSTABEL NO.E5	GEBOORTES PER 1,000 OORLEWENDES
15 - 19	40.5	4768.10	193.108
20 - 24	190.5	4745.27	903.974
25 - 29	196.2	4717.39	925.552
30 - 34	132.1	4682.29	618.531
35 - 39	76.9	4634.47	356.391
40 - 44	27.1	4569.40	123.831
45 - 49	3.3	4474.98	14.767
			3136.154
			x .49197
			=1542.894 (N.V.S.)

*BRON: 1) Tabel 3.4

2) U.G. 49/1960, Suid-Afrikaanse Lewenstabelle. Boekdeel VIII, pp. 15 & 16.

NETTO VERMEERDERINGSYFER VAN DIE SUID-AFRIKAANSE BLANKE BEVOLKING 1960 VOLGENS LEWENSTABEL NOMMER E5*

OUERDOMSGROEP	GEBOORTES PER 1,000 VROUE 1960	1 _x VOLGENS 1950-52 LEWENSTABEL NO.E5	GEBOORTES PER 1,000 OORLEWENDES
15 - 19	44.1	4768.10	210.273
20 - 24	220.7	4745.27	1047.281
25 - 29	217.1	4717.39	1024.145
30 - 34	127.3	4682.29	596.056
35 - 39	69.1	4634.47	320.242
40 - 44	22.3	4569.40	101.898
45 - 49	2.3	4474.98	10.292
			3310.187
			x .48836
			= 1616.563 (N.V.S.)

*BRON: 1) R.P. 31/1965, p. 21.

-2) U.G. 49/1960, op. cit., pp. 15 en 16.

BYLAE 6

GIDS. VIR EKONOMIESE STREKE *

Ekonomiese Streek No.	Ländrosdistrik
<u>K A A P</u>	
01	Bellville KaaP Simonstad Wynberg
02	Ceres Montagu Paarl Robertson Somerset-Wes Stellenbosch Strand Tulbagh Wellington Worcester
03	Hopetield Malmesbury Piketberg Vredenburg
04	Bredasdorp Caledon Heidelberg Hermanus Riversdal Swellendam
05	George Joubertina Knysna Mosselbaai
06	Hankey Humansdorp Uniondale
07	Calitzdorp Ladismith Oudtshoorn
08	Port Elizabeth Uitenhage

BYLAE 6
(VERVOLG)

Ekonomiese Streek No.	Landdrostdistrik
09	Albany Alexandria Bathurst Kirkwood
10	Aberdeen Jansenville Steytlerville Willowmore
11	Albert Aliwal-Noord Colesberg Cradock Graaff-Reinet Hanover Maraisburg Middelburg Murraysburg Noupoort Pearston Richmond Somerset-Oos Steynsburg Venterstad
12	Beaufort-Wes Calvinia Carnarvon Fraserburg Laingsburg Prins Albert Sutherland Victoria-Wes Williston
13	Britstown De Aar Hopetown Philipstown
14	Clanwilliam Namakwaland Vanrhynsdorp Vredendal
15	Hay Kenhardt Prieska

BYLAE 6
(VERVOLG)

Ekonomiese Streek No.	Landdrosdistrik
16	Gordonia Kuruman Mafeking Postmasburg Vryburg
17	Barkly-Wes Hartswater Herbert Kimberley Taung Warrenton
18	Oos-Londen King William's Town
19	Adelaide Barkly-Oos Bedford Cathcart Elliot Fort Beaufort Glen Grey Herschel Indwe Keiskammehoek Konga Lady Grey Maclear Middledrift Molteno Peddie Queenstown Sterkstroom Stockenström Stutterheim Tarka Victoria-Oos Wodehouse
20	Butterworth Elliotdale Engcobo Indutywa Kentani Libode Mqanduli Ngqeleni Ngamakwe Port St. Johns Qumbu St. Mark's Tsolo

BYLAE 6
 (VERVOLG)

Ekonomiese Streek No.	Landdrosdistrik
20 (vervolg)	Tsomo Umtata Willowvale Xalanga
21	Bizana Flagstaff Lusikisiki Matatiele Mount Ayliff Mount Currie Mount Fletcher Mount Frere Tabankulu Umzimkulu
<u>N A T A L</u>	
30	Durban Pinetown
31	Port Shepstone Umlazi Umzinto
32	Inanda Lower Tugela
33	Eshowe Mtunzini
34	Camperdown Kranskop Mapumulo Ndwedwe New Hanover Pietermaritzburg Umvoti
35	Alfred Ixopo Richmond
36	Bergville Estcourt Kliprivier Lionsrivier Mooirivier Impendle Msinga Polela Underberg Weenen

BYLAE 6
(VERVOLG)

Ekonomiese Streek No.	Landdrosdistrik
37	Babanango Dannhauser Dundee Glencoe Newcastle Ngotshe Paulpietersburg Utrecht Vryheid
38	Mahlabatini Mtonjaneni Ingwavuma Nkandla Nongoma Nqutu Ubombo
39	Hlabisa Lower Umfolozi
<u>T R A N S V A A L</u>	
40	Johannesburg
41	Alberton Benoni Boksburg Brakpan Germiston Kempton Park Springs
42	Krugersdorp Oberholzer Randfontein Roodepoort
43	Pretoria
44	Vanderbijlpark Vereeniging
45	Bloemhof Christiana Coligne Delareyville Klerksdorp Lichtenburg Potchefstroom Schweizer-Reneke Ventersdorp Wolmaransstad

BYLAE 6
(VERVOLG)

Ekonomiese Streek No.	Landdrosdistrik
46	Brits Koster Marico Rustenburg Swartruggens Thabazimbi
47	Messina Pietersburg Potgietersrus Sibasa Soutpansberg Warmbad Waterberg
48	Bronkhorstspuit Cullinan Groblersdal Middelburg Witbank
49	Balfour Bethal Delmas Heidelberg Nigel Standerton
50	Amersfoort Belfast Carolina Ermelo Piet Retief Volksrust Wakkerstroom Waterval-Boven
51	Barberton Letaba Lydenburg Nelspruit Pelgrimsrus Witrivier
<u>ORANJE-VRYSTAAT</u>	
60	Bethulie Edenburg Philippolis Rouxville Smithfield Trompsburg

BYLAE 6
(VERVOLG)

61	Boshof Fauresmith Jacobsdal Jagersfontein Koffiefontein Petrusburg
62	Bloemfontein Brandfort Bultfontein Dewetsdorp Hoopstad Reddersburg Thaba 'Nchu Theunissen Winburg
63	Odendaalsrus Virginia Welkom
64	Bothaville Frankfort Heilbron Hennenman Koppies Kroonstad Lindley Marquard Parys Reitz Senekal Ventersburg Viljoenskroon Vredefort Wesselsbron
65	Sasolburg
66	Bethlehem Harrismith Vrede
67	Clocolan Ficksburg Fouriesburg Ladybrand Wepener Zastron

*BRON: Ingedeel volgens die norm in R.P. 62/1963, op. cit., p. VIII.

BYLAAG 7

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN
DIE DISTRIKTE VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE
1921 TOT 1936*

Distrik **	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Aberdeen	3,694	3,138	4,866	- 1,728	- .74
Adelaide	2,064	2,022	2,719	- 697	- .30
Albany	9,783	10,855	12,888	- 2,033	- .87
Albert	4,775	4,372	6,290	- 1,918	- .82
Alexandria	2,735	2,967	3,603	- 636	- .27
Aliwal-Noord	4,705	4,837	6,198	- 1,361	- .59
Barkly-Oos	3,278	2,950	4,318	- 1,368	- .59
Barkly-Wes	6,872	4,891	9,053	- 4,162	- 1.79
Bathurst	2,510	2,504	3,306	-- 802	- .34
Beaufort-Wes	6,011	6,199	7,918	- 1,719	- .74
Bedford	2,013	1,907	2,651	- 744	- .32
Bellville	6,491	18,771	8,551	+ 10,220	+ 4.39
Bredasdorp	5,854	6,847	7,712	- 865	- .37
Britstown	2,226	1,966	2,932	- 966	- .42
Caledon	8,601	11,067	11,330	- 263	- .11
Calitzdorp	4,184	3,886	5,512	- 1,626	- .70
Calvinia	8,068	7,482	10,628	- 3,146	- 1.35
Carnarvon	3,626	3,447	4,776	- 1,329	- .57
Cathcart	2,277	1,827	2,999	- 1,172	- .50
Ceres	3,654	3,915	4,813	- 898	- .39
Clanwilliam	5,847	6,730	7,702	- 972	- .42
Colesberg	2,246	2,074	2,958	- 884	- .38
Cradock	5,957	6,293	7,847	- 1,554	- .67

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
De Aar	2,990	3,831	3,939	- 108	- .05
Elliot	3,281	3,151	4,322	- 1,171	- .50
Fort Beaufort	1,733	2,190	2,283	- 93	- .04
Fraserburg	2,785	2,536	3,668	- 1,132	- .49
George	9,549	13,354	12,579	+ 775	+ .33
Glen Grey	730	611	961	- 350	- .15
Gordonia	7,828	16,801	10,312	+ 6,489	+ 2.79
Graaff-Reinet	7,402	6,876	9,751	- 2,875	- 1.24
Hankey	2,918	2,867	3,844	- 977	- .42
Hanover	1,637	1,280	2,156	- 876	- .38
Hartswater	293	268	385	- 117	- .05
Hay	3,465	3,423	4,564	- 1,141	- .49
Heidelberg	2,610	3,175	3,438	- 263	- .11
Herbert	4,337	3,937	5,713	- 1,776	- .76
Hermanus	2,456	3,381	3,235	+ 146	+ .06
Herschel	218	220	287	- 67	- .03
Hopefield	1,724	1,850	2,271	- 421	- .18
Hopetown	2,692	3,713	3,546	+ 167	+ .07
Humansdorp	5,661	7,122	7,457	- 335	- .14
Indwe	2,609	2,285	3,437	- 1,152	- .50
Jansenville	4,929	3,740	6,493	- 2,753	- 1.18
Joubertina	2,409	2,866	3,173	- 307	- .13
Kaapstad	77,260	96,549	101,782	- 5,233	- 2.25
Keiskamma- hoek	898	759	1,183	- 424	- .18
Kenhardt	5,586	4,233	7,358	- 3,125	- 1.34
Kimberley	19,988	17,194	26,332	- 9,138	- 3.93

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
King William's Town	9,591	9,096	12,635	- 3,539	- 1.52
Kirkwood	2,484	4,091	3,272	+ 819	+ .35
Knysna	5,554	7,571	7,316	+ 255	+ .11
Komga	1,575	1,687	2,074	- 387	- .17
Kuruman	2,804	4,674	3,693	+ 981	+ .42
Ladismith	5,609	5,130	7,389	- 2,259	- .97
Lady Grey	1,681	1,504	2,214	- 710	- .31
Laingsburg	3,874	3,072	5,103	- 2,031	- .87
Maclear	2,512	2,946	3,309	- 363	- .16
Mafeking	4,478	5,848	5,899	- 51	- .02
Malmesbury	11,452	11,859	15,086	- 3,227	- 1.39
Maraisburg	1,579	1,591	2,080	- 489	- .21
Middelburg	4,513	4,119	5,945	- 1,826	- .79
Middledrift	323	277	425	- 148	- .06
Molteno	2,744	2,469	3,614	- 1,145	- .49
Montagu	3,920	3,992	5,164	- 1,172	- .50
Mosselbaai	6,653	7,627	8,764	- 1,137	- .49
Murraysburg	1,484	1,309	1,955	- 646	- .28
Namakwaland	6,134	8,335	8,080	+ 255	+ .11
Noupoort	1,279	1,785	1,684	+ 101	+ .04
Oos-Londen	24,092	35,239	31,738	+ 3,501	+ 1.51
Oudtshoorn	12,817	12,575	16,885	- 4,310	- 1.85
Paarl	9,178	12,391	12,091	+ 300	+ .13
Pearston	1,620	1,299	2,134	- 835	- .36
Peddie	1,415	1,333	1,864	- 531	- .23
Philipstown	2,508	2,082	3,304	- 1,222	- .53

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Piketberg	11,356	12,086	14,960	- 2,874	- 1.24
Port Elizabeth	27,933	55,443	36,798	+ 18,645	+ 8.02
Posmasburg	3,704	4,766	4,879	- 113	- .05
Prieska	3,430	3,565	4,518	- 953	- .41
Prins Albert	3,526	3,515	4,645	- 1,130	- .49
Queenstown	7,175	8,428	9,452	- 1,024	- .44
Richmond	1,704	1,582	2,244	- 662	- .28
Riversdal	8,384	9,724	11,045	- 1,321	- .57
Robertson	5,879	6,186	7,744	- 1,558	- .67
Simonstad	8,716	9,253	11,482	- 2,229	- .96
Somerset-Oos	5,422	5,124	7,142	- 2,018	- .87
Somerset-Wes	2,314	2,759	3,048	- 289	- .12
Stellenbosch	6,131	8,261	8,076	+ 185	+ .08
Sterkstroom	2,137	1,759	2,815	- 1,056	- .45
Steynsburg	2,418	2,082	3,185	- 1,103	- .47
Steytler-ville	2,653	2,233	3,495	- 1,262	- .54
Stockenström	1,772	1,945	2,334	- 389	- .17
Strand	2,918	4,029	3,844	+ 185	+ .08
Stutterheim	2,461	2,889	3,242	- 353	- .15
Sutherland	2,472	2,156	3,256	- 1,100	- .47
Swellendam	7,624	7,902	10,043	- 2,141	- .92
Tarka	2,161	1,764	2,846	- 1,082	- .47
Taung	935	769	1,231	- 462	- .20
Tulbagh	2,647	2,983	3,487	- 504	- .22

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	<u>1921</u>	<u>1936</u>	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
	Werk- like Bevolk- ing	Werk- like Bevolk- ing		Getal	%
Uniondale	3,684	3,182	4,853	- 1,671	- .72
Uitenhage	10,493	12,179	13,823	- 1,644	- .71
Vanrhynsdorp	2,497	3,677	3,289	+ 388	+ .17
Venterstad	1,260	1,062	1,659	- 597	- .26
Victoria- Oos	1,321	1,279	1,740	- 461	- .20
Victoria- Wes	3,377	3,045	4,448	- 1,403	- .60
Vredenburg	2,101	2,500	2,767	- 267	- .11
Vredendal	1,858	4,049	2,447	+ 1,602	+ .69
Vryburg	5,969	9,010	7,863	+ 1,147	+ .49
Warrenton	1,666	3,323	2,194	+ 1,129	+ .49
Wellington	4,200	4,299	5,533	- 1,234	- .53
Williston	2,147	2,321	2,828	- 507	- .22
Willowmore	4,178	3,837	5,504	- 1,667	- .72
Wodehouse	4,563	4,394	6,011	- 1,167	- .07
Worcester	8,809	12,404	11,604	+ 800	+ .34
Wynberg	34,632	58,473	45,624	+ 12,849	+ 5.53
Matatiele	1,835	2,464	2,417	+ 47	+ .02
Mount Ayliff	206	197	271	- 74	- .03
Mount Currie	2,389	3,182	3,147	+ 35	+ .02
Mount Fletcher	241	254	317	- 63	- .03
Mount Frere	348	427	458	- 31	- .01
Qumbu	267	256	351	- 95	- .04
Tsolo	427	449	562	- 113	- .05
Umzimkulu	532	608	700	- 92	- .04
Elliotdale	250	277	329	- 52	- .02
Engcobo	624	688	821	- 133	- .06

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Mqanduli	310	283	408	- 125	- .05
St. Mark's	383	433	504	- 71	- .03
Umtata	2,267	3,864	2,986	+ 878	+ .38
Xalanga	793	807	1,044	- 237	- .10
Butterworth	752	778	990	- 212	- .09
Idutywa	440	508	579	- 71	- .03
Kentani	274	334	360	- 26	- .01
Nqamakwe	246	254	323	- 69	- .03
Tsomo	256	234	337	- 103	- .04
Willowvale	324	392	426	- 34	- .01
Bizana	223	273	293	- 20	- .01
Flagstaff	200	248	263	- 15	- .01
Libode	172	214	226	- 12	- .01
Lusikisiki	230	310	302	+ 8	+ .00 (3)
Ngqeleni	184	267	242	+ 25	+ .01
Port St. Johns	324	464	426	+ 38	+ .02
Tabankulu	179	219	235	- 16	- .01
Alfred	650	1,357	855	+ 502	+ .22
Babanango	659	643	867	- 224	- .10
Bergville	932	963	1,227	- 264	- .11
Camperdown	1,083	1,147	1,426	- 279	- .12
Dannhauser	931	1,169	1,226	- 57	- .02
Dundee	3,229	2,718	4,253	- 1,535	- .66
Durban	60,232	95,457	79,349	+ 16,108	+ 6.90
Estcourt	2,929	3,486	3,858	- 372	- .16

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921	1936	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
	Werk- like Bevolk- ing	Werk- like Bevolk- ing		Getal	%
Glencoe	2,081	2,901	2,741	+ 160	+ .07
Impendle	400	436	526	- 90	- .04
Inanda	1,682	1,622	2,215	- 593	- .25
Ixopo	1,421	1,627	1,872	- 245	- .11
Kliprivier	4,972	5,459	6,550	- 1,091	- .47
Kranskop	421	440	554	- 114	- .05
Lionsrivier	2,108	2,482	2,777	- 295	- .13
Lower Tugela	1,687	2,628	2,222	+ 406	+ .17
Mapumulo	69	72	90	- 18	- .01
Mooirivier	1,122	1,047	1,478	- 431	- .19
Msinga	67	124	88	+ 36	+ .02
Ndwedwe	82	56	107	- 51	- .02
Newcastle	4,237	6,318	5,581	+ 737	+ .32
New Hanover	1,857	1,682	2,446	- 764	- .33
Ngotshe	653	1,096	859	+ 237	+ .10
Paulpieters- burg	1,468	1,609	1,933	- 324	- .14
Pietermaritz- burg	18,896	23,596	24,893	- 1,297	- .56
Pinetown	2,809	3,330	3,700	- 370	- .16
Polela	623	552	820	- 268	- .12
Port Shepstone	1,634	4,123	2,152	+ 1,971	+ .85
Richmond	965	883	1,271	- 388	- .17
Umlazi	27	111	35	+ 76	+ .03
Umvoti	2,204	2,268	2,903	- 635	- .27
Umzinto	1,935	3,014	2,549	+ 465	+ .20
Underberg	412	634	542	+ 92	+ .04

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Utrecht	2,796	2,477	3,683	- 1,206	- .52
Vryheid	4,926	6,029	6,489	- 460	- .20
Weenen	693	746	912	- 166	- .07
Eshowe	935	1,280	1,231	+ 49	+ .02
Hlabisa	165	571	217	+ 354	+ .15
Ingwavuma	41	135	53	+ 82	+ .04
Lower Umfolozi	1,036	1,639	1,364	+ 275	+ .12
Mahlabatini	65	210	85	+ 125	+ .05
Mtonjaneni	493	651	649	+ 2	+ .00
Mtunzini	686	783	903	- 120	- .05
Nkandla	168	243	221	+ 22	+ .01
Nongoma	134	226	176	+ 50	+ .02
Nqutu	246	307	323	- 16	- .01
Ubombo	26	202	34	+ 168	+ .07
Alberton	2,281	4,470	3,004	+ 1,466	+ .63
Amersfoort	2,252	2,008	2,966	- 958	- .41
Balfour	4,014	4,740	5,288	- 548	- .24
Barberton	2,112	3,384	2,782	+ 602	+ .26
Belfast	4,309	5,061	5,676	- 615	- .26
Benoni	15,813	24,206	20,832	+ 3,374	+ 1.45
Bethal	7,982	7,722	10,515	- 2,793	- 1.20
Bloemhof	4,491	4,060	5,916	- 1,856	- .80
Boksburg	12,864	17,357	16,947	+ 410	+ .18
Brakpan	7,317	18,572	9,639	+ 8,933	+ 3.84
Brits	5,332	11,384	7,024	+ 4,360	+ 1.87

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Bronkhorst- spruit	5,461	4,110	7,194	- 3,084	- 1.33
Carolina	2,750	3,018	3,622	- 604	- .26
Christiana	3,219	3,796	4,240	- 444	- .19
Coligne	2,862	2,653	3,770	- 1,117	- .48
Cullinan	3,404	3,376	4,484	- 1,108	- .48
Delareyville	2,974	4,398	3,917	+ 481	+ .21
Delmas	2,465	3,147	3,247	- 100	- .04
Ermelo	9,886	11,032	13,023	- 1,991	- .86
Germiston	18,650	32,493	24,569	+ 7,924	+ 3.41
Groblersdal	1,195	3,411	1,574	+ 1,837	+ .79
Heidelberg	5,060	4,963	6,666	- 1,703	- .73
Johannesburg	157,793	264,139	207,876	+ 56,263	+24.19
Kempton Park	1,891	3,325	2,491	+ 834	+ .36
Klerksdorp	8,440	10,480	11,118	- 638	- .27
Koster	5,790	4,556	7,627	- 3,071	- 1.32
Krugersdorp	14,800	22,757	19,497	+ 3,260	+ 1.40
Letaba	1,752	3,600	2,308	+ 1,292	+ .56
Lichtenburg	8,130	14,337	10,710	+ 3,627	+ 1.56
Lydenburg	5,583	6,647	7,355	- 708	- .30
Marico	11,302	11,246	14,889	- 3,643	- 1.57
Messina	623	1,868	820	+ 1,048	+ .45
Middelburg	10,722	11,525	14,125	- 2,600	- 1.12
Nelspruit	1,450	3,993	1,910	+ 2,083	+ .90
Nigel	2,701	6,248	3,558	+ 2,690	+ 1.16
Oberholzer	909	954	1,197	- 243	- .10
Pelgrimsrus	1,677	5,517	2,209	+ 3,308	+ 1.42

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Pietersburg	8,074	10,158	10,636	- 478	- .21
Piet Retief	3,133	3,600	4,127	- 527	- .23
Potchef- stroom	16,077	18,713	21,179	- 2,466	- 1.06
Potgieters- rus	4,936	8,195	6,502	+ 1,693	+ .73
Pretoria	51,643	84,633	68,034	+ 16,599	+ 7.14
Randfontein	4,600	7,736	6,060	+ 1,676	+ .72
Roodepoort	8,347	12,586	10,996	+ 1,590	+ .68
Rustenburg	10,106	13,502	13,313	+ 189	+ .08
Schweizer- Reneke	5,743	6,010	7,565	- 1,555	- .67
Sibasa	105	174	138	+ 38	+ .02
Soutpans- berg	4,725	6,976	6,224	+ 752	+ .32
Springs	5,150	19,512	6,784	+ 12,728	+ 5.47
Standerton	9,216	9,698	12,141	- 2,443	- 1.05
Swartruggens	4,905	5,128	6,461	- 1,333	- .57
Tabazimbi	1,256	2,993	1,654	+ 1,339	+ .58
Vanderbijl- park	1,880	1,526	2,476	- 950	- .41
Ventersdorp	6,096	6,787	8,030	- 1,243	- .53
Vereeniging	5,084	10,598	6,697	+ 3,901	+ 1.68
Volkswrust	4,623	5,263	6,090	- 827	- .36
Wakker- stroom	1,818	1,718	2,395	- 677	- .29
Warmbad	2,259	3,011	2,976	+ 35	+ .02
Waterberg	6,040	8,847	7,957	+ 890	+ .38
Waterval- Boven	1,684	2,042	2,218	- 176	- .08

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921	1936	Verwagte Bevolking 1936	NETTO VERSKUIWING	
	Werklike Bevolking	Werklike Bevolking		Getal	%
Witbank	6,550	8,853	8,628	+ 225	+ .10
Witrivier	520	1,456	684	+ 772	+ .33
Wolmaransstad	10,147	10,488	13,367	- 2,879	- 1.24
Bethlehem	8,357	10,380	11,009	- 629	- .27
Bethulie	3,520	3,372	4,637	- 1,265	- .54
Bloemfontein	23,090	33,749	30,418	+ 3,331	+ 1.43
Boshof	7,099	5,731	9,352	- 3,621	- 1.56
Bothaville	3,759	3,983	4,952	- 969	- .42
Brandfort	4,466	4,126	5,883	- 1,757	- .76
Bultfontein	1,976	2,084	2,603	- 519	- .22
Clocolan	2,408	2,372	3,172	- 800	- .34
Dewetsdorp	2,778	2,683	3,659	- 976	- .42
Edenburg	1,865	1,730	2,456	- 726	- .31
Fauresmith	2,991	2,758	3,940	- 1,182	- .51
Ficksburg	4,232	4,602	5,575	- 973	- .42
Fouriesburg	1,779	1,913	2,343	- 430	- .18
Frankfort	7,470	7,290	9,840	- 2,550	- 1.10
Harrismith	8,399	9,306	11,064	- 1,758	- .76
Heilbron	7,594	6,286	10,004	- 3,718	- 1.60
Hennenman	690	969	908	+ 61	+ .03
Hoopstad	2,590	1,920	3,412	- 1,492	- .64
Jacobsdal	1,575	1,491	2,074	- 583	- .25
Jagersfontein	2,212	1,161	2,914	- 1,753	- .75
Koffiefontein	1,982	1,805	2,611	- 806	- .35
Koppies	3,667	3,218	4,830	- 1,612	- .69
Kroonstad	9,669	10,409	12,737	- 2,328	- 1.00

BYLAAG 7
 (VERVOLG)

Distrik	1921 Werk- like Bevolk- ing	1936 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Ladybrand	5,740	5,380	7,561	- 2,181	- .94
Lindley	5,587	5,873	7,360	- 1,487	- .64
Marquard	2,309	2,555	3,041	- 486	- .21
Odendaalsrus	1,108	1,397	1,459	- 62	- .03
Parys	3,776	3,991	4,974	- 983	- .42
Petrusburg	2,365	2,270	3,115	- 845	- .36
Philippolis	2,493	1,889	3,284	- 1,395	- .60
Reddersburg	1,814	1,484	2,389	- 905	- .39
Reitz	5,055	5,212	6,659	- 1,447	- .62
Rouxville	3,060	2,751	4,031	- 1,280	- .55
Sasolburg	1,731	2,821	2,280	+ 541	+ .23
Senekal	5,759	6,218	7,586	- 1,368	- .59
Smithfield	2,728	2,615	3,593	- 978	- .42
Thaba 'Nchu	2,361	2,374	3,110	- 736	- .32
Theunissen	1,979	2,393	2,607	- 214	- .09
Trompsburg	1,620	1,360	2,134	- 774	- .33
Ventersburg	1,789	2,166	2,356	- 190	- .08
Viljoens- kroon	2,296	3,144	3,024	+ 120	+ .05
Virginia	549	515	722	- 207	- .09
Vrede	5,814	6,566	7,659	- 1,093	- .47
Vredefort	3,165	2,463	4,169	- 1,706	- .73
Welkom	287	229	378	- 149	- .06
Wepener	2,288	2,552	3,014	- 462	- .20
Wesselsbron	803	1,673	1,057	+ 616	+ .26
Winburg	4,108	4,351	5,411	- 1,060	- .46
Zastron	4,096	3,398	5,396	- 1,998	- .86

* BRON: As ongepubliseerde gegewens deur die Buro vir Statistiek te Pretoria verskaf.

** Soos aangepas by veranderde distriksgrense op 31/12/1965 deur die Buro vir Statistiek te Pretoria.

BYLAAG 8

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE
DISTRIKTE VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE
1936 TOT 1951*

Distrik	1936 werk- like Bevolk- ing	1951 werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Aberdeen	3,138	2,227	4,135	- 1,908	- .59
Adelaide	2,022	1,774	2,664	- 890	- .27
Albany	10,855	11,222	14,306	- 3,084	- .95
Albert	4,372	3,687	5,762	- 2,075	- .64
Alexandria	2,967	2,777	3,910	- 1,133	- .35
Aliwal-Noord	4,837	4,400	6,375	- 1,975	- .61
Barkly-Oos	2,950	2,031	3,888	- 1,857	- .57
Barkly-Wes	4,891	3,766	6,446	- 2,680	- .83
Bathurst	2,504	2,975	3,300	- 325	- .10
Beaufort- Wes	6,199	6,595	8,170	- 1,575	- .49
Bedford	1,907	1,787	2,513	- 726	- .22
Bellville	18,771	49,101	24,740	+ 24,361	+ 7.52
Bredasdorp	6,847	5,835	9,024	- 3,189	- .98
Britstown	1,966	1,523	2,591	- 1,068	- .33
Caledon	11,067	10,695	14,586	- 3,891	- 1.20
Calitzdorp	3,886	2,539	5,121	- 2,582	- .80
Calvinia	7,482	6,130	9,861	- 3,731	- 1.15
Carnarvon	3,447	2,757	4,543	- 1,786	- .55
Cathcart	1,827	1,632	2,407	- 775	- .24
Ceres	3,915	4,208	5,159	- 951	- .29
Clanwilliam	6,730	6,362	8,870	- 2,508	- .77
Colesberg	2,074	1,870	2,733	- 863	- .27

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Cradock	6,293	6,765	8,294	- 1,529	- .47
De Aar	3,831	4,600	5,049	- 449	- .14
Elliot	3,151	2,100	4,153	- 2,052	- .63
Fort Beaufort	2,190	1,979	2,886	- 907	- .28
Fraserburg	2,536	1,739	3,342	- 1,603	- .50
George	13,354	15,183	17,600	- 2,417	- .75
Glen Grey	611	504	805	- 301	- .09
Gordonia	16,801	17,941	22,143	- 4,202	- 1.30
Graaff- Reinet	6,876	6,576	9,062	- 2,486	- .77
Hankey	2,867	3,011	3,778	- 767	- .24
Hanover	1,280	1,017	1,687	- 670	- .21
Hartswater	268	6,116	353	+ 5,763	+ 1.78
Hay	3,423	2,757	4,511	- 1,754	- .54
Heidelberg	3,175	2,725	4,184	- 1,459	- .45
Herbert	3,937	3,479	5,188	- 1,709	- .53
Hermanus	3,381	5,494	4,456	+ 1,038	+ .32
Herschel	220	214	289	- 75	- .02
Hopefield	1,850	2,062	2,438	- 376	- .12
Hopetown	3,713	2,241	4,893	- 2,652	- .82
Humansdorp	7,122	5,520	9,386	- 3,866	- 1.19
Indwe	2,285	1,683	3,011	- 1,328	- .41
Jansenville	3,740	2,956	4,929	- 1,973	- .61
Joubertina	2,866	2,642	3,777	- 1,135	- .35
Kaapstad	96,549	113,083	127,251	- 14,168	- 4.38
Keiskamma- hoek	759	507	1,000	- 493	- .15

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1936	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Kenhardt	4,233	3,372	5,579	- 2,207	- .68
Kimberley	17,194	22,593	22,661	- 68	- .02
King William's Town	9,096	9,380	11,988	- 2,608	- .81
Kirkwood	4,091	4,227	5,391	- 1,164	- .36
Knysna	7,571	8,572	9,978	- 1,406	- .42
Komga	1,687	1,729	2,223	- 494	- .15
Kuruman	4,674	4,818	6,160	- 1,342	- .41
Ladismith	5,130	3,466	6,761	- 3,295	- 1.02
Lady Grey	1,504	1,226	1,982	- 756	- .23
Laingsburg	3,072	2,420	4,048	- 1,628	- .50
Maclear	2,946	2,502	3,882	- 1,380	- .43
Mafeking	5,848	6,776	7,707	- 931	- .29
Malmesbury	11,859	10,689	15,630	- 4,941	- 1.53
Maraisburg	1,591	1,244	2,096	- 852	- .26
Middelburg	4,119	3,629	5,428	- 1,799	- .56
Middledrift	277	219	365	- 146	- .05
Molteno	2,469	1,758	3,254	- 1,496	- .46
Montagu	3,992	4,270	5,261	- 991	- .31
Mosselbaai	7,627	8,368	10,052	- 1,684	- .52
Murraysburg	1,309	1,041	1,725	- 684	- .21
Namakwaland	8,335	8,500	10,985	- 2,485	- .77
Noupoort	1,785	1,958	2,352	- 394	- .12
Oos-Londen	35,239	48,908	46,445	+ 2,463	+ .76
Oudtshoorn	12,575	12,816	16,573	- 3,757	- 1.16
Paarl	12,391	16,342	16,331	+ 11	+ .00 (3)

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936	1951	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
	Werk- like Bevolk- ing	Werk- like Bevolk- ing		Getal	%
Pearston	1,299	824	1,712	- 888	- .27
Peddie	1,333	992	1,756	- 764	- .24
Philipstown	2,082	1,400	2,744	- 1,344	- .42
Piketberg	12,086	10,328	15,929	- 5,601	- 1.73
Port Elizabeth	55,443	82,755	73,073	+ 9,682	+ 2.99
Postmasburg	4,766	4,887	6,281	- 1,394	- .43
Prieska	3,565	3,361	4,698	- 1,337	- .41
Prins Albert	3,515	2,566	4,632	- 2,066	- .64
Queenstown	8,428	10,304	11,108	- 804	- .25
Richmond	1,582	1,526	2,085	- 559	- .17
Riversdal	9,724	8,414	12,816	- 4,402	- 1.36
Robertson	6,186	6,344	8,153	- 1,809	- .56
Simonstad	9,253	14,276	12,195	+ 2,081	+ .64
Somerset- Oos	5,124	5,654	6,753	- 1,099	- .34
Somerset- Wes	2,759	4,824	3,636	+ 1,188	+ .37
Stellenbosch	8,261	14,633	10,887	+ 3,746	+ 1.16
Sterkstroom	1,759	1,652	2,318	- 666	- .21
Steynsburg	2,082	1,549	2,744	- 1,195	- .37
Steytler- ville	2,233	1,362	2,943	- 1,581	- .49
Stockenström	1,945	1,351	2,563	- 1,212	- .37
Strand	4,029	7,033	5,310	+ 1,723	+ .53
Stutterheim	2,889	3,345	3,807	- 462	- .14
Sutherland	2,156	1,607	2,841	- 1,234	- .38
Swellendam	7,902	7,937	10,414	- 2,477	- .76
Tarka	1,764	1,339	2,324	- 985	- .30

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936	1951	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
	Werk- like Bevolk- ing	Werk- like Bevolk- ing		Getal	%
Taung	769	740	1,013	- 273	- .08
Tulbagh	2,983	3,420	3,931	- 511	- .16
Uniondale	3,182	2,305	4,193	- 1,888	- .58
Uitenhage	12,179	19,672	16,051	+ 3,621	+ 1.12
Vanrhyns- dorp	3,677	3,683	4,846	- 1,163	- .36
Venterstad	1,062	756	1,399	- 643	- .20
Victoria- Oos	1,279	1,370	1,685	- 315	- .10
Victoria- Wes	3,045	3,061	4,013	- 952	- .29
Vredenburg	2,500	2,462	3,295	- 833	- .26
Vredendal	4,049	4,932	5,336	- 404	- .12
Vryburg	9,010	11,525	11,875	- 350	- .11
Warrenton	3,323	3,192	4,379	- 1,187	- .37
Wellington	4,299	4,858	5,666	- 808	- .25
Williston	2,321	1,771	3,059	- 1,288	- .40
Willowmore	3,837	2,655	5,057	- 2,402	- .74
Wodehouse	4,394	2,709	5,791	- 3,082	- .95
Worcester	12,404	17,365	16,348	+ 1,017	+ .31
Wynberg	58,473	90,255	77,067	+ 13,188	+ 4.07
Matatiele	2,464	2,169	3,247	- 1,078	- .33
Mount Ayliff	197	217	259	- 42	- .01
Mount Currie	3,182	3,332	4,193	- 861	- .27
Mount Fletcher	254	244	334	- 90	- .03
Mount Frere	427	557	562	- 5	- .00 (1)

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Qumbu	256	312	337	- 25	- .01
Tsolo	449	379	591	- 212	- .07
Umzimkulu	608	406	801	- 395	- .12
Elliotdale	277	280	365	- 85	- .03
Engcobo	688	753	906	- 153	- .05
Mqanduli	283	322	372	- 50	- .02
St. Mark's	433	355	570	- 215	- .07
Umtata	3,864	3,353	5,092	- 1,739	- .54
Xalanga	807	655	1,063	- 408	- .13
Butterworth	778	1,213	1,025	+ 188	+ .06
Idutywa	508	466	669	- 203	- .06
Kentani	334	421	440	- 19	- .01
Nqamakwe	254	252	334	- 82	- .03
Tsomo	234	211	308	- 97	- .03
Willowvale	392	309	516	- 207	- .06
Bizana	273	313	359	- 46	- .01
Flagstaff	248	240	326	- 86	- .03
Libode	214	225	282	- 57	- .02
Lusikisiki	310	349	408	- 59	- .02
Ngqeleni	267	308	351	- 43	- .01
Port St. Johns	464	655	611	+ 44	+ .01
Tabankulu	219	185	288	- 103	- .03
Alfred	1,357	976	1,788	- 812	- .25
Babanango	643	529	847	- 318	- .10
Bergville	963	1,476	1,269	+ 207	+ .06

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Camperdown	1,147	2,388	1,511	+ 877	+ .27
Dannhauser	1,169	1,432	1,540	- 108	- .03
Dundee	2,718	3,747	3,582	+ 165	+ .05
Durban	95,457	146,757	125,812	+ 20,945	+ 6.47
Estcourt	3,486	5,228	4,594	+ 634	+ .20
Glencoe	2,901	3,428	3,823	- 395	- .12
Impendle	436	409	574	- 165	- .05
Inanda	1,622	2,976	2,137	+ 839	+ .26
Ixopo	1,627	2,048	2,144	- 96	- .03
Kliprivier	5,459	7,009	7,194	- 185	- .06
Kranskop	440	424	579	- 155	- .05
Lionsrivier	2,482	3,600	3,271	+ 329	+ .10
Lower Tugela	2,628	2,969	3,463	- 494	- .15
Mapumulo	72	79	94	- 15	- .00 (4)
Mooirivier	1,047	1,389	1,379	+ 10	+ .00 (3)
Msinga	124	120	163	- 43	- .01
Ndwedwe	56	41	73	- 32	- .01
Newcastle	6,318	4,160	8,327	- 4,167	- 1.29
New Hanover	1,682	2,160	2,216	- 56	- .02
Ngotshe	1,096	917	1,444	- 527	- .16
Paulpieters- burg	1,609	1,207	2,120	- 913	- .28
Pieter- maritzburg	23,596	34,309	31,099	+ 3,210	+ .99
Pinetown	3,330	7,068	4,388	+ 2,680	+ .83
Polela	552	650	727	- 77	- .02

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Port Shepstone	4,123	8,523	5,434	+ 3,089	+ .95
Richmond	883	1,142	1,163	- 21	- .01
Umlazi	111	636	146	+ 490	+ .15
Umvoti	2,268	2,768	2,989	- 221	- .07
Umzinto	3,014	4,572	3,972	+ 600	+ .19
Underberg	634	750	835	- 85	- .03
Utrecht	2,477	2,083	3,264	- 1,181	- .36
Vryheid	6,029	6,958	7,946	- 988	- .31
Weenen	746	800	983	- 183	- .06
Eshowe	1,280	1,807	1,687	+ 120	+ .04
Hlabisa	571	1,307	752	+ 555	+ .17
Ingwavuma	135	108	177	- 69	- .02
Lower Umfolozi	1,639	2,616	2,160	+ 456	+ .14
Mahlabatini	210	104	276	- 172	- .05
Mtonjaneni	651	643	858	- 215	- .07
Mtunzini	783	927	1,031	- 104	- .03
Nkandla	243	191	320	- 129	- .04
Nongoma	226	402	297	+ 105	+ .03
Nqutu	307	249	404	- 155	- .05
Ubombo	202	158	266	- 108	- .03
Alberton	4,470	9,835	5,891	+ 3,944	+ 1.22
Amersfoort	2,008	1,949	2,646	- 697	- .22
Balfour	4,470	4,513	6,247	- 1,734	- .54
Barberton	3,384	5,242	4,460	+ 782	+ .24
Belfast	5,061	4,923	6,670	- 1,747	- .54

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Benoni	24,206	34,124	31,903	+ 2,221	+ .69
Bethal	7,722	8,166	10,177	- 2,011	- .62
Bloemhof	4,060	2,539	5,351	- 2,812	- .87
Boksburg	17,357	24,791	22,876	+ 1,915	+ .59
Brakpan	18,572	30,049	24,477	+ 5,572	+ 1.72
Brits	11,384	13,499	15,004	- 1,505	- .46
Bronkhorst- spruit	4,110	3,887	5,416	- 1,529	- .47
Carolina	3,018	2,999	3,977	- 978	- .30
Christiana	3,796	3,801	5,003	- 1,202	- .37
Coligne	2,653	2,613	3,496	- 883	- .27
Cullinan	3,376	5,132	4,449	+ 683	+ .21
Delareyville	4,398	4,494	5,796	- 1,302	- .40
Delmas	3,147	5,362	4,147	+ 1,215	+ .38
Ermelo	11,032	12,523	14,540	- 2,017	- .62
Germiston	32,493	57,403	42,825	+ 14,578	+ 4.50
Groblersdal	3,411	7,207	4,495	+ 2,712	+ .84
Heidelberg	4,963	5,956	6,541	- 585	- .18
Johannesburg	264,139	363,567	348,135	+ 15,432	+ 4.77
Kempton Park	3,325	11,136	4,382	+ 6,754	+ 2.09
Klerksdorp	10,480	16,890	13,812	+ 3,078	+ .95
Koster	4,556	4,492	6,004	- 1,512	- .47
Krugersdorp	22,757	32,513	29,993	+ 2,520	+ .78
Letaba	3,600	6,486	4,744	+ 1,742	+ .54
Lichtenburg	14,337	10,703	18,896	- 8,193	- 2.53
Lydenburg	6,647	6,391	8,760	- 2,369	- .73
Marico	11,246	9,640	14,822	- 5,182	- 1.60
Messina	1,868	2,957	2,462	+ 495	+ .15

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Middelburg	11,525	11,203	15,189	- 3,986	- 1.23
Nelspruit	3,993	4,919	5,262	- 343	- .11
Nigel	6,248	10,560	8,234	+ 2,326	+ .72
Oberholzer	954	6,883	1,257	+ 5,626	+ 1.74
Pelgrimsrus	5,517	4,321	7,271	- 2,950	- .91
Pietersburg	10,158	14,186	13,388	+ 798	+ .25
Piet Retief	3,600	4,791	4,744	+ 47	+ .01
Potchef- stroom	18,713	23,807	24,663	- 856	- .26
Potgieters- rus	8,195	12,034	10,801	+ 1,233	+ .38
Pretoria	84,633	165,805	111,546	+ 54,259	+16.76
Randfontein	7,736	19,121	10,196	+ 8,925	+ 2.76
Roodepoort	12,586	35,215	16,588	+ 18,627	+ 5.75
Rustenburg	13,502	16,696	17,795	- 1,099	- .34
Schweizer- Reneke	6,010	4,613	7,921	- 3,308	- 1.02
Sibasa	174	147	229	- 82	- .03
Soutpansberg	6,976	7,396	9,194	- 1,798	- .56
Springs	19,512	33,013	25,716	+ 7,297	+ 2.25
Standerton	9,698	9,931	12,781	- 2,850	- .88
Swartruggens	5,128	3,927	6,758	- 2,831	- .87
Tabazimbi	2,993	4,735	3,944	+ 791	+ .24
Vander- bijlpark	1,526	13,472	2,011	+ 11,461	+ 3.54
Ventersdorp	6,787	4,793	8,945	- 4,152	- 1.28
Vereeniging	10,598	29,251	13,968	+ 15,283	+ 4.72
Volksrust	5,263	5,426	6,936	- 1,510	- .47
Wakker- stroom	1,718	1,332	2,264	- 932	- .29

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 Werk- like Bevolk- ing	1951 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Warmbad	3,011	4,603	3,968	+ 635	+ .20
Waterberg	8,847	8,842	11,660	- 2,818	- .87
Waterval- Boven	2,042	2,920	2,691	+ 229	+ .07
Witbank	8,853	13,829	11,668	+ 2,161	+ .67
Witrivier	1,456	2,514	1,919	+ 595	+ .18
Wolmaransstad	10,488	8,645	13,823	- 5,178	- 1.60
Bethlehem	10,380	11,734	13,680	- 1,946	- .60
Bethulie	3,372	2,815	4,444	- 1,629	- .50
Bloemfontein	33,749	52,662	44,481	+ 8,181	+ 2.53
Boshof	5,731	5,007	7,553	- 2,546	- .79
Bothaville	3,983	4,146	5,249	- 1,103	- .34
Brandfort	4,126	3,949	5,438	- 1,489	- .46
Bultfontein	2,084	2,369	2,746	- 377	- .12
Clocolan	2,372	2,115	3,126	- 1,011	- .31
Dewetsdorp	2,683	2,169	3,536	- 1,367	- .42
Edenburg	1,730	1,522	2,280	- 758	- .23
Fauresmith	2,758	1,837	3,635	- 1,798	- .56
Ficksburg	4,602	4,786	6,065	- 1,279	- .39
Fouriesburg	1,913	1,515	2,521	- 1,006	- .31
Frankfort	7,290	6,042	9,608	- 3,566	- 1.10
Harrismith	9,306	9,055	12,265	- 3,210	- .99
Heilbron	6,286	5,325	8,284	- 2,959	- .91
Hennenman	969	3,087	1,277	+ 1,810	+ .56
Hoopstad	1,920	2,001	2,530	- 529	- .16
Jacobsdal	1,491	1,340	1,965	- 625	- .19
Jagers- fontein	1,161	1,923	1,530	+ 393	+ .12

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	1936 werk- like Bevolk- ing	1951 werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Koffiefontein	1,805	1,247	2,378	- 1,131	- .35
Koppies	3,218	2,690	4,241	- 1,551	- .48
Kroonstad	10,409	15,219	13,719	+ 1,500	+ .46
Ladybrand	5,380	4,670	7,090	- 2,420	- .75
Lindley	5,873	5,390	7,740	- 2,350	- .73
Marquard	2,555	2,301	3,367	- 1,066	- .33
Odendaalsrus	1,397	5,074	1,841	+ 3,233	+ 1.00
Parys	3,991	4,822	5,260	- 438	- .14
Petrusburg	2,270	1,695	2,991	- 1,296	- .40
Philippolis	1,889	1,355	2,489	- 1,134	- .35
Reddersburg	1,484	1,309	1,955	- 646	- .20
Reitz	5,212	4,635	6,869	- 2,234	- .69
Rouxville	2,751	1,879	3,625	- 1,746	- .54
Sasolburg	2,821	2,580	3,718	- 1,138	- .35
Senekal	6,218	5,351	8,195	- 2,844	- .88
Smithfield	2,615	1,823	3,446	- 1,623	- .50
Thaba'Nchu	2,374	2,007	3,128	- 1,121	- .35
Theunissen	2,393	2,839	3,153	- 314	- .10
Trompsburg	1,360	1,177	1,792	- 615	- .19
Ventersburg	2,166	2,148	2,854	- 706	- .22
Viljoens- kroon	3,144	3,335	4,143	- 808	- .25
Virginia	515	1,883	678	+ 1,205	+ .37
Vrede	6,566	5,479	8,653	- 3,174	- .98
Vredefort	2,463	2,033	3,246	- 1,213	- .37
Welkom	229	8,510	301	+ 8,209	+ 2.53
Wepener	2,552	2,021	3,363	- 1,342	- .41

BYLAAG 8
 (VERVOLG)

Distrik	<u>1936</u> Werk- like Bevolk- ing	<u>1951</u> Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1951	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Wesselsbron	1,673	2,060	2,205	- 145	- .04
Winburg	4,351	4,006	5,734	- 1,728	- .53
Zastron	3,398	2,715	4,478	- 1,763	- .54

* Sien voetnote by bylaag 7.

BYLAAG 9

NETTO VERSKUIWING VAN DIE BLANKE BEVOLKING IN DIE
DISTRIKTE VAN SUID-AFRIKA VIR DIE PERIODE

1951 TOT 1960 *

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Aberdeen	2,227	1,933	2,603	- 670	- .32
Adelaide	1,774	1,713	2,074	- 361	- .17
Albany	11,222	12,910	13,120	- 210	- .10
Albert	3,687	3,647	4,310	- 663	- .31
Alexandria	2,777	2,666	3,246	- 580	- .27
Aliwal-Noord	4,400	3,913	5,144	- 1,231	- .58
Barkly-Oos	2,031	1,944	2,374	- 430	- .20
Barkly-Wes	3,766	3,566	4,403	- 837	- .40
Bathurst	2,975	2,578	3,478	- 900	- .43
Beaufort-Wes	6,595	7,049	7,710	- 661	- .31
Bedford	1,787	1,610	2,089	- 479	- .23
Bellville	49,101	70,002	57,407	+ 12,595	+ 5.95
Bredasdorp	5,835	5,101	6,822	- 1,721	- .81
Britstown	1,523	1,368	1,780	- 412	- .19
Caledon	10,695	10,275	12,504	- 2,229	- 1.05
Calitzdorp	2,539	1,961	2,968	- 1,007	- .48
Calvinia	6,130	6,023	7,167	- 1,144	- .54
Carnarvon	2,757	2,573	3,223	- 650	- .31
Cathcart	1,632	1,589	1,908	- 319	- .15
Ceres	4,208	4,424	4,919	- 495	- .23
Clanwilliam	6,362	6,006	7,438	- 1,432	- .68
Colesberg	1,870	1,657	2,186	- 529	- .25
Cradock	6,765	6,868	7,909	- 1,041	- .49
De Aar	4,600	5,370	5,378	- 8	- .00 (3)

BYLAAG 9
(VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Elliot	2,100	1,735	2,455	- 720	- .34
Fort Beaufort	1,979	1,911	2,313	- 402	- .19
Fraserburg	1,739	1,648	2,033	- 385	- .18
George	15,183	13,967	17,751	- 3,784	- 1.79
Glen Grey	504	398	589	- 191	- .09
Gordonia	17,941	17,961	20,976	- 3,015	- 1.42
Graaff- Reinet	6,576	6,263	7,688	- 1,425	- .67
Hankey	3,011	3,240	3,520	- 280	- .13
Hanover	1,017	863	1,189	- 326	- .15
Hartswater	6,116	6,552	7,150	- 598	- .28
Hay	2,757	2,442	3,223	- 781	- .37
Heidelberg	2,725	2,372	3,185	- 813	- .38
Herbert	3,479	2,894	4,067	- 1,173	- .55
Hermanus	5,494	4,632	6,423	- 1,791	- .85
Herschel	214	246	250	- 4	- .00 (1)
Hopefield	2,062	2,211	2,410	- 199	- .09
Hopetown	2,241	1,905	2,620	- 715	- .34
Humansdorp	5,520	5,044	6,453	- 1,409	- .67
Indwe	1,683	1,406	1,967	- 561	- .26
Jansenville	2,956	2,476	3,456	- 980	- .46
Joubertina	2,642	2,516	3,088	- 572	- .27
Kaapstad	113,083	113,887	132,213	- 18,326	- 8.65
Keiskamma- hoek	507	418	592	- 174	- .08
Kenhardt	3,372	2,635	3,942	- 1,307	- .62
Kimberley	22,593	26,687	26,415	+ 272	+ .13

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
King William's Town	9,380	9,089	10,966	- 1,877	- .89
Kirkwood	4,227	3,573	4,942	- 1,369	- .65
Knysna	8,572	7,749	10,022	- 2,273	- 1.07
Komga	1,729	1,539	2,021	- 482	- .23
Kuruman	4,813	5,790	5,633	+ 157	+ .07
Ladismith	3,466	3,061	4,052	- 991	- .47
Lady Grey	1,226	1,091	1,433	- 342	- .16
Laingsburg	2,420	2,119	2,829	- 710	- .34
Maclear	2,502	2,344	2,925	- 581	- .27
Mafeking	6,776	7,103	7,922	- 819	- .39
Malmesbury	10,689	11,405	12,497	- 1,092	- .52
Maraisburg	1,244	1,056	1,454	- 398	- .19
Middelburg	3,629	3,984	4,242	- 258	- .12
Middledrift	219	165	256	- 91	- .04
Molteno	1,758	1,432	2,055	- 623	- .29
Montagu	4,270	4,056	4,992	- 936	- .44
Mosselbaai	8,368	8,032	9,783	- 1,751	- .83
Murraysburg	1,041	992	1,217	- 225	- .11
Namakwaland	8,500	10,773	9,937	+ 836	+ .39
Noupoort	1,958	2,248	2,289	- 41	- .02
Oos-Londen	48,908	54,257	57,181	- 2,924	- 1.38
Oudtshoorn	12,816	12,696	14,984	- 2,288	- 1.08
Paarl	16,342	18,545	19,106	- 561	- .26
Pearston	824	783	963	- 180	- .09
Peddie	992	954	1,159	- 205	- .10
Philipstown	1,400	1,239	1,636	- 397	- .19
Piketberg	10,328	9,250	12,075	- 2,825	- 1.33

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Port Elizabeth	82,755	98,238	96,754	+ 1,484	+ .70
Postmasburg	4,887	5,670	5,713	- 43	- .02
Prieska	3,361	3,537	3,929	- 392	- .19
Prins Albert	2,566	2,173	3,000	- 827	- .39
Queenstown	10,304	11,201	12,047	- 846	- .40
Richmond	1,526	1,246	1,784	- 538	- .25
Riversdal	8,414	7,378	9,837	- 2,459	- 1.16
Robertson	6,344	5,851	7,417	- 1,566	- .74
Simonstad	14,276	16,254	16,691	- 437	- .21
Somerset- Oos	5,654	4,299	6,610	- 2,311	- 1.09
Somerset- Wes	4,824	6,274	5,640	+ 634	+ .30
Stellenbosch	14,633	18,271	17,103	+ 1,163	+ .55
Sterkstroom	1,652	1,285	1,931	- 646	- .31
Steynsburg	1,549	1,311	1,811	- 500	- .24
Steytler- ville	1,362	1,203	1,592	- 389	- .18
Stockenström	1,351	999	1,579	- 580	- .27
Strand	7,033	8,095	8,222	- 127	- .06
Stutterheim	3,345	2,799	3,910	- 1,111	- .52
Sutherland	1,607	1,457	1,878	- 421	- .20
Swellendam	7,937	6,948	9,279	- 2,331	- 1.10
Tarka	1,339	1,317	1,565	- 248	- .12
Taung	740	654	865	- 211	- .10
Tulbagh	3,420	3,290	3,998	- 708	- .33
Uniondale	2,305	2,387	2,694	- 307	- .14

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 werk- like Bevolk- ing	1960 werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Uitenhage	19,672	26,543	22,999	+ 3,544	+ 1.67
Vanrhynsdorp	3,683	3,719	4,306	- 587	- .28
Venterstad	756	656	883	- 227	- .11
Victoria-Oos	1,370	1,209	1,601	- 392	- .19
Victoria-Wes	3,061	2,610	3,578	- 968	- .46
Vredenburg	2,462	3,591	2,878	+ 713	+ .34
Vredendal	4,932	5,000	5,766	- 766	- .36
Vryburg	11,525	12,027	13,474	- 1,447	- .68
Warrenton	3,192	3,700	3,731	- 31	- .01
Wellington	4,858	5,010	5,679	- 669	- .32
Williston	1,771	1,708	2,070	- 362	- .17
Willowmore	2,655	2,299	3,104	- 805	- .38
Wodehouse	2,709	2,288	3,167	- 879	- .42
Worcester	17,365	19,813	20,302	- 489	- .23
Wynberg	90,255	105,102	105,523	- 421	- .20
Matatiele	2,169	1,929	2,535	- 606	- .29
Mount Ayliff	217	177	253	- 76	- .04
Mount Currie	3,332	3,398	3,895	- 497	- .23
Mount Fletcher	244	220	285	- 65	- .03
Mount Frere	557	417	651	- 234	- .11
Qumbu	312	243	364	- 121	- .06
Tsolo	379	307	443	- 136	- .06
Umzimkulu	406	351	474	- 123	- .06
Elliotdale	280	207	327	- 120	- .06
Engcobo	753	830	880	- 50	- .02
Mqanduli	322	279	376	- 97	- .05

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
St. Mark's	355	342	415	- 73	- .03
Umtata	3,353	3,752	3,920	- 168	- .08
Xalanga	655	451	765	- 314	- .15
Butterworth	1,213	1,122	1,418	- 296	- .14
Idutywa	466	486	544	- 58	- .03
Kentani	421	269	492	- 223	- .11
Nqamakwe	252	212	294	- 82	- .04
Tsomo	211	192	246	- 54	- .03
Willowvale	309	310	361	- 51	- .02
Bizana	313	309	365	- 56	- .03
Flagstaff	240	230	280	- 50	- .02
Libode	225	179	263	- 84	- .04
Lusikisiki	349	329	408	- 79	- .04
Ngqeleni	308	222	360	- 138	- .07
Port St. Johns	655	570	765	- 195	- .09
Tabankulu	185	181	216	- 35	- .02
Alfred	976	1,136	1,141	- 5	- .00 (2)
Babanango	529	444	618	- 174	- .08
Bergville	1,476	1,299	1,725	- 426	- .20
Camperdown	2,388	2,844	2,791	+ 53	+ .03
Dannhauser	1,432	1,315	1,674	- 359	- .17
Dundee	3,747	4,078	4,380	- 302	- .14
Durban	146,757	184,950	171,583	+ 13,367	+ 6.31
Estcourt	5,228	6,222	6,112	+ 110	+ .05
Glencoe	3,428	3,412	4,007	- 595	- .28

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Impendle	409	344	478	- 134	- .06
Inanda	2,976	4,320	3,479	+ 1,341	+ .63
Ixopo	2,048	2,016	2,394	- 378	- .18
Kliprivier	7,009	8,933	8,194	+ 739	+ .35
Kranskop	424	515	495	+ 20	+ .01
Lionsrivier	3,600	4,891	4,209	+ 682	+ .32
Lower Tugela	2,969	4,453	3,471	+ 982	+ .46
Mapumulo	79	70	92	- 22	- .01
Moorivier	1,389	1,512	1,623	- 111	- .05
Msinga	120	111	140	- 29	- .01
Ndwedwe	41	36	47	- 11	- .01
Newcastle	4,160	5,512	4,863	+ 649	+ .31
New Hanover	2,160	2,300	2,525	- 225	- .11
Ngotshe	917	987	1,072	- 85	- .04
Paul- pietersburg	1,207	1,305	1,411	- 106	- .05
Pieterma- ritzburg	34,309	41,441	40,113	+ 1,328	+ .63
Pinetown	7,068	12,278	8,263	+ 4,015	+ 1.90
Polela	650	642	759	- 117	- .06
Port Shepstone	8,523	8,623	9,964	- 1,341	- .63
Richmond	1,142	1,285	1,335	- 50	- .02
Umlazi	636	621	743	- 122	- .06
Umvoti	2,768	3,152	3,236	- 84	- .04
Umzinto	4,572	4,995	5,345	- 350	- .17
Underberg	750	791	876	- 85	- .04
Utrecht	2,083	1,631	2,435	- 804	- .38
Vryheid	6,958	7,676	8,135	- 459	- .22
Weenen	800	733	935	- 202	- .10

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 werk- like Bevolk- ing	1960 werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Eshowe	1,807	2,315	2,112	+ 203	+ .10
Hlabisa	1,307	1,978	1,528	+ 450	+ .21
Ingwavuma	108	155	126	+ 29	+ .01
Lower Umfolozi	2,616	4,397	3,058	+ 1,339	+ .63
Mahlabatini	104	120	121	- 1	- .00
Mtonjaneni	643	625	751	- 126	- .06
Mtunzini	927	2,216	1,083	+ 1,133	+ .54
Nkandla	191	123	223	- 100	- .05
Nongoma	402	443	470	- 27	- .01
Nqutu	249	160	291	- 131	- .06
Ubombo	158	330	184	+ 146	+ .07
Alberton	9,835	13,052	11,498	+ 1,554	+ .73
Amersfoort	1,949	1,845	2,278	- 433	- .20
Balfour	4,513	4,464	5,276	- 812	- .38
Barberton	5,242	6,857	6,128	+ 729	+ .34
Belfast	4,923	4,656	5,755	- 1,099	- .52
Benoni	34,124	38,981	39,896	- 915	- .43
Bethal	8,166	11,211	9,547	+ 1,664	+ .79
Bloemhof	2,539	2,533	2,968	- 435	- .21
Boksburg	24,791	29,286	28,984	+ 302	+ .14
Brakpan	30,049	29,340	35,132	- 5,792	- 2.74
Brits	13,499	12,976	15,782	- 2,806	- 1.33
Bronkhorst- spruit	3,887	4,092	4,544	- 452	- .21
Carolina	2,999	3,554	3,506	+ 48	+ .02
Christiana	3,801	3,857	4,444	- 587	- .28
Coligne	2,613	2,853	3,055	- 202	- .10

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Cullinan	5,132	5,136	6,000	- 864	- .41
Delareyville	4,494	5,226	5,254	- 28	- .01
Delmas	5,362	5,434	6,269	- 835	- .39
Ermelo	12,523	12,237	14,641	- 2,404	- 1.14
Germiston	57,403	75,219	67,113	+ 8,106	+ 3.83
Groblersdal	7,207	6,483	8,426	- 1,943	- .92
Heidelberg	5,956	6,267	6,963	- 696	- .33
Johannesburg	363,567	404,143	425,071	- 20,928	- 9.88
Kempton Park	11,136	19,759	13,019	+ 6,740	+ 3.13
Klerksdorp	16,890	42,721	19,747	+ 22,974	+10.85
Koster	4,492	4,125	5,251	- 1,126	- .53
Krugersdorp	32,513	36,694	38,013	- 1,319	- .62
Letaba	6,486	9,946	7,583	+ 2,363	+ 1.12
Lichtenburg	10,703	11,936	12,513	- 577	- .27
Lydenburg	6,391	7,567	7,472	+ 95	+ .04
Marico	9,640	8,654	11,270	- 2,616	- 1.24
Messina	2,957	3,845	3,457	+ 388	+ .18
Middelburg	11,203	11,745	13,098	- 1,353	- .64
Nelspruit	4,919	7,686	5,751	+ 1,935	+ .91
Nigel	10,560	10,779	12,346	- 1,567	- .74
Oberholzer	6,883	16,962	8,047	+ 8,915	+ 4.21
Pelgrimsrus	4,321	4,906	5,051	- 145	- .07
Pietersburg	14,186	16,972	16,585	+ 387	+ .18
Piet Retief	4,791	5,521	5,601	- 80	- .04
Potchefstroom	23,807	28,661	27,834	+ 827	+ .39
Potgietersrus	12,034	14,856	14,069	+ 787	+ .37
Pretoria	165,805	226,845	193,854	+ 32,991	+15.58
Randfontein	19,121	23,570	22,355	+ 1,215	+ .57

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Roodepoort	35,215	50,183	41,172	+ 9,011	+ 4.26
Rustenburg	16,696	18,706	19,520	- 814	- .38
Schweizer- Reneke	4,613	4,905	5,393	- 488	- .23
Sibasa	147	254	171	+ 83	+ .04
Soutpansberg	7,396	8,232	8,647	- 415	- .20
Springs	33,013	38,217	33,597	- 380	- .18
Standerton	9,931	11,129	11,611	- 482	- .23
Swartruggens	3,927	3,533	4,591	- 1,058	- .50
Tabazimbi	4,735	5,135	5,536	- 401	- .19
Vanderbijl- park	13,472	25,732	15,751	+ 9,981	+ 4.71
Ventersdorp	4,793	4,462	5,603	- 1,141	- .54
Vereeniging	29,251	39,226	34,199	+ 5,027	+ 2.37
Volksrust	5,426	5,305	6,343	- 1,038	- .49
Wakkerstroom	1,332	998	1,557	- 559	- .26
Warmbad	4,603	5,611	5,381	+ 230	+ .11
Waterberg	8,842	10,467	10,337	+ 130	+ .06
Waterval- Boven	2,920	2,867	3,413	- 546	- .26
Witbank	13,829	17,130	16,168	+ 962	+ .45
Witrivier	2,514	4,218	2,939	+ 1,279	+ .60
Wolmaransstad	8,645	8,543	10,107	- 1,564	- .74
Bethlehem	11,734	11,768	13,758	- 1,990	- .94
Bethulie	2,815	2,360	3,291	- 931	- .44
Bloemfontein	52,662	66,229	61,570	+ 4,659	+ 2.20
Boshof	5,007	4,708	5,854	- 1,146	- .54
Bothaville	4,146	3,959	4,847	- 888	- .42

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Brandfort	3,949	3,726	4,617	- 891	- .42
Bultfontein	2,369	2,649	2,769	- 120	- .06
Clocolan	2,115	1,885	2,472	- 587	- .28
Dewetsdorp	2,169	2,025	2,535	- 510	- .24
Edenburg	1,522	1,386	1,779	- 393	- .19
Fauresmith	1,837	1,611	2,147	- 536	- .25
Ficksburg	4,786	3,949	5,595	- 1,646	- .78
Fouriesburg	1,515	1,220	1,771	- 551	- .26
Frankfort	6,042	5,230	7,064	- 1,834	- .87
Harrismith	9,055	7,409	10,586	- 3,177	- 1.50
Heilbron	5,325	5,098	6,225	- 1,127	- .53
Hennenman	3,087	3,466	3,609	- 143	- .07
Hoopstad	2,001	2,181	2,339	- 158	- .07
Jacobsdal	1,340	1,783	1,566	+ 217	+ .10
Jagersfontein	1,923	1,627	2,248	- 621	- .29
Koffiefontein	1,247	1,138	1,457	- 319	- .15
Koppies	2,690	2,518	3,145	- 627	- .30
Kroonstad	15,219	17,213	17,793	- 580	- .27
Ladybrand	4,670	4,079	5,460	- 1,381	- .65
Lindley	5,390	4,422	6,301	- 1,879	- .89
Marquard	2,301	2,073	2,690	- 617	- .29
Odendaalsrus	5,074	9,109	5,932	+ 3,177	+ 1.50
Parys	4,822	5,726	5,637	+ 89	+ .04
Petrusburg	1,695	1,640	1,981	- 341	- .16
Philippolis	1,355	1,165	1,584	- 419	- .20
Reddersburg	1,309	1,041	1,530	- 489	- .23

BYLAAG 9
 (VERVOLG)

Distrik	1951 Werk- like Bevolk- ing	1960 Werk- like Bevolk- ing	Verwag- te Be- volking 1960	NETTO VERSKUIWING	
				Getal	%
Reitz	4,635	3,704	5,419	- 1,715	- .81
Rouxville	1,879	1,759	2,196	- 437	- .21
Sasolburg	2,580	11,272	3,016	+ 8,256	+ 3.90
Senekal	5,351	4,487	6,256	- 1,769	- .84
Smithfield	1,823	1,496	2,131	- 635	- .30
Thaba'Nchu	2,007	2,066	2,346	- 280	- .13
Theunissen	2,839	3,188	3,319	- 131	- .06
Trompsburg	1,177	1,002	1,376	- 374	- .18
Ventersburg	2,148	1,860	2,511	- 651	- .31
Viljoenskroon	3,335	4,117	3,899	+ 218	+ .10
Virginia	1,883	12,716	2,201	+ 10,515	+ 4.97
Vrede	5,479	4,964	6,405	- 1,441	- .68
Vredefort	2,033	1,826	2,376	- 550	- .26
Welkom	8,510	27,920	9,949	+ 17,971	+ 8.49
Wepener	2,021	1,936	2,362	- 426	- .20
Wesselsbron	2,060	2,120	2,408	- 288	- .14
Winburg	4,006	3,639	4,683	- 1,044	- .49
Zastron	2,715	2,280	3,174	- 894	- .42

* Sien voetneste by bylaag 7.

B R O N N E L Y SBOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- Alsop, M.H. : The population of Natal, Natal regional survey volume 2, Oxford University Press, London, 1952.
- American Society of planning Officials : Planning, Vermont Printing Company, Chicago, 1958.
- Banning, W. : Moderne Maatscappij-problemen, Haarlem, 1953.
- Böeseken, A.J. : Geskiedenis-atlas vir Suid-Afrika, Nasionale Boekhandel, 1948.
- Böeseken, A.J.; Kruger, D.W.; Kieser, A. : Drie eeue, volumes 1, 2 en 3, Nasionale Boekhandel, Kaapstad, 1952.
- Böeseken, A.J.; Oberholster, J.J.; Van Schoor, M.C.E.; Olivier, N.J. : Geskiedenis vir die Senior Sertifikaat, Nasionale Boekhandel, 1956.
- Boudeville, J.R. : Problems of regional economic planning, Edinburg, University Press, Edinburg, 1966.
- Burgess, E.W. (red.) : Ageing in Western Societies, Chicago University Press, Chicago, 1960.
- Coale, A.J. en Hoover, E.M. : Population Growth and economic development in low-income countries, Princeton University Press, Princeton, 1958.
- Collenbrander, H.T. : De afkomst der Boeren, Holland, 1902.
- Collenbrander, H.T. : Koloniale Geskiedenis, 's-Gravenhage, 1925.
- Cox, P.R. : Demography, University Press, Cambridge, 1950.
- Cronje, G. : Krimpemde Kindertal, N.G. Kerk Uitgewers, Pretoria, 1958.
- De Haan, J.G. en Van Winter, P.J. : Nederlanders over de Zeën, Utrecht, 1940.

BOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- De Kock, M.H. : Economic history of South Africa,
Cape Town, 1924.
- De Kock, M.H. : The economic development of South
Africa, P.S. King & Son, London,
1936.
- De Villiers, C.C. (Soos : Geslagsregister van die ou Kaapse
verwerk deur C. Pama) families, A.A. Balkema, Kaapstad,
1966.
- Du Plessis, A.P. : Die Nederlandse emigrasie na Suid-
Afrika, D.Phil. Proefskrif,
Rijksuniversiteit, Utrecht, 1956.
- Egerton, H.E. : A Short History of British
Colonial Policy, London, 1897.
- Eisenstadt, S.N. : The absorption of immigrants,
Routledge & Kegan Paul Ltd.,
London, 1954.
- Fabricant, S. : The changing industrial distri-
bution of gainful workers (Vol.
XI), National Bureau of Econo-
mic Research Inc., New York, 1949.
- Fairchild, H.P., : Immigration, MacMillan, New York,
1933.
- Franzsen, D.G. en : Inleiding tot die bevolkingsvraag-
Sadie, J.L. stuk, Stellenbosch, 1950.
- Franzsen, D.G. en : Die Ekonomiese Lewe van Suid-
Reynders, H.J.J. (red.) Afrika, J.L. van Schaik,
Pretoria, 1963.
- Freedman, R. (red.) : Population - the vital revolution,
Anchor Books, New York, 1964.
- Gonin, H.T. : Mortality trends in South Africa,
Mededelings van die Universiteit
van Suid-Afrika, Pretoria, 1960.
- Historisch Genootskap : Dagverhaal van Jan van Riebeeck,
(3 dele), uitgegee deur Historisch
Genootskap, gevestigd te Utrecht
en 's-Gravenhage, 1884, 1892-1893.
- Keyter, J. de W. : Erziehung als Lösung des Problems
der armen Angehörigen der Weissen
Rassen, des sog. Armblanken-Pro-
blems in der Südafrikanischen
Union, D.Phil. Proefskrif, Ludwig-
Maximilians-Universität, München,
1930.
- Keyter, J. de W. : Sosiologiese aspekte van die Suid-
oos-Vrystaat, 'n Verslag oor die
streekopname in die Suidoos-Vry-
staat, U.O.V.S., Bloemfontein,
1963.

BOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- Kotzé, H.A. : n Studie van die ekonomie van Noordoos-Kaap met besondere verwysing na die landbou, Ongepubliseerde D.Agric. Verhandeling, U.O.V.S., Bloemfontein, 1966.
- Leibenstein, H. : A Theory of Economic-Demographic Development, Princeton University Press, Princeton, 1954.
- Loedolff, J.F. : Nederlandse immigrante, Haum, Pretoria, 1959.
- Louwrens, J.E. : Immigrasie aan die Kaap gedurende die bewind van die Hollandse Oos-Indiese Kompanjie, Ongepubliseerde D.Phil Proefskrif, Stellenbosch, 1954.
- Malherbe, D.F. du T. : Driehonderd jaar van nasiebou, Tegniek, Stellenbosch, 1959.
- Mansvelt, N. : De betrekkingen tusschen Nederland en Zuid-Afrika sedert de verovering van die Kaapkolonie door de Engelschen, C.H.E. Breijer, Utrecht, 1902.
- Mayer, P. : Townsmen or tribesman; conservatism and the process of urbanization in a South-African city, Cape Town, 1961.
- Mumford, L. : The culture of cities, Seker & Warburg, London, 1946.
- National Bureau of Economic Research, New York : Demographic and Economic change in Developed Countries, Princeton University Press, Princeton, 1960.
- Ojala, E.M. : Agriculture and economic progress, Oxford University Press, London.
- Olivier, N.J.J. : Ons Bantoegebiede, Cape Times, Johannesburg, 1961.
- Pearson, S.V. : The growth and distribution of population, John Wiley & Sons Inc., New York, 1935.
- Perloff, H.S. e.a. : Regions resources and economic growth, Baltimore, 1960.

BOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- P.E.P. (Political and Economic Planning) : World population and resources, George Allen & Unwin Ltd., London, 1962.
- Petersen, W. : Population, MacMillan, New York, 1961.
- Phelps, H. en Henderson, D. : Population in its Human aspects, Appleton-century-crofts Inc., New York, 1958.
- Piek, B.J. : n Sosiologies-demografiese studie van tendense in die leeftydsamestelling van n bevolking, met besondere verwysing na die blankes in Suid-Afrika, Ongepubliseerde D.Phil., Proefskrif, Universiteit van Pretoria, 1965.
- Reitsma, A. : Demografiese aspekte van die O.V.S. Goudvelde en omliggende gebiede, n Ongepubliseerde verslag oor die O.V.S. Goudvelde, U.O.V.S., 1964.
- Schnell, E.L.G. : For men must work, Maskew Miller Ltd., Cape Town, 1954.
- Smith, T.L. : Fundamentals of population study, J.B. Lippincott Company, New York, 1960.
- Smith, T.L. : Population analysis, McGraw-Hill, Book company Inc., New York, 1948.
- Spengler, J.J. en Duncan, O.D. : Demographic analysis, The Free Press, Glencoe, Illinois, 1956.
- Stadler, J.J. : Die bruto binnelandse produk van Suid-Afrika 1911-1959, Ongepubliseerde D.Com. Proefskrif, Universiteit van Pretoria, 1962.
- Stigler, G. : Trends in employment in the service industries, National Bureau of Economic Research Inc., New York, 1956.
- Theal, G.M. : History of South Africa (1652-1795), Vol. 1, Swan Sonnenschein & Co., London, 1879 sowel as die 1908 uitgawe.
- Theal, G.M. : History of South Africa since 1795, Vol. II, Swan Sonnenschein & Co., London, 1908.

BOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- Theal, G.M. : History of South Africa since 1795, Vol. III, London, 1891 sowel as die 1908 uitgawe.
- Theal, G.M. : History of South Africa since 1795, Vol. IV., Swan Sonnenschein & Co., London, 1908.
- Theal, G.M. : History of South Africa since 1795, Vol. V, Swan Sonnenschein & Co., London, 1908.
- Theal, G.M. : Geskiedenis van Suid-Afrika, Kaapstad, 1897.
- The Royal Commission : The Distribution of the industrial population, His Majesty's stationery office, London, 1948.
- Thomlinson, R. : Population dynamics, Random House, New York, 1965.
- Thompson, L.M. : Opsomming van sy M.A. Verhandeling - Indian Immigration into Natal (1860-1872), in die Argief Jaarboek vir Suid-Afrikaanse Geskiedenis, Vol. II, Cape Times Ltd., 1952.
- Thompson, W.S. en Lewis, D.T. : Population problems, McGraw-Hill Book Company, New York, 1965.
- Tiebout, C.M. : The Community economic base study, supplementary paper, no. 16, Committee for Economic Development, University of Washington, 1962.
- Tibbitts, C. en Donahau, W. (red.) : Aging in todays Society, Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New York, 1960.
- Van Lierde, J.J.B.P. : Die ontstaan en ontwikkeling van Naturelle gebiede in Suid-Afrika, artikel in die Tydschrift van het Koninglyk Nederlandsch Aardrykskundig Genootschap, April 1957.
- Van Staden, R.P. : Immigrasie na die Republiek van Suid-Afrika, vergeleke met Kanada en Australië oor die tydperk 1925-1961, ongepubliseerde M.A. Verhandeling, Universiteit van Pretoria, 1964.

BOEKE, VERHANDELINGS,
TYDSKRIFTE EN VERSLAE

- Van Staden, R.P. : Die Trekboer in die geskiedenis van die Kaap Kolonie, W.P. van Stockhum & Zoon, Den Haag, 1938.
- Van den Heever, C.M. (red.) en Pienaar, P. de V. : Kultuurgeskiedenis van die Afrikaner, Nasionale Pers Beperk, Kaapstad, 1945.
- Van der Merwe, P.J. : Die Noordwaartse beweging van die boere voor die Groot Trek (1770-1842), Den Haag, 1937.
- Viljoen, F.V. : Immigrasie as 'n faktor in die ekonomiese ontwikkeling van die Republiek van Suid-Afrika met spesiale verwysing na die vraag na geskoolde arbeid, ongepubliseerde M.Com. Verhandeling, Universiteit van Pretoria, 1966.
- Vrey, W.J.H. : Die Demografie van Noordoos-Kaap, 'n ongepubliseerde verslag oor die streekopname in Noordoos-Kaap, ISEN, U.O.V.S., Bloemfontein, 1966.
- Van der Walt, A.J.H.; Wiid, J.A.; Geyer, A.L. : Geskiedenis van Suid-Afrika (2 dele) Nasionale Boekhandel, Kaapstad, 1951.

AMPTELIKE VERSLAE:

- Census op the Colony of Good Hope, 1865, Saul Solomon & Co., Cape Town, 1869.
- Results of a Census of the Colony of Good Hope, 1875, Part II - Supplementary Tables, Saul Solomon & Co., Cape Town, 1878.
- Census of the Cape of Good Hope, 1891, W.A. Richards & Son, Government Printers, Cape Town, 1892.
- Census van de Oranje Vrystaat, 1880, Kantore der O.V.S. Nieuwsblad Maatschappij, C. Borckenhagen, Bloemfontein, 1881.
- Uitslag van de Volkstelling gehouden in de Zuid-Afrikaansche Republiek, 1890, Staatsdrukkerij van de Z.A.R., Pretoria, 1891.
- Cape of Good Hope Census for 1904 (final report), G. 19-1904.
- Census of the Orange River Colony, 1904, General Report with Annexures, S.D. 1358 - A5454.

AMPTELIKE VERSLAE

Census van die Unie van Zuid-Afrika, 1911, Rapport en Aanhangsels, U.G. 32/1912.

Statistiek van de Bevolking van de Unie, 1918 en vorige jaren, met inbegrip van Leven- en Gezondheidstatistiek voor het jaar 1917 en vorige jaren, U.G. 37/1919.

Census van de Europese bevolking van de Unie van Zuid-Afrika, Deel I - Bevolking, U.G. 50/1919.

Third Census of the Population of the Union of South Africa - enumerated 3rd May, 1921, Part I, Population organization and enumeration, number, sex and distribution U.G., 15/1923.

Third Census of the population of the Union of South Africa, enumerated 3rd May, 1921, Part II, ages of the European Population, U.G. 32/1923.

Finale verslag oor die volkstelling van 3 Mei 1921, U.G. 37/1924.

Fourth Census of the Population of the Union of South Africa enumerated 4th May, 1926, Part I, Population number, sex and geographical distribution of the European Population, U.G. 32/1927.

Vyfde Volkstelling van die Unie van Suid-Afrika, gehou op 5 Mei 1931, Verslag met opsommings en ontledings, U.G. 11/1933.

Sesde sensus van die Unie van Suid-Afrika, opgeneem op 5 Mei 1936, Boekdeel I, Bevolking, U.G. 21/1938.

Sesde sensus van die bevolking van die Unie van Suid-Afrika, opgeneem op 5 Mei 1936, Boekdeel XI, Suid-Afrikaanse Lewenstabelle, U.G. 49/1939.

Bevolkingsensus van die Unie van Suid-Afrika, opgeneem op 7 Mei 1946, Boekdeel I, U.G. 51/1949.

Agste sensus van die bevolking van die Unie van Suid-Afrika, opgeneem op 7 Mei 1946, Boekdeel II, Leeftye van alle rasse, U.G. 60/1950.

Bevolkingsensus van die Unie van Suid-Afrika, gehou op 7 Mei 1946, Boekdeel V, Beroepe en bedrywe van die Blanke, Asiate-, Kleurlinge- en Naturellebevolking, U.G. 41/1954.

Volkstelling van die Unie van Suid-Afrika, gehou op 8 Mei 1951, Boekdeel I, geografiese indeling van die bevolking, U.G. 42/1955.

Volkstelling 8 Mei 1951, Boekdeel V, Leeftye - alle rasse, U.G. 42/1958.

AMPTELIKE VERSLAE:

Bevolkingsensus 8 Mei 1951, Boekdeel VIII, Suid-Afrikaanse Lewenstabelle vir Blankes, Kleurlinge en Asiate, U.G. 49/1960.

Bevolkingsensus van 1960, Boekdeel I, Geografiese indeling van die bevolking, R.P. 62/1963.

Bevolkingsensus van 1960, Steekproeftabellasië No. 1 - Nywerheidsafdelings, ouderdomsgroepe en huistale, Blankes.

Bevolkingsensus van 1960, Steekproeftabellasië No. 3 - Hoofberoepsgroepe van Blankes, Kleurlinge en Asiate.

Bevolkingsensus van 1960, Steekproeftabellasië No. 5 - Nywerheidsafdelings, ouderdomsgroepe en hoofberoepsgroepe, Bantoes.

Cape of Good Hope, Second (final) Report for the year 1896 of the Registrar of Births and Deaths, G.I.-'98.

Verslag oor die Vitale Statistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1926, U.G. 24/1929.

Verslag oor die Vitale Statistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1927, U.G. 52/1929.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1930, U.G. 24/1932.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1931, U.G. 31/1933.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1932, U.G. 33/1934.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1933, U.G. 30/1935.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1934, U.G. 35/1936.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, U.G. 37/1937.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1936, U.G. 18/1938.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1937, U.G. 27/1939.

Verslag oor die Lewenstatistiek van die Unie van Suid-Afrika, 1938, U.G. 29/1940.

Huwelike (alle rasse), 1957 en vorige jare, U.G. 38/1958.

Geboortes, Unie van Suid-Afrika en Suidwes-Afrika, 1958 en vorige jare, U.G. 52/1960.

AMPTELIKE VERSLAE

Verslag oor Geboortes, 1958 tot 1963, R.P. 31/1965.

Sterfgevallen, Suid-Afrika en Suidwes-Afrika, 1958 en vorige jare, Boekdeel I - Algemeen, U.G. 26/1961.

Sterfgevallen, Suid-Afrika en Suidwes-Afrika, 1958 en vorige jare, Boekdeel 2 - Oorsake, U.G. 17/1961.

Verslag oor Sterfgevallen, Suid-Afrika en Suidwes-Afrika, 1959-1962, Boekdeel 2 - Algemeen, R.P. 63/1965.

Statistieke van immigrante en emigrante, 1924-1964, Spesiale verslag no. 286, 1965.

Statistiese Jaarboek 1963.

Statistiese Jaarboek 1964.

Uniestatistieke oor vyftig jaar, Jubileumuitgawe, 1910-1960.

DIVERSE AMPTELIKE VERSLAE EN JAARBOEKE

Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, No. 12 van 1929-1930.

Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, No. 18 van 1937.

Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, No. 24 van 1948.

Offisiële Jaarboek van die Unie van Suid-Afrika, 1959-1960.

Droogtekommisjie Verslag, U.G. 49 van 1923.

Samevatting van die Verslag van die Kommissie vir die sosio-ekonomiese ontwikkeling van die Bantoegebiede binne die Unie van Suid-Afrika, U.G. 61/1955.

Verslag van die Kommissie van Ondersoek na Blanke Be-woning van die Platteland, 1959.

Verslag van die Komitee insake Gesinstoelae, 1961.

Ekonomiese ontwikkelingsplan vir die Republiek van Suid-Afrika, 1964-69, vrygestel deur die Departement van Be-planning, 1964, Pretoria.

WETTE EN REGULASIES:

- Wet op Regeling van Immigrante, no. 22 van 1913.
- Die Wet op die Registrasie van Geboortes, Huwelike en Sterfgevalle, no. 17 van 1923.
- Die Immigrasie en Indiërs Verligting Wet, no. 37 van 1927.
- Immigrasie-Kwota Wet, no. 8 van 1930.
- Immigrasie Wysigingswet, no. 15 van 1931.
- Immigrasie Wysigingswet, no. 19 van 1933.
- Die Sensus-Wysigingswet, no. 5 van 1935.
- Verkiesingskwotawet, no. 21 van 1937.
- Immigrasie Wysigingswet, no. 27 van 1937.
- Wet op Vreemdelinge, no. 1 van 1937.
- Bevolkingsregistrasiewet, no. 30 van 1950.
- Die Stadsgebiede Konsolidasiewet, no. 25 van 1945 soos gewysig deur Wet no. 42 van 1964.
- Arbeidsburo Regulasie no. 1892, soos gepubliseer in die Staatskoerant no. 1292 van 3 Desember 1965.

ARGIVALE BRONNE - KAAPSE ARGIEF:

- Inkomende Briewe (1649-1795), C.409-492.
- Inkomende Secrete Briewe (1699-1790), C.482-492.
- Uitgaande Briewe (1652-1795), C.493-582.
- Uitgaande Secrete Briewe (1708-1791), C.574-582.

ONGEPUBLISEERDE GEGEWENS VAN DIE BURO VIR STATISTIEK VERKRY:

Ongepubliseerde gegewens oor Blanke bevolkingsgetalle in die distrikte van die Republiek van Suid-Afrika vir die jare 1921, 1936, 1951 en 1960, soos aangepas by veranderde distrikgrense op 31/12/1965.

